

วิเคราะห์วรรณกรรมร้อยกรองของเนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์

๒๕ ส.ย. ๒๕๒๓

สำนักหอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ตลิ่งชัน ๒๑ พระโขนง กรุงเทพมหานคร ๑๐๓ ๓๐๒๑๕๗๘. ๓๙๑๕๐๕๑

ปริญญานิพนธ์

ของ

ประเมิน เชียงเคียร

เสนอต่อมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต

ตุลาคม ๒๕๒๒

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร

วิเคราะห์วรรณกรรมร้อยกรองของเนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์

บทคัดย่อ

ของ

ประเม็น เชียงเคียร

เสนอต่อมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต

ตุลาคม 2522

บทคัดย่อ

การศึกษาวรรณกรรมร้อยกรองของเนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ครั้งนี้มีจุดมุ่งหมาย เพื่อศึกษาในด้านชีวประวัติ ผลงาน และพัฒนาการในงานเขียนร้อยกรอง รวมทั้ง วิเคราะห์วรรณกรรมในด้านรูปแบบ เนื้อหา ท่วงทำนองการแต่ง และสุนทรียรสอันเป็น ลักษณะเด่นในร้อยกรองของเนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ แล้วนำผลการวิเคราะห์มารายงาน แบบพรรณนาวิเคราะห์

จากการวิเคราะห์ทำให้ทราบว่า เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ สร้างสรรค์วรรณกรรม ของเขาโดยมีพื้นฐานมาจากสิ่งต่าง ๆ เช่น ภูมิหลังของชีวิตวัยเด็กจากชนบท ความซาบซึ้ง ในวรรณคดีและดนตรีไทย รวมทั้งประสบการณ์จากการเป็นนักกลอนและการได้ศึกษาธรรมะ ทั้งหมดที่กล่าวนี้ผสมผสานกันเข้าจนทำให้ร้อยกรองของเนาวรัตน์เกิดความไพเราะและ งดงาม

ทางด้านรูปแบบฉันทลักษณ์พบว่า เนาวรัตน์แต่งคำประพันธ์โดยคำนึงตามรูปแบบ ฉันทลักษณ์ของกวีโบราณอย่างเคร่งครัด บทร้อยกรองในระยะแรก ๆ มีเนื้อหาเกี่ยวกับ อารมณ์ส่วนตัว เช่น ความรัก ความเพ้อฝัน ความงดงามของธรรมชาติ ส่วนหนึ่งมีเนื้อหา เกี่ยวกับธรรมะ ต่อมาเมื่อความคิดและประสบการณ์มีมากขึ้น เนาวรัตน์จึงหันมาเน้นเนื้อหา วรรณกรรมทางด้านสภาพสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง

ในด้านท่วงทำนองการแต่ง ปรากฏว่า เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ มีความสามารถในการเลือกคำใช้ได้อย่างไพเราะ เหมาะเจาะ ถ้อยคำที่ใช้มีเสียงอ่อนหวาน นุ่มนวล มีลีลาจึงหวนคล้ายเสียงของดนตรี มีการใช้คำเลียนเสียงธรรมชาติ และสอดแทรกด้วย บทกวีโบราณ คติปรัชญาธรรมะ รวมทั้งให้ความรู้ด้านคติชนวิทยา การพรรณนาประกอบ ด้วยโวหารอุปมาอุปไมย ตลอดจนการใช้สัญลักษณ์อันก่อให้เกิดความคิดและความงดงาม ควบคู่กันไป

AN ANALYSIS OF NAOVARAT PONGPAIBOOL'S POETICAL WORKS

AN ABSTRACT

BY

PRAMERN CHIANGTHIAN

Presented in partial fulfillment of the requirements
for the Master of Education Degree
at Srinakharinwirot University

October 1979

ABSTRACT

This thesis, Naovaratt Pongpaibool's poetical works, is aiming to study his life, work, and the development of his writing technique. It also analyzes the form, content, style and aesthetic values which is the most outstanding aspect of his work. This is presented in the form of analytical description.

The analysis reveals that Naovaratt Pongpaibool creates his work from various sources such as his childhood in the country, appreciation of Thai literature and classical music, and his experience gained during the early stage of his experiences as a poet. All of these are mixed so harmoniously that his works appear fine and splendid.

As far as the poetical form is concerned, it is discovered that Naovaratt has strictly followed the classical poetic rules. The content of his early works is concerned with his emotions such as love, dreams, and his feelings towards nature. In some of these works his interest in Buddhism is clearly shown. Later, when his experience and ideas have been enriched, he turns to deal more with social, economic and political aspects.

As for his style, he is greatly careful for the selection of appropriate words. Onomatopoeia is widely used, giving musical rhythm to the work. Naovaratt cleverly adds classical traditional quotations, philosophy, dhama, and folklore here and there in the work. Some literary devices such as simile and metaphor help to clarify the several comparative descriptions. The symbols embody his interesting ideas and at the same time enhance the beauty of the language.

คณะกรรมการที่ปรึกษาประจำสำนักนิติได้พิจารณาปัญหานี้อย่างถี่ถ้วนแล้ว เห็นสมควร
รับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต ของมหาวิทยาลัย
ศรีนครินทรวิโรฒได้

ศาสตราจารย์ ดร. มณฑล วัฒนศิริ ประธาน
ศาสตราจารย์ ดร. มณฑล วัฒนศิริ กรรมการ

ประกาศคุณูปการ

ขอกราบขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์คุณหญิง เต็มศิริ บุญยสิงห์ ประธานกรรมการ
อาจารย์สุภา ปานเวริญ กรรมการ ที่ช่วยกรุณาให้คำแนะนำให้แนวคิดที่เป็นประโยชน์
ตลอดจนได้สละเวลาตรวจแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ จนปริญญานพณนี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

ขอขอบพระคุณ คุณเนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ที่ได้กรุณาให้รายละเอียดเกี่ยวกับ
ประวัติส่วนตัว และให้คำแนะนำที่เป็นประโยชน์อย่างยิ่ง คุณพงษ์จันทร์ คล้ายสุบรรณ
คุณนงลักษณ์ แซ่มโซติ คุณอรธิรา บัวพิมพ์ คุณลลิตาวิไลย์ แจ่มฤกษ์แจ้ง คุณมงคล
พูนเพิ่มสุขสมบัติ และเพื่อน ๆ อีกหลายคนที่ได้กรุณาให้ยืมหนังสือและให้คำแนะนำช่วยเหลือ
บางประการ

อนึ่งขอขอบคุณ คุณปราโมทย์ สลับลี ที่ได้ช่วยเหลือด้านการพิมพ์ด้วยความเต็มใจ
และเสียสละเป็นอย่างยิ่ง

ประเมิน เชียงเถียร

ตุลาคม 2522

สารบัญ

บทที่

หน้า

1	บทนำ	1
✓	ความมุ่งหมายในการศึกษาค้นคว้า	4
	ความสำคัญในการศึกษาค้นคว้า	4
	สมมุติฐานในการศึกษาค้นคว้า	5
✓	ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า	5
✓	วิธีดำเนินการค้นคว้าและวิเคราะห์ข้อมูล	6
	เอกสารที่เกี่ยวข้อง	6
2	ชีวประวัติ ผลงาน และพัฒนาการในงานเขียนของ	
	เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์	11
✓	ชีวประวัติของเนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์	11
	งานประพันธ์	30
	พัฒนาการในงานเขียนร้อยกรองของเนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ..	44
* ③	วิเคราะห์ลักษณะทั่วไปในวรรณกรรมร้อยกรองของ ✓	
	เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์	55
	เกณฑ์ในการวิเคราะห์วรรณกรรมทั่ว ๆ ไป	55
	เกณฑ์ในการวิเคราะห์วรรณกรรมตามแนวสุนทรียศาสตร์	60
	วิเคราะห์ลักษณะทั่วไป	64
	1. รูปแบบคำประพันธ์	64
	1.1 โคลงสี่สุภาพ	65
	1.2 โคลงสี่คันทาทกฤษร	84
	1.3 กลอนสุภาพ	86
	1.3.1 ลักษณะกลอนที่เป็นไปตามแบบกลอนของ	
	สุนทรภู่	87
	1.3.2 ลักษณะกลอนที่มีจำนวนคำไม่คงที่	91

1.4 ภาพยนตร์ 11	93
1.5 คำประพันธ์ชนิดอื่น ๆ	94
2. เนื้อหา	96
2.1 เนื้อหาในบทร้อยกรองขนาดสั้น	97
2.1.1 เนื้อหาเกี่ยวกับความรักความเพ้อฝัน	98
2.1.2 เนื้อหาเกี่ยวกับความงดงามของ ธรรมชาติ	102
2.1.3 เนื้อหาเกี่ยวกับสภาพชนบท	105
2.1.4 เนื้อหาเกี่ยวกับศิลปะเพื่อชีวิต	106
2.1.5 เนื้อหาที่เกี่ยวกับปรัชญาและบทธรรมะ ต่าง ๆ	116
2.1.6 เนื้อหาที่เกี่ยวกับบทเพลง	121
2.1.7 เนื้อหาที่เกี่ยวกับเรื่องเบ็ดเตล็ด	126
2.2 เนื้อหาในบทร้อยกรองขนาดยาวที่มีเนื้อเรื่อง ติดต่อกัน	130
2.2.1 รวมกลอนชุดประจำครอง	131
2.2.2 อาทิตยถึงจันทร์	142
2.2.3 ชักมาชมเมือง	152
3. ท่วงทำนองการแต่ง	167
3.1 คำที่เลือกสรรใช้	168
3.2 ลักษณะโวหารการพรรณนา	170
3.2.1 การพรรณนาที่แทรกด้วยเสียงดนตรีและ เพลงไทย	170
3.2.2 การพรรณนาที่ให้ความรู้เกี่ยวกับคติชนวิทยา	172
3.2.3 การพรรณนาที่เกี่ยวกับความงดงามของ ธรรมชาติ	179

3.2.4 การพรรณนาที่แทรกด้วยบทกวีโบราณ ...	180
3.2.5 การพรรณนาที่เป็นคติปรัชญาธรรมะ ...	182
4 สุนทรียภาพในวรรณกรรมร้อยกรองของเนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ..	184
1. เสียงเสนาะ	185
1.1 การเล่นเสียงสัมผัส	185
1.1.1 สัมผัสอักษร	185
1.1.2 สัมผัสสระ	193
1.2 การเล่นเสียงวรรณยุกต์	195
1.3 ลีลาจังหวะ	196
1.4 การเลียนเสียงธรรมชาติ	202
2. ทิลปะในการเรียบเรียงถ้อยคำ	208
2.1 การใช้คำหรือวลี	208
2.1.1 การใช้คำเรียบง่าย	208
2.1.2 การใช้คำที่มีเสียงอ่อนหวานประณีตบรรจง ..	209
2.1.3 การใช้คำอภิปาสน	211
2.1.4 การใช้คำที่มีความหมายลึกซึ้งสูงส่ง	212
2.1.5 การใช้คำหรือวลีที่มีความหมายเปรียบเทียบ .	213
2.1.6 การใช้คำกะทัดรัด	217
2.2 การเล่นคำ	220
2.2.1 การเล่นคำเป็นชุด	220
2.2.2 การเล่นคำซ้อน	223
2.2.3 การเล่นคำพ้อง	228
2.3 การซ้ำคำซ้ำวลี	227
2.3.1 การซ้ำคำหรือวลีที่อยู่ชิดกัน	227
2.3.2 การซ้ำคำหรือวลีที่มีคำอื่นกั้น	229

บทที่	หน้า
2.4 การเข้าใจความหมาย	236
3. ความหมายอันไพเราะลึกซึ้งกินใจ	237
3.1 การใช้กวีโวหาร	237
3.1.1 โวหารอุปมาอุปไมย	237
3.1.2 โวหารที่กล่าวเกินจริง	240
3.1.3 การใช้บุคคลาธิษฐาน	243
3.2 การใช้สัญลักษณ์	244
× 5 สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	247
✓ สรุปและอภิปรายผล	247
ข้อเสนอแนะ	249
บรรณานุกรม	250

บัญชีตาราง

ตาราง	หน้า
1 รายชื่อบทความจากหนังสือ "พื้นที่ชีวิตของหน่อ"	31
2 รายชื่อบทความจากหนังสือ "คาบที่หมกในจิวร"	34
3 รายชื่อบทหรือยกกรองจากหนังสือ "เพียงความเคลื่อนไหว"	39

วรรณคดีไทยแบ่งตามลักษณะการประพันธ์ได้ 2 ประเภท คือ ร้อยกรอง และ ร้อยแก้ว การประพันธ์สองลักษณะนี้มีที่พบกันมานานแล้ว แม้จะไม่มีหลักฐานปรากฏบางทีก็ อยู่ในรูปของวรรณคดีที่มีได้บันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษร ไดแกวรรณกรรมชาวยานเป็นต้น เนื่องจากคนไทยมีนิสัยเจ้าบทเจ้ากลอน จึงเห็นได้บ่อย ๆ ว่าแม่จะเขียนเป็นร้อยแก้วก็ยังมีท่วงทำนองและเสียงสัมผัสซึ่งเป็นลักษณะของร้อยกรองแทรกอยู่ด้วยเสมอ ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดคือ ศิลปารีกุณลักษณ์หนึ่งของพ่อขุนรามคำแหงมหาราช ซึ่งเล่าถึงความเป็นไปในสมัยสุโขทัย ประกอบด้วยถ้อยคำคล้องจองกันและมีจังหวะในบางตอนราวกับเป็นภาษากวี เช่น ในน้ำมีปลา ในนามีข้าว หรือเห็นข้าทนต์บ่ใครพิน เห็นสินทนต์บ่ใครเดือด หรือ ถาตองการจะกล่าวถ้อยคำอะไรที่ตองให้คิดให้จำก็มักจะใช้เป็นคำคล้องจองกันเพื่อให้จำง่าย เช่น รักวัวให้ผูก รักลูกให้ตี หรือตูล่างให้ผูกหาง ตูล่างให้ผูกแม่เป็นต้น

วรรณคดีไทยในอดีตนิยมเขียนเป็นร้อยกรองเรื่องยาว ๆ เป็นเรื่องประเภทที่ต้องใช้จินตนาการไกลตัว เช่น ภูตถึงนรก สวรรค์ ยักษ์ เทวดา กษัตริย์ หรือบุคคลชั้นสูง ร้อยกรองประเภทนี้ในสมัยกรุงศรีอยุธยาและกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้นเจริญสูงสุด และมีครบทุกประเภท คือ โคลง ฉันท์ กาพย์ กลอน และร่าย

หลังรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว การประพันธ์ด้านร้อยแก้วมีบทบาทมากขึ้น ร้อยกรองเริ่มเปลี่ยนไปจากเดิมทั้งทางด้านรูปแบบ เนื้อหา และแนวคิด ในการแต่งเมื่อกรุงเทฯ (เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี) แต่งบทกลอนสั้น ๆ แสดงข้อคิดต่าง ๆ ใน "โคลงกลอนกรุงเทฯ" อาจเรียกได้ว่าเป็นการเริ่มต้นของร้อยกรองสมัยปัจจุบันอย่างแท้จริง

ประทีป วาทิกทินกร กล่าวว่

ร้อยกรองตอนนี้มีขนาดสั้นลงคือ จะมีความยาวเรื่องหนึ่งไม่กี่บทและในร้อยกรองเรื่องหนึ่ง ๆ มักจะเน้นข้อคิดหรือความคิดอย่างใดอย่างหนึ่งออกมา... ความคิดของผู้แต่งร้อยกรองรุ่นใหม่ปรากฏออกมาใน ขยายแวงกว้างขวางออกไป

จากเดิมเป็นอันมาก ทำให้เนื้อเรื่องของร้อยกรองมีทั้งบทพรรณนา บทบรรยาย
ความรู้สึกต่าง ๆ บทวิจารณ์การเมือง สังคม สภาพการณปัจจุบัน และบทแสดง
พฤติกรรมของมนุษย์และสิ่งแวดล้อมอันแท้จริง ซึ่งเป็นเรื่องใกล้ตัวมากกว่า
ร้อยกรองสมัยก่อน¹

เนื่องจากอิทธิพลตะวันตกทำให้สังคมและวัฒนธรรมเปลี่ยนไป นักเขียนร้อยกรองปัจจุบัน
บางคนได้พยายามยึดคตินิยมอย่างตะวันตก แต่บางคนก็กำลังแสวงหาแนวทางของตน
มีแนวความคิดลึกซึ้งและรุกรานสังคมมากขึ้น² การร้อยกรองปัจจุบันจึงเป็นที่น่าสนใจต่อ
ผู้อ่านด้วยว่า มีผู้ร้อยกรองไม่ซ้ำแบบเดิม ผู้อ่านเองก็มีความเห็นขัดแย้งกัน มีคนกลุ่มหนึ่ง
ยกย่อง แต่มีนักอ่านบางคนตำหนิอย่างรุนแรง³

ลักษณะสภาพสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองเป็นอีกส่วนหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อ
การสร้างสรรค์วรรณกรรมร้อยกรอง ทำให้ก่อให้เกิดแรงบันดาลใจสร้างผลงานออกมา
เสถียร จันทิมาธร ได้สรุปความคิดเห็นไว้ว่า

งานร้อยกรองสมัยใหม่เกิดขึ้นอย่างเป็นขบวนการในช่วงที่ชนชั้นกลางเริ่มเติบโต
ขยายตัว ทางด้านรูปแบบอาจจะยังคงของเก่าเอาไว้อยู่แต่ที่ต่างออกไปก็คือ นิยม
เขียนกันสั้น ๆ เสนอความคิดหรือเนื้อหาอย่างใดอย่างหนึ่งออกมา นอกจากเพื่อ
ความรวดเร็วและง่ายต่อความเข้าใจก็ได้นั้นเขามาวลชนด้วยการเสนอความคิด
ผ่านรูปแบบกวีนิพนธ์ที่ง่ายต่อการรับ เช่น กลอนลำนำพื้นบ้าน... งานร้อยกรอง
สมัยใหม่ได้เสนอเนื้อหาที่กว้างออกไปจากในรั้วในวัง หยิบเอาความรู้สึกของ
สามัญชน ของชาวไร่ ชาวนา และกรรมกรผู้ใช้แรงงานมาแสดงมากยิ่งขึ้น...⁴

¹ สิทธิา พินิจภูวนล และ ประทีป วาทิกทินกร ร้อยกรอง หน้า 41

² กระแสร์ มาลยาภรณ์ วรรณคดีเปรียบเทียบเบื้องต้น หน้า 33

³ ม.ล.บุญเหลือ เทพสุวรรณ "หัวเลี้ยววรรณคดีไทย" ใน วรรณไวทยาการ
(วรรณคดี) หน้า 125

⁴ เสถียร จันทิมาธร คนเขียนหนังสือ หน้า 207

งานร่ายกรองปัจจุบันแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ การเล่นกลอนสด และงานเขียน การเล่นกลอนสดนิยมเล่นกันมากในหมู่นิสิตนักศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาทั่วไปออกมาในรูปการแข่งขัน ส่วนทางด้านงานเขียนได้รับความนิยมจากนักอ่านโดยทั่วไปจะเห็นได้จากหนังสือพิมพ์เกือบทุกฉบับไม่ว่าจะเป็นรายวัน รายสัปดาห์ หรือรายเดือนจะต้องมีคอลัมน์ร่ายกรองตีพิมพ์อยู่ด้วยเสมอ¹

* ผู้เขียนปริญญาโทมีความสนใจในงานร่ายกรองปัจจุบันเป็นอย่างยิ่ง จึงได้เลือกศึกษาวรรณกรรมร่ายกรองของเนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ซึ่งเป็นทั้งนักกลอนและนักเขียนมีผลงานทางด้านร่ายกรองเป็นที่น่าสนใจควรแก่การศึกษาอยู่ไม่น้อย และเพื่อแสดงให้เห็นว่า ปัจจุบันก็มีนักเขียนที่สมควรจะยกย่องให้เป็น "กวี" ที่มีความสามารถทางกวีนิพนธ์เช่นเดียวกับยุคสมัยที่ผ่านมาดังที่ "อิงอร" ได้กล่าวถึงลักษณะสำนวนกลอนของเนาวรัตน์เอาไว้ว่า

บทกลอนของเนาวรัตน์เป็นบ่อจะตุงบทเพลงที่เลื้อยแจ้วระรื่นหู... เขาเป็นคนเขียนกลอนได้ทั้งลึก หวาน และคม... บทกลอนบางชิ้นของเขาสวนให้ผินถึงความรัก ความอบอุ่น อันแสนบริสุทธิ์ในวัยเยาว์กับธรรมชาติที่โอบอ้อมอยู่รอบกาย มีนส่ออาดและแจ่มกระจ่างในดวงความคิด... เนาวรัตน์นี้ช่างร่ายคำเพราะ ๆ เสียจริง ๆ และใช้ได้อย่างกลมกล่อม²

พ.ณ.ประมวลมารดา ได้วิจารณ์งานร่ายกรองของเนาวรัตน์ไว้ว่า

เสียงกลอนของเนาวรัตน์ในยุคนี้ได้วิวัฒนาการไปอีกก้าวหนึ่ง ที่พิมพ์ในคำหยาดล้วนแต่ถือสัมผัสในแบบสุนทรภู่ บางบทของเนาวรัตน์หวานกว่าของสุนทรภู่ บางบทก็เป็นกลอนธรรมชาติอย่างที่ตั้งใจเป็นส่วนใหญ่... กลอนของเนาวรัตน์ที่ตั้งใจใน

¹ประวิตร โพธิอาสน์ "งานร่ายกรองในปัจจุบัน" ใน วรรณศิลป์ปริทัศน์
หน้า 270

²อิงอร (นามแฝง) "เนาวรัตน์ : เจ้าของสำนวนบทเพลงธรรมชาติ" ใน
รวมกลอนทางนภ หน้า 108 - 109

ยุคใหม่รู้สึกว่ายู่ในชนบทลงมีพลังกว่าเก่าจริง แต่ก็มีเสียงเพี้ยนอยู่แห่งสองแห่ง
ซึ่งไม่ยากที่จะเกลา เนาวรัตน์มีเสียงหวานเป็นทุนอยู่แล้วที่ไหนดต้องการเสียงหวาน
ก็สัสมัผัสในแบบสุนทรภู์เข้าไป ที่ไหนดต้องการให้ลึลลาคึกคึกหัวโนไวก็ดัดสัสมัผัส
เสียบ้าง แต่คลุกเคล้าผสมกันไปตามอารมณ์ของเรื่องที่ต้องการ...¹

จากทัศนะของผู้ทรงคุณวุฒิดังกล่าวไว้ข้างต้นนี้ ^(ในรูป) ทำให้ผู้เขียนเกิดความสนใจที่จะ
ศึกษาค้นคว้าวิเคราะห์วรรณกรรมร้อยกรองของเนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ใหละเอียด
ลึกซึ้งยิ่งขึ้น เพื่อจะได้พิจารณาหาลักษณะเฉพาะตัวว่ามีปรากฏในผลงานหรือไม่เพียงใด
การศึกษานี้เป็นประโยชน์ในการศึกษาร้อยกรองปัจจุบัน และเป็นการเผยแพร่ชื่อเสียง
ให้กับ "กวีร่วมสมัย" อีกส่วนหนึ่งด้วย

ความมุ่งหมายในการศึกษาค้นคว้า

- ① เพื่อศึกษาวรรณกรรมร้อยกรองของเนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ใหละเอียด
ลึกซึ้งในคำรูปแบบ เนื้อหา ท่วงทำนองเขียน และแนวคิดในการประพันธ์
- ② เพื่อศึกษาทางคำานสุนทรียรส อันเป็นลักษณะเด่นในร้อยกรองของ
เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์

- ③ เพื่อศึกษาชีวประวัติความเชื่อและอิทธิพลอื่น ๆ ที่มีผลต่อการสร้าง
วรรณกรรมร้อยกรองของเนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ อันจะทำให้เข้าใจผลงานของผู้ประพันธ์
ลึกซึ้งยิ่งขึ้น

ความสำคัญในการศึกษาค้นคว้า

1. ทำให้ทราบลักษณะพิเศษในวรรณกรรมร้อยกรองของเนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์
ที่เกี่ยวกับความงาม ความไพเราะในด้านการใช้ถ้อยคำ รูปแบบ ท่วงทำนองเขียน รวมทั้ง

¹ ม.จ. จันทจิราจุ รัชนี้ "ก่านำเสนอ" ใน ขั้วมาชมเมือง โดย พ.ณ ประมาธุมารค
(นามแฝง) หน้า 22

* กวีร่วมสมัย หมายถึงกวีที่มีชีวิตอยู่ร่วมสมัยเดียวกับผู้อ่าน ผู้ทรงคุณวุฒิบางคนกำหนดว่า
คำว่าร่วมสมัย ควรนับตั้งแต่รัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นต้นมา

แนวคิดความเชื่อและอิทธิพลต่าง ๆ ที่ปรากฏ

2. เป็นแนวทางแก่ผู้ที่ศึกษาผลงานร้อยกรองในด้านสุนทรียศาสตร์
3. ทำให้ทราบชีวประวัติ ความเชื่อ และอิทธิพลอื่น ๆ ที่มีผลต่อการสร้างวรรณกรรมร้อยกรองของเนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์

สมมุติฐานในการศึกษาค้นคว้า

1. วรรณคดีโบราณมีอิทธิพลต่อรูปแบบฉันท์หลักชกษณ์ในวรรณกรรมร้อยกรองของเนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์
2. วรรณกรรมร้อยกรองของเนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ มีลักษณะเด่นพิเศษในด้านการใช้ถ้อยคำ ภาษาอึงดงามไพเราะอ่อนหวาน
3. ชีวประวัติ บุคลิกภาพ สิ่งแวดล้อม สังคม และการเมืองมีอิทธิพลต่อการสร้างสรรค์วรรณกรรมของเนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์

ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า

ศึกษาค้นคว้าและวิเคราะห์วรรณกรรมร้อยกรองของเนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ตามรายชื่อต่อไปนี้

1. คำหยาดประคำกรอง (รวมพิมพ์เล่มเดียวกัน)
 - 1.1 คำหยาด 80 ชิ้น (รวมกลอนทางนกลึง 12 ชิ้น คำหอม 9 ชิ้น)
 - 1.2 ประคำกรอง (เมตตา 22 ชิ้น ธรรมกิตา 12 ชิ้น วารัฎฐิยางค์ 89 ชิ้น)
2. เพียงความเคลื่อนไหว 43 ชิ้น
3. อาทิตย์ถึงจันทร์ไกล 500 บท
4. ชักมาชมเมืองไกล 500 บท

ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ผู้เขียนมิได้ใช้ทฤษฎีใดทฤษฎีหนึ่งโดยเฉพาะสำหรับการวิเคราะห์ หากจะเลือกมาใช้เท่าที่เห็นว่าเหมาะสม นอกจากนี้ยังได้ศึกษาร้อยกรองเรื่องอื่น ๆ ที่เห็นว่าเกี่ยวข้องและมีประโยชน์ต่อการเขียนปริญญานิพนธ์นี้

วิธีดำเนินการค้นคว้าและวิเคราะห์ข้อมูล

การดำเนินการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้จะวิเคราะห์จัดกระทำและนำเสนอผลแบบพรรณนาวิเคราะห์โดยดำเนินการดังนี้

1. ศึกษาทฤษฎีการวิเคราะห์วรรณกรรมโดยทั่วไป และทฤษฎีวิเคราะห์ตามแนวสุนทรียศาสตร์ รวมทั้งเอกสารที่เกี่ยวข้องอื่น ๆ แล้วนำความรู้ต่าง ๆ ที่ประมวลได้มาศึกษาวรรณกรรมร้อยกรองของเนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ อย่างละเอียด
2. ศึกษาประวัติและผลงานร้อยกรองของเนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ด้วยการสัมภาษณ์ และจากข้อเขียนของผู้อื่น
3. ศึกษาวรรณกรรมร้อยกรองของเนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ โดยละเอียด ดังนี้
 - 3.1 ในด้านรูปแบบฉันทลักษณ์ ศึกษาและเปรียบเทียบในด้านความถูกต้องทางฉันทลักษณ์ และอิทธิพลที่มีต่อนักประพันธ์
 - 3.2 ในด้านเนื้อหา ท่วงทำนองการเขียนและแนวความคิด ศึกษาโดยการตีความจากวรรณกรรมร้อยกรองของเนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ แต่ละเล่ม
4. เรียบเรียงและจัดลำดับผลที่ได้จากการศึกษาค้นคว้าและนำเสนอเป็นบท ๆ

เอกสารที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับวรรณกรรมร้อยกรองของเนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ยังมีไม่มากนักเท่าที่ปรากฏมักเป็นเพียงการแสดงทัศนะ คำนำของบรรณาธิการและการวิพากษ์วิจารณ์ของผู้อ่านบางคน กับมีผู้วิเคราะห์และเลือกผลงานบางส่วนไปใช้ประกอบการสอนแต่งคำประพันธ์ จึงจะขอนำมากล่าวดังต่อไปนี้ คือ

เรื่องอุไร กุศลาสัย¹ กล่าวว่า หนังสือบทวีของเนาวรัตน์ถือเป็นงานของกวีร่วมสมัย มีค่าควรแก่การศึกษา ด้วยไพเราะทั้งรูปแบบและน่าสนใจในเนื้อหา

¹ "ทำไมถึงต้องเป็นมา" โลกหนังสือ 6 : 21 มีนาคม 2521

ชาญวิทย์ เกษตรศิริ¹ กล่าวไว้ในคำนำของหนังสือเพียงความเคลื่อนไหว
สรุปได้ว่า เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ควรได้รับการยกย่องให้เป็นกวีเพราะมีผลงาน
สม่ำเสมอตลอดมาว่าสิบปี ผลงานของเนาวรัตน์สะท้อนให้เห็นความเปลี่ยนแปลงทาง
ประวัติศาสตร์ของสังคมไทย เนาวรัตน์เป็นกวีของประชาชนที่เข้าใจสภาพสังคมและ
การเมืองเป็นอย่างดี

เสถียร จันทิมาธร² กล่าวไว้ในคำนำของหนังสือคำหยาดว่า งานของ
เนาวรัตน์ดำเนินไปตามแนวบูรพาจารย์อย่างเคร่งครัด เล่นสัมผัสทุกแบบตั้งแต่แบบง่าย ๆ
ห้ายคำจนกระทั่งคำที่ 3 - 5 - 8 เหมือนสุนทรภู่ "เนาวรัตน์มีความสามารถเหนือ
ถ้อยคำ เขาหยิบเอาคำเพราะ ๆ ที่กระจายอยู่ที่นี่บ้างที่นั่นมาสอดประสานกับงานของ
เขาได้อย่างบรรสมกลมกลืน"³

* ประสิทธิ์ กาพย์กลอน⁴ กล่าวไว้ในภาษากวีว่า ภาษากวีมีท่วงทำนองเขียน
เฉพาะตัว พุถึงเนาวรัตน์ว่า มีลีลากลอนอ่อนช้อย ร้อยเรียงภาษาคิดถ้อยคำที่เสียง
เสนาะอ่อนหวานละมุนละไม ให้อารมณ์แก่ผู้อ่านอย่างแผ่วเบา

* ศาสตราจารย์กุหลาบ มีลิกะมาส⁵ กล่าวถึงเรื่องลีลาจังหวะซึ่งเป็นแง่มุม
ในบทร้อยกรอง โดยยกตัวอย่างกลอนของเนาวรัตน์ประกอบคำอธิบายว่า เป็นบทกลอนที่มี
ลีลาจังหวะอ่อนโยน ละมุนละไม ประโยคกลมกลืนใจให้เคลิบเคลิ้มและ "เสียงของร้อยกรอง
อันเกิดจากสัมผัสและลีลาจังหวะเป็นปัจจัยสำคัญที่จะทำให้สะท้อนอารมณ์ และบังเกิดความ
รู้สึกตามเนื้อเรื่องอย่างลึกซึ้งประทับใจ อันจักเปรียบได้กับเสียงดนตรีอันเป็นภูมิหลัง
(Background) ในภาพยนตร์ซึ่งทำให้รู้สึกตื่นเต้น สะดุ้งกลัว ตึกตะนอง อ่อนหวาน
ชวนเคลิบเคลิ้มหรือเศร้าหม่นหมอง"⁶

¹ชาญวิทย์ เกษตรศิริ "คำนำเสนอ" ใน เพียงความเคลื่อนไหว หน้า 10

²เสถียร จันทิมาธร "คำนำเสนอ" ใน คำหยาด ประคำกรอง หน้า 10

³ค. หน้า 16

⁴ประสิทธิ์ กาพย์กลอน ภาษากวี หน้า 20

⁵กุหลาบ มีลิกะมาส วรรณกรรมไทย หน้า 165 - 166

⁶ค.

สิทธา พินิจภูวดล¹ กล่าวถึงร่ายกรองปัจจุบันว่า บางคนยังมีลักษณะที่อาจกล่าวได้ว่า เป็นแบบเฉพาะของตนเอง เช่น เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ เนาวรัตน์เน้นในเรื่องการใช้คำที่มีเสียงไพเราะมาก และมีลักษณะการผสมผสานระหว่างร่ายกรองแบบเก่ากับแบบใหม่

ประทีป วาทิกทินกร² ได้อีกตัวอย่างบทกลอนของเนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ชื่อ "นกขมิ้น" แล้วอธิบายว่า เป็นกลอนที่ใช้คำง่าย ๆ แต่มีความหมายและให้ความรู้สึกได้ดีมากโดยเฉพาะการเลือกคำ เล่นคำ และเสียงคำ

เปลื้อง ณ นคร วิวาร์ย์เข้ามาชมเมืองของเนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ โดยกล่าวถึงโคลงบางบทว่า "เนาวรัตน์บรรจงเขียนพรรณนาและบรรยายความรู้สึกได้อย่างไพเราะ คัดทั้งเสียงทั้งความแสดงว่าสามารถที่จะสรรหาถ้อยคำที่มีเสียงดี ความหมายดี มาร้อยกรองกล่าวได้จนถึงขั้นนี้"³

ชวน เพชรแก้ว⁴ ได้วิเคราะห์ผลงานของนักเขียนร่ายกรองร่วมสมัยเพื่อนำไปใช้สอนการแต่งคำประพันธ์ในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย สรุปได้ดังนี้ ✕

งานร่ายกรองของเนาวรัตน์มีเนื้อหา และแนวความคิดเกี่ยวกับความรัก ความกลมเกลียวในธรรมชาติ สภาพชนบท ศิลปกรรม การดนตรี ข้อธรรมะและศิลปะเพื่อชีวิต ในด้านรูปแบบคำประพันธ์นิยมกลอนแปดมากที่สุด แม้จะมีคำประพันธ์ชนิดอื่นก็ไม่เด่นเท่า

ในการการใช้คำ เนาวรัตน์ใช้คำหลายลักษณะตั้งแต่คำธรรมดา เรียบง่าย คำที่มีเสียงอ่อนหวานประณีต บรรจง มีความหมายลึกซึ้ง สูงส่ง และคำที่เลียนเสียง

¹สิทธา พินิจภูวดล และคนอื่น ๆ ความรู้ทั่วไปทางวรรณกรรมไทย หน้า 445

²สิทธา พินิจภูวดล และ ประทีป วาทิกทินกร ร่ายกรอง หน้า 114

³เปลื้อง ณ นคร "เข้ามาชมเมืองของเนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์" วิทยาสาร

1 : 6 มกราคม 2521

⁴ชวน เพชรแก้ว การวิเคราะห์และเลือกผลงานของนักเขียนบทร่ายกรองร่วมสมัย มาใช้ในการสอนแต่งคำประพันธ์ ในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย หน้า 196 - 197

ธรรมชาติ ด้านกวีโวหารส่วนใหญ่ใช้โวหารเปรียบเทียบหรืออุปมาอุปไมยแทรกด้วยเพลงพื้นบ้าน และบทร่ายกรองจากวรรณคดีเก่า ๆ

"พลูหลวง" กล่าวว่า

เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์... ดวงชะตาเป็นคนรักหลงใหลในงานกวีนิพนธ์โดยแท้ และสนใจในประวัติศาสตร์หรือเหตุการณ์สำคัญในบ้านเมือง ได้แต่งบทกวีนิพนธ์อันมีชื่อเสียงเรื่อง อาทิตยถึงจันทร์ไว้ไ้ทั้งความไพเราะในเนื้อความ และความประทับใจดีเยี่ยม แม้จะเป็นกิลปินที่ค่อนข้างอาภัพแต่ก็เ็นรมิตงานที่มีคุณภาพดีเกินตลอดมา เป็นกวียุคใหม่ที่ยังคงยึดถือแบบแผนโบราณอย่างเคร่งครัด และสามารถถอดอารมณ์สมัยใหม่คลุกเคล้ากับความงามแบบโบราณได้อย่างดีเกินคาด¹

"เข็มแสด" ได้เขียนแนะนำหนังสือโดยกล่าวถึงเนาวรัตน์ ว่า

เกือบจะไม่จำเป็นสำหรับการแนะนำนักเขียนผู้นี้ให้ท่านรู้จัก เพราะคิดว่าผลงานที่ปรากฏอย่างสม่ำเสมอของเขาจะทำให้เป็นที่รู้จักกันโดยทั่วไปที่เห็นชัดก็คือ งานในฐานะกวีกับงานในฐานะนักศาสนาซึ่งปรากฏออกมาอย่างแพร่หลาย ในฐานะหลังนี้เนาวรัตน์จะได้รับอิทธิพลจากท่านพุทธทาส และพุทธศาสนิกายเซ็นซึ่งเน้นในเรื่อง 'ปัจจุบันกรรม' อย่างเต็มเปี่ยมและโดยเหตุนี้นักเขียนผู้นี้จึงไม่ลังเลที่จะใช้ปากกาของเขาเป็นเครื่องมือในการดำรงไว้ซึ่งพุทธศาสนาอย่างเต็มแรง วนดู เหมือนว่าเขากำลังเป็นตาลปัตรในตราของนิกรนาคาร²

ลินจง บุญยังยืน ได้กล่าวยกย่องเนาวรัตน์ ว่า

ในแวดวงของนักกลอนทุกคนคงรู้จักชื่อของ "เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์" ดีว่า กลอนของเขาอ่อนหวาน ไพเราะเพียงใด นับแต่ผลงานชิ้นแรกคือ "คำหยาด" จนถึงผลงานใหม่ล่าสุดที่กำลังวางบนแผงหนังสือชื่อว่า "ฮักมาชมเมือง" ด้วยรูปเล่ม

¹พลูหลวง (นามแฝง) "ปกหลัง" ใน คำหยาดประจำกรรณ

²เข็มแสด (นามแฝง) "หนังสือ" วิทยาศาสตร์ : 49 สิงหาคม 2520

กระทัดรัด ภาพหน้าปกสวยสะดุดตา รวมทั้งชื่อเนาวรัตน์เป็นประกัน ทำให้หนังสือเล่มนี้ได้รับการกล่าวถึงอย่างกว้างขวางในหมู่นักอ่าน นักภาษา และหลายคนถึงกับยกย่องว่า เขาคือกวีแห่งรัตนโกสินทร์ในยุคปัจจุบัน...

ผลงานที่ไพเราะของเนาวรัตน์ทุกชิ้นนั้นเกิดขึ้นเพราะความสามารถ โดยเฉพาะของเนาวรัตน์เอง รวมทั้งการศึกษาวรรณคดีเก่า ๆ ใสอย่างเจจใจ และในที่สุดเนาวรัตน์ก็แสวงหาแนวทางอันเป็นเอกลักษณ์ของตนเองได้สำเร็จ...¹

¹ลินจง บุญยังอิน "เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ กวีแห่งกรุงรัตนโกสินทร์" เฟื่องฟ้า

ชีวประวัติ ผลงานและพัฒนาการในงานเขียนของเนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์*

เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ เป็นนักเขียนที่มีผลงานทางด้านร้อยกรองเป็นที่รู้จักกันทั่วไปในปัจจุบัน การที่ได้ศึกษาชีวประวัติของนักเขียนผู้นี้จะช่วยให้เราสามารถเข้าใจผลงานได้ดียิ่งขึ้น ชีวประวัติและผลงานของเนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ที่จะกล่าวถึงต่อไปนี้จะได้อากการสัมภาษณ์ตัวนักเขียน ผู้ใกล้ชิด และจากเอกสารที่เกี่ยวข้องซึ่งได้กล่าวไว้แล้วในแหล่งข้อมูล

ชีวประวัติของเนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์

เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ เกิดเมื่อวันอังคารที่ 26 มีนาคม พ.ศ. 2483 ที่ตำบลพนมทวน อำเภอพนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี บิดาชื่อนสมบัติ มารดาชื่อสมใจ มีพี่น้องทั้งหมด 5 คน เนาวรัตน์เป็นพี่ชายคนโต น้องอีก 4 คนเป็นหญิง บิดามารดามีอาชีพทำนาและค้าขายบ้างเล็กน้อย บิดาชอบสะสมหนังสือและตำราความรู้ต่าง ๆ และชอบทางบทกลอนด้วยโดยเขียนภาษิตต่าง ๆ ติดตามฝ่าผนัง เช่น ภาษิตจากโคลงโลกนิติและจากบทกลอนของสุนทรภู่ เคยแต่งตำรา ก.ไก่ให้เนาวรัตน์อ่านเล่นเมื่อเป็นเด็ก เนาวรัตน์ชอบหนังสือมาแต่เด็กเพราะที่บ้านมีหัวสมุดเล็ก ๆ สำหรับอ่านหนังสือ และอ่านหนังสือพิมพ์ได้เมื่ออายุได้ไม่ถึง 7 ขวบ เมื่อเข้าเรียนจึงได้เลื่อนชั้นไปอยู่ชั้นประถมปีที่ 1 โดยที่ไม่ต้องผ่านชั้นเตรียมโดยเข้าเรียนชั้นประถมศึกษาที่โรงเรียนวัดบ้านทวน ภาควิชาอยู่ในระดับปานกลาง สนใจที่จะอ่านหนังสือข้างนอกมากกว่าโดยเฉพาะพวกวรรณคดี เช่น รามเกียรติ์ เป็นต้น

* ข้อความที่นอกเหนือจากการบอกแหล่งที่มาเป็นการเรียบเรียงจาก บทสัมภาษณ์ซึ่งเนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ ประเมิน เชียงเถียร เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านเลขที่ 441 ซอยสารภี 1 หน้าวัดอนงค์ วงเวียนเล็ก ธนบุรี เมื่อวันที่ 3 กันยายน 2521

เนาวรัตน์ชอบในทางดนตรีไทยและโกลงกลอนมาตั้งแต่เด็ก ทางด้านดนตรีบิดา
หัดให้เป่าขลุ่ยตั้งแต่เรียนอยู่ชั้นประถมปีที่ 2 ทำให้มีความชำนาญในการเป่าขลุ่ยจนถึง
ในปัจจุบัน ส่วนทางด้านโกลงกลอนในวัยเด็กเนาวรัตน์คุ้นเคยอยู่กับพวกการเล่น
พื้นเมืองต่าง ๆ ของตำบลพนมทวน และที่คุ้นเคยมากที่สุดก็ลูกเกด เนื่องจากบิดารู้จักคุ้นเคย
กับพวกวงปี่พาทย์เมื่อไปลูกเกดก็จะฝากเนาวรัตน์ไว้กับวงปี่พาทย์ บางครั้งก็ช่วยตีฉาบไปด้วย
ต่อมาที่บ้านเนาวรัตน์ได้จัดเป็นวงลิเกมีการแสดงเป็นประจำ เป็นผลทำให้เนาวรัตน์คุ้นเคย
กับสิ่งเหล่านี้มากยิ่งขึ้น เมื่อมีเวลาว่างก็ไปช่วยเขียนเครื่องแต่งตัว ปักดิน และเครื่อง
ประดับต่าง ๆ บางทีก็จำลองลิเกไปให้ครอบครัวเล่นกันตามประสาเด็กกับพวกเพื่อน ๆ
สิ่งแวดลอมดังกล่าวนี้เป็นประสบการณ์ที่ปลูกฝังให้เนาวรัตน์รักในทางดนตรีไทยและชอบ
ในทางการประพันธ์ร้อยกรองตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา

ชีวิตในวัยเด็กเนาวรัตน์คลุกคลีอยู่กับธรรมชาติของชนบท ใช้ชีวิตในที่โล่งแจ้ง
ของท้องทุ่งท้องนา โดยเฉพาะที่หลังโรงเรียนวัดบ้านทวนเป็นทุ่งนาเวลาเลิกเรียน
เนาวรัตน์มักจะไปเที่ยวหาปลาหรือไม้ก้าน้ำผึ้งมาขายกับเพื่อน ๆ ฤดูน้ำหลากชอบพายเรือ
ยิมนกตกปลา หลังฤดูเก็บเกี่ยวและนวดข้าวแล้วเนาวรัตน์จะเที่ยวเล่นสนุกสนานอยู่ตาม
กองฟาง บรรยากาศต่าง ๆ เหล่านี้สร้างความประทับใจให้กับเขาเป็นอย่างมาก
เนาวรัตน์กล่าวว่า เมื่อเวลาเขียนกลอนก็นึกถึงแต่ภาพเหล่านั้นเพราะมันฝังใจอยู่ตลอด
เวลา กลอนหลายบทของเขาจึงมีบรรยากาศเกี่ยวกับธรรมชาติเหล่านี้

เมื่อเรียนจบชั้นประถมปีที่ 4 จากโรงเรียนวัดบ้านทวนแล้ว เนาวรัตน์ได้เข้า
เรียนต่อชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่โรงเรียนวิสุทธิรังษีซึ่งเป็นโรงเรียนประจำจังหวัดชายที่
กาญจนบุรี เป็นครั้งแรกที่เนาวรัตน์ต้องจากบ้านไปอาศัยอยู่กับป้าในตัวจังหวัด เนาวรัตน์
เล่าถึงชีวิตตอนนี้ว่า รู้สึกเศร้าเสียใจมากเป็นชีวิตที่ขมขื่น เจ็บปวดที่สุดอย่างที่ไม่เคย
รู้สึกมาก่อน เพราะว่าเมื่อเนาวรัตน์อยู่บ้านนั้นเขาเป็นลูกชายคนเดียว ได้รับความรัก
ความอบอุ่น เอาอกเอาใจจากบิดามารดา ตรงกันข้ามเมื่อมาอยู่บ้านป้าต้องทำงานอย่างที่ไม่
เคยทำมาก่อน การถูกบังคับให้เรียนหนังสือทำให้เกิดความรู้สึกไม่ชอบผู้ใหญ ทำให้เกิด
ความขัดแย้งในใจ เลยนหาทางออกด้วยการคบเพื่อนและหันไปเอาดีด้านการประพันธ์

ระหว่างที่เรียนอยู่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 เนาวรัตน์ได้อ่านหนังสือลิลิตพระลอฉบับ
อาจารย์ฉันทิชย์ กระแสสินธุ์ ที่มีคำแปลด้วย เนาวรัตน์อ่านด้วยความสนใจอย่างยิ่ง
และเข้าใจดี ทำให้ได้แรงบันดาลใจของโคลง จึงเริ่มฝึกหัดเขียนโคลงโดยที่ยังไม่รู้รูปแบบ
ฉันทลักษณ์ที่ถูกต้อง เขียนได้แต่วรรคตอน จำนวนคำและสัมผัส จนกระทั่งเรียนอยู่ชั้น
มัธยมศึกษาปีที่ 4 ได้อ่านหนังสือนิราศนรินทร์ตามใจรักและเกิดความชอบ จนทวงได้เกือบ
หมดทั้งเล่ม ได้รู้ฉันทลักษณ์และกฎเกณฑ์ของโคลงไปในตัว เนาวรัตน์เขียนโคลงมาตลอด
จนเรียนจบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ยิ่งเขียนยิ่งสนุกโดยเขียนให้เพื่อน ๆ อ่านเล่น เขียนเกี้ยวผู้หญิง
บ้างเพราะขณะนั้นอยู่ในวัยแตกเนื้อหนุ่ม บางคราวก็เขียนไปลงหนังสือพิมพ์ท้องถิ่นหรือไม่
ก็แต่งเพลงเชียร์กีฬาให้กับโรงเรียนหรือถ้าใครวานให้เขียนโคลงก็จะเขียนให้ทันทีเพราะ
ชอบเขียนมาก และเขียนได้ถูกต้องตามฉันทลักษณ์โดยที่ไม่ต้องดูแผนผังบังคับเทียบเคียง

ในปี พ.ศ. 2499^{๒๔๙๙} เนาวรัตน์เข้ามาเรียนต่อที่กรุงเทพมหานคร ในชั้นมัธยมศึกษา
ปีที่ 7 ที่โรงเรียนวัดพิชัยญาติ ในปีนั้นเป็นปีแรกที่โรงเรียนเปิดสอนชั้นเตรียมอุดมศึกษา
แผนกอักษรศาสตร์ เปิดสอนอยู่ได้เพียงปีเดียวถูกโอนไปเรียนร่วมกับโรงเรียนทวีธาภิเศก
เนาวรัตน์เรียนอยู่ที่นั่นจนจบชั้นเตรียมอุดมศึกษา ระหว่างที่เรียนอยู่นั้นพักอาศัยอยู่กับญาติฝ่าย
มารดาที่คลองสาน ธนบุรี ต่อมาก็ย้ายไปเข้าบ้านอยู่กับเพื่อนพี่เป็นยาว เมืองกาญจนบุรี
ในซอยข้างโรงเรียนศึกษานารี ในช่วงนี้เองที่เนาวรัตน์ได้รู้จักกับนิภา บางยี่ขัน ซึ่งเป็น
นักกลอนที่มีชื่อคนหนึ่งของวงการนักกลอน เนาวรัตน์ได้หันมาสนใจและเขียนกลอนบาง
ได้อ่านกลอนเสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน และกลอนนิราศต่าง ๆ ของสุนทรภู่อย่างจริงจัง
กลอนของเนาวรัตน์จึงได้รับอิทธิพลจากวรรณคดีเหล่านั้นด้วย ในขณะเดียวกันนี้เนาวรัตน์
ได้แปลงโคลงจาก "บทดอกสร้อยรำพึงในป่าช้า" ของพระยาอุปกิตศิลปสารเป็นโคลงบทขอ
บทยประมาณ 30 บท พิมพ์แจกในงานฌาปนกิจศพบิดาของประสิทธิ์ โรหิตเสถียร ซึ่งเป็น
หนังสือโคลงชิ้นแรกของเนาวรัตน์ พิมพ์เมื่อ พ.ศ. 2502

เมื่อเรียนจบชั้นเตรียมอุดมศึกษาแล้ว เนาวรัตน์สอบเข้าคณะอักษรศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย แต่สอบไม่ได้จึงเข้าเรียนในคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัย
ธรรมศาสตร์ ซึ่งในปีนั้นรับเข้าเรียนโดยไม่ต้องสอบคัดเลือกและเสียค่าบำรุงการศึกษา
เพียงปีละ 40 บาท เนาวรัตน์ตั้งใจว่าจะเรียนสักปีหนึ่งแล้วจะสอบเข้าคณะอักษรศาสตร์

ดูพาใหม่อีกครั้ง การเรียนที่ธรรมศาสตร์เป็นไปด้วยความยากลำบาก เช่น ต้องตื่นนอนตั้งแต่ 5.00 นาฬิกา เพื่อไปจองที่นั่งเรียน เวลาผ่านไปปีหนึ่ง เนาวรัตน์เห็นว่า การเรียนที่ธรรมศาสตร์เป็นผลดีสำหรับตนเอง ใช้เวลาเรียนนาน 7 ปี จึงจบได้รับปริญญาตรีทางกฎหมาย ระหว่างที่ศึกษาอยู่ที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เนาวรัตน์เป็นผู้หนึ่งที่ใคร่เริ่มก่อตั้งชุมนุมดนตรีไทยธรรมศาสตร์ และก่อตั้งชุมนุมวรรณศิลป์ขึ้นในเวลาเดียวกัน กับจินตนา ปิ่นเฉลียว ก่อตั้งชุมนุมวรรณศิลป์จุฬา เมื่อใดก็ก่อตั้งชุมนุมดนตรีไทยและชุมนุมวรรณศิลป์ธรรมศาสตร์ขึ้นแล้ว เนาวรัตน์จึงมีกิจกรรมทางด้านดนตรีไทยและการเล่นกลอนสดมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะการเล่นดนตรีแบบจะเป็นงานหลักสำหรับเขา กิจกรรมประเภทกลอนเฟื่องฟูมาก เนาวรัตน์ได้เข้าร่วมทีมกับนักกลอนที่มีชื่อของมหาวิทยาลัย เช่น เขียนกลอนออกรายการวิทยุ การโต้วาทีกลอนทางโทรทัศน์ การเล่นลิขแลกลอนสด ตลอดจนการเขียนกลอนลงในคอลัมน์หนังสือพิมพ์

เนื่องจากสมัยนั้นเป็นการปกครองโดยระบบทหารของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ และจอมพลถนอม กิตติขจร นักคิดนักเขียนส่วนใหญ่ถูกปิดกั้นทางความคิดที่จะแสดงออกอย่างเสรีในทางสังคมและการเมือง เนื้อหาส่วนใหญ่ของร้อยกรองจึงแสดงออกมาในลักษณะเกี่ยวกับความรักที่บริสุทธิ์ และธรรมชาติเกี่ยวกับสายลมแสงแดด ผลงานร้อยกรองของเนาวรัตน์ในช่วงนี้จึงเขียนแสดงออกมากในท่วงทำนองดังกล่าวนั้นแทบทั้งสิ้น

เนาวรัตน์ไม่ได้ตั้งใจที่จะเป็นนักกฎหมาย แต่วิชากฎหมายกลับช่วยให้เขาประสบผลสำเร็จในการเป็นนักเขียนเป็นอย่างมากโดยเฉพาะการใช้ภาษาไทย คำกรณอ่านและการเขียน ภาษากฎหมายเป็นภาษาตายตัวบิดพลิ้วไม่ได้มีข้อความและประเด็นที่ชัดเจน ถ้าอ่านภาษากฎหมายเข้าใจการอ่านหนังสือก็รู้เรื่องก็เพราะจับประเด็นได้ง่าย

ในช่วงปีสุดท้ายของการเรียนที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เนาวรัตน์ไม่ค่อยอยากอ่านมากนัก เนื่องจากมีความรุดาแยกทางกัน ครอบครัวแตกร้างเหมือนแพแตก ประกอบกับความผิดหวังเรื่องความรัก ทำให้เนาวรัตน์ดื่บแค้นใจและสิ้นหวัง (จะเห็นได้จากกลอนหลายชิ้นในหนังสือคำหยาด) เนาวรัตน์หาทางออกโดยเข้าวัดเพื่อระงับสติอารมณ์โดยอาศัยอยู่กับเพื่อนที่วัดบวรนิเวศวิหาร ในความอุปการะของสมเด็จพระญาณสังวร

เพื่อนได้นำหนังสือเรื่อง ภูเขาแห่งพุทธธรรมและวิถีแห่งพุทธธรรมมาให้อ่าน เมื่อ
เนาวรัตน์ได้อ่านจบแล้วทำให้เขารู้สึกตื่นเต้นกับข้อธรรมะต่าง ๆ เป็นอันมาก เป็นเหตุให้
เนาวรัตน์หันมาสนใจเกี่ยวกับพุทธศาสนา และสนใจอ่านหนังสือธรรมะตามแนวทางของ
ท่านพุทธทาสเรื่อยมาถึงกับตั้งใจจะอุปสมบทเพื่อศึกษาธรรมอย่างจริงจัง เมื่อจบการศึกษา

เนาวรัตน์อุปสมบทที่วัดเดิมของบิดา ตำบลทุ่งสมอ อำเภอพนมทวน บวชขอเป็น
พืธี แล้วมาจำพรรษาที่วัดเทวสังฆาราม (วัดเหนือ) เมืองกาญจนบุรี มีฉายาว่า ญาณวโร
ระหว่างที่บวชได้มีโอกาสศึกษาปริยัติธรรมจนสอบได้นักธรรมตรี หลังออกพรรษาได้ตั้งใจ
ปฏิบัติธุดงค์และเดินทางไปสวนโมกข์ อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี เนาวรัตน์ได้
ปฏิบัติธรรมตามแนวคำสั่งสอนของท่านพุทธทาสทุกวันพระ พำนักอยู่ที่นั่นเป็นเวลา 2 เดือน
จึงเดินทางกลับและออกธุดงค์ต่อไปทางภาคตะวันออกจนสุดเขตแดนจังหวัดตราด

เนาวรัตน์เลื่อมใสในพระพุทธศาสนาเป็นอย่างมากบวชอยู่จนถึง 10 เดือน
ได้ศึกษาหลักธรรมซึ่งมีเรียนทุกวัน โดยเฉพาะหลักธรรมขั้นพื้นฐานต่าง ๆ จนเข้าใจ
อย่างถ่องแท้ ระหว่างจำพรรษาอยู่ที่สวนโมกข์ได้มีโอกาสปฏิบัติสมาธิกำหนดสติมหาใจเข้า
ออก โดยฝึกทำจิตให้สงบไม่วุ่นวายเป็นการกำจัดความคิดที่ปรุงแต่งที่เป็นความทุกข์ได้
ในบางระดับ เนาวรัตน์มีความเห็นว่า การทวีสมาธิมีทั้งข้อดีและข้อเสีย ข้อดีก็คือทำให้
เขาใจว่าสิ่งทั้งหลายทั้งปวงไม่ควรยึดมั่นถือมั่น โดยเฉพาะท่านพุทธทาสเน้นเรื่องทำจิต
ให้เป็นปกตินี้มาก ถ้าจิตไม่ปกติมีทั้งสุขและทุกข์ ถ้าสุขจิตก็ทุกข์ทุกขจิตก็แพ้จิตก็เห็นคเห็นอย
ส่วนข้อเสียคือ ทำให้เราหลีกเลี่ยงปัญหาไม่กล้าเผชิญกับปัญหาเป็นการหลบมุมทางจิต

เนาวรัตน์ได้ศึกษาหลักพุทธนิคายเช่นอีกด้วย

~~✱~~ การที่เนาวรัตน์ได้มีโอกาสศึกษาแล้วเรียนและปฏิบัติธรรม จนเกิดความเลื่อมใส
ในพุทธศาสนาเช่นนี้เป็นผลให้มีอิทธิพลต่อความคิดในทางประพันธ์อย่างยิ่ง ะเห็นได้
จากผลงานด้านร้อยกรองและบทความเกี่ยวกับพุทธศาสนา ซึ่งเนาวรัตน์ได้เขียนเรื่อยมา
จนถึงปัจจุบัน

เนาวรัตน์รับราชการเป็นเสมียนกรมสหกรณ์พาณิชย์และธนกิจ กระทรวง
พัฒนาการแห่งชาติ และลาออกในระหว่างที่กำลังบวช เมื่อสึกแล้วจึงว่างงานอยู่นาน
6 เดือน สู้ลิขณ คิวรักซ์ โคยักชวนให้ไปทำงานในกองบรรณาธิการวิทยาสาร

สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช ทำหน้าที่ควบคุมคอกลิ้นบนปกกลอน เขียนบทความแนะนำโรงเรียน และครูดนตรี / สุลักษณ์ ศิวรักษ์ พูดถึงเนาวรัตน์ ว่า

เป็นเด็กดี ใช้เงินมือเติบสืบทอดไทยวัฒนาต้องคอยหนีเจ้าหนี้เรื่อย มีลักษณะนิสัย เฉย ๆ ซ้ำ ๆ ซี้เกียจนิดหน่อย ระหว่างทำงานวิทยาสารยังไม่มือนทรีย์แก่กล้านัก รับทำงานในหน้าที่ประชาสัมพันธ์ได้ช่วยงานหลายอย่าง เช่น มูลนิธิเสรีไทยโกเตส และมูลนิธิไทยวัฒนา ต.สุวรรณ ภายหลังออกหนังสือวิทยาสารปริทัศน์ เนาวรัตน์ ได้เข้ามาช่วยด้านวิชาการและก็ได้ทำ¹

สุลักษณ์ ศิวรักษ์ ได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับผลงานวรรณกรรมของเนาวรัตน์ ว่า

เนาวรัตน์เขียนกลอนเพราะสามารถเข้าถึงปัญหาปัจจุบัน ความยากจนข้นแค้น เนาวรัตน์รู้เรื่องดนตรีไทยทำให้ได้เรื่องเสียง ใช้รูปแบบคำประพันธ์แบบโบราณ ในการเขียนบทความถึงเขาหาสิ่งคมนิยมนและปรัชญาลัทธิมากซ์ แต่ยังไม่ลึกซึ้งพอ เพราะเนาวรัตน์ไม่รู้ภาษาฝรั่ง แม้ว่าจะได้รับอิทธิพลพุทธศาสนาลัทธิเซ็นก็ไ้ผ่าน มาทางท่านพุทธทาส การได้อิทธิพลลัทธิเซ็นโดยตรงนั้นต้องรู้ภาษาญี่ปุ่น และต้อง ฝึกถึง 7 - 8 ปี จึงจะเข้าใจ²

เนาวรัตน์ทำงานอยู่วิทยาสารได้ 2 ปี จึงลาออกและว่างงานอีกครั้งหนึ่งใน
ระหว่างนี้ถูกชักชวนให้แสดงภาพยนตร์โทรทัศน์เรื่อง พระอภัยมณี โดยแสดงนำเป็นตัวละคร
พระอภัยมณี เนาวรัตน์เล่าว่า

คุณสมโพธิ แสงเดือนฉาย แห่งโซโยภาพยนตร์ต้องการจะสร้างหนังเรื่อง พระอภัยมณี ใจไปปรึกษาข้อมูลทางโบราณคดีกับคุณสุวิทย์ วงษ์เทศ และ คุณชรรค์ชัย บุนปาน ทั้งสองคนนี้ทำงานอยู่สยามรัฐตอนนั้น ด้วยความคะนองปาก

¹สุลักษณ์ ศิวรักษ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ ประเมิน เขียวเถียร เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้าน กรุงเทพมหานคร วันที่ 1 สิงหาคม 2521

²ก.

ก็เลยเสนอผมให้เล่นเป็นพระอภัย เพราะเห็นว่าผมเป่าขลุ่ยได้คล้ายพระอภัย
เป่าเป็กพอจะไปกันได้ ขณะนั้นผมกำลังตกงาน และต้องการหาประสบการณ์
แปลก ๆ ก็เลยรับปาก คาราอุ้แสดงนำขณะนั้นก็มีขลุ่ยตา ขลุ่ยเปลี่ยนสี แสดง
เป็นนางสุวรรณมาลี มาลาริน บุนนาค เป็นนางเงือก ภายหลังมาลารินไม่
สบายก็ให้ ปริม ประภาพร เล่นต่อ รัตนภรณ์น้อยเป็นผู้เลื้อยสมุทร แต่แสดง
ไม่จบถึงแก่กรรมเมืองผล็ก

อาจเป็นเพราะเนาวรัตน์ไม่ถนัดในด้านการแสดง เขาจึงไม่ประสบผลสำเร็จในด้านอาชีพนี้

เนาวรัตน์ได้รับเชิญจากใหญ่ล้อย สุภาวารี ให้ไปเล่นกลองทางโทรทัศน์ที่หาดใหญ่
พร้อมกับเพื่อนร่วมทีมกลองโกลด ไคแก ดวงใจ ธิปริษา ทวีสุข ทองถาวร และ นิภา
บางชัยวัน โอกาสนั้นเอง มะเนาะ ยูเต็น อาจารย์หัวหน้าภาควิชาภาษาไทยมหาวิทยาลัย
สงขลานครินทร์ได้ชักชวนให้เนาวรัตน์ไปเป็นอาจารย์และสอนอยู่เพียงปีเดียวก็ลาออก
เพราะไม่ชอบการรับราชการ ไม่ได้เรียนมาทางการศึกษาโดยตรงจึงมองไม่เห็นทางที่จะ
ก้าวหน้า เนาวรัตน์กล่าวว่า "ระหว่างสอนหนึ่งปีเกิดความรู้สึกไม่สนุก ผมไม่ได้เรียนมา
ทางการศึกษา ความรู้มีแต่ไม่มีความสามารถในการถ่ายทอดได้สำรวจตัวเองแล้วเห็นว่า
ไม่มีทางก้าวหน้า จบนิติศาสตร์แล้วมาสอนภาษาไทยคงจะเอาดีทางนี้ยาก ครั้นจะเรียนต่อ
อีกก็เสียเงินเสียเวลาแล้วจึงลาออก"

เนาวรัตน์กลับเข้ากรุงเทพมหานคร และได้เข้าทำงานที่ธนาคารกรุงเทพในปี
พ.ศ. 2516 ขณะนั้นเป็นเวลาที่ธนาคารกรุงเทพกำลังต้องการผู้มีความสามารถในการ
ทำหนังสือวารสาร เนาวรัตน์จึงได้ทำงานในตำแหน่งผู้ช่วยบรรณาธิการวารสาร พนักงาน
สัมพันธ์และหนังสือเวียนจากรายสามเดือน ซึ่งพิมพ์แจกพนักงานของธนาคาร เนาวรัตน์
ทำงานในหน้าที่นี้เรื่อยมาจนถึงปัจจุบันได้ขยายมาสังกัดฝ่ายการประชาสัมพันธ์ ทำงานใน
ศูนย์สิ่งกีดขวางเป็นหน่วยงานที่ต้งขึ้นใหม่ ดำเนินงานด้านคนตรีไทยและศิลปะพื้นบ้านพื้นเมือง
โดยเฉพาะ

สุจิตต์ วงษ์เทศ ซึ่งเป็นเพื่อนที่สนิทคนหนึ่งของเนาวรัตน์กล่าวว่า

เขาเป็นคนดีแล้วซึ่ง โกละ โทสะ โมะหะ ใครจะว่าอย่างไรก็ยังมีอยู่เสมอเท่าที่

เคยคบกันมาเนาวรัตน์ไม่เคยแสดงอารมณ์โกรธ เขานิ่มนวล บางครั้งดูเหมือน
ไม่รับผิดชอบเรื่องเวลา เป็นที่รู้กันในหมู่คนตรีว่าเนาวรัตน์จะต้องมาสาย
 เนาวรัตน์สามารถที่จะปรับตัวเองให้เข้ากับทุกคนได้ ความขัดแย้งในสังคมจึง
 ไม่มี เขาสามารถที่จะเลือกทางที่ถูกและเลือกหาความสุขอยู่ในสังคมได้โดย
 ปลอดภัย¹

สุดท้ายเห็นว่า เนาวรัตน์ควรที่จะสร้างชื่อเสียงให้กับตนเองในทางวินิพนธ์
 โดยเฉพาะกลอนที่มีลีล่านิ่มนวล อ่อนหวาน เขาเหมาะที่จะแต่งกลอนมากกว่าโคลงตรงข้าม
 กับความเห็นของ พ.ณ.ประมวลมารต ซึ่งเห็นว่าโคลงของเนาวรัตน์ดีกว่ากลอน สำหรับ
 เนาวรัตน์เองกล่าวว่า ตนเองเคยแต่งโคลงมาก่อนกลอน ถ้าถามว่าถนัดทางไหน
 เนาวรัตน์จะตอบว่า แล้วแต่เรื่องที่จะเขียน เช่น ถ้าจะเขียนบรรยายอะไรสักอย่างหนึ่ง
 ที่มีลีลาอ่อนหวานก็จะนึกถึงกลอน หากเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับความอดอยากยากแค้นอย่างทาง
 อีสาน ก็จะนึกถึงภาพย่น และถ้าเป็นเรื่องสูง ๆ จึกนึกเป็นสง่าก็จะเขียนโคลงเป็นต้น

ประสบการณ์และทัศนะต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการประพันธ์ของเนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์

เนาวรัตน์กับดนตรีไทย

เนาวรัตน์หัดดนตรีไทยแบบครูประเวช กุ่มท ซึ่งเป็นเพลงไทยเดิมทั่วไป ต่อมา
 สุวิทย์ วงษ์เทศ และ ชรรค์ชัย บุนปาน อีกชวนกันตั้งวงดนตรีไทยที่มหาวิทยาลัยศิลปากร
 วังท่าพระ ได้ชักชวนเนาวรัตน์เข้าร่วมวงด้วย โดยคิดกันว่าจะคิดแปลงดนตรีไทยโดยการ
 แต่งเนื้อใหม่ สุวิทย์ วงษ์เทศ เป็นคนแต่งเนื้อร้อง เอาเรื่องที่ใกล้ตัวเกี่ยวกับสังคม
 การเมือง และบรรยายสภาพแวดล้อมต่าง ๆ จัดเป็นวงดนตรีชานานแท้โดยจำลองจากภาพ
 มนึ่งที่ซุคกันใต้บ้านกุบัว จังหวัดราชบุรี เป็นภาพวงมโหรี ประกอบด้วยซอสามสาย กระจับปี่

¹ สุวิทย์ วงษ์เทศ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ ประเมิน เขียงเกียร เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่ร้าน
 เรือนแก้ว หน้าโรงพยาบาลศิริราช กรุงเทพมหานคร วันที่ 1 สิงหาคม 2521

ชลุ่ย โทมร่ามะนา และกรับ นักดนตรีตัวยี่งก็มี สุจิตต์ วงษ์เทศ คีตกระจิบปี เนาวรัตน์ เป้าชลุ่ย ไพศาล อินทวงศ์ สีซอสามสาย แต่งกายแบบบ้านคูบัว แสดงออกโรงครั้งแรก เป็นงานกุศลของคณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากรซึ่งจัดฉายภาพยนตร์และดนตรีที่ โรงภาพยนตร์เฉลิมเชลร์ การแสดงในวันนั้นประสบผลสำเร็จอย่างงดงามเป็นที่นิยมอย่าง กว้างขวาง จึงได้ความคิดในการจัดดนตรีไทยแบบใหม่ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา เมื่อถึงวันสำคัญ เช่น วันเฉลิมพระชนมพรรษาก็ได้จัดดนตรีแบบนี้ถวายพระพร เมื่อมีคณนิยมมากขึ้น กังวลงดนตรีไทยขึ้นชื่อว่า "เจ้าพระยา" เนาวรัตน์เล่าว่า การเล่นดนตรีในระยนั้นเกือบจะ เรียกได้ว่าเป็นงานหนัก และทุกครั้งที่งต้องเป่าชลุ่ย เพลงไทยที่ตนเองชื่นชอบมากคือ เพลงแขกมอญ นกขมิ้น และสุรินทร์ราหู สุจิตต์ วงษ์เทศ ยกย่องว่า เนาวรัตน์ชำนาญใน การเป่าชลุ่ยเป็นพิเศษ ท่าทางเป่าชลุ่ยของเขางามมากได้ทั้งลีลาและอารมณ์ที่มีชีวิตจิตใจ ถ้าจะประกอบอาชีพด้านนี้ก็จะทำได้

➤ เนาวรัตน์กับงานเขียนบทความ

เนาวรัตน์เริ่มเขียนบทความตั้งแต่เข้าทำงานที่วิทยาสารในช่วงนั้นมีกจะเขียน เกี่ยวกับเรื่องทั่ว ๆ ไป เกี่ยวกับดนตรีไทยเป็นการแนะนำบุคคล โรงเรียน ครูดนตรีไทย ส่วนงานเขียนบทความเกี่ยวกับพุทธศาสนานัน สุจิตต์ วงษ์เทศ และ บรรณชัย บุนปาน เป็นผู้ชักนำให้เขียนลงในหนังสือพิมพ์ประชาชาติรายวัน โดยเห็นว่าเนาวรัตน์เป็นผู้ที่ได้ บวชเรียนมาแล้ว และสนใจทางพุทธศาสนามามากพอสมควรด้วย จึงได้ลองให้เขียนดู จากนั้นเป็นต้นมาเนาวรัตน์ก็เขียนบทความเกี่ยวกับพุทธศาสนามาเรื่อยจนถึงปัจจุบัน ผลงาน ที่เกี่ยวกับบทความทางพุทธศาสนาได้รวมพิมพ์เป็นเล่มแล้วคือ ที่นัชิตของหนอ และคาบที่หมก อยู่ในวัวร์ หนังสือสองเล่มนี้เป็นบทความสั้น ๆ ทางศาสนาที่เนาวรัตน์เขียนขึ้นในระหว่างปี พ.ศ. 2517 - พ.ศ. 2520 บทความทั้งหมดเขียนโดยใช้ภาษาง่าย ๆ จนเกือบจะเป็น ภาษาพูด เพื่ออธิบายสังฆธรรมและปรากฏการณ์ความเปลี่ยนแปลงทั้งหลายในขณะนั้นโดย อาศัยแก่นแท้ของพุทธศาสนาเข้าไปจับ นอกจากจุดประสงค์นี้แล้ว เนาวรัตน์ยังได้อธิบาย หลักธรรมสำคัญ ๆ รวมทั้งแก่นพุทธศาสนา เพื่อให้ชาวพุทธทั้งหลายได้มีความเห็นและความ เข้าใจอันถูกต้องเกี่ยวกับศาสนาของตนด้วย

กิจกรรมทางด้านโคลงกลอน

ภายหลังเมื่อตั้งขุนนางวรรณศิลป์ที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์แล้ว กิจกรรมทางด้าน
กลอนก็มีมากขึ้น โดยมีการแข่งขันกลอนตามที่แตกต่างกัน ทั้งในกรุงเทพมหานครและต่างจังหวัด
ออกรายการทางวิทยุและโทรทัศน์ รายการที่ขึ้นหน้าชั้นตาสีมัยนั้นคือ "กลอนาวทอง"
จัดโดย จำนงค์ รังสิกุล มีวิธีการเล่นโดยให้คำมาจำนวนหนึ่งแล้วเขียนให้เป็นกลอนให้
เสร็จภายใน 5 นาที ให้ได้เนื้อความเป็นสิกวา 1 บท จัดแข่งขันเป็นรอบแล้วหาผู้ชนะ
แต่ละรอบเข้าชิงชนะเลิศ เนาวรัตน์ได้เข้าถึงรอบชิงชนะเลิศแต่แพ้เพื่อนรุ่นน้องจึงได้
เพียงตำแหน่งรองชนะเลิศเท่านั้น

การแข่งขันกลอนอีกอย่างหนึ่งที่เป็นที่นิยมมากคือ สิกวากลอนสด แข่งขันกันเป็น
ทีม ซึ่งต้องอาศัยความว่องไว รวดเร็ว ในการออกกลอน ถ้าคนที่ไม่ชอบเล่นอาจจะซ้ำและ
ตลกใจ

ทีมกลอนของเนาวรัตน์ เล่นเข้าหากันได้ดียิ่ง กำหนดวางตัวกันเป็นลำดับโดย
รับผิดชอบกลอนคนละ 2 วรรค ยึดการลำดับความว่า คนที่ 1 เอากระทู้มาใส่ คนที่ 2
ขยายกระทู้คนก่อน คนที่ 3 เปรียบเทียบกระทู้ว่าควรจะเปรียบเทียบกับอะไร คนที่ 4
ก็สรุปความทั้งหมดที่กล่าวมา ดวงใจ รวีปรีชา ออกกลอนได้ไวที่สุดให้เป็นคนที่ 1 เมื่อ
กรรมการแจกกระทู้ให้ ดวงใจ รวีปรีชา จะว่ากลอนได้ทันทีเพราะกระทู้ของสิกวากลอนสด
นั้นมักจะเป็นกลอนหนึ่งวรรคอยู่แล้ว เพียงต่อเติมไปอีกหนึ่งวรรคก็ใช้ได้ คนที่ 2 ต้อง
ออกกลอนไวพอ ๆ กับคนที่ 1 เมื่อจบคนที่ 1 ต้องต่อได้ทันทีโดยให้มีสัมผัสระหว่างท้าย
วรรคที่ 3 สัมผัสกับท้ายวรรคที่ 2 ในระหว่างที่คนที่ 1, 2 ว่ากลอนอยู่นั้น คนที่ 3 ก็แต่ง
รอไว้ได้ เพราะเป็นกลอนอีกบทหนึ่งต่างหาก เว้นเรื่องอะไรก็ได้เพียงแต่รอสัมผัสท้าย
วรรคที่ 4 ของคนที่ 2 บางทีจะกระซิบบอกคนที่ 2 ให้ลงท้ายคำด้วยสระเดียวกัน เมื่อคน
ที่ 2 ว่ากลอนจบ คนที่ 3 ก็ขึ้นได้ทันที คนที่ 4 สุดท้ายก็แต่งได้เร็วเช่นกันเพราะรู้สัมผัส
จากคนที่ 2 ส่งให้คนที่ 3 และยังส่งต่อมาให้คนที่ 4 อีกด้วย ดังนั้นคนที่ 4 จึงเพียงแค่
สรุปความทั้งหมดและลงท้ายกลอนด้วยเสียงสรวล

ทีมกลอนของเนาวรัตน์ได้ฝึกซ้อมและเล่นกลอนกันจนชำนาญ สามารถที่จะเล่น

สลับที่กันได้เมื่อไปแข่ง กับทีมกลอนเจ้าถิ่น หรือทางโทรทัศน์ที่โคกก็ตาม สามารถเอาชนะ
คู่แข่งขึ้นได้เพราะออกกลอนได้ไวและลำดับความได้ดีด้วย

ถ้าเป็นการแข่งกลอนแบบโตวาที่ก็มีหลักอยู่ว่า ใครเสนอใครค้าน คนเสนอได้
ถ้าไรวรรคแรก เพราะวรรคแรกขึ้นได้เลยตามกระซู่ของกลอน โดยทั่วไปจะแข่งขันโต้กัน
คนละ 2 วรรค เมื่อจับหลักวิธีการแข่งขันสัปดาห์กลอนสดได้ การแข่งขันโตวาที่กลอนสด
ก็สามารถออกกลอนได้รวดเร็วเช่นกัน เพราะรู้อยู่แล้วว่าจะขึ้นอะไรลงอะไร ด้วยเหตุที่
ทีมกลอนของเนาวรัตน์มีความชำนาญกลอนกันทุกคน จึงไม่เป็นปัญหาในเรื่องความล่าช้า
ถึงแม้จะเข้าไปบ้างก็ทำให้คนฟังสนุกไปด้วย

การแข่งขันประเภทกลอนชาวบ้าน เนาวรัตน์ต้องฝึกซ้อมการเขียนก่อนเสมอ
โดยจะเขียนกระซู่ 10 - 20 ข้อ ใส่กระดาษมันแล้วหยิบขึ้นมาเหมือนจับฉลาก ตั้งเวลา
เขียนกระซู่หนึ่งให้เสร็จภายใน 5 นาที เป็นการฝึกความรวดเร็วในการใช้ความคิดเมื่อถึง
วันแข่งขันจะไม่เป็นปัญหาเรื่องเสร็จไม่ทันตามกำหนดเวลา ด้วยวิธีการฝึกเช่นนี้ทำให้
เนาวรัตน์สามารถเอาชนะคู่แข่งจนได้รับรางวัลชนะเลิศหลายครั้ง

แนวความคิดในการเขียนกลอน

เนาวรัตน์ได้แยกแนวการเขียนกลอนไว้อย่างกว้าง 3 แนวด้วยกัน คือ แนว
อารมณ์ แนวอุดมคติ และแนวบริสุทธิ์ แนวอารมณ์คือ แนวที่สะท้อนความรู้สึกออกมา
โดยมักจะยึดเอาความรู้สึกของตัวเองเป็นหลัก คือรู้สึกอย่างไรก็คิดอย่างไรก็เขียนออกมา
อย่างนั้น ส่วนมากในวัยหนุ่มสาวแนวอารมณ์ก็มีภาวะมีเรื่องความรักเป็นพื้น แนวอุดมคติ
เป็นการสะท้อนถึงระดับความคิดที่มีเหตุผลเป็นอุดมการณ์ ส่วนแนวบริสุทธิ์หมายถึงการ
สะท้อนสิ่งทั้งหลายทั้งปวงออกมาอย่างถูกต้องตามความเป็นจริงของมัน โดยเราไม่เอา
ความรู้สึกความคิด หรือเหตุผลของเราเข้าไปจับหรือไปปรุงแต่ง ต้องไม่พยายามเงื่อ
กิเลสลงไปซึ่งยากมาก เนาวรัตน์ยอมรับว่า แนวบริสุทธิ์เป็นแนวที่เขาพยายามทำแต่ยังไม่
เป็นที่น่าพอใจ งานในแนวบริสุทธิ์มีในคำพยางค์หลายชิ้นโดยเฉพาะบทที่เกี่ยวกับธรรมชาติ
ต่าง ๆ

เกี่ยวกับการพัฒนาแนวความคิดในการเขียนกลอนเนาวรัตน์กล่าวว่า

สมัยหนึ่งผมเขียนกลอนออกมาในแนวอารมณ์ หรืออุดมคติแบบเพ้อฝัน เป็นส่วนใหญ่ ถึงแม้จะพูดถึงความไม่เป็นธรรม แต่ก็ เป็นความไม่เป็นธรรมที่ออกมาในลักษณะ เพ้อฝัน ทั้งนี้ เพราะเรายังไม่ประจักษ์กับมันจริง ๆ เท่าไร เพราะยุคสมัยนั้น ยังไม่มีการขยายขอบเขตทางความคิดให้นอกเหนือไปจากนั้น ก่อนหลัง เมื่อออกจากมหาวิทยาลัยมาทำงานได้ประสบกับปัญหาจริง ๆ ในชีวิต ทำให้เราได้สัมผัสกับมันจริงจังขึ้น จึงได้เขียนออกมาในแนวอุดมคติมากขึ้น—และสามารถพูดถึงความเป็นจริงได้อย่างถูกต้องมากกว่าจะมัวนั่งคิดเอาเอง¹

ผลงานร้อยกรองในคำหาขัดซึ่งเป็นงานเขียนในระยะเริ่มแรกส่วนใหญ่สะท้อนความรู้สึกออกมา แต่ต่อมาเนาวรัตน์เริ่มมองเห็นว่า งานเขียนของเขาควรจะได้ให้อะไร กับคนอ่านบ้าง เช่นว่า ควรจะชี้ให้คนอ่านได้มองเห็นถึงปัญหาและต้นเหตุของปัญหาและหนทางแก้ปัญหานั้นด้วย จริงอยู่บทกลอนมิใช่บทสอนศีลธรรม จริยธรรม หรือข้อปฏิบัติ แต่น้ำหนักของเนื้อหาอยู่ที่คุณค่าในการที่จะชี้ทางให้คนอ่านได้เห็นและได้คิดอะไรบ้าง

ตอนสมัยที่เรียนธรรมศาสตร์เขียนกลอนในชมรมวรรณศิลป์ของมหาวิทยาลัยก่อน ตอนนั้นยังไม่มี ความตื่นตัวที่จะมองเห็นปัญหาที่ไกลออกไปจากตัวเอง เพียงแต่มีเป้าหมายในการเขียนว่า จะเขียนเกี่ยวกับสิ่งที่ไม่มีใครเขียนมาก่อน และคิดว่าเรื่องที่ดีก็คือ เรื่องที่สามารถถ่ายทอดความคิดและอารมณ์ออกมาหมดจด หรือไม่ เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงตรงในวันที่ 14 ตุลาคม 2516 ก็เริ่มมองเห็นว่า ชีวิตที่ผ่านมาในมหาวิทยาลัยนั้นยังมีใช้ของจริง เหตุการณ์ 14 ตุลาคม ได้สอนให้รู้จักความจริงได้มากกว่าการศึกษาในมหาวิทยาลัย แต่เดิมซึ่งเคยคิดว่า การศึกษาในมหาวิทยาลัยเป็นสิ่งที่ดีที่สุดนั้นไม่จริงเสมอไป สิ่งที่ดีที่สุดคือการเรียนรู้จากชีวิต การสัมผัสและได้มองเห็นความอยู่ดีศรีธรรมในสังคมและปัญหาต่าง ๆ ที่สมควรได้รับการแก้ไข มีความเห็นว่า งานวรรณกรรมที่ดีควร

¹นิพนธ์ (นามแฝง) "พบนิกเขียน" สกุลไทย 1223 : 45 มีนาคม 2521

ต้องยกระดับงานเนื้อหาด้วยว่า อะไรควรจะเป็นเนื้อหาที่ให้ประโยชน์แก่คนอ่านทั่วไปเป็นส่วนใหญ่ ส่วนรูปแบบควรเรียบและถึงผู้รับง่ายที่สุด อย่างไรก็ตามงานสร้างสรรค์ที่ดีควรมีทั้งเนื้อหาที่โดดเด่น และรูปแบบที่ง่ายต่อการคล่องกินไป หลังเหตุการณ์ 6 ตุลาคม มีหนังสือประเภทมหัศจรรย์และเรื่องผี ๆ กันมาก ส่วนมากเป็นงานที่ไม่มีคุณภาพทั้งรูปแบบและเนื้อหา ทำให้คนที่ไม่มีความรู้หลงอินคิดว่าสิ่งที่สื่อสารมาถึงตนคือความถูกต้อง ได้รับคำนิชมติ ๆ ทำให้น่าเป็นห่วงคนรุ่นเยาว์ที่จบการศึกษาภาคบังคับแล้วไม่มีหนังสือดี ๆ อ่าน ช่วงนี้จึงเป็นช่วงที่ผู้เขียนและผู้รับผิดชอบทางหนังสือน่าจะได้นำมาไตร่ตรองให้มากกว่าได้อะไรในทางเกิดประโยชน์และสร้างสรรค์แก่ผู้อ่านหรือไม่¹

ความเห็นเกี่ยวกับรูปแบบฉันทลักษณ์

เนาวรัตน์ได้ชื่อว่า เป็นนักเขียนรุ่นใหม่ที่เจริญรอยตามกวีโบราณ ยึดรูปแบบฉันทลักษณ์โบราณอย่างเคร่งครัด เกี่ยวกับเรื่องนี้เนาวรัตน์ให้ความเห็นว่า—นักเขียนที่เพ่งพิศเขียนควรจะมีรูปแบบฉันทลักษณ์ไว้มาก่อน เพราะ

รูปแบบฉันทลักษณ์มีจังหวะจะโคนของมัน มีเสียงสูงต่ำ ทำให้แต่ละสละสลวยขึ้นมีความไพเราะได้โดยไม่ต้องคำนึงถึงเนื้อหาก็ได้ มีหลายคนเหมือนกันที่หลงใหลในฉันทลักษณ์โดยไม่ได้นึกในเรื่องเนื้อหาที่เห็นเขียนกันมากที่สุดเห็นจะเป็นเรื่องความรัก ผมเองก็เหมือนกันเขียนอย่างเพลิดเพลีนก็โอ เขียนอย่างมีฉันทลักษณ์เพราะฉันทลักษณ์มันทำให้สละสลวยแม้ใจความจะไม่มีอะไรทำไร แต่อ่านแล้วมันก็ไพเราะได้ พอหลัง 14 ตุลา มันก็มีเรื่องให้เน้นเนื้อหาขึ้นมากขึ้น นักเขียนรุ่นใหม่บางคนที่ไม่มีความรู้ฉันทลักษณ์มาก่อนก็กระโดดไปเล่นเนื้อหาคนเดียว

¹ "วันวรรณกรรมไทยที่คณะรัฐศาสตร์จุฬาฯ" สกุลไทย 2518 : 44 กุมภาพันธ์

ดังนั้นงานในช่วงนั้นจะเห็นได้ว่ามีผู้น้อยคนหนึ่งที่งานของเขาจะถึงพร้อมทั้งด้าน
รูปแบบและเนื้อหา¹

เนาวรัตน์ได้มองเห็นว่า ผลงานที่ผ่านมาในระยะแรก ๆ ยึดรูปแบบฉันทลักษณ์
เคร่งครัดมาก แต่ปัจจุบันเนาวรัตน์มีความเห็นว่า ไม่จำเป็นต้องยึดรูปแบบฉันทลักษณ์เป็น
มาตรฐาน การยึดเอาเนื้อหาเป็นหลักมากกว่า ถ้าได้เข้าใจหัวใจของฉันทลักษณ์เป็นอย่างดี
แล้ว การที่ต้องคำนึงถึงรูปแบบฉันทลักษณ์นั้นจะทำให้ขาดความเป็นอัตโนมิติในทางความคิด
แสดงออกเพราะต้องมัวคอยแต่นึกถึงกฎเกณฑ์ อันที่จริงความสำคัญอยู่ที่วังหวนกับเสียง
เช่นเดียวกับดนตรีที่ประกอบด้วยการจัดลำดับของจังหวะและเสียง ฉันทลักษณ์เป็นเพียง
ตัวช่วยกำหนดจังหวะเสียงสัมผัสเท่านั้น

แนวความคิดของเนาวรัตน์เปลี่ยนไปตามสภาพสังคมและการเมือง

ผลงานร้อยกรองของเนาวรัตน์ในระยะหลัง ๆ เปลี่ยนไปจากระยะแรก ๆ มาก
เนาวรัตน์ให้เหตุผลว่า

ก็เปลี่ยนไปตามสังคม เราอยู่ในสังคมก็หลีกเลี่ยงไม่ได้ สังคมมีส่วนทำให้เราเป็น
ไป คือ เราปฏิเสธไม่ได้ เราไม่ได้อยู่เหนือสังคม นี่มันเป็นเรื่องธรรมดา เป็น
กฎของการเปลี่ยนแปลงในพุทธศาสนาก็มี และผมก็เชื่อว่าคนเราต้องศึกษาอยู่
เรื่อย ๆ มันมีอะไรที่ให้เราต้องศึกษาอยู่เรื่อย ๆ ในสังคมนี้ก็เช่นกันอันกว้าง
ใหญ่... วรรณกรรมเป็นภาพสะท้อนของสังคมและผู้คนซึ่งหนีไม่พ้นที่จะต้องพูดว่า
สะท้อนปัญหาการเมืองด้วย เพราะสังคมเป็นอย่างไรการเมืองก็เป็นอย่างนั้น
เว้นแต่วรรณกรรมที่ไม่รับผิดชอบต่อสังคม ที่จริงแล้วนั้นแหละส่งผลสะท้อนต่อสังคม
อย่างยิ่งเพราะเท่ากับเป็นการเผยแพร่พิษภัยให้กับสังคมซึ่งเป็นการเมืองในด้าน
กลับอย่างหนึ่ง วรรณกรรมจะปฏิเสธไม่ได้เลยว่าไม่ยุ่งเกี่ยวกับการเมือง²

¹ นิพนธ์ (นามแฝง) "พบนิกเขียน" สดุดไทย 1223 : 45 มีนาคม 2521

² "นิกเขียนร่วมสมัย" สยามรัฐ 4 ตุลาคม 2521 หน้า 9

การได้รับเชิญในฐานะนักเขียน

ครั้งแรก เนาวรัตน์ได้รับเชิญให้เข้าร่วมประชุมในฐานะผู้สังเกตการณ์ร่วมกับตัวแทนของสมาคมนักเขียนและสมาคมภาษาและหนังสือ ที่ประเทศมาเลเซียประมาณเมื่อต้นเดือนธันวาคม พ.ศ. 2520 เป็นเวลา 1 สัปดาห์

ครั้งที่สอง เนาวรัตน์ได้มีโอกาสไปประชุมกวีอาเซียนที่อินโดนีเซีย เมื่อวันที่ 17 กรกฎาคม 2521 คราวนี้ไปประชุมในฐานะตัวแทนของสมาคมนักเขียน มีผู้ร่วมคณะไปด้วยอีก 2 คน คือ อังคาร กัลยาณพงศ์ และ วิทยากร เชิญกุล

จากการที่เนาวรัตน์ได้เดินทางไปร่วมประชุมกับกวีเพื่อนบ้านทั้ง 2 ครั้งนี้ ได้มีโอกาสพบปะสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างนักเขียนกลุ่มประเทศอาเซียนด้วยกัน ทำให้เห็นความแตกต่างระหว่าง "กวีบ้านเราและบ้านเขา" เนาวรัตน์มีความเห็นว่า

ถ้ารัฐบาลไม่มาทำให้พัฒนาการทางด้านวรรณกรรมของเราหยุดชะงักในช่วงหนึ่ง ผมว่าของเราไม่แพ้เขาในแง่ที่จะสะท้อนถึงความเป็นจริงออกมา จะว่าไปเราจะก้าวหน้ามากกว่าเขาดูจะช้าไป ผมได้ไปคุยกับอุสมาน อาหวิง (นักเขียนมาเลเซีย) ก็พบว่า เขาต้องใช้เวลามากในการพัฒนาความคิด เขาอ่านหนังสือน้อยกว่านักเขียนไทยเราบางคนเสียอีก ในขณะที่ความคิดของเราเติบโตขึ้นด้วยการศึกษาและประสบการณ์ที่เป็นจริง อุสมาน อาหวิง เขาไม่ค่อยได้อ่านหนังสือต่างประเทศเท่าไร แต่พัฒนาการทางความคิดนั้นก็ติดเทียมกันทีเดียว เพราะเขามีประสบการณ์จริงมาก... ถ้าเราไม่ไปหยุดสะกิดกันเสียงานเขียนบ้านเราจะก้าวหน้าไปอีกมากทีเดียว ข้อแตกต่างของนักเขียนกลุ่มอาเซียนอีกอย่างคือ พวกเขาใช้ภาษาสากลได้ดีอีกด้วย งานของเขาจึงแพร่หลายไปทั่วโลก ไม่จำกัดอยู่เพียงสี่ลืบกว่าล้านอย่างนักเขียนไทย อย่าง อุสมาน อาหวิง ก็เช่นกันคนข้างนอกประเทศรู้จักเขาแม้อยู่ในประเทศเอง เขามีทำที่ที่รู้จักประสาน รู้จักว่าอะไรควรไม่ควร เขาไม่ได้นั่งจนเกินไป¹

¹นิพนธ์ (นามแฝง) "พบนักเขียน" สกุลไทย 1223 : 38 มีนาคม 2521

พรรณานะที่มีต่อนักเขียน

เนาวรัตน์มีความเห็นต่อนักเขียนว่า "นักอ่านและนักวิจารณ์เป็นผู้กำหนด นักเขียนไ้ระดับหนึ่งหมายความว่า คนอ่านและนักวิจารณ์จะมีส่วนสร้างนักเขียนขณะเดียวกัน ก็สามารถกำหนดได้ว่า นักเขียนคนนั้นสมควรที่จะยืนอยู่บนเวทีต่อไปหรือลงจากเวทีไปแล้ว หรือยัง ชีวิตของคนเราก็คือตนฉบับ แต่วิธีที่เอาผู้คนฉบับทั้งหลายนั้นเป็นหน้าที่ของนักเขียน"¹ พร้อมกับยกตัวอย่างคำสนทนาระหว่างตนเองกับอังคาร กัลยาณพงศ์ ว่า

✱ คุณอังคารเคยจะให้ผมเข้าไปเฝ้าร่างลงมามีคนแล้วถามผมว่า คุณเห็นอะไรไหม ผมก็บอกว่า ผมเห็นใบไม้ร่วง คุณอังคารก็บอกว่า ที่จริงเราไ้เห็นยิ่งกว่านั้นอีก นั่นละ แมก้าถึงให้ผมลูก เพราะว่าใบไม้ร่วงเมื่อร่างลงสู่ดินก็จะกลายเป็นปุ๋ยให้พวกหน่อไ้เกิดขึ้นใหม่อีกต่อไป ✱ ผมก็ถามคุณอังคารว่า คุณอังคารไม่ต้องอ่านหนังสือไ้ไหม แต่คุณอังคารก็ตอบว่า เขาไม่ได้อ่านดอกแต่อ่านจากตนฉบับ นั่นก็คือการศึกษาค้นคว้าชีวิตนั่นเอง เพราะฉะนั้นผมคิดว่า หน้าที่ของนักเขียนก็คือ การศึกษาหาข้อมูลหาประสบการณ์สำรวจประเด็นต่าง ๆ พร้อมกับแนวทางแก้ไข... นักเขียนมิไ้มีหน้าที่เพียงแต่จะถ่ายทอดความเป็นจริงของสังคมออกมา แล้วอ้างว่าตนเชื่อสัจยที่กออาชีพเท่านั้น เพราะถ้าทำได้เพียงแค่นั้น นักเขียนก็จะเป็นไ้แต่เพียงสุนัขที่เชื่อสัจยต่อเจ้าของ โดยไม่นำพาวาเจ้าของนั้นจะเป็นโจรหรือคนดีเท่านั้นเอง พวกที่ถ่ายทอดเรื่องการมฉ้อโกงมาเขาก็พูดไ้ว่า เขาถ่ายทอดความเป็นจริงของสังคมออกมา งานเขียนที่ดีนั้นไม่ใช่เพียงแค่สะท้อนปัญหาสังคมออกมาอย่างเดียว แต่ต้องเสนอแนะแนวทางแก้ไขด้วย²

เนาวรัตน์กล่าวอย่างถ่อมตัวว่า ตนไ้ไ้เป็นกวีและนักเขียนอย่างสมบูรณ์ หากแต่เป็นเพียงผู้ที่ศึกษาที่พยายามจะแสวงหา และทำงานของตนให้ดีขึ้นเท่านั้นเอง

¹"ความในใจของนักเขียน" สกุลไทย 1217 : 44 กุมภาพันธ์ 2521

² ด.

ความประทับใจในการเขียน

เนาวรัตน์กล่าวว่า

ผมก็เหมือนกับคนอื่น ๆ ที่วุ่นวายมีระดับต้นตัวเพียงแต่รักความเป็นธรรมเท่านั้น
ยังไม่ก้าวไปถึงระดับการเมืองหรือชนชั้นดอก ด้วยเพียงแต่ความอยู่ดีมีธรรมที่มีอยู่
คำตาเมื่อเราได้ไปรู้ได้ไปเห็นแล้วนำมาเขียน เขาก็ตั้งแง่เอาเสียแล้วว่าเป็นชาย
เป็นขวาเป็นหน้าเป็นหลังโดยไม่จำแนก เสรายใดที่ระดับความก้นตัวของคนถูกปิดกั้น
ก็ป่วยการที่จะวิเคราะห์ถึงความประทับใจหรือเหตุบังคาลใจในงานเขียนอะไร
ทำนองนั้น เพราะมันคงเป็นเรื่องเล็กน้อย เป็นเรื่องทั่ว ๆ ไปที่ใคร ๆ ก็อาจจะ
ประสบพบเห็นกันอยู่ทุกเมื่อเชื่อวัน ถ้าจะค้นหาเหตุกันจริง ๆ ก็คงได้แต่ตอบว่า
เพราะความรักในวรรณคดี รักความเป็นไทย และชีวิตในชนบทกับธรรมชาติอัน
บริสุทธิ์นั้นแหละเป็นแรงบันดาลใจให้ผมรักในกวีนิพนธ์และงานเขียน ถ้าจะตอบ
เป็นโวหารก็อาจจะยกตัวอย่างวรรณหนึ่งในโคลง "อีกมาชมเมือง" ของผมได้ว่า
"ผลกระทบทำให้รัก รอยเขียนนั้นแล"¹

อิทธิพลที่มีต่องานประพันธ์ของเนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์

ผลงานทางด้านการประพันธ์ของเนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ นอกจากจะได้รับแรง
บันดาลใจจากความเป็นศิลปินของเขาเองแล้ว เขายังได้รับอิทธิพลจากวรรณคดีโบราณ
บางเรื่องและจากงานเขียนของนักเขียนสมัยปัจจุบันอีกด้วย ดังจะได้กล่าวแยกตาม
ลักษณะการประพันธ์ต่อไปนี้

1. งานประพันธ์ประเภทโคลง งานประพันธ์ประเภทโคลงของเนาวรัตน์
ส่วนใหญ่ได้รับอิทธิพลจากวรรณคดีเรื่องต่อไปนี้

1.1 ลิลิตพระลอมีอิทธิพลต่องานประพันธ์ประเภทโคลงที่สวยงามของเนาวรัตน์

¹"วงวรรณกรรม" สกุลไทย 1213 : 71 มกราคม 2521

ในด้านสไฟเราะ ทั้งภาชิต โวหารพรรณนา ส่วนนวนร่อยกรองที่ชวนให้ซาบซึ้งในธรรมชาติ ความรัก ความโศก และความกล้าหาญ ลักษณะที่กล่าวมานี้เนาวรัตน์รวมเรียกว่า

"บรรยากาศของเรื่อง" ซึ่งมีสอศแทรกอยู่ในโคลงสี่สุภาพของเขา

1.2 คำสรวลศรีปราชญ์เป็นโคลงคั่นที่คี่เชื่อมเล่มหนึ่ง เพราะใช้คำใดคี่ ไม่มีที่ติ มีอิทธิพลทางด้านรูปแบบคำประพันธ์ประเภทโคลงคั่นบาทกฤษณรของเนาวรัตน์อยู่ ไม่น้อย กวีโบราณนิยมกันว่าโคลงสี่คั่นบาทกฤษณรเหมาะสำหรับบรรยายเรื่องราวที่เกี่ยวกับการต่อสู้หรือเรื่องราวที่ขลังและยิ่งใหญ่ เนาวรัตน์กล่าวว่า คำสรวลโคลงคั่นเล่มนี้ให้ความหนักแน่นของโคลง ให้ความขลังและความศักดิ์สิทธิ์ของเนื้อเรื่อง ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดคือ "อาทิตยถึงจันทร์" ซึ่งแต่งเป็นโคลงคั่นบาทกฤษณร

1.3 โคลงนิราศนรินทร์ซึ่งเป็นหนังสือโคลงชั้นเยี่ยม คีเด่นในด้านรูปแบบ การประพันธ์และการใช้ถ้อยคำสำนวนโวหาร ความเปรียบที่ไพเราะลึกซึ้งกินใจ เนาวรัตน์กล่าวว่า โคลงสี่สุภาพของเขาได้อิทธิพลทางด้านรูปแบบคำประพันธ์ ความไพเราะ ความนุ่มนวล โวหารและลีลาจากนิราศโคลงเล่มนี้

1.4 ลิลิตตะเลงพ่ายเป็นวรรณคดีล้ำค่าเล่มหนึ่งในบรรดาลิลิต เพราะเป็น เรื่องเหตุการณ์พระเกียรติของวีรชาติไทย เชิดชูเกียรติของชาติไทยไว้อย่างเต็มภาคภูมิ ทางด้านการประพันธ์ถูกต้องตามฉันทลักษณ์ ไพเราะด้วยถ้อยคำอุปมาอุปไมย ลึกซึ้งกินใจ ด้วยโวหารเชิงพรรณนา บรรยาย เหตุการณ์และสาธกโวหาร เนาวรัตน์ได้รับอิทธิพลจากวรรณคดีเล่มนี้มาก โดยเฉพาะทางด้านความมีสง่าความภาคภูมิ

2. งานประพันธ์ประเภทกลอน เนาวรัตน์เริ่มเขียนกลอนอย่างจริงจังในระหว่างที่ศึกษาอยู่ที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ก่อนหน้านั้นได้เคยอ่านเสภา เรื่องขุนช้างขุนแผนและบทกลอนของสุนทรภู่มาแล้ว แต่ไม่ได้ศึกษาให้ลึกซึ้งเท่าที่ควร เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน เป็นเรื่องที่คุ้นเคยมาก่อน เพราะเนื้อเรื่องส่วนหนึ่งเกิดที่เมืองกาญจนบุรีซึ่งเป็นบ้านเกิดของเนาวรัตน์เอง เขากล่าวว่าเสภาเรื่องนี้ให้ชีวิตชาวบ้านดีที่สุด สะท้อนให้เห็นสภาพความเป็นอยู่ของคนไทยตลอดจนขนบธรรมเนียมประเพณีตั้งแต่เกิดจนตาย ในด้านกระบวนกลอน บทพรรณนาก็ชัดเจนแจ่มใส บทความรักก็ไพเราะละมุนละไม กลอนหลายชิ้นในหนังสือ "คำหยาด" ได้รับอิทธิพลจากลักษณะดังกล่าวนี้ ส่วนบทกลอนของสุนทรภู่นั้นมี

อิทธิพลต่อรูปแบบคำประพันธ์ประเภทกลอนของเนาวรัตน์หลายประการ เช่น การเล่นสัมผัสในลีลาของกลอน ความสละสลวยในการใช้ถ้อยคำ และความเป็นอัตโนมัติในการใช้คำและฉันทลักษณ์ ลักษณะดังกล่าวนี้จะสังเกตได้จากหนังสือรวมกลอนที่ชื่อ "คำหยาด" และ "ประกายกรอง"

3. งานประพันธ์ประเภทร้อยแก้ว งานเขียนของคนรุ่นใหม่ ๆ หลัง 14 ตุลาคม และหลักธรรมทางพุทธศาสนาที่มีอิทธิพลในด้านการเขียนบทความในปัจจุบัน "เมื่อศึกษาพุทธศาสนาผมก็ทั้งและศรัทธา โดยเฉพาะหลักการเรื่องความไม่เห็นแก่ตัวนั้นพ้องกันกับแนวคิดของคนหนุ่มสาวร่วมสมัย ช่วงหลัง 14 ตุลาคมจึงบังเกิดจิตใจมากขึ้น"¹ ส่วนลัทธิเช่นนี้เนาวรัตน์ได้รับอิทธิพลผ่านทางท่านพุทธทาส

นักเขียนที่เนาวรัตน์ชื่นชอบมากคือ จิตร ภูมิศักดิ์ เนาวรัตน์กล่าวว่า

ผลงานของจิตร ภูมิศักดิ์ สมบูรณ์ทั้งรูปแบบและเนื้อหา ส่วนผลงานของอังคาร กัลยาณพงศ์ คอยเรื่องเสียง แต่เด่นในโวหาร อังคารมีลักษณะความเป็นศิลปิน มีความคิดที่ค่อนข้างองคิการอยู่มาก ปัญญาชนรับได้ แต่ไม่แน่ใจว่าชาวบ้านจะรับได้หรือไม่เพียงใด งานเขียนรุ่นใหม่ที่เนาวรัตน์ชอบมากอีกเล่มหนึ่งคือ "แสงดาวแห่งศรัทธา" ของคมทวน คินธู เนาวรัตน์กล่าวว่า มีลีลาการเขียนคล้ายจิตร ภูมิศักดิ์ ซึ่งเข้าถึงรูปแบบและเนื้อหา -

ทัศนะที่เกี่ยวกับพุทธธรรมในงานเขียนของเนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์

เนาวรัตน์มีความเห็นว่า หลักพุทธธรรมบางข้อสามารถจะนำมาประยุกต์ใช้ในการแก้ปัญหาสังคมและเศรษฐกิจของชาติได้ เช่น วินัยของสงฆ์เรื่อง สัมมาทาน มีการแบ่งปันเฉลี่ย แบ่งปันบริโภค ถ้าไม่แบ่งหรือแจกให้กับบริโภคไม่ได้ ไม่ยึดครองเป็นของคนเดียว ให้นึกถึงคนอื่นบ้าง ปัญหาในสังคมและเศรษฐกิจของเราในปัจจุบันเป็นระบบผูกขาด คนที่มีการค้าก็จะกว้านกิจการให้เป็นของตนให้มากยิ่งขึ้น กิจการบางอย่างมารวม

¹นิพนธ์ (นามแฝง) "พบนักเขียน" สกุลไทย 1223 : 45 มีนาคม 2521

อยู่ที่คนเพียงคนเดียว ถ้าใช้หลักพุทธศาสนาเข้ามาจัดระเบียบสังคมให้มีการแบ่งปันเฉลี่ย รายได้ กระจายออกไปสู่คนยากจนหรือจัดระบบเศรษฐกิจให้อยู่ในรูปของสหกรณ์ ก็จะ สามารถแก้ปัญหาของสังคมได้

เนาวรัตน์มีความปรารถนาที่จะให้อ่านไตรปิฎกพุทธศาสนาในแง่ที่ถูกมอง คือ ในด้านสังฆธรรมอันสามารถนำมาใช้ได้จริงในชีวิตนี้ แต่สภาพพระพุทธศาสนาในปัจจุบัน ได้เสื่อมโทรมลงเป็นอันมาก "พระพุทธศาสนาควรค่าติดใหญ่เสีย ที่ก่อนที่จะเลอะเทอะ ไปกว่านี้ การศึกษาและการปฏิบัติที่ถูกต้องต่อแก่นแท้ของพระพุทธศาสนาจะต้องบรรจุ ในหลักสูตรการศึกษาทุกระดับ วงการสงฆ์ต้องสังคายนากันใหม่ได้แล้ว ประชาชนจะได้ เลิกเชื่อผิด ๆ เสียที ทุกวันนี้เหมือนคนตาบอด" เนาวรัตน์กล่าวในที่สุด

ชีวิตในครอบครัวปัจจุบัน

ปัจจุบันเนาวรัตน์มีความสุขอยู่กับครอบครัว ภรรยาชื่อประครองกุล ซึ่งสำเร็จการศึกษาจากมหาวิทยาลัยศิลปากร มีบุตรธิดาแล้ว 2 คน คนโตเป็นหญิงชื่อประคำกรอง และ คนเล็กเป็นชายชื่อแก้วแก้ว เนาวรัตน์เล่าว่า การจัดพิธีแต่งงานของเขาแปลกกว่าผู้อื่น คือ "ผมแต่งงานวันที่ 26 มีนาคมตรงกับวันเกิด ทำบุญเลี้ยงพระเพลเสร็จแล้วนิมนต์เจ้าคุณ พระราชวรมุนี (มหาประยุทธ์) เทศน์เรื่อง อานิสสภารแต่งงาน 1 กัณฑ์ แล้วผู้ใหญ่ก็คนำ อวยพรและวาดทะเบียนสมรส ที่ทำอย่างนี้เพราะผมเบื่อพิธีรีตอง งานแบบนี้ได้พบเห็นมามาก เพราะได้เล่นดนตรีในที่ต่าง ๆ มันไม่มีอะไรเป็นแก่นสาร เป็นเครื่องปรุงแต่งเท่านั้น เหมือนดำนํ้าพริกละลายเมื่อนํ้า เพื่อเป็นการประหยัด ญาติผู้ใหญ่ก็เห็นดีด้วย" เนื่องจาก เนาวรัตน์มีคู่ชีวิตที่เป็นศิลปินด้วยกัน ชีวิตสมรสจึงราบรื่น เป็นครอบครัวที่มีความสุขมาก ครอบครัวหนึ่ง

งานประพันธ์

เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ มีผลงานประพันธ์ทั้งทางด้านร้อยแก้วและร้อยกรอง ประเภทร้อยแก้วนั้นเนาวรัตน์ถนัดเขียนบทความมากกว่าอย่างอื่น และเพิ่งจะเริ่มเขียน

เมื่อประมาณ พ.ศ. 2521 ในระหว่างที่ทำงานอยู่ที่กองบรรณาธิการหนังสือวิทยาสาร สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช ทางคานร็อกกรองเนาวรัตน์เขียนมาเป็นเวลานานกว่าสิบปี เขามีผลงานสม่ำเสมอตลอดมา เท่าที่ปรากฏเป็นรูปเล่มแล้วมีดังต่อไปนี้

1. ประเภทบทความ ลงพิมพ์ในหนังสือพิมพ์และวารสารต่าง ๆ เนาวรัตน์ได้รวบรวมพิมพ์เป็นเล่มจำนวน 2 เล่ม คือ ที่นั้ชีวิตของหน่อและดาบที่หมกอยู่ในจิวร ทั้งสองเล่มนี้เป็นหนังสือรวมบทความสั้น ๆ ทางพุทธศาสนาที่เนาวรัตน์เขียนขึ้น ระหว่าง พ.ศ. 2517 - 2521 ในวารสารประชาชาติ และอาทิตย์รายสัปดาห์ จึงรายละเอียดตามตารางข้างล่างนี้

ตาราง 1 รายชื่อบทความจากหนังสือ "ที่นั้ชีวิตของหน่อ"

ปีพิมพ์	เดือน	รายชื่อบทความ
2517	กันยายน	ไนถึงเกลเกาะกิ่งท้อ
	ตุลาคม	ธรรมที่เนื้อที่ตัว
	พฤศจิกายน	เลี้ยงพระให้เป็น
		โปรดสัตว์การเมือง
	ธันวาคม	ปิดกวาดหิ้งพระ
		เนิกพระเนตร
		ขอบเขตของเสรีภาพ
2518		เมาชาวสุก
	มกราคม	กรรมของกรรม
		กรรมของสัตว์
	กุมภาพันธ์	เสียงของมือข้างเดียว
		อกาลิโกโลก

ตาราง 1 (ต่อ)

ปีพิมพ์	เดือน	รายชื่อนบทความ
2518	กุมภาพันธ์	ชำระใบลาน ความไม่เสมอกัน สว่างขึ้นเต็มวง
	มีนาคม	เซอะ - ความยุติธรรม ความหน่ายไม่ใช่ความเบื่อ
	เมษายน	สร้างน้ำพระทราย
	พฤษภาคม	เด็ดดอกไม้เมตตา ที่ทองไหม้หาโพธิ์กินน
	มิถุนายน	หลักสูตรพุทธศาสตร์ในมหาวิทยาลัย ปาราศิขของสังคม ลบหลู่คูหมื่น ความแห้งแล้งศีลธรรม
	กรกฎาคม	ปัญหาศีล ปัญาธรรม ชาย - ขวา นานาสังวาส ดาสนาที่มีเหมือนไม่มี สัจจะนิยม
	สิงหาคม	การเกิดต้องเจ็บปวด ธรรมที่แสดงแล้ว ณ ธรรมศาสตร์
	กันยายน	อยู่ให้เหมือนลิงในปากงู ก่อนจะสัมผัสสังคม
	ตุลาคม	จุดไฟบ้านรับไฟฟ้า

ตาราง 1 (ต่อ)

ปีพิมพ์	เดือน	รายชื่อบทความ
2518	ตุลาคม	วิระ บุญมาก ยังไม่กลับบ้าน นอนกลางคืนกินมือเดียว บันทึกของพระใหม่ อย่าใช้พระปลุกผี ยกหูสูทหาง แจกของสองตะเกียง พระสงฆ์ใจสั่น เหนือโลกไม่ใช่ทั้งโลก
2519	มกราคม กุมภาพันธ์	วิมานทางกาม ชีวิตเหตุไม่ใช่แค่จล ไม่มีอะไรนอกจากได้กับเสีย ใบไม้กำมือเดียว วิพากษ์พุทธศาสน์ กระว้างที่กลางใจ เอาตัวออกจากตน เขื่อนอิง โลเล เสรี

ตาราง 2 รายชื่อบทความจากหนังสือ "คาบที่หมกในวารี"

ปีที่พิมพ์	เดือน	รายชื่อบทความ	วารสารที่ลงพิมพ์
2519	มีนาคม	ประเทศอินสมศวร ผ้าเช็ดฝุ่นยอมเช็ดฝุ่น นายพรานผู้ถือธนู	ประชาชาติ
	เมษายน	ขบวนการเซว้า สิ่งปรุ้งแต่งซ่อมไม้เพียง สำเร็จแล้วควยไว	
	พฤษภาคม	ผู้รู้ ผู้คน ผู้เบิกบาน ไตรลักษณ์ของ รัฐบาล ศาสนาของนักปฏิบัติ ค่านิยมพลีภักดิ์	
	มิถุนายน	หนอนไม้รู้จักอาจม นักปฏิวัติวิวัฒนะ แล้วจะทำอย่างไร	
	กรกฎาคม	แสงสัจจะจากความจริง ชาติคือประชาชน เหมือนคัมภีร์ที่วิเศษศักดิ์	
	สิงหาคม	ดอกไม้จะบาน กรรมจำแนกสัตว์ อย่าเอาอากาศมาเป็นแก่น	
		ตัดป่าแต่อย่าหักต้นไม้ พูดซื่อกับเจ้าเมื่อ เจ้าเลห์	

ตาราง 2 (ต่อ)

ปีที่พิมพ์	เดือน	รายชื่อบทความ	วารสารที่ลงพิมพ์
2519	สิงหาคม กันยายน	ข่าวจากหาดทรายแก้ว ความไม่เป็นไปโดยปกติ ชอบทำกับชอบธรรม ความเห็นที่ถูกต้อง	ประชาชาติ
	ตุลาคม	วีรที่ลูกเป็นไฟ (1) วีรที่ลูกเป็นไฟ (2)	
2520	กรกฎาคม	นำชาติถวาย	อาทิตย์
2521	มกราคม	ชั่วช่วงซี คือช่วงสงฆ์ กาลเวลาขอมกลืนกิน ความเปลี่ยนแปลงต้อง เป็นไป	
	กุมภาพันธ์	เทศน์มหาชาติ : กัณฑ์ ว่าด้วยความเชื่อ	
		เทศน์มหาชาติ : กัณฑ์ การเมือง	
		เทศน์มหาชาติ : กัณฑ์ กรรมอำพราง	
		รอยแหว่งและรูโหว่	
		วัตถุนิยม - จิตนิยมกับ	
		พุทธศาสนา	
	มีนาคม	มือถือสาปปากถือศีล	
	สิงหาคม	ทวนกระแสใจสัตว์ หันหน้ากันคนละทาง	

2. ประเภทร้อยกรอง ผลงานประเภทร้อยกรองของเนาวรัตน์มีหลายเล่ม ทั้งที่เขียนร่วมกับผู้อื่นและเขียนคนเดียว ผลงานชุดต่าง ๆ มีดังนี้

2.1 คำหยาด เป็นร้อยกรองเล่มแรกซึ่งรวมงานร้อยกรองในยุคแรก ๆ ของเขา ชื่อ "คำหยาด" บอกให้รู้ถึงความงดงามทางภาษาและรูปแบบกำประพันธ์ ในร้อยกรองที่ชื่อ "นกขมิ้น" ได้รับเกียรติจากสมาคมภาษาและหนังสือด้วยการแปลไปแสดงงานกวีนานาชาติในฐานะกวีนิพนธ์สมัยปัจจุบันของไทย ณ ประเทศเกาหลี หนังสือเล่มนี้เนาวรัตน์รวบรวมหลังจากเรียนจบมหาวิทยาลัยแล้ว โดยนำผลงานร้อยกรองจากปี พ.ศ. 2506 - 2512 มารวมพิมพ์เป็นเล่ม กลอนหลายชิ้นเคยรวมพิมพ์อยู่กับผู้อื่นก่อนจะพิมพ์คำหยาด เช่น หางนกยูง และคำหอม

รวมกลอนหางนกยูงพิมพ์เมื่อ พ.ศ. 2506 หนังสือเล่มนี้เนาวรัตน์เขียนร่วมกับเพื่อนนักกลอนอีกหลายคน เช่น ทวีสุข ทองถาวร ปิ่นกุฑยิ รวิปริชา ถาวร บุญวัฒน์ และ นิภา บางยี่ขัน ความมุ่งหมายของหนังสือเล่มนี้บอกไว้ในหน้าแรกว่า

แต่... แม่โคมะ

อันเป็นทั้งหมดของสายเลือด

และส่วนหนึ่งของหัวใจ

เฉพาะตอนที่เป็นส่วนหนึ่งของเนาวรัตน์ มีกลอนนำว่า

โอ้แก้วแก้วเจ้าพระยารัตน์ สร้อยกษัตริย์สรวทอภาพให้เห็น

จะเป็นกลอนแก้วไทยไม่พอเป็น ขอเถียงเขินเขินใจยามไกลโคม¹

จนต่อจากนั้นเป็นบทกลอน 5 ชั้น มีชื่อพามลำดับดังนี้ ยุงรำแพน วังวารินทร์ ร่มอาราม ผู้ส่ายขวัญ ลมหนาวและเวาพระยา

คำหอมเป็นหนังสือรวมกลอนของเพื่อนนักกลอนรวม 13 คน รวมทั้งเนาวรัตน์ด้วย เช่น นภาลัย อุษณห์ สุจิตต์ วงษ์เทศ ปิ่นกุฑยิ รวิปริชา ถาวร บุญวัฒน์ "ลาวแพน" สันทนา ทองบุญส่ง นิภา บางยี่ขัน ทวีสุข ทองถาวร นิศากร กั้นขามาส

¹เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ รวมกลอนหางนกยูง หน้า 31

ธัญญา ธัญญามาตย์ ริงษ์ บางยี่ขัน สุรินทร์ ประสพพุกษ์

สำนวนกลอนที่ลงพิมพ์ในคำหอมล้วนแต่เป็นกลอนรักทั้งสิ้น โดยมีสุรินทร์
ประสพพุกษ์ เป็นผู้จัดทำ โดยบอกความมุ่งหมายไว้ว่า

คำหอมหอมอยู่ไม่รู้หาย	อาตมจึ่งอายปลอบกมลคนเหงาเหงา
ในสิ่งสุขทุกข์สถิตเป็นนิตย์เนา	ขอให้เรารู้อริบดบังอารมณ์
กับความเหงาเหงาซึ่งไฉนจะค่า	มีน้ำตาตอบก่อข้อนขม
ในสุมาลย์หวานซึ่งครั้งนิยม	จำจะขมกลายคำบ่าเรอใจ ¹

หนังสือเล่มนี้จัดทำเมื่อ พ.ศ. 2507 ส่วนที่เป็นสำนวนกลอนของเนาวรัตน์ เริ่ม
ตั้งแต่หน้า 1 - 21 และมีกลอนนำว่า

ประกายกลอนกลิ้งแก้วเพชรน้ำเอก ที่สรสเรกสรวยสร้อยภาษา
ขอกอบเก็บกานท์กรองของเก่ามา ประดับประดาไว้ไว้ในวรรณ²

นอกจากนี้เป็นกลอนรวมทั้งสิ้น 9 ชิ้นด้วยกัน คือ ตรงมุมที่ไม่มีใครเอาใจใส่
ฝนชะลาน ฉิมพลี แม่ศรี ความพ่ายแพ้ วันพระ สุรินทร์ราหู เขาและไกร และมนต์เสภา
บทกลอนเหล่านี้รวมพิมพ์ไว้ใน "คำหยาด" ฉบับที่พิมพ์ครั้งแรก พ.ศ. 2512 และต่อมา
พิมพ์เป็นครั้งที่ 2 พ.ศ. 2521

2.2 คำหยาดฉบับพิมพ์ครั้งที่ 2 พ.ศ. 2521 หนังสือเล่มนี้ได้นำเอาคำหยาด
ในฉบับที่พิมพ์ครั้งแรกมาพิมพ์ใหม่อีกครั้งหนึ่ง โดยใช้ชื่อในหน้าปกด้านในว่า "คำหยาดประจำ
กรอง" ได้เพิ่มบทกลอนชุดประจำกรองซึ่งประกอบด้วยกลอน ชุดเมตตา ธรรมกิตาและวาริ
กุริยางค์ เพิ่มเข้าไปในตอนท้ายของหนังสือเล่มนี้

กลอนชุดเมตตาแปลโดยภิกษุซึ่งแห่งสวนโมกข์ อ่านจากภาษาจีนแล้วแปลอธิบาย
ที่ละวรรคด้วยปากเปล่าให้นาวรัตน์จดไว้ แล้วนำมาถ่ายทอดเป็นบทกลอนภาษาไทยรวมทั้ง
สิ้น 22 ตอน แต่ละตอนจำนวนบทกลอนไม่เท่ากัน

¹สุรินทร์ ประสพพุกษ์ คำหอม ไม่มีเลขหน้า

²ดู หน้า 1

กลอนสุพรรณกวีเป็นกลอนที่เนาวรัตน์แต่งขึ้นว่าข้อความตอนต้นของหนังสือ
"พุทธประวัติจากพระโอษฐ์" ฉบับแปลของสวนโมกข์ มีจำนวนกลอนทั้งสิ้น 20 ตอน

สำหรับกลอนชุดวาริตรียางค์นั้น เนาวรัตน์กล่าวว่า เป็นกลอนเฟื่องฝันไม่มีอะไร
เป็นพื้นฐานของความคิด "กลอนชุดวาริตรียางค์นี้เป็น "การบ้าน" หรือ "บททดสอบ"
ให้ผู้แต่งกระทำตามใจถนัด ยุคสมัยหรือช่วงเวลาหนึ่งที่ผ่านมา ผู้อ่านย่อมเป็นครูที่จะตรวจ
และให้คะแนน"¹ กลอนชุดนี้รวมทั้งสิ้น 100 บท

2.3 อาทิตยถึงจันทร์ ร้อยกรองเล่มนี้จัดว่าเป็นวรรณกรรมวันมหาวิปโยค
14 ตุลาคม 2516 ซึ่งบันทึกเหตุการณ์ประวัติศาสตร์ของชาติไทยไว้ได้ดีที่สุดเล่มหนึ่ง
เนาวรัตน์กล่าวว่า "ผมใช้เวลาเขียนสามเดือน เรื่องนี้ผมเขียนเพื่อส่งประกวดวรรณกรรม
ของธนาคารกรุงเทพปี พ.ศ. 2516 ผมเลือกเอาเหตุการณ์วันที่ 14 - 15 ตุลา ซึ่งเป็น
วันมหาวิปโยคมาแต่ง เพราะผมเห็นว่ามันเป็นเรื่องที่เด่นที่สุดน่าจะเขียนถึงมากที่สุดในปี
นั้น"² หนังสือเล่มนี้ได้รับรางวัลชมเชยจากธนาคารกรุงเทพ ในฐานะเป็นบทกวีประจำปี
พ.ศ. 2516 ต่อมาในปี พ.ศ. 2517 จึงได้จัดพิมพ์เป็นเล่มขึ้น

อาทิตยถึงจันทร์แต่งเป็นโคลงสี่คันทบทกวี มีความยาวทั้งสิ้น 500 บท เนื้อเรื่อง
เป็นการบรรยายเหตุการณ์ และความรู้สึกของผู้แต่งในฐานะที่ร่วมอยู่ในเหตุการณ์ครั้งนั้นด้วย
อาทิตยถึงจันทร์ไม่ใช่งานที่คิดที่สุดของเนาวรัตน์ เพราะงานเล่มนี้เขียนในลักษณะโคลงสี่
คันทบทกวี อันเป็นแบบโบราณ เขียนยาก อ่านยากและเข้าใจยาก อีกประการหนึ่ง
เนาวรัตน์เองก็ถนัดทางกลอนมากกว่า แต่ที่มาใช้ทางโคลงเพื่อแสดงออกก็เพราะตาม
ความเชื่อโบราณนั้น โคลงสี่คันทบทกวีเหมาะสำหรับบรรยายเรื่องราวที่เกี่ยวกับการต่อสู้
หรือเรื่องราวที่ขลังและยิ่งใหญ่ ครั้นต่อมาถึงยุคสมัยเช่นนี้ งานลักษณะนี้ย่อมเป็นที่ยอมรับ
ได้ยาก ทั้งการใช้ภาษาของเนาวรัตน์เองก็อ่อนหวานจนเกินไป ไม่เหมาะกับลักษณะของ
โคลงสี่คันท³

¹เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ คำหยาตประคำกรอง หน้า 201

²นิพนธ์ (นามแฝง) "พบนึกเขียน" สกุลไทย 1223 : 38 มีนาคม 2521

³เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ อาทิตยถึงจันทร์ หน้าคำนำ

2.4 เพียงความเคลื่อนไหว หนังสือเล่มนี้เป็นเล่มที่สามของเนาวรัตน์ที่ได้จัดทำขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2519 (เล่มแรกถือคำหาชาติ และเล่มต่อมาถืออาทิตย์ถึงจันทร์) ร้อยกรองที่ปรากฏในหนังสือนี้ เคยลงพิมพ์ในวารสารต่าง ๆ มาแล้ว บทร้อยกรอง 5 ชิ้น (แต่... ลูกพี่ดีของประชาชน พ่อแก้วแม่แก้ว คำถามข้ามทวีป หนทางแห่งหอยทาก กระรอกขาว) วาก "เพียงความเคลื่อนไหว" ได้รับการแปลเข้าร่วมประชุมกวีอาเซียนที่ประเทศอินโดนีเซีย เมื่อเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2521

สภาพสังคมและการเมืองก่อนและหลังวันที่ 14 ตุลาคม 2516 เป็นแรงบันดาลใจให้เนาวรัตน์เขียนร้อยกรองเหล่านี้ขึ้นมา เพียงความเคลื่อนไหวเกือบทั้งเล่มจึงเป็นเรื่องเกี่ยวกับการต่อสู้เพื่อความเป็นธรรมในสังคม เป็นบทร้อยกรองสั้น ๆ ประมาณ 10 - 20 คำกลอน มีเนื้อเรื่องจบในตัวเอง ใช้คำประพันธ์หลายชนิดปนกันไป แบ่งตามลำดับเหตุการณ์ ออกเป็น 2 ภาค ๆ ละ 50 หน้า ภาคแรกเป็นเหตุการณ์หลังวันที่ 14 ตุลาคม 2516 ภาคหลังเป็นเหตุการณ์ก่อนวันที่ 14 ตุลาคม 2516 ดังรายละเอียดตามตารางต่อไปนี้

ตาราง 3 รายชื่อบทร้อยกรองจากหนังสือ "เพียงความเคลื่อนไหว"

ปีที่พิมพ์	เดือน	รายชื่อสำนวนกลอน	คำประพันธ์	วารสารที่ลงพิมพ์
2515	พฤศจิกายน	ดังนี้เด็ก	กลอนสุภาพ	-
2516	มิถุนายน	ลมแล้งแรงฝน	โคลงสี่สุภาพ	-
-	-	เสียงขลุ่ยกลีบมาหา	-	-
-	-	กอไผ่	-	-
-	-	เพลงลาน	เพลงพื้นเมือง	ชาวกรุง
-	-	โหมโรงคลื่นกระทบ	-	-
-	-	ฝั่ง	โคลงและกาพย์	-
-	-	กำหอม	กลอนสุภาพ	-

ตาราง 3 (ต่อ)

ปีพิมพ์	เดือน	รายชื่อสำนวนกลอน	คำประพันธ์	วารสารที่ลงพิมพ์
2516	มิถุนายน	เกี่ยวไพลิน	กลอนสุภาพ	-
	-	ในสายลมหนาว	กลอนหก	รายเดือนของ รังกวษ์สวรรค์
	-	ตำนานวังหน้า	กลอนสุภาพ	วรรณศิลป์ มธ.
	-	พิศกระดาศ	กาพย์ยานี 11	ข้อฟ้า
	-	เข็นชาмуไร (1)	โคลงสี่สุภาพ	วิทยาสารปริทัศน์
	-	เข็นชาмуไร (2)		
	-	สันขาสี		-
	-	ศรีมูรติ	กลอนสุภาพ	-
	-	พระจันทร์ที่ไรเงา	กาพย์ยานี 11	วิทยาสาร
	-	น้ำ	กลอนหก	
	-	ฤๅไนคหกรรม	โคลงสี่สุภาพ	จักรวาล
	-	คำเนนทราย	กลอนสุภาพ	ชาวกรุง
	-	เขาใหญ่	โคลงสี่สุภาพ	
	-	อิสตงคตของปรีชญา		
	-	เมธี	กลอนสุภาพ	วิทยาสาร
	-	วันว่าง		วิทยาสารปริทัศน์
	-	เพลงเปลญวน	กลอนสุภาพ	
	ตุลาคม	หนทางแห่งหอยตาก	กาพย์ยานี 11	ประชาธิปไตย
		เพลงกล่อมเพื่อน		-
2517	กุมภาพันธ์	ลำน้ำบ้านนาทราย	กาพย์ยานี 11	ลลนา

ตาราง 3 (ต่อ)

ปีที่พิมพ์	เดือน	รายชื่อสำนวนกลอน	คำประพันธ์	วารสารที่ลงพิมพ์
2517	กรกฎาคม	กาลามสูตรสมัย	กลอนสุภาพ	ประชาชาติ
	สิงหาคม	สิ่งจะของพ่อแผน		
	ตุลาคม	เพียงความเคลื่อนไหว		
	พฤศจิกายน	คำขาดของทิศเที่ยง	เพลงพื้นเมือง	
2518	มกราคม	กระต่ายคืนปี	กลอนสุภาพ	
	มีนาคม	แลงลมวาว		
	เมษายน	คำถามข้ามทวีป		
	กรกฎาคม	ที่ราบแล้ง ณ แหล่งลุ่ม	โคลงสี่สุภาพ	ประชาชน
	-	รมไม้ใบหญ้า	กาพย์ยานี 11	บัวหลวง
	-	ราบพนาสูญ	เพลงพื้นเมือง	บัวหลวง
	-	แด่ลูกที่ดีของประชาชน	กลอนสุภาพ	ประชาชาติ
	สิงหาคม	คำสาปเดือนสิบเอ็ด		แมน
	-	กระรอกขาว		อักษรศาสตร์วิจารณ์
	กันยายน	ใบไม้ป่า		ประชาชาติ
	-	คำถามข้ามทุ่ง	กาพย์ยานี 11	ลลนา
	-	กฎหมายมวลชน		ประชาชาติ
	-	ไฟบนโลงศพ	กลอนสุภาพ	
	-	กระทุ่มแบน		

2.5 ชักมาชมเมือง พ.ณ ประมวลมารคเขียนถึงหนังสือเล่มนี้ว่า

"ชักมาชมเมือง" ทั้งเรื่องเป็น Pastiche หรือจะยกอุทาหรณ์อย่างไทย ๆ ก็ต้องว่าเป็นภาพเขียนฝาผนังอย่างโบราณ เขาเขียนแบ่งเนื้อที่ออกเป็นห้อง ๆ คนดูต้องดูตามห้อง ชอบห้องไหนก็ต้องดูนานหน่อย ไม่ชอบหรือกำลังหิวไอศกรีม ก็ดูอย่างเผิน ๆ แล้วถ้าไปเจออีกห้องที่ชอบก็อาจหยุดดูนานอีก ทั้ง ๆ ที่กำลังหิวไอศกรีมอยู่ ภาพเขียนฝาผนังต้องดูอย่างนี้ อ่านชักมาชมเมืองก็ต้องอ่านอย่างดูรูปฝาผนัง กวีผูกเรื่องได้ทำนองเดียวกันแล้วเรื่องก็มีเกี่ยวกับภาพเขียนฝาผนังเสียด้วย¹

✱ ชักมาชมเมืองเขียนเป็นโคลงสี่สุภาพต่อเนื่องกัน 500 บท มีร่ายนำ 1 บท มีโคลงบทหนึ่ง ที่กล่าวถึงระยะเวลาการแต่งว่า

เสร็จสมที่หนึ่งแก้ว	กรกฎา
ถึที่สองสามตรา	ตรวจถอย
หนึ่งเดือนไปเคลื่อนคลา	โคลงสี่ สุภาพเชย
บทหนึ่งถึงห้าร้อย	บทแล้วร่ายนำ ²

ได้ความว่า เนาวรัตน์เริ่มแต่งตั้งแต่เดือนมิถุนายน เสร็จวันที่ 1 กรกฎาคม รวมเวลาที่แต่ง 1 เดือน ใช้เวลาเกลากลองอีก 2 วัน เนาวรัตน์กล่าวว่า "ถ้าพูดถึงระยะเวลาแล้วก็เร็ว แต่เราก็ทุ่มให้มันมากมันก็เลยไม่เร็วเท่าไร" ผมเขียนทั้งวันทั้งคืน ในช่วงนั้นผมนอนสามทุ่ม ตื่นตีสาม เขียนถึงหกโมงเช้าไปทำงาน เมื่อลาพักนอนได้อีกเจ็ดวัน ผมก็ไปเขียนในวัดพระแก้ว"³

¹ม.จ.จันทร์จิรายุ รัชนี้ "คำนำเสนอ" ใน ชักมาชมเมือง โดย

พ.ณ ประมวลมารค (นามแฝง) หน้า 30

²เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ชักมาชมเมือง หน้า 190

³นิพนธ์ (นามแฝง) "พบนึกเขียน" สกุลไทย 1223 : 38 มีนาคม 2520

ชักมาชมเมืองพิมพ์ครั้งแรกเมื่อเดือนกันยายน พ.ศ. 2520 และพิมพ์ซ้ำเป็นครั้งที่สองในเดือนพฤศจิกายนปีเดียวกัน พ.ศ. ประมวลุการคดีช่วยเขียนคำนำให้ ทำให้ผู้อ่านได้รู้จักเนาวรัตน์และผลงานของเขาดียิ่งขึ้น

เมื่อได้พิจารณาจากผลงานประพันธ์ของเนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ แล้วจะเห็นว่าผลงานทางกวีนิพนธ์โดยเฉพาะงานเขียนบทความทางพุทธศาสนา เนาวรัตน์เพิ่งจะเริ่มเขียนเมื่อไม่กี่ปีมานี้เอง ทำให้ผลงานทางกวีนิพนธ์ไม่แพร่หลายเท่าที่ควร สำหรับทางด้านร้อยกรองนั้นเนาวรัตน์เขียนมาแล้วกว่าสิบปี ใช้ฉันทลักษณ์หลายรูปแบบ บางครั้งเนาวรัตน์พยายามที่จะแหวกแนวรูปแบบฉันทลักษณ์อยู่บ้างเหมือนกัน (สังเกตได้จากร้อยกรองบางชิ้นในเพียงความเคลื่อนไหว) แต่เขาไม่ประสบผลสำเร็จ ดังนั้น เขาจึงย้อนกลับมายึดรูปแบบฉันทลักษณ์อย่างเก่าอีกตามที่วิโวราณเคยประสบผลสำเร็จมาแล้ว (ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดคือโคลงชักมาชมเมือง) ที่เป็นเช่นนี้เพราะเนาวรัตน์ยังยึดหลักว่า—"ฉันทลักษณ์ก็คือ รูปแบบ มันมีจังหวะจะโคนของมัน มีเสียงสูงเสียงต่ำ ทำให้สละสลวยขึ้น มีความไพเราะชวนใจโดยไม่ต้องคำนึงถึงเนื้อหาก็ได้"¹

ผลงานร้อยกรองของเนาวรัตน์แทบทุกเรื่อง งดงามด้วยรูปแบบและไพเราะด้วยเสียงของกลอน บทร้อยกรองทุกชิ้นเขาตั้งใจและพิถีพิถันมากโดยยึดหลักในการเขียน

4 ประการ คือ

1. เรื่องที่จะเขียนเป็นเรื่องที่ยังไม่มีใครเขียนมาก่อน ถ้ามีคนเขียนมาก่อนแล้ว เขาก็จะเขียนในอีกแง่มุมหนึ่ง
2. ต้องมีอารมณ์ความรู้สึกเข้าถึงสิ่งนั้น ถ้าหากไม่มีก็เหมือนเสแสร้ง ผลงานที่ออกมาจะไม่ดี
3. สามารถถ่ายทอดอารมณ์ออกมาได้หมดด้วยภาษาที่ง่ายต่อการเข้าใจ
4. ผู้อ่านจะเข้าใจเรื่องที่ตนเขียนและยอมรับหรือไม่

ผลงานประพันธ์ของเนาวรัตน์เป็นที่สนใจต่อนักอ่านอยู่เสมอ จะเห็นได้จากผลงานบางเล่ม เช่น คำหยาด และชักมาชมเมือง ได้รับการตีพิมพ์เพิ่มเติมและจำหน่ายหมดในเวลาอันรวดเร็ว

¹นิพนธ์ (นามแฝง) "พบนึกเขียน" สกุลไทย 1223 : 38 มีนาคม 2521

พัฒนาการในงานเขียนร้อยกรองของเนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์

สังคมและการเมืองในยุคสมัยที่ผ่านมามีอิทธิพลในการกำหนดเนื้อหาการแสดงออกทางวรรณกรรมของนักเขียนเป็นอย่างมาก ยุคใดสมัยใดที่มีบรรยากาศทางการเมืองที่ดี เปิดโอกาสให้ประชาชนมีเสรีประชาธิปไตยอย่างเต็มที่ นักเขียนมีโอกาสดำเนินความคิดเห็นอย่างกว้างขวาง วรรณกรรมสมัยนั้นย่อมจะเจริญรุ่งเรืองมีเนื้อหาหลายประเภท ตรงกันข้ามถ้าหากสภาพสังคมและการเมืองเต็มไปด้วยความหวาดระแวง เรื่องการปฏิวัติรัฐประหาร มีการกวาดล้างสิ่งพิมพ์ที่เป็นปฏิกิริยาต่อรัฐบาล เข้มงวดกวดขันและจำกัดการแสดงออกทางความคิดของนักเขียน สถานการณ์ดังกล่าวนี้ย่อมเป็นการบั่นทอนความเจริญทางวรรณกรรมเป็นอย่างมาก ยิ่งนักเขียนที่ชอบเขียนสะท้อนความไม่ยุติธรรมในสังคมของชนชั้นผู้ปกครองด้วยแล้วก็จะถูกจำกัดขอบเขตได้ง่าย เนาวรัตน์เป็นนักเขียนคนหนึ่งที่ได้รับผลกระทบกระเทือนจากสภาพการเปลี่ยนแปลงของสังคมและการเมืองไทยนี้ด้วย

เนาวรัตน์มีผลงานด้านร้อยกรองเป็นจำนวนมาก ซึ่งเขียนติดต่อกันมากกว่า 10 ปี เมื่อพิจารณาร้อยกรองแต่ละเล่มของเขาโดยเรียงลำดับเนื้อหา ก่อนหลัง แล้วจะพบว่า ผลงานร้อยกรองของเขามีพัฒนาการความเปลี่ยนแปลงที่น่าสนใจยิ่ง อาจแบ่งช่วงของความเปลี่ยนแปลงทางวรรณกรรมของเขาโดยลำดับตามเหตุการณ์บ้านเมืองได้เป็น 4 ยุคด้วยกัน คือ

1. ยุคฝึกหัดและหาประสบการณ์ในการเขียน
2. ยุคเพื่อฝัน
3. ยุคศิลปะเพื่อชีวิต
4. ยุคหลัง 6 ตุลาคม 2519

1. ยุคฝึกหัดและหาประสบการณ์ในการเขียน (ก่อน พ.ศ. 2499)

ในยุคนี้สภาพสังคมและการเมืองยังไม่มีอิทธิพลในงานเขียนของเนาวรัตน์ เพราะเป็นช่วงที่เนาวรัตน์มีชีวิตอยู่ในวัยเยาว์ ประสบการณ์และความคิดยังไม่กว้างไกล

เท่ากับในยุคสมัยต่อมา แต่นี้พบว่าได้มีการปูพื้นฐานทางด้านการกวีนิพนธ์มาบ้างแล้ว เช่น จากการได้อ่านวรรณคดีเรื่องต่าง ๆ ได้แก่ ลิลิตพระลอ นิราศนรินทร์ ตะเลงพ่าย กลอนสุนทรภู่ และเสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน เนาวรัตน์มีความซาบซึ้งและนิยมชมชอบวรรณคดีเหล่านี้เป็นเบื้องต้นแรก เขาเริ่มฝึกหัดเขียนโคลงเมื่อเรียนอยู่ชั้นมัธยมปีที่ 2 ครั้งแรกนั้นเขียนขึ้นโดยได้รับความบันดาลใจจากการอ่านโคลงนิราศนรินทร์ และเขียนไปโดยไม่รู้แผนผังฉันทลักษณ์ ต่อมาเมื่อเรียนถึงชั้นมัธยมปีที่ 5 - 6 จึงเขียนได้ถูกต้องและเขียนได้ดีลงพิมพ์ในหนังสือพิมพ์ของท้องถิ่น เมื่อเรียนอยู่ชั้นมัธยมปีที่ 7 จึงมีผลงานโคลงชิ้นแรกเมื่อ พ.ศ. 2502 คือได้ตีพิมพ์ "บทดอกสร้อยรำพึงในป่าช้า" ของพระยาอุปกิตศิลปสารเป็นโคลงสี่สุภาพบทดอขบ

เนาวรัตน์สนใจเขียนกลอนมากในระหว่างที่เรียนอยู่ชั้นมัธยมปีที่ 7 - 8 งานเขียนส่วนมากไม่ได้นำไปลงพิมพ์ที่ใด เขียนใส่สมุดบันทึกส่วนตัวเก็บเอาไว้บ้าง มีหลายชิ้นที่ผู้จัดรายการสถานีวิทยุนำไปออกอากาศ ในช่วงนี้เองที่งานเขียนของเนาวรัตน์มาถึงหัวเลี้ยวหัวต่อที่สำคัญคือ การเปลี่ยนจากที่เคยฝึกเขียนโคลงมาเป็นการฝึกเขียนกลอนอย่างจริงจัง ทั้งได้อ่านและนิยมชมชอบผลงานร้อยกรองของนักเขียนสมัยนั้นหลายคน เช่น ประยอม ชองทอง เฉลิมภา วิจิตร สวัสดิ์ ธงศรีเจริญ นายผี อุชเชณี และ ทวีปวร ผลงานของนักเขียนเหล่านี้ลงพิมพ์ในหนังสือนิตยสารสมัยนั้นได้แก่ กระดังทอง สยามสมัย สายธาร และอักษรสาส์น แนวความคิดในการเขียนในช่วงนี้ เนาวรัตน์ยังมิได้เน้นทางด้านใดด้านหนึ่งโดยเฉพาะ เพราะเป็นช่วงที่เพิ่งจะเริ่มได้เรียนรู้ ฝึกหัดและหาประสบการณ์ในการเขียนเพื่อให้เกิดความชำนาญ

2. ยุคเพื่อฝัน (พ.ศ. 2500 - 2510)

สภาพการเมืองในยุคนี้ปกครองโดยระบบทหารของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ แล้วต่อเนื่องด้วยจอมพลถนอม กิตติขจร นักเขียนและนักหนังสือพิมพ์ถูกจำกัดเสรีภาพในทางความคิด นักเขียนที่ต่อสู้เพื่อความเป็นธรรมในสังคมถูกจับกุมจำนวนมาก ประเทศไทยตกอยู่ในยุคมืดทางการเมือง ซึ่งมีผลให้วงการศิลปวรรณกรรมเปลี่ยนออกไปสู่แนวเพื่อฝัน

วนเวียนอยู่กับเรื่องความงามของภาษา ร้อยกรองส่วนใหญ่มุ่งแสดงอารมณ์ส่วนตัว โดยเฉพาะกลอนรัก ๆ ใคร่ ๆ คิดพ้อต่อว่าซึ่งกันและกันมีมากเป็นพิเศษ ผลงานของเนาวรัตน์ จึงสะท้อนออกมาด้วยท่วงทำนองดังกล่าวมานี้ งานร้อยกรองประเภทกลอนเพื่อชีวิตหรือประเภทปลุกเร้าให้คนมองเห็นสภาพเลวร้ายของสังคมที่ต้องแก้ไขเจ็บหายไ้ไป รัฐบาลมีเป้าหมายสนับสนุนร้อยกรองเพื่อความบันเทิงเท่านั้น บรรดาสื่อสารมวลชนต่าง ๆ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ และหนังสือพิมพ์ ต่างก็เสนองานร้อยกรองออกมาอย่างคับคั่ง ความตื่นตัวทางกวีนิพนธ์ร้อยกรองมีอยู่ทั่วไปตามมหาวิทยาลัยหลายแห่ง มีกลุ่มนักกลอนเกิดขึ้นมากมาย และมีการพิมพ์หนังสือรวมกลอนออกจำหน่ายอีกด้วย

เนาวรัตน์ได้เข้าร่วมกิจกรรมทางด้านกลอนร่วมกับเพื่อน ๆ อย่างจริงจังในระหว่างที่เรียนอยู่ที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เช่น เขียนกลอนออกรายการวิทยุ โตกลอนทางโทรทัศน์ เขียนกลอนลงตามหน้าหนังสือพิมพ์ ร่วมมือกับเพื่อนนักกลอนจัดตั้งสหพันธ์นักกลอนบางขุนพรหม ตั้งชุมนุมวรรณศิลป์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ จัดพิมพ์หนังสือวรรณศิลป์จำหน่ายในหมู่นักศึกษา มีการโตกลอนสดระหว่างคณะและระหว่างมหาวิทยาลัย มีการจัดงานชุมนุมสังสรรค์ระหว่างนักกลอนอยู่เสมอทั้งในกรุงเทพมหานครและต่างจังหวัด ตัวอย่างร้อยกรองชิ้นหนึ่งซึ่งเนาวรัตน์แต่งขึ้นในนามของชุมนุมวรรณศิลป์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ดังนี้

ข้อฟ้าระย้ายอย	กลลอยพิมานบน
งามใบประกายล	สีจะเขยพิ่มพร
ข้อฟ้าระย้ายอดเลื่อย	เลขา
ลอยล่องทองนภา	พางเพียง
ฉลระยับใบประกา	กลกึ่ง แก้วเขย
งามระเง็จกองเกลี้ยง	เกลือกเขยขาวหน ¹

¹ การแข่งขันกลอนสดระหว่างชุมนุมวรรณศิลป์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ กับชมรมนักกลอนเชียงใหม่ลำพูน เมื่อวันที่ 9 มิถุนายน 2506 ณ หอประชุมพุทธสถาน วัดอุปคุต เชียงใหม่

ตัวอย่างกลอนอีกชิ้นหนึ่งมีชื่อว่า "ลมหनावเจ้าพระยา" ได้รับรางวัลชนะเลิศ
การแข่งขันกลอนเมื่อคราวลอยลำไปกับเรือเพลงครั้งที่ 4 วันที่ 28 ธันวาคม พ.ศ. 2506
มีดังนี้

ลมหनावเริ่มล่องมาจากฟ้าแล้ว พรมจุบแผ้วเจ้าพระยาโรยผ้าผัน
คลื่นคลี่เกลียวแกว่งวนกับนวลจันทร์ กระซิบสิ้นชานกระเซ็นเป็นลำนำ
เงาพระปรางค์จางไกลในม่านหมอก ละอองออกไอวันอันชื่นฉ่ำ
โอ้ปรางค์องค์ทรงศักดิ์เป็นหลักธรรม จะประจำปโลบใจไอรุ่นเจือ

ในช่วงหนึ่งของชีวิต เนาวรัตน์ได้มีโอกาสบวชเรียน ศึกษาพระธรรมวินัย โดย
เฉพาะได้สนใจหลักธรรมทางพุทธศาสนาตามแนวสัทธินิยม เป็นผลให้กลอนหลายชิ้นในยุคนี้
ปรากฏออกมาในแนวปรัชญาธรรมะ ตัวอย่างเช่น สีสัพทปราชญ์ เทพธิดาธรรมาสัน
จักรสู่สังขะ ความว่าง และดอกไม้สีขาว เป็นต้น

เสถียร จันทิมาธร ได้กล่าววิจารณ์บทกลอนที่เนาวรัตน์เขียนขึ้นในช่วงนี้โดย
รวบรวมไว้ในคำหยาด ว่าดังนี้

ถ้าสังเกตงานแต่ละชิ้นในคำหยาด เราจะมองเห็นข้อแตกต่างสามประการด้วยกัน
คือ ลำดับต้นเป็นงานในแบบความรักความคิดถึง ทำนองเว้าวอน ที่วนเวียนอยู่ใน
วิถีแห่งความรัก ลำดับที่สอง เกือบทั้งหมดเป็นการเขียนอิงธรรมะ และมีบางส่วน
เขียนโดยอาศัยความคิดเป็นพลังในการสะท้อนออก ลำดับที่สาม เป็นการเขียนที่
เบาโหวง เคลื่อนคล้อยไปตามอารมณ์และความรู้สึก อาจจะเป็นเพียงเสียงเพลง
ที่ล่องแทรกไปทำนอง "ไผ่ซ้ออเอี้ยดเบียดควอด ลมลอดไล่เลี้ยวเรียวไผ่ ออก
แอ๊ดแอ๊ดออกยอดไกว แพ้ใบไผ่น้ำล้าล่อง" และหรือเป็นการบรรยายถึง
"เอนระนาบอาบนำทางกลางแดดหนาว ทอดรวงขาวยอดธาราน้ำใส ละลาน
รอบขอบฟ้าคราพลัวใบ เพียงพรมใหญ่ไหวระยิบตาบเปลวทอง

ลักษณะทั้งสามประการนั้น เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ แบ่งตามใจของเขาเองว่า
อารมณ์ อุดมคติ และบริสุทธิ์

ถ้าพิจารณาวิวัฒนาการแห่งการแสดงออกแล้ว เนาวรัตน์ต้องการจะให้
เข้าใจว่า

เขาเริ่มงานกวีนิพนธ์ด้วยการเขียนแสดงอารมณ์ ความคิด และในที่สุดก็เป็นแบบ
บริสุทธิ์ นี่นับเป็นการเปลี่ยนแปลงที่ค่อนข้างแปลกประการหนึ่ง ตามหลักที่ถูกต้อง
แห่งวิวัฒนาการแล้ว ส่วนใหญ่ยกให้ความคิดเป็นสิ่งอุทมะ เพราะเป็นเครื่องหนุน
ส่งความมีเหตุผลให้แก่คนได้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น แต่เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ กลับแสดง
ออกคล้ายกับว่าความบริสุทธิ์เป็นสิ่งที่อยู่เหนือสุดแห่งวิวัฒนาการทางการเขียน
และความมุ่งหวังของคน¹

กล่าวโดยย่อ ผลงานของเนาวรัตน์ในช่วงสมัยที่เรียนอยู่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
และหลังจากนั้นเล็กน้อยมีส่วนทำให้เขามีชื่อเสียงเด่นอยู่ในวงการนักกถอน ผลงานส่วน
ใหญ่เน้นอยู่ที่รูปแบบ และความงดงามของภาษาและเกิดขึ้นจากความบังคลาใจจากความ
เป็นกวีของเขาเอง ตัวอย่างบทกลอนที่ไพเราะงดงามดังกล่าวนี้มีอยู่ด้วยกันหลายชิ้น
เช่น กรองกานท์ ใบศรี เสนหา บทเพลงแห่งใบไม้ บนพรหมไผ่ และอื่น ๆ อีกหลายชิ้น

หลังจากที่เนาวรัตน์ได้รวบรวมคำหยาดแล้ว งานเขียนเกี่ยวกับอารมณ์ส่วนตัว
ที่ยึดเอาตัวเองเป็นหลักมีน้อยลง เพราะเนาวรัตน์เห็นว่า เขียนเรื่องเกี่ยวกับตัวเองมา
มากแล้ว เนื้อหามักจะซ้ำ ๆ และวนเวียนอยู่กับเรื่องของตัวเอง ประกอบกับเหตุการณ์
และสภาพสังคมการเมืองเปิดโอกาสให้ มีการแสดงความคิดได้โดยเสรี เนาวรัตน์จึงได้
มองเห็นเนื้อหาใหม่ที่จะเขียนมากขึ้นโดยเฉพาะการกล่าวถึงปัญหาที่เป็นจริงในสังคม

ในตอนท้ายของงานในช่วงนี้ อาจจะถือว่าเป็นจุดเริ่มต้นของการเปลี่ยนแปลง
ทางสังคมและการเมืองไทยที่มีนิตินักศึกษา ประชาชนและนักการเมืองบางกลุ่มเป็นผู้มี
บทบาทในการเรียกร้องความเป็นธรรมในสังคม จากจุดนี้เนาวรัตน์เริ่มที่จะสะท้อนสภาพ
สังคมและการเมืองออกมาอย่างจริงจัง สิ่งเกิดได้จากรอยกรองหลายชั้นที่ปรากฏใน
หนังสือ "เพียงความเคลื่อนไหว" ซึ่งจะได้อธิบายในอันดับถัดไป

¹ เสถียร จันทิมาธร "คำนำเสนอ" ใน คำหยาด หน้าคำนำ

3. ยุคศิลปะเพื่อชีวิต (พ.ศ. 2511 - 2518)

เหตุการณ์ทั้งภายนอกและภายในประเทศหลายอย่างกระตุ้นให้ประชาชนเกิดความตื่นตัวทางการเมือง เช่น เขาวชนทั่วโลกได้ลุกขึ้นมาเรียกร้องสิทธิของตนอย่างกว้างขวาง มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญในปี พ.ศ. 2511 ทำให้เกิดการเคลื่อนไหวทางการเมืองอย่างตึกตัก สงครามเวียดนามที่มีไทยเข้าไปพัวพัน โดยอนุญาตให้อเมริกามาตั้งฐานทัพและส่งทหารไปร่วมรบ ก่อให้เกิดความแตกแยกทางความคิดทั้งระดับบ้านและเห็นด้วย นอกจากนี้อิทธิพลทางการเมืองและแนวความคิดแบบสังคมนิยมแพร่หลายออกไปอย่างมากมาย นักเขียนหนุ่มสาวในยุคนี้ ต่างเสนอเทคนิคการเขียนแบบใหม่ ๆ ด้วยการสะท้อนความเป็นจริงในชีวิต ทั้งกิจกรรมส่วนตัวและกิจกรรมทางสังคมออกมาในรูปของการวิพากษ์ ปัญหาความขัดแย้งทางความคิดระหว่างวัย ปัญหาทางสังคมและเศรษฐกิจ การเมืองได้รับการกล่าวถึงมากเป็นพิเศษ ความคิดในด้านศิลปะเพื่อชีวิตและศิลปะเพื่อประชาชนกลับมาแพร่หลายอีกครั้งหนึ่ง โดยการนำเอาผลงานของกวีต้องห้ามสมัยหนึ่ง เช่น ผลงานของจิตร ภูมิศักดิ์ มาตีพิมพ์ใหม่

ก่อนหน้าเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 งานของนักเขียนรุ่นใหม่เป็นจำนวนมากกล่าวเรียกร้องความเป็นเอกราชประชาธิปไตยและความเป็นธรรมในสังคม เนาวรัตน์เป็นผู้หนึ่งที่เสนอผลงานในแนวนี้อย่างเด่นชัดและเป็นที่ยอมรับโดยทั่วไป ดังที่ ชาญวิทย์ เกษตรศิริ กล่าวไว้

ในช่วงที่ก่อนเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 ลึกเล็กน้อย งานของเนาวรัตน์ได้เดินมาถึงจุดที่เรียกว่า ความปั่นป่วนทางการเมือง เป็นแรงกระตุ้นสำคัญในงานเขียนของเขา ถ้าจะกล่าวตาม จอร์จ ออร์เวลล์ ก็คือ เนาวรัตน์ได้เดินทางมาแสนไกล บนถนนของกวี และเขาได้มาถึงจุดที่ประสพการณ์และความชำนาญ เขากลับเข้าใจในสภาพของสังคมอันกว้างใหญ่ไพศาล ซึ่งได้กลายเป็นวัตถุดิบที่สำคัญในงานเขียนของเขา...

นับตั้งแต่ 14 ตุลาคม 2516 เป็นต้นมางานเขียนของเนาวรัตน์มีความชัดเจนยิ่งขึ้น เขาชัดเจนที่จะสะท้อนสภาพการต่อสู้ของประชาชนที่ต้องยอมอยู่ภายใต้ระบบเผด็จการ แต่บัดนี้ได้ออกขึ้นมาต่อสู้เคลื่อนไหวเพื่อความเป็นธรรมและสังคมที่ดีกว่าเดิม...

เนาวรัตน์ในขณะนี้รวบรวมทั้งความถูกต้องทางฉันทลักษณ์ ความงามทางภาษา ภูมิหลังจากชนบท และความเข้าใจในสภาพของสังคมและการเมืองรวมกันเข้าร้อยเป็นคำ เนาวรัตน์เป็นนักกลอนเพียงไม่กี่คนในรุ่นสายลมแสงแดดของเขา ที่ก้าวพร้อมไปกับกาลเวลา สติอารมณ์ที่สะท้อนความรู้สึกของชนชั้นกลางออกไป ลงไปสัมผัสกับประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศ ที่ยังต้องต่อสู้เพื่อความเป็นธรรมและสังคมที่ดีกว่า ในขณะที่เพื่อนนักเขียนของเขาหลายคนถูกกาลเวาร้างเลยหน้าไปเสียแล้ว¹

เนาวรัตน์กล่าวว่า เนื้อหางานเขียนในช่วงก่อนและหลัง 14 ตุลาคม 2516 เป็นเรื่องศิลปะเพื่อชีวิตที่รับใช้ชีวิตและอุดมการณ์ เนื้อหาศิลปะเพื่อชีวิตมีเรื่องให้เขียนมากกว่าแนวอารมณ์ คอยเหตุนี้งานร้อยกรองของเขาซึ่งมีเนื้อหาเกี่ยวกับความขัดแย้งทางสังคม จึงปรากฏออกมาในหนังสือ "เพียงความเคลื่อนไหว"

งานเขียนที่เป็นเรื่องยาวติดต่อกันอีกเล่มหนึ่งที่เกิดขึ้นในยุคศิลปะเพื่อชีวิตนี้ คือ "อาทิตย์ถึงจันทร์" เนาวรัตน์กล่าวว่า เกิดขึ้นเพราะแรงบันดาลใจจากเหตุการณ์

14 ตุลาคม 2516

4. ยุคหลัง 6 ตุลาคม 2519

หลังจากเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 แล้ว นโยบายของรัฐบาลหลังปฏิรูปการปกครองได้สั่งกวาดล้างและทำลายหนังสือประเภทที่เรียกว่า "ก้าวหน้า" เป็นจำนวนมาก วรรณกรรมในยุคนี้ซบเซาเพราะรัฐบาลควบคุมงานเขียนทุกชนิด ประชาชนถูกจำกัดเสรีภาพ

¹ ชาญวิทย์ เกษตรศิริ "คำนำ" ใน เพียงความเคลื่อนไหว หน้า 24 - 29

ด้านการแสดงออกทางความคิด วรรณกรรมในช่วงนี้มักจะมีเนื้อหาประเภทที่ไม่เกี่ยวข้องกับ
กับการเมือง นักเขียนส่วนใหญ่จึงหันไปเน้นเนื้อหาเกี่ยวกับความบันเทิง และปลุกใจให้รัก
ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ร้อยกรองในช่วงนี้มักจะทำนองเป็นบทเพลงปลุกใจ
ให้เกิดความสามัคคีระหว่างคนในชาติ ที่นิยมกันมากคือบทเพลงพระราชนิพนธ์

งานเขียนของเนาวรัตน์ได้รับผลกระทบกระเทือนอยู่บ้างแต่ไม่มากนัก ด้วยวิญญาน
แห่งความเป็นกวีของเขา ถึงแม้จะถูกจำกัดเสรีภาพทางการเขียนอยู่บ้างก็ตาม แต่
เนาวรัตน์รู้จักหลีกเลี่ยงเลือกแนวทางในการเขียนของตนเองได้โดยมีศิลปะ และขันเชิงใน
การเขียนที่แนบเนียนยิ่ง งานเขียนในช่วงก่อน 6 ตุลาคม 2519 นั้น พูดถึงปัญหาสังคมได้
อย่างตรงไปตรงมาเพราะในช่วงนั้นปัญหาสังคมมีมาก แต่หลังจากปฏิรูปการปกครองแล้ว
เนาวรัตน์ได้มองเห็นว่า การที่จะเขียนสะท้อนสภาพปัญหาสังคมและการเมืองออกมาตรง ๆ
เหมือนเมื่อก่อนนั้นเป็นไปได้ แต่ด้วยความสำนึกในความรับผิดชอบในสังคม มีโอกาส
เมื่อใดเขาก็จะเสนอปัญหาเหล่านั้นออกมาโดยมิได้หยุดยั้ง ดังจะสังเกตได้จากโคลงหลาย
บทใน "ชักมั่วชมเมือง" ที่ได้กล่าวถึง สภาพปัญหาสังคม เศรษฐกิจและการเมืองในปัจจุบัน
ตามสภาพที่เป็นจริง

"ชักมั่วชมเมือง" เป็นผลงานร้อยกรองที่เป็นชิ้นเป็นอันเกิดขึ้นในยุคนี้ หนังสือ
เล่มนี้สะท้อนให้เห็นพัฒนาการทางความคิดในการเสนอเนื้อหาที่แตกต่างไปจากเดิมอีกแบบ
หนึ่ง ซึ่งจะเห็นได้ว่า เนาวรัตน์ได้ใช้ขันเชิงและศิลปะในการเขียนด้วยท่วงทำนองที่วิจิตร
บรรจง แต่แทรกซ่อนไว้ด้วยความคิด วิพากษ์วิจารณ์ในปัญหาของสภาพสังคม เศรษฐกิจและ
การเมืองเอาไว้ด้วยหลายประการ

ตัวอย่างร้อยกรองในช่วงหลัง 6 ตุลาคม 2519 บางชิ้น เช่น

"มหรธรรมาภายวันผ่านภพิราบ" กลอนชิ้นนี้เนาวรัตน์เขียนจากภาพถ่าย
ซึ่งเป็นเหตุการณ์วันที่ 6 ตุลาคม 2519 ดังนี้.

มือกระชับคาบบุหรีที่มุมปาก
สุมุนรายเรียงรอบค้อยหมอบมอง
เลือดโทรมหน้าหน้ามือเข้ายื้อยุด

ตาหรีเล็งร่องบากปากปิ่นจ้อง
ร้วระเนนเอนกองกายร่างลั่น
กระชากจุกกระชับหมัดชัคค้ายสน

เงื่อไม้ฟาดพิศข้ากระหน่ำจน
 ผูกคอลากกระชากร่างกลางสนาม
 นอนแน่นิ่ง เนื้อขาวเปล่าเปลือยกาย
 ร่วงร่วงร่วงล้นจุกผูกกอดหอย
 แก้อ้อเหล็กหวดโครมโถมสุดแรง
 ทิละร่างซ่อนร่างเอาอย่างทึบ
 กระดิกคืบเตือตมอดเนื้ออกอดกุม
 เขาคอดกอดทีละออดกอดไม้ฟาด
 หมวกเหล็กกรายเรียงยี่นและปืนโต
 ทิละภาพทีละภาพกระซิบซัด
 ทิละวันละวันไปยังไม่จาง

เลือดกระเซ็นกระเลือดกระสนทูลทูลราย
 เลือดยังลามจากหลังวันรินเป็นสาย
 ท่อนไม้กายเกรอะเลือดเลอะเลือดแดง
 กระโดดลอยตึบร่างกว้างร้องแสบ
 ร้องเทาแยงยัดปากกรากเข้ารุ่ม
 แล้วเปลวไฟก็ไหวเวียนจับกลุ่ม
 กระตกรุ่มหึงงอต่อตะโก
 คาระคาชตึบดินสิ้นแรงไฟ
 หัวโลนเหลือองเรืองโรไฟล่ผู้คกลาง
 ทิละนิตทีละนิตคณิตร่าง
 ยิ่งกระจะยิ่งกระจางอยู่กลางใจ¹

"ควยจิกรแห่งธรรม" เนาวรัตน์เขียนถึงความไม่เป็นธรรมในมหาวิทยาลัย
 ธรรมศาสตร์ เช่น

"รอบรั้วมหาวิทยาลัยอาจไม่กว้าง
 แต่ทุกตารางนิ้วในความไม่ใหญ่โต
 จำได้ไหม
 ใกรที่ลบศักดิ์ศรีเสรีชน
 ดินสอโถมจากรึกด้วยหมึกเลือด
 เป็นประวัติศาสตร์ ศาสตร์แห่งธรรม
 เคยมีหรือ
 ปากที่ปิดจะเปิดขึ้นคานคิด
 ธรรมที่ทำให้คนทนไม่ได้
 ธรรมเพื่อคนข้างมากสิ้นยาวนาน

ฝึกที่สร้างอาจธรรมดามืออาโอ
 มีเสรีภาพอีกไซ้แก่ทุกคน"
 คำพูดใกรคำนี้ที่ถูกปล้น
 ใกรบันดลแม่โคมให้มืดดำ
 กับฟ้าโหยโหดเหือดเลือดแดงก่ำ
 ธรรมที่นำมวลประชากระฉ่างซัด
 อยู่คิที่มือจะกำหมัด
 คนจะลุกยืนหยัดขึ้นทักทาน
 ย่อมไม่ใช่ธรรมที่จักสมิถ์สมาน
 จะไม่ถูกต่อผ่านตลอดไป

¹เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ แฟ้มรวมกลอน

ไม่มีเลขหน้า

เพราะล่อมดอกคอกซึ่งจึ่งพังคอก กลิ่นกระฉอกกระลอกแล้วระลอกใหม่
จักรแห่งธรรมจะขัดขวางได้อย่างไร เพราะเป็นจักรหัวใจเสรีชน¹

"ตุลาอาถรรพณ์" กลอนชิ้นนี้เนาวรัตน์เขียนขึ้นเมื่อวันที่ 18 กันยายน 2522

มาสมหาตุลาคมอาคมขลัง	ยกตาซึ่งขึ้นซึ่งให้ลือฉาว
ข้างหนึ่งธรรมความถูกทุกเรื่องราว	ข้างหนึ่งดาวแห่งอธรรมความผิดพลั้ง
หนึ่งอำนาจบาปใหญ่ในตัวคน	คือตัวตนที่แพ้นแต่คนตั้ง
ก่อความเล็ดเกิดความเลวทุกคราวครั้ง	เป็นชายซึ่งกดขี่แก่ผู้ตน
หนึ่งความถูกเพียงธรรมนำปัญญา	รู้ซิจิตต์ตามาแต่คน
รูสร้างสรรกรูสิ่งสรรพไม้อับจน	นำมวลชนพนักขันธ์มีทา
ยกขึ้นซึ่งตาซึ่งส่องข้างเทียบ	เมื่อข้างใดได้เปรียบก็เป็นค่า
อีกข้างหนึ่งตกลงดำเป็นธรรมดา	ตุลยตุลาต้องลบลูกทองกลูกกลาน
เคื่อนแห่งการปลดทาสกำจัดโซ่	โซ่เส้นใดก็ยังตรึงยังชิงदान
เคื่อนแห่งดวงดอกไม้ไต้แย้มบาน	หนอนแห่งมารก็ยังบ่อนยังซ่อนไซ
มาสมหาตุลาคมยังงงขลัง	ดาบตาซึ่งยังเอียงยังเบี่ยงไหล
ความถูกต้องเพียงตรงยังงงไกล	รอวันที่คนไทยได้สำนึก
ความถูกต้องเพียงตรงต้องงงที่	ความชั่วช้ากาลิต้องกรอนสีก
ลบตุลาอาถรรพณ์ลงพันลึก	แน่นพนักน้ำใจเป็นใจเดียว ²

แม้ว่าสภาพสังคมและการเมืองจะเป็นเช่นไร เนาวรัตน์ยังคงเสนอผลงานด้านกวีนิพนธ์ออกมาอย่างสม่ำเสมอ เขามีใจรักที่จะสร้างสรรค์ผลงานร้อยกรองเป็นพื้นฐานอยู่แล้ว แม้ว่าจะถูกปิดกั้นแนวทางความคิดทางใดทางหนึ่ง เขาก็สามารถที่จะแสวงหาทางออกได้อีกทางหนึ่ง

กล่าวโดยสรุป เนาวรัตน์เริ่มต้นสร้างผลงานทางด้านวรรณกรรมร้อยกรองของเขาด้วยใจรักที่จะทำงานทางด้านวรรณกรรมเป็นเบื้องต้น ด้านการแสดงออกทางด้าน

¹เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ แฟ้มรวมกลอน ไม่มีเลขหน้า

²ก. ไม่มีเลขหน้า

เนื้อหาของกวีนิพนธ์เนาวรัตน์เริ่มที่ตัวเองเป็นหลัก ค่ายการสะท้อนออกมาทางด้าน
อารมณ์ส่วนตัว ทางด้านความรัก ความผิดหวัง ความว้าเหว่ ความคับแค้นใจ และ
ความเพ้อฝัน จนกระทั่งถึงจุดอิ่มตัว เนาวรัตน์มีประสบการณ์มากขึ้น ทำให้มองเห็นแนว
ทางและมีเนื้อหาที่จะเขียนกว้างขวางยิ่งไปกว่าเดิม แต่อย่างไรก็ตามเนื้อหาการแสดง
ออกของเขากียังคงได้รับอิทธิพลจากผลแห่งความเปลี่ยนแปลงทางสังคม และการเมืองที่
ได้กล่าวนำแล้วเนาวรัตน์ยืนยันว่า เขาจะยังคงสร้างผลงานเพื่อรับใช้สังคมต่อไปอีก
อย่างไม่หยุดยั้งโดยระลึกอยู่เสมอว่า งานเขียนทุกชิ้นที่ผลิตขึ้นจะต้องดีกว่าชิ้นที่แล้ว ๆ มา
โดยเขาจะเนนงานเขียนในแนวอุดมคติเพื่อรับใช้ชีวิตและสังคมให้มากขึ้นด้วย

วิเคราะห์ลักษณะทั่วไปในวรรณกรรมร้อยกรอง
ของเนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์

เกณฑ์ในการวิเคราะห์วรรณกรรมทั่วไป

การพิจารณาวินิจฉัยคุณค่าของวรรณกรรมทั้งร้อยแก้วและร้อยกรองว่า ดีเลวเพียงใดนั้น มีผู้รู้ทางวรรณกรรมไทยและต่างประเทศ ได้ตั้งเกณฑ์ในการวิเคราะห์เอาไว้หลายประการ ทั้งที่มีลักษณะคล้ายคลึงกันและแตกต่างกันบ้างในข้อปลีกย่อยบางประการ จึงมีความจำเป็นที่จะต้องศึกษาจากผู้รู้ดังกล่าว เพื่อจะได้ประมวลมาวิเคราะห์วรรณกรรมร้อยกรองของเนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ตามนัยแห่งการวิจารณ์วรรณกรรมในแง่วรรณศิลป์

พระอภิปรัชญา กล่าวถึงความหมายของคำว่า วรรณศิลป์ไว้ตอนหนึ่งว่า

คำว่าวรรณศิลป์นั้นถ้าจะตีความหมายกันออกไปโดยตรงแล้วก็หมายถึงศิลปะของหนังสือ "วรรณ" แปลว่า "หนังสือ" ส่วน "ศิลป์" นั้น หากที่จะหาคำจำกัดความ (หรือนิยาม) ให้แน่ชัดลงไปได้ เป็นคำที่กินความลึกซึ้ง จึงขอถือเอาความหมายที่เข้าใจกันโดยทั่วไปว่า ความงดงามที่ก่อให้เกิดสะเทือนอารมณ์ ศิลป์เป็นสิ่งที่สุนทรีย์วัฒนธรรมให้มีความสุข ความสบายใจ เป็นอาหารทางใจซึ่งมนุษย์จะขาดเสียมิได้ "วรรณศิลป์" เป็นศิลปะที่สูงส่ง เพราะเป็นศิลปะที่จะทำให้มนุษย์เห็นความงามนั้น ๆ ได้ทางใจ จึงเป็นศิลปะที่จะเข้าถึงได้ยาก ในภาษาไทยเราเมื่อกล่าวถึงคำว่า "วรรณศิลป์" ก็มักจะเข้าใจกันไปถึงศิลปะบริสุทธิ์

คือ วรรณศิลป์ที่มีความมุ่งหวังที่จะถ่ายทอดความรู้สึกนึกคิดให้ผู้อ่านนึกคิดเช่นเดียวกัน วรรณศิลป์จึงปรากฏในรูปภาษาร้อยกรองหรือภาษากวีเป็นส่วนใหญ่ เพราะภาษาร้อยกรองนั้นย่อมโน้มน้าวอารมณ์ให้เกิดจินตนาการได้ง่าย

อาจจะทำให้ผู้อ่านได้ยินเสียงไฟเราะเสนาะโสต ได้ลิ้มรสอันโอชะ ได้สัมผัส
สิ่งอ่อนนุ่มละมุนละไม ได้เห็นภาพอันงดงาม ตามที่กวีได้วาดไว้ด้วยตัวอักษร¹

สิทธา พินิจภาวคล ให้ความเห็นเกี่ยวกับวรรณศิลป์ไว้ว่า "วรรณศิลป์คือศิลปะ
การแต่งหนังสือ หัวใจของศิลปะทั้งหลายคือ สุนทรียภาพ หรือความประณีตงดงาม ได้แก่
ความงามของภาษา ความงามของเนื้อเรื่อง ซึ่งกลมกลืนกับรูปแบบ ความงามความมี
สาระของข้อคิดเห็น หรือแนวคิดที่แทรกแฝงอยู่ในเนื้อเรื่อง"²

ฉะนั้น วรรณศิลป์จึงหมายถึงแง่มุมของวรรณกรรมที่กวีสร้างสรรค์ขึ้นด้วยความ
เหมาะสมกลมกลืน ด้วยความประณีตทั้งรูปแบบ เนื้อหา และศิลปะในการประพันธ์ การ
วินิจฉัยคุณค่าทางวรรณศิลป์นั้นผู้รู้ได้วางกฎเกณฑ์ไว้หลายประการซึ่งล้วนแล้วแต่จะช่วย
วินิจฉัยคุณค่าของวรรณกรรม ให้เป็นหลักฐานที่น่าเชื่อถือยิ่งขึ้น เสรีयर โกเศศ ได้
กล่าวถึงหลักสำคัญในการวิจารณ์ศิลปกรรมตามที่ชาวตะวันตกใช้เป็นแนวทางวินิจฉัยคุณค่า
ทางศิลปกรรมว่า มีลักษณะดีแล้ว สูงต่ำเพียงใด มีอยู่ด้วยกัน 6 หลัก คือ

1. ความนึก (Conception)
2. ความสะเทือนใจ (Emotion)
3. การแสดงออก (Expression)
4. องค์ประกอบ (Composition)
5. ท่วงท่าที่แสดง (Style)
6. เทคนิค (Technique)

ถ้าเป็นวรรณศิลป์ก็ต้องเพิ่มหลักทฤษฎีของเสียงและความหมายของถ้อยคำด้วย
ม.ล.บุญเหลือ เทพยสุวรรณ³ กล่าวถึงหลักเกณฑ์ในการวิจารณ์วรรณคดีประเภท
ร้อยกรองอย่างกว้าง ๆ ว่า ควรฟังเสียงความไพเราะของการประพันธ์ยิ่งกว่าสิ่งอื่น และ
พิจารณาถึงสิ่งต่อไปนี้

¹ ละเอียด โปษะกฤษณะ "วรรณศิลป์คืออะไร" ใน วรรณศิลป์ปริทัศน์ หน้า 71 - 72

² สิทธา พินิจภาวคล และคนอื่น ๆ ความรู้ทั่วไปทางวรรณกรรมไทย หน้า 35

³ ม.ล.บุญเหลือ เทพยสุวรรณ แนะแนวทางการศึกษาวิชาวรรณคดี หน้า 75 - 81

1. รูปแบบกับเนื้อเรื่องเหมาะสมกันหรือไม่
2. ภายในเนื้อเรื่องนั้นมีรายละเอียดที่ขัดแย้งกันหรือสอดคล้องกัน
3. สิ่งประกอบขึ้นเป็นเนื้อหา เช่น โครงเรื่อง ตัวละคร กาลสมัย แนวความคิดที่ขัดแย้งกันหรือไม่
4. ลักษณะนิสัยตัวละคร (ถ้ามี) ทำให้เกิดความนึกคิดไปในทางที่น่าสนใจหรือไม่
5. มีภาพพจน์หรือถ้อยคำสำนวนที่จับใจหรือไม่
6. ทัศนคติของผู้ประพันธ์ รสนิยม คติต่าง ๆ สอดคล้องกันหรือขัดแย้งกันเองในตอนต่าง ๆ ของวรรณกรรมชิ้นนั้น ๆ เป็นแนวความคิดของตนเองหรือคัดลอกมา พัฒนาอารมณ์อยู่ในเกณฑ์สูงหรือต่ำ
7. ความมุ่งหมายของผู้ประพันธ์เหมาะสมกับกลวิธีที่ใช้ในการประพันธ์ในทำนองเนื้อเรื่อง ในด้านลักษณะนิสัยของตัวละคร (ถ้ามี) และอื่น ๆ หรือไม่
8. ความรู้ของผู้ประพันธ์หรือบอกพร่องไป เป็นความบกพร่องที่สำคัญหรือไม่ ทำให้คุณภาพของวรรณกรรมเสียไปมากน้อยเพียงใด
9. กลวิธีในร้อยกรองในการแสดงความรู้สึก ความคิดเห็น เหมาะสมหรือไม่เพียงใด

สมโรจน์ สวัสดิกุล ๗ ยุทธยา¹ ให้ข้อเสนอแนะการศึกษาทกวินพนธ์ไว้

7 ประการ กล่าวโดยสรุป คือ

1. ภาพลักษณ์เป็นดนตรี กวีต้องเลือกคำเสียงต่ำ เสียงสูงให้เหมาะสมตามลีลา
2. ความหมาย เสียงที่นำมาเรียงกันต้องมีความหมายจับดวงความคิด จับอารมณ์ของผู้ที่ได้อ่าน
3. จังหวะและสัมผัส กวินพนธ์จะต้องมีเสียงหนักเบา ในฉันทเรามีครุหลุ ในภาพลักษณ์ของฝรั่งมี Rhythm (Stress) ในอินเดียเอา Rhythm มาเรียงไว้

¹สมโรจน์ สวัสดิกุล ๗ ยุทธยา "ลักษณะบทประพันธ์ร้อยกรองในวรรณคดีไทย" ใน คู่มือวิชาภาษาไทย เล่ม 3 หน้า 282 - 286

เกิดเป็น 8 คณะ มีจังหวัดต่าง ๆ กัน

4. จากสามข้อแรกรวมกันจะเกิดเป็นแบบของฉันทลักษณ์ หรือแบบกาพย์กลอน ซึ่งผู้ใดจะคิดประดิษฐ์แบบใหม่ ๆ เพิ่มขึ้นอย่างไรก็ย่อมทำได้

5. กวีเก่า ๆ ถือว่า การแต่งคำประพันธ์ต้องสร้างภาพหรือมโนภาพซึ่งจะให้มีลักษณะโอ้อ่า ไพเราะ เศร้าหรืออย่างอื่นใดก็ย่อมทำได้

6. รวมศิลปะสารพัดอย่างที่กวีจะใช้ส่งเสริมให้บทกวีของตนแจ่มชัด เราอารมณ์ หึงไพเราะ เป็นต้นว่า การซ้ำคำ สัมผัสใน

7. กาพย์ กลอน โคลง ฉันท์ จะเป็นภาษาอะไรก็ตามต้องใช้คำง่ายเลือกถ้อยคำให้ถูกต้องความหมายด้วย

กระแสร มลยาภรณ์¹ กล่าวว่า ในการศึกษาวรรณคดีควรพิจารณาสิ่งต่อไปนี้

1. ความคิดหรือเค้าเรื่อง จินตนาการ ต้องดูว่ากวีหรือผู้แต่งคิดฝันในสิ่งแปลก สิ่งงาม สิ่งสูงแก่สิ่งคมหรือไม่ เหมาะสมแค่ไหนและเป็นไปได้หรือไม่

2. อารมณ์สะท้อนใจ ต้องพิจารณาถึงอารมณ์ด้วยว่า อารมณ์นั้นถูกต้องควยศีลธรรมหรือไม่อย่างไร หรือเป็นกลาง ๆ อย่างไร อารมณ์ที่เกิดขึ้นชวนให้สนใจหรือไม่อย่างไร

3. การบรรยายและการแสดงออกชัดเจนเพียงใด

4. ส่วนนและลีลาของเรื่อง ที่แสดงให้เห็นถึงความเป็นกวีของผู้แต่ง

5. ลักษณะคำประพันธ์โดยเฉพาะร้อยกรองนั้นถูกต้องตามฉันทลักษณ์หรือไม่ ถ้ามีการแปรเปลี่ยนไป ต้องพิจารณาว่าอยู่ในขอบข่ายที่จะเปลี่ยนแปลงไปได้หรือไม่

6. เทคนิคในการแต่งต้องดูว่า ผู้แต่งมีความรู้ความสามารถอย่างไร

7. เสียงและความหมาย ต้องพิจารณาควบคู่กันไป กวีใช้คำที่มีความไพเราะและกินความใดเพียงใด

¹ กระแสร มลยาภรณ์ วรรณคดีเปรียบเทียบเล่ม 1 หน้า 56

ประสิทธิ์ กาพย์กลอน¹ กล่าวถึงคุณค่าและความงามของวรรณคดีไว้ว่า วรรณคดี
ที่คตินั้นประกอบด้วย

1. การเลือกสรรเรื่อง เก้าโครงเรื่องและศิลปะการลำดับตามโครงเรื่อง
คือ การผูกเรื่องทำได้ดีแค่ไหน การดำเนินเรื่องดีหรือไม่ สมเหตุสมผลหรือไม่ สิ่ง
ประกอบกันเป็นเนื้อหา เช่น โครงเรื่อง ตัวละคร ฉาก บทเจรจา บรรยายภาพ ภาษสมัย
และความนึกคิด ชัดแจ้งหรือส่อคล่องกิน แก่นหรือสารัตถะของเรื่องคืออะไร
2. ข้อความถ้อยคำลึกลับซึ่งกินใจ จนติดใจเมื่ออ่าน เกิดประโยชน์ในทาง
เล่าโลม เป็นคติสอนใจ เกิดอารมณ์สะเทือนใจ หรือเกิดความซาบซึ้ง เกิดความคิดคำนึง
จินตนาการ และสนุกสนานเพลิดเพลิน หรือทำให้เกิดรสต่าง ๆ
3. ความแจ่มแจ้งในการประพันธ์ถ้อยคำ ที่ทำให้ผู้อ่านเกิดมโนภาพหรือ
ภาพพจน์มีความงามไพเราะจัดเข้าหลักศิลปะหรือไม่
4. จังหวะลีลา คือการใช้คำและเลือกแต่งชนิดคำประพันธ์เหมาะแก่เนื้อความ
และบรรยายภาพ รวมทั้งการใช้เสียงของคำให้เหมาะแก่การดำเนินเรื่อง ทำได้ดีเพียงใด
5. มุ่งประกอบรับกันอย่างไรอย่างเหมาะสมหรือไม่ คือเนื้อหาอันเป็นภาค
ประธานกับคำประพันธ์อันเป็นภาครองส่อคล่องกินเพียงใด เน้นในเรื่องใดมากกว่ากัน
และในภาคการประพันธ์ถูกต้องตามกฎเกณฑ์ทางฉันทลักษณ์ และเท่าที่ฉันทลักษณ์จะให้แปร
เปลี่ยนได้เพียงใด เช่น เอกโทษ โทโทษ การใช้คำเป็นลหุ เป็นต้น
6. ความรู้และปฏิภาณของกวีที่เขียนลงไปในบทประพันธ์ดีหรือบกพร่องเพียงใด
รวมทั้งทัศนะและรสนิยมของผู้แต่ง เป็นแนวความคิดของตนเอง หรือคัดลอกมา พัฒนาอารมณ์
อยู่ในเกณฑ์สูงหรือต่ำแค่ไหน
7. ท่วงทำนองเขียน หรือสำนวนโวหารที่แสดงออกมาเป็นของตัวเองหรือไม่
หรือเลียนแบบผู้อื่น
8. ถ้อยคำสำนวนมีความกระชับและหมดความค้างคาเพียงใด เป็นภาษาที่ดีหรือไม่
การใช้ศัพท์และการวางคำถูกต้อง บรรจุคำที่ฉันทลักษณ์กำหนดและเหมาะแก่ตำแหน่งหรือไม่

¹ประสิทธิ์ กาพย์กลอน ภาษากรวี หน้า 214

ใช้ภาษาต้องห้ามหรือเปล่า ภาษาเป็นลักษณะของกลอนพาไปหรือประคิดประคองได้ดี
เพียงใด และมีความยากง่ายอยู่ในระดับใด พวที่จะอ่านได้เข้าใจหรือไม่

9. การเปรียบเทียบทำได้ดีแค่ไหนเพียงใด มีการเล่นคำ เล่นคำได้เหมาะสม
และลุ่มลึกเพียงใด

10. เรื่องนั้นสัมพันธ์กับชีวิต ประเพณี วัฒนธรรม สังคม ปรัชญา ศาสนา ฯลฯ
เพียงใด

11. ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์อันเป็นประติษฐการใหม่ ๆ มีบ้างหรือไม่
พร้อมทั้งแสดงเหตุผลว่า งานชิ้นนั้นสำคัญอย่างไรสมควรได้รับการยกย่องแค่ไหน

12. ระมัดระวังมารยาทในการวิจารณ์

ลิตธา พินิจวาท¹ ได้เสนอหลักสำคัญของการวิจารณ์แนวใหม่ดังนี้

1. ไม่ควรเพ่งเล็งการวิจารณ์วรรณคดีตามแนวยุคสมัยแต่ควรเน้นตามลักษณะ
เฉพาะของวรรณกรรมชิ้นนั้น ๆ

2. ไม่ควรเน้นปัญหาที่ลัทธิหรือปรัชญาจนลบลักษณะอันแท้จริงของวรรณคดี
ซึ่งเป็นศิลปะที่มุ่งให้ความเพลิดเพลินเจริญใจ

3. ให้ความสำคัญในแง่เทคนิคการแต่งยิ่งกว่าเนื้อเรื่อง

4. ให้ความสำคัญของการวิจารณ์วรรณกรรมในฐานะที่เป็นศิลปะหรือวรรณศิลป์
อีกประเภทหนึ่ง

จะเห็นได้ว่า แนวทางวิจารณ์วรรณคดีชิ้นนี้อาจนำมาวิเคราะห์วรรณกรรมได้ใน
เรื่องของรูปแบบ เนื้อหา และท่วงทำนองเขียน ตลอดจนความงามของวรรณคดีคือ
สุนทรียภาพ ซึ่งเป็นจุดมุ่งหมายหลักของผู้วิจิตรที่จะพิจารณาในงานเขียนของเนาวรัตน์
พวงษ์ไพฑูริย์

เกณฑ์ในการวิเคราะห์วรรณกรรมตามแนวสุนทรียศาสตร์

การพิจารณาคุณค่าของสุนทรียภาพในร้อยกรองมุ่งที่ศิลปะการประพันธ์เป็นสำคัญ

เพราะกวีนิพนธ์จะดีแค่ไหนประทับใจผู้อ่านเพียงใดนั้นขึ้นอยู่กับศิลปะ หรือกลวิธีในการแต่ง ซึ่งจะโน้มน้าวความรู้สึกของผู้อ่านให้ซาบซึ้งไปกับรสไพเราะของคำและสำเราะของเนื้อความ ในกวีนิพนธ์นั้น ชลธิรา สัตยวัฒนา กล่าวว่า "การวิจารณ์วรรณคดีในแง่สุนทรียศาสตร์ คือ การวิเคราะห์เสียง คำ และจังหวะของคำ หรือข้อความโดยพิสดาร เพื่อนำไป วิเคราะห์ความหมายในแง่ต่าง ๆ เช่น สัญลักษณ์ ภาพพจน์ จินตนาการ อารมณ์ ความรู้สึก สัมผัส และนัยประหวัดอื่น ๆ"¹ ไอ เอ ริชาร์ดส์(I.A.Richards) ได้เสนอหลักเกณฑ์ การวิจารณ์โดยใช้หลักสุนทรียศาสตร์นี้ ซึ่งมีหลักสำคัญหลายประการ คือ

1. นักวิจารณ์ไม่ควรจะเสนอข้อมูลเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ โบราณคดี คำานาน สถานที่ การเมือง ฯลฯ ที่ปรากฏอยู่ในวรรณคดี เพราะสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้เป็นเพียงส่วน ประกอบที่มีความสำคัญน้อยมากเมื่อเปรียบเทียบกับความสำคัญของรสความงามทางศิลปะ ในวรรณคดี

2. การนำความรู้จากภายนอกมาช่วยในการวิจารณ์วรรณคดี เช่น ความรู้ ในวิชาจิตวิทยา ภาษาศาสตร์ เป็นต้น

3. นักวิจารณ์จะต้องเสนอบทวิจารณ์อย่างรัดกุม มีเหตุผล มีระเบียบแบบแผน เหตุผลข้อมูล หรือหลักฐานที่นักวิจารณ์อ้างอิงหรือเสนอไว้ จะต้องพิสูจน์ได้

4. ผู้วิจารณ์จะต้องศึกษาและวิเคราะห์ความหมายของคำแต่ละคำ ทุก ๆ คำ และอาจจะรวมไปถึงทุก ๆ เสียง ทุก ๆ จังหวะ และความเคลื่อนไหวในบทประพันธ์ หนึ่ง ๆ อย่างละเอียด โดยวิเคราะห์หลักลงไปว่า คำ เสียง จังหวะ และความเคลื่อนไหว หนึ่ง ๆ ให้ความรู้สึก สัมผัส เสียง ภาพพจน์ จินตนาการ ฯลฯ แก่ผู้อ่านอย่างไรบ้าง สำหรับแบบแผนทางฉันทลักษณ์นั้น เป็นเพียงส่วนประกอบเท่านั้น

5. การวิจารณ์วรรณคดีเป็นศิลปะอย่างหนึ่ง เพราะกระทำไปเพื่อประโยชน์ ของศิลปะ บทวิจารณ์หนึ่ง ๆ ควรจะมีคุณค่าเทียบเท่าผลงานทางศิลปะอย่าให้เป็นการทำลาย ดึง เช่นการถอดคำประพันธ์ ซึ่งตามความเห็นของเขาคือว่าเป็นการทำลายศิลปะ เขามีความ

¹ชลธิรา สัตยวัฒนา การนำวรรณคดีวิจารณ์แผนใหม่แบบตะวันตกมาใช้กับวรรณคดีไทย
หน้า 179

²ค. หน้า 151 - 152

เห็นว่า ในการอ่านบทประพันธ์หนึ่ง ๆ นั้น มิใช่เป็นการอ่านเอาเรื่อง หากเป็นการอ่านเอารส

6. ในตอนท้ายของบทวิจารณ์ ผู้วิจารณ์อาจสรุปว่า วรรณคดีนั้น ๆ มีคุณค่าหรือไม่อย่างไร ถ้าไม่มีคุณค่า ควรจะแสดงเหตุผลด้วยว่าไม่ใช่อะไร สิ่งสำคัญที่สุดที่นักวิจารณ์จะต้องวางตัวเป็นกลาง

เจือ สตะเวทิน¹ กล่าวถึงการวิจารณ์ด้านสุนทรียภาพทางภาษาว่า ผู้วิจารณ์ต้องตรวจสอบอย่างระมัดระวัง บทประพันธ์ใด ๆ ก็ต้องอาศัยภาษาเป็นสื่อทั้งสิ้น ฉะนั้น ผู้ประกอบจึงต้องมีท่วงทำนองเขียนที่ดี จึงจะเกิดสุนทรียภาพได้ กล่าวที่ท่วงทำนองเขียนตรงกับ style ในภาษาอังกฤษ ผู้วิจารณ์จะต้องวินิจฉัยสุนทรียภาพในเรื่องต่อไปนี้

(1) เสียง กล่าวกันว่า ในกวีนิพนธ์มีเสียงดนตรีอยู่ด้วย โดยเฉพาะภาษาไทยเราเป็นภาษามีเสียงสูงต่ำอยู่แล้ว ฉะนั้นลักษณะยังบัญญัติลักษณะ สัมผัส กรุ ลหุ ประกอบอีก ฉะนั้นในเรื่องเสียงของกวีนิพนธ์จึงวินิจฉัยได้ไม่ยากนัก

(2) จังหวะ ก็เป็นส่วนหนึ่งของสุนทรียภาพ ส่วนหนึ่ง บทกวีที่มีจังหวะดีย่อมอ่านได้ราบรื่น เรียกว่า "กลอนพืดกันดี" ไม่ติดตะกุกตะกัก

(3) การเลือกคำ ก็เป็นเรื่องสำคัญ หลักของสุนทรียะในข้อนี้มีอยู่ว่า "ต้องใช้คำเหมาะในที่เหมาะ"

4. การใช้โวหารโวบาย หรืออุปมาแห่งการเลือกใช้ถ้อยคำอื่นมีความหมายเชิงศิลปะ

5. การใช้คำคมและรสประกอบบทวิจารณ์

6. ทิศนภาพหรือภาพนิมิต กวีที่ดีย่อมสร้างภาพนิมิตได้อย่างน่าศรัทธา

7. สัญลักษณ์ หรือ Symbolism คือมักใช้สิ่งใดแทนสิ่งอื่น

กุหลาบ มีลลิตะมาส² กล่าวถึงแง่มุมของบทร้อยกรองว่า บทร้อยกรองที่นักเขียนเห็นว่าไพเราะ ย่อมประกอบด้วยคุณสมบัติหลายประการซึ่งก่อให้เกิดความซาบซึ้ง

¹เจือ สตะเวทิน วรรณคดีวิจารณ์ หน้า 106 - 109

²กุหลาบ มีลลิตะมาส วรรณกรรมไทย หน้า 164 - 167

สะท้อนใจ องค์ประกอบที่สร้างความไพเราะงดงามให้แก่รอยกรอง อันได้แก่

1. คำที่เลือกสรรใช้ คำในบทร้อยกรองโดยทั่วไปมักจะไม่ใช่คำตาย ๆ
พื้น ๆ แต่เป็นคำที่มีความหมายลึกซึ้ง สะเทือนอารมณ์ หรือสูงส่งมีสง่ากวีรูป และเสียง
เป็นพิเศษ

2. เสียงเสนาะ เป็นคุณสมบัติสำคัญที่จะทำให้ร้อยกรองนั้น ๆ งดงามใน
ความรู้สึกของผู้อ่าน เสียงเสนาะมีขึ้นได้ด้วย

- 2.1 สัมผัส
- 2.2 ลีลาจังหวะ
- 2.3 การเลียนเสียงธรรมชาติ
- 2.4 การเล่นคำ

3. ความหมายอันไพเราะกินใจ อาจเกิดได้ด้วยกลวิธีต่าง ๆ

- 3.1 การใช้คำที่มีเสียง และความหมายที่ไพเราะเป็นพิเศษ
- 3.2 การใช้กวีโวหาร

จากการที่ได้ศึกษาหลักเกณฑ์การวิเคราะห์วรรณกรรมร้อยกรองตามแนวทางการ
วิจารณ์ทั่วไป และแนวการวิจารณ์ตามหลักสุนทรียศาสตร์มาแล้วนี้ พอจะสรุปเป็นแนว
ในการวิเคราะห์วรรณกรรมร้อยกรองของเนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ตามลำดับดังนี้

1. วิเคราะห์ลักษณะทั่วไปในบทร้อยกรองของเนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ได้แก่

- 1.1 รูปแบบคำประพันธ์
- 1.2 เนื้อหา
- 1.3 ท่วงทำนองการแต่ง

2. สุนทรียภาพในวรรณกรรมร้อยกรองของเนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ประกอบ

ด้วย

- 2.1 เสียงเสนาะ
 - 2.1.1 การเล่นเสียงสัมผัส
 - 2.1.2 การเล่นเสียงวรรณยุกต์

- 2.1.3 ลีลาจังหวะ
- 2.1.4 การเขียนเสียงธรรมชาติ
- 2.2 ศิลปะในการเรียบเรียงถ้อยคำ
 - 2.2.1 การใช้คำหรือวลี
 - 2.2.2 การเล่นคำ
 - 2.2.3 การซ้ำคำ ซ้ำวลี
 - 2.2.4 การซ้ำความหมาย
- 2.3 ความหมายอันไพเราะลึกซึ้งกินใจ
 - 2.3.1 การใช้กวีโวหาร
 - 2.3.2 การใช้สัญลักษณ์

วิเคราะห์ลักษณะทั่วไป

ลักษณะทั่วไปในวรรณกรรมร้อยกรองของเนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ที่จะกล่าวถึงต่อไปนี้ คือ รูปแบบคำประพันธ์ เนื้อหาและท่วงทำนองการแต่ง

การศึกษารูปแบบคำประพันธ์และท่วงทำนองการแต่ง จะกล่าวโดยสรุปจากผลงานทั้งหมด ทั้งที่เป็นร้อยกรองขนาดสั้นและที่เป็นเรื่องยาวติดต่อกัน สำหรับเนื้อหาจะกล่าวโดยพิจารณาแยกเป็นเรื่อง ๆ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. รูปแบบคำประพันธ์

ในยุคแรกของการเขียนกลอน เนาวรัตน์ใช้คำประพันธ์หลายชนิดและเคร่งครัดฉันทลักษณ์มาก เป็นการเจริญรอยตามแบบกวีโบราณ พ.ณ ประมวลมารคกล่าวสนับสนุนว่า "เนาวรัตน์เป็นกวีแบบครู ผู้ที่จะหัดเป็นกวีถึงขั้นแต่งแบบครูเป็นดีที่สุด เพราะเป็นพื้นฐานของกวีไทย ของเนาวรัตน์ใช้เป็นบทเรียนได้เป็นอย่างดี เพราะกลอนบริสุทธิ์มาก"¹

¹ม.จ.จันทรวีรายุ รัชนิ "ตำนานเสนอ" ใน ชักมาชมเมือง โดย พ.ณ ประมวลมารค (นามแฝง) หน้า 32

เนาวรัตน์ฝึกหัดการแต่งโคลงกลอนโดยยึดตำราฉันทลักษณ์มาก่อน และฝึกหัดจนกระทั่งอยู่
มือแล้ว จึงได้ขยายไปแต่งแบบโรแมนติกและแบบอื่น ๆ บทกลอนในคำหยาบระยะแรก
เคร่งครัดฉันทลักษณ์มาก ต่อมาเมื่อแต่ง "เพียงความเคลื่อนไหว" เนาวรัตน์หันมาเน้น
เนื้อหาซึ่งกว่ารูปแบบฉันทลักษณ์ เนาวรัตน์ยอมรับว่า ในระยะแรกตนเขียนกลอนแบบมี
ฉันทลักษณ์อย่างเพิกเฉย เพราะฉันทลักษณ์ทำให้สละสลวย แม้ใจความจะไม่ดีก็ทำให้ไพเราะได้
ในช่วงหลัง 14 ตุลาคม 2516 สภาพสังคมและการเมืองเปิดโอกาสให้ เนาวรัตน์จึงได้
หันไปเน้นเนื้อหามากขึ้น

เนาวรัตน์ให้ความเห็นอีกว่า เวลาจะนึกคิดเขียนอะไรไม่ได้นึกว่าจะเขียนคำ
ประพันธ์ชนิดใดก่อน แต่คิดว่าเรื่องนี้เรื่องนั้นน่าเขียนหรือไม่ เมื่อนึกถึงเรื่องแล้วจึงค่อย
คิดว่าจะเขียนแบบไหน ถ้าเขียนถึงความสวยงามจะใช้ลีลาของกลอน แต่ถ้าพูดถึงความ
ภาคภูมิใจความหยิ่งผยองก็ใช้ลีลาของโคลง

รูปแบบคำประพันธ์ที่ปรากฏในวรรณกรรมของเนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ จึงมีหลาย
ชนิด ในที่นี้จะกล่าวเฉพาะชนิดที่มีใช้มากโดยลำดับดังนี้ คือ โคลงสี่สุภาพ โคลงฉันท์
กลอนสุภาพ กาพย์ เพลงแหล่ กลอนหก และ เพลงพื้นเมือง

1.1 โคลงสี่สุภาพ

✱ เนาวรัตน์มีกวีตื้นและเคร่งครัดด้านฉันทลักษณ์ตามแบบโบราณ ดังที่โคลง
บทหนึ่งใน "ซีกมาชมเมือง" เขากล่าวว่า

กรรลองโคลงเคร่งใช้	ฉันทลักษณ์
ที่เอกที่โทพิทักษ์	ถั่วถวน
สัมผัสรับส่งศักดิ์-	สิทธิ์เสก
ละบทละบาทล้วน	ระเบียบเบื่องเบาราม ¹

นอกจากนี้คำประพันธ์ประเภทโคลงสี่สุภาพของเนาวรัตน์ ยังได้รับอิทธิพลมา
จากวรรณคดีโบราณหลายเรื่อง เช่น ลิลิตพระลอ นิราศนรินทร์ และลิลิตตะเลงพ่าย

¹เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ซีกมาชมเมือง หน้า 23

เนาวรัตน์กล่าวไว้ในโคลงอีกบทหนึ่งของ "ชักม้าชมเมือง" ว่า

สูตรสุกัณธ์สล้า
ภูษีนพระลอ^{กสิเพร, คอ}ริน
ตริบพาทยตริบเพลิงพิณ
เทินทิพย์เทิดสู่เกล้า

นรินทร์^{นิราศนรินทร์}อิน

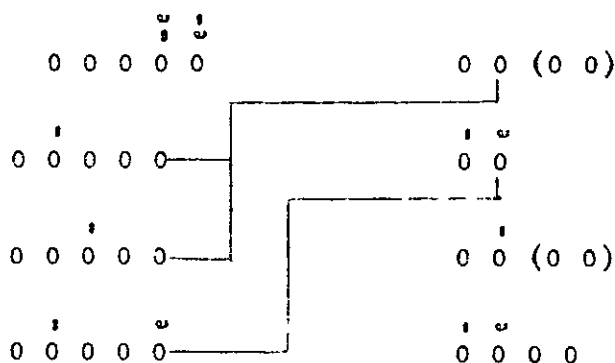
ลิลิตเจ้า

ตะเลงพาย^{ฉกัโศต, คอหน้า}

กำสร้อยกำสรวล^{กัโศต, คอหน้า}

ผู้วิจัยต้องการจะศึกษารูปแบบโคลงสี่สุภาพของเนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ว่าจะเป็นจริงดังคำกล่าวข้างต้นหรือไม่ ซึ่งจะได้พิจารณารวมกันไปถึงความถูกต้องทางฉันทลักษณ์ และอิทธิพลที่ได้รับมาจากกวีโบราณ ก่อนอื่นขอเสนอรูปแบบฉันทลักษณ์ตามที่กวีโบราณท่านกำหนดไว้เป็นแนวพิจารณา ดังต่อไปนี้

แผนผังโคลงสี่สุภาพ²

ตัวอย่าง

เสียงภาเสียงเล่าอ้าง	อินใด พี่เอย
เสียงย่อมขอยศไกร	ทั่วหล้า
สองเชือกหัดลิบไหล	ลืมนั่น ฤาพี่
สองพิลิตเองอ้า	อย่าไคตามเฝ้า

¹เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ชักม้าชมเมือง หน้า 23

²เสนีย์ วิลาวรรณ หลักภาษาไทยและการใช้ภาษาไทยประโยชน์มิถยมศึกษาตอนปลาย

ความถูกต้องตามรูปแบบฉันทลักษณ์ของโคลงสี่สุภาพตามที่กวีโบราณได้กำหนดไว้ คือ คณะ เอกโท และสัมผัส ดังรายละเอียดต่อไปนี้

๑) คณะ โคลงสี่สุภาพบทหนึ่งมี 4 บาท รวม 30 คำ บาทหนึ่งมี 2 วรรค ในบาทที่ 1, 2 หรือ 3 วรรคหน้า 5 คำ วรรคหลัง 2 คำ สำหรับบาทที่ 4 วรรคหน้า 5 คำ วรรคหลัง 4 คำ และจะมีคำสร้อยตรงท้ายบาทที่ 1 หรือที่ 3 อีกแห่งละ 2 คำก็ได้ ~~โคลงสี่สุภาพของเนาวรัตน์~~ส่วนมากกำหนดคณะถูกต้องตามเกณฑ์บังคับตามที่กล่าวมานี้ ตัวอย่างเช่น

ทรงนามงามจากฟ้า	มาฝัน
ยืนอยู่ตนโดยนัย	เจ็ดเพ้า
ปราสาทราชวังจันทร์	จำหลัก
เมืองพระแก้วพระเก้า	พระเกี้ยวพระกาฬ ¹
กระจำจางแจ่มจีบห้วง	เวหน
สาดส่องสู่สากล	แกหลา
โลมโลกหลอใจคน	กลายเคียด
เพ็ญพิสาชะฟ้า	ฟอกดาวดินเกษม ²

~~โคลงสี่สุภาพบางบทของเนาวรัตน์ใช้คำลุ่มมาก~~ ซึ่งทำให้มีลักษณะดูเหมือนว่าเนาวรัตน์ใช้คำเกินกำหนด ดังตัวอย่างโคลงต่อไปนี้

พระเอยพระแก้วมิ่ง	มรกต
เมืองรมพระธรรมรส	ยิ่งแล้ว
ถวิลทิพย์ทิพย์กำหนด	ดูริยศัพท์
รินรินรินกลิ่นแก้ว	กรุ่นลอยไทยกลา

คำ ดูริยศัพท์ ประกอบด้วยสี่พยางค์ นับเป็น 4 คำ* แต่ในที่นี้ต้องการเพียง

¹เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ กำหนด หน้า 139

²เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ชักมาชมเมือง หน้า 4

*ในการแต่งคำประพันธ์โดยทั่วไปคำหนึ่งหมายถึงพยางค์หนึ่ง

2 คำ ตามฉันทลักษณ์ เนื่องจากคำ ดูริ ย เป็นคำลหุ ฉะนั้นจึงรวบพยางค์ให้เป็น 2 คำ ได้ คือ ดูริ-ยศัพท์ เพราะว่า "คำพยางค์นี้มีเสียงเป็นลหุจะรวม 2 พยางค์ เป็นคำหนึ่ง หรือหน่วยหนึ่งในการแต่งร้อยกรองก็ได้ แต่ก็มีเสียงเป็นครุจะรวมกันไม่ได้ ต้องใช้ พยางค์ละคำ"¹ ลักษณะการรวบพยางค์เช่นนี้ก็วิปธากไม่คอยนิยม อาจเป็นเพราะเวลาอ่านยากต่อการลงจังหวะเสียง และทำให้เสียงยืดขาดเกินไปก็ได้ แต่โคลงหลายบทของ เนาวรัตน์อาศัยการรวบพยางค์เพื่อต้องการให้ได้เนื้อความครบถ้วน โดยที่ไม่เสียเรื่องการกำหนดจำนวนคำ และบางครั้งก็เป็นการตั้งใจเพื่อต้องการจะเล่นคำ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ดาวหยาดดวงลวงดาว	<u>ประกับ</u> <u>กิน</u>
ลอยเลื่อนลงวาริน	<u>ประดึบ</u> <u>หลา</u>
ธรณีนี้ดาวนิล	<u>ประดึบ</u> <u>เนตร</u>
เดือนปล่อยดาวจากฟ้า	ฝากดาว <u>ประดึบ</u> <u>แด</u> ²

โคลงข้างบนนี้เล่นคำประดึบ ซึ่งอาศัยการรวบพยางค์ให้เป็น 1 คำ โดยที่ไม่ทำให้คณะของโคลงเสียไป แต่กลับจะทำให้เสียงของโคลงดีขึ้นอีกด้วย

2. เอกโท โคลงสี่สุภาพบังคับให้มีคำเอก 7 แห่ง และคำโท 4 แห่ง ส่วนคำอื่นนอกเหนือจากนี้ไม่บังคับ แต่นิยมให้เป็นคำสุภาพ* ในการแต่งโคลงสี่สุภาพ เพื่อที่จะให้ได้เอกโทครบ และไม่มีคำวรรณยุกต์อันปนเกินกว่าที่กำหนดนี้เป็นการยากยิ่ง เพราะ "ในระหว่างเสียงกับความย่อมนั้นเป็นธรรมดาที่จะต้องยืดเอาความเป็นเบื้องต้น ส่วนเสียงอยู่อันดับถัดไป"³ โคลงสี่สุภาพของเนาวรัตน์แม้จะเคร่งครัดเอกโทก็ตาม แต่เมื่อต้องการให้ได้ความแล้ว ก็ว่าต้องอนุโลมให้มีคำเอกโทเกินจำนวน ซึ่งบางบทออกจะดูรุงรังเกินไป เช่น

¹ กวีชัย ทองหล่อ หลักภาษาไทย หน้า 539

² เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ คำหยาด หน้า 89

* คำที่ไม่ผันด้วยวรรณยุกต์ทั้งสี่

³ สมปอง พิริยกิจ โคลงและรสริน หน้า 87

กรุ่นก้าน้ำแก้วแก้ว

นิลสนิทธิสิริเวณ

มีวหมอกอวกโณเอน

คือมุกดาหารให้

อสุรินทรเจียนสิ้นฤทธิ

งานเหียงเขวียงชวานขาม

ผาดพลายวาตวิคตม

รามชัชรามสุรทวาร

อรามลาลวนเรื่องรอย

รูปเรื่องมารณญมิง-

ไทรภูมิพิศดารหลัง

ชวีรนาทวิคระสังแก้ว

โกเมน

โลกไว

อวลอบ

กระหม่อมหัวเวหน¹

ศรราม

ชวีรชว้าง

พระตอบ โตเฮย

ทว่าลุ่มจมลง²

รูปหนึ่ง หน้าตา

เคลศแล้ว

รูปภาพ นีพื่อ

ฉกาจเส้นฉกรรจ์สี³

เนาวรัตน์นิยมใช้คำตายแทนเสียงเอก เพราะช่วยทำให้เสียงของโคลงดีขึ้น
กว่าการใช้คำเอกเพียงอย่างเดียว เช่น

การุณอนุอกเอื้อ

กระดังกระดังกาล

ลมเป่าปาวกังวาน

ปลิวสู่ฟ้ากลับกลอย

อวยสถาน

ประคิ๊บหอย

เลว รอบ

กลับกลายสู่ดิน⁴

¹เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ชกมาชมเมือง หน้า 7

²ด. หน้า 36

³ด. หน้า 152

⁴ด. หน้า 15

คมร่ำ <u>คำ</u> ขับ <u>เกล้า</u>	กล่อ <u>เสียง</u>
กระ <u>ตั้ง</u> กึ่ง <u>สตาล</u> เร <u>ียง</u>	ร <u>อบ</u> ร <u>อย</u>
โพ <u>ธิ</u> ทอง <u>ผ่อง</u> ทาบ <u>เพ็ช</u>	โพ <u>ธิ</u> ท <u>พย</u>
ลิ <u>บ</u> ลิ <u>บ</u> ระ <u>ชา</u> ห <u>อย</u>	แห <u>ง</u> ห <u>วง</u> หิ <u>หาร</u> ห <u>าว</u> ¹

มีโคลงบทหนึ่งซึ่งแสดงความสามารถทางกวีนิพนธ์โดยกำหนดให้มีเอกเจ็ด
และโทสี่ตรงตามรูป และตำแหน่งที่กำหนดในแผนผัง คือ

บ <u>ำ</u> เพ <u>ญ</u> เพ <u>ียร</u> แห <u>ง</u> จ <u>อง</u>	จ <u>ึง</u> ห <u>บ</u> ว <u>ริง</u> พ <u>่อ</u>
เพ <u>ิก</u> ส <u>ี่</u> สม <u>ม</u> ต <u>กล</u> บ	เก <u>ล</u> เ <u>อ</u> น <u>ไ</u> ด <u>้</u>
ส <u>ี่</u> น <u>ี่</u> ส <u>ี่</u> น <u>ั้น</u> ส <u>บ</u>	ค <u>า</u> ส <u>ู่</u> เ <u>สม</u> อ <u>นา</u>
จ <u>เ</u> พ <u>อง</u> ส <u>อง</u> ส <u>รร</u> พ <u>ไ</u> ช <u>ร์</u>	ส <u>ว</u> า <u>ง</u> แ <u>จ</u> ง <u>ส</u> ัจ <u>จ</u> ²

จากการที่ได้ศึกษาโคลงสี่สุภาพทั้งหมดของเนาวรัตน์ ผู้วิจัยได้พบโคลงที่ใช้
โทโทষทเดียวเท่านั้น แสดงว่าเนาวรัตน์เคร่งครัดในเรื่องการบังคับเอกโทมาก
ดังตัวอย่าง

ส <u>ี</u> ง <u>ฉ</u> า <u>บ</u> ส <u>ี</u> ง <u>กร</u> ิ <u>บ</u> ก <u>ร</u> า <u>ว</u>	ก <u>ระ</u> เท <u>ือ</u> น <u>กร</u> ุ <u>ง</u>
ค <u>ร</u> ุ <u>ง</u> เท <u>ง</u> ค <u>ร</u> ุ <u>ง</u> ปะ <u>ค</u> ร <u>ุ</u> ง	เท <u>ง</u> ม <u>ว</u> ย
น <u>า</u> ย <u>ร</u> อ <u>ง</u> เร <u>ง</u> ก <u>ล</u> อ <u>ง</u> ค <u>ล</u> ุ <u>ง</u>	ว <u>บ</u> เร <u>ือ</u> ง
ว <u>ิน</u> ใ <u>หม</u> จ <u>ัก</u> มา <u>ฉ</u> ว <u>ย</u>	เช <u>ิด</u> เ <u>็น</u> ต <u>อน</u> ส <u>อง</u> ๙ ³

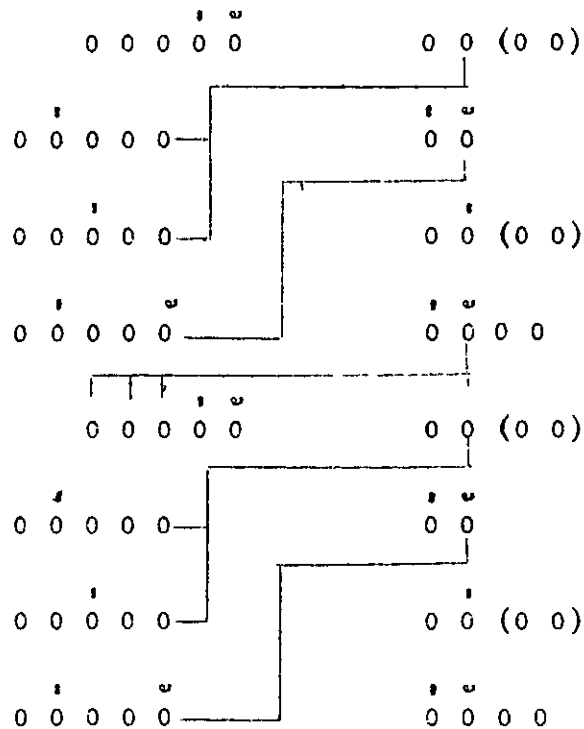
3. สัมผัส คำสุดท้ายวรรคหลังบาทที่ 1 สัมผัสกับคำสุดท้ายวรรคแรก
ของบาทที่ 2 และที่ 3 (เรียกว่าสัมผัสร้อย) คำสุดท้ายวรรคหลังบาทที่ 2 กับคำสุดท้าย
วรรคแรกบาทที่ 4 ถ้ามีบทก่อนคำสุดท้ายบทแรกส่งสัมผัสไปยังคำที่ 1, 2 หรือที่ 3 ของ
บทต่อไปถึงแผนผังต่อไปนี้

¹เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ชักมาชมเมือง หน้า 41

²ด. หน้า 26

³เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ เพียงความเคลื่อนไหว หน้า 44

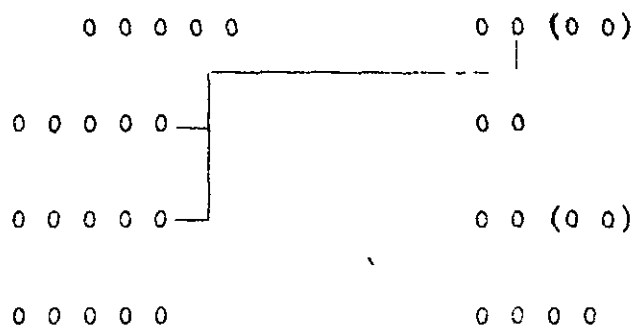
แผนผัง

โคลงสี่สุภาพของเนาวรัตน์ดำเนินตามแบบแผนสัมผัสที่กล่าวนี้อย่างเคร่งครัด ลักษณะเสียงสัมผัส ของโคลงสี่สุภาพที่นิยมกันว่าไพเราะตามที่ สมปอง พิริยกิจ¹ ได้กล่าวถึงในวิทยานิพนธ์เรื่อง โคลงและรสไพเราะ ซึ่งผู้วิจัยจะได้ใช้เป็นแนวเปรียบเทียบให้เห็นว่า โคลงสี่สุภาพบางบทของเนาวรัตน์ที่ไพเราะก็มีลักษณะเช่นเดียวกัน คือ

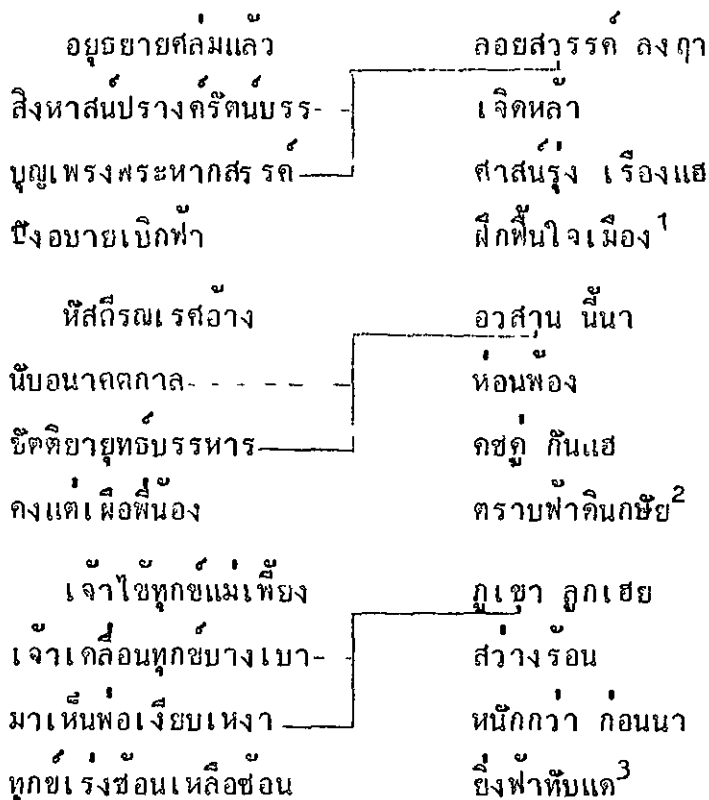
ความไพเราะอันเกิดจากใช้เสียงสูง (จิตวา) ที่สัมผัสร้อยอันเป็นสัมผัสบังคับตามแผนผังต่อไปนี้

¹สมปอง พิริยกิจ โคลงและรสไพเราะ หน้า 32

นิยมให้มีเสียงสูงได้ 2 ใน 3 แห่ง ซึ่งอาจลำดับความนิยมได้ดังนี้

1. ที่คำท้ายวรรคหลังบาทที่หนึ่งกับคำท้ายวรรคหน้าบาทที่ 3 เช่น

¹ นรินทร์ธิเบศร์ (อิน) นิราศนรินทร์ หน้า 1

² สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส ตะเลงพ่าย หน้า 118

³ ลิลิตพระลอ หน้า 35

2. ที่คำทำยวรรคหลังบาทที่หนึ่ง กับคำทำยวรรคหน้าบาทที่สอง เช่น

ลมลงโลมลาดไม้	กฤษณา
โอบอกอนาสาหา	กลั่นตอง
รอยอรรำพิสตรา	ตากตรอก ลมฤา
พากลิ่นกลอยมาช่อง	คำไม้หอมเหมื่อน ¹
บุญเจ้าจอมภพพื้น	แผ่นสยาม
แสงพระยาศัยนขาม	ชาดแก้ว
พระฤทธิถึง ฤทธิราม	รอนราพล์ แถฤา
ราญอริราชแพ้ว	แพกแพ้วทุกกาย ²
เป็นศรีแก่ปากผู้	ผจงฉันท
คือกู่มาลาสร	เรียบรอย
เป็นถนิมประดับกรรณ	ทุกเมื่อ
กลกระแจะตองน้อย	หนึ่งใดแรงใจ ³

3. ที่คำทำยวรรคหน้าบาทที่สอง กับคำทำยวรรคหน้าบาทที่สาม เช่น

สุริยาวิโยคฟ้า	ฝนเซย
บุบผาจิรำเพยเพย	กลั่นไกล
ผยองหอมเลื่อนสมรเหย	หาพี ฤาแม่
กามพฤกษ์พรางเพราะไม้	ปากลิ้นไปมี ⁴

¹ นรินทรธิเบศร์ (อิน) นิราศนรินทร หน้า 1

² สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส ตะเลงพ่าย หน้า 2

³ กิลิตพระลอ หน้า 162

⁴ นรินทรธิเบศร์ (อิน) ล.ค. หน้า 17

ไซซิงซิงแม่แล้ว	จ้งจूर
ซัดพระเตโชคิสร	หอนไค
จำเรียนนิราสมร	เสมอซีฟ
เชิญแม่คืบเทวให้	อยู่กาถิ่นสม ¹
เจ้าไปแล้วเจ้าจัก	กินเมื่อ ลูกเอย
เนื้อสู่เสื่อฤาเสื่อ	จักไว
ทั้งคำพอดิดเหลือ	เหลือที่ คัดนา
คิดบ่ไคลวนได้	แต่ร่อนฤาเสย ²

โคลงสี่สุภาพบางบทของเนาวรัตน์ได้รับอิทธิพลด้านเสียงสัมผัสในตำแหน่งสัมผัสร้อยทั้ง 3 แห่ง จากวรรณคดีไทยโบราณ โดยเฉพาะนิราศนรินทร์ ตะเลงพ่าย และลิลิตพระลอ จากการศึกษพบว่า มีโคลงหลายบทที่ไพเราะอยู่ในหลักเกณฑ์ดังกล่าวข้างต้น ดังจะไดยกตัวอย่างให้เห็นดังต่อไปนี้

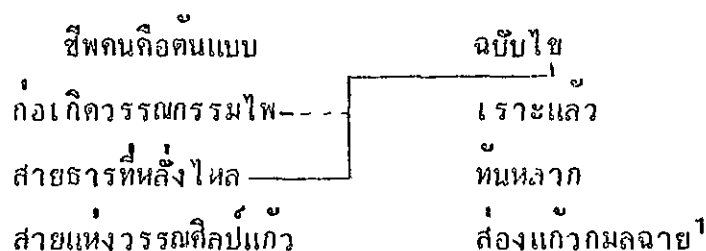
พระปรารักษ์พรภาพปั่น	ปูนเขียน
เจ็ดกระจิงผจงเจียร	เจวดพ้อน
นพสุลสายฟ้าเจวียน	วรฉัตร เฉลิมเวย
ช่วยช่อฟ้าชีซอน	ฉวีรุ้งรวีฉาย ³

ส่วนสัมผัสร้อยในที่นี้คือ เขียน เจียร เจวียน เขียนและเจวียนเป็นเสียงสูงในตำแหน่งคำสุดท้ายของวรรคหลังบาทที่ 1 กับคำสุดท้ายของวรรคหน้าบาทที่ 3 เป็นคู่สัมผัสร้อย 2 ใน 3 ซึ่งถือเป็นความนิยมว่าไพเราะที่สุดของโคลงสี่สุภาพ

¹ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส ตะเลงพ่าย หน้า 10

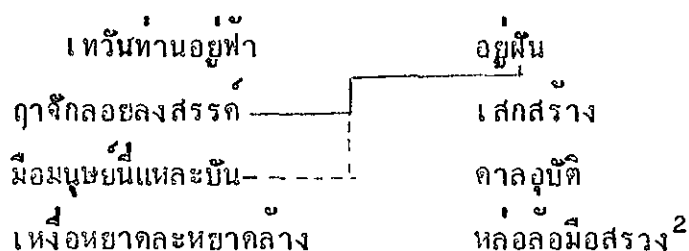
² ลิลิตพระลอ หน้า 47

³ เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ชักมาชมเมือง หน้า 41

สัมผัสสร้อยของโคลงบทนี้คือ ไข (เสียงสูง) ไพ (เสียงสามัญ) ไหล (เสียงสูง) เสียงสูง 2 ใน 3 แห่ง ซึ่งเป็นสัมผัสระหว่างคำสุดท้ายของวรรคหลังบาทแรก กับคำสุดท้ายของวรรคแรกบาทที่ 3 ตำแหน่งเสียงสูงในสัมผัสสร้อยที่กล่าวนี้ เมื่ออ่าน ออกเสียงจะเกิดเสียงสูงต่ำสลับวรรคกัน ช่วยให้โคลงบทนี้มีเสียงไพเราะยิ่งขึ้น

ความนิยมที่ถือกันว่าไพเราะรองลงมาคือ คำสุดท้ายของวรรคหลัง บาทแรกสัมผัสสร้อยกับคำสุดท้ายของวรรคหน้าบาทที่สอง ซึ่งเป็นเสียงสูง 2 ใน 3 แห่ง ดังตัวอย่าง

สัมผัสสร้อยของโคลงข้างบนนี้ได้แก่ พื้น (เสียงสูง) สรรค์ (เสียงสูง) บัน (เสียงสามัญ)

ตำแหน่งสัมผัสสร้อยทั้ง 3 แห่งนี้ บางทีก็นิยมเสียงสูง 2 ใน 3 แห่ง ให้อยู่ที่คำสุดท้ายของวรรคหน้าบาทที่ 2 สัมผัสกับคำสุดท้ายของวรรคหน้าบาทที่ 3 ดัง ตัวอย่าง

¹ เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ชักมาชมเมือง หน้า 19

² ค. หน้า 45

ลมร่ำเพยพัดต่อง	ทิวตาล
เสียงผู้ช้ำขัดหสาน	ส่งช้ำ
เพลงดาวลูกไก่ขาน	กล่อมขับ
ลูกไม้ตามไถย่ำ	ยะเยือกว้าเหวโหว ¹

สัมผัสร้อยคือ ตาล (เสียงสามัญ) หสาน (เสียงสูง) ขาน (เสียงสูง)
ลักษณะสัมผัสโดยมีเสียงสูง 2 ใน 3 เช่นนี้ จึงว่าเป็นความไพเราะอีกอย่างหนึ่ง

โคลงสี่สุภาพของเนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ เมื่อแต่งเป็นเรื่องราวติดต่อกัน
ตั้งแต่ 1 บทขึ้นไป มักจะมีสัมผัสเชื่อมระหว่างบทด้วย คือ คำสุดท้ายของบทหนึ่งสัมผัสกับ
คำที่ 1 หรือ 2 หรือ 3 ของบทต่อไป ซึ่งเรียกว่า "ร้อยโคลง" หรือ "เข้าลิติด" สัมผัส
ระหว่างบทนี้เพ็งจะมาบังคับกันในสมัยหลัง แต่ก่อนมิได้ถือเป็นเรื่องสำคัญ ถึงตัวอย่าง
โคลงสี่สุภาพชิ้นหนึ่งที่ชื่อ "กำศรวล" ดังนี้

กรุงเทพทวารวดีนั้หมาย	เมธี ฤาพ่อ
ตาลสดับเคียดคัทเท่ ศรี	ปราชญ์ ไบ
กระอวนอกอายผิ	บรรพบุรุษ
ตะลึงหลากวากยเว้ไว	วุ่นเมื่อมวนสยามฯ
ถามถอยบทกิด	ไวถวิล ทานแฮ
เปรื่องปราชญ์ประกาศจินต์	จดเจื้อย
กังวานกระวีศิลป์	ซึมโสทร
สืบยุทธยศฟากเฝ้าย	เฟื่องพินหนหาฯ
บาสาวศรีเสนาะหลา	จุฬาลักษณ์
จากแต่กานันจัก	เจื่อนเจ้า
ศรีเฮยจะอดัก	แดปาน
เยี่ยเปิดปากโฉนเป้า	ปลาตเปลื้องปรีศนาฯ ²

¹เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ชีกมาชมเมือง หน้า 175

²เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ กำหยาด หน้า 86 - 87

เนาวรัตน์ได้แสดงความสามารถทางภูมิปัญญาของกวีด้านรูปแบบการประพันธ์
โดยการเสนอรูปแบบหนึ่ง แต่สามารถอ่านได้อีกรูปแบบหนึ่ง ซึ่งเรียกว่า โคลงกลอน หรือ
กลอนโคลงดังนี้

พิเศษสารเอกสร้าง	รังสรรค์
สารประจจณินท-	ภาคพริ้ง
พรายฉายเฉกเพชรพรรณ	เพราเจ็ด เล็ดแล
ลายระยับสายสะอึง	ส่องสร้อยกรองทรวง
ดวงคอกไม้มั่งแก้ว	โกมูท
มาศเอี่ยมสะอาดพิสุทธิ์	ฉ่ำซึ้ง
คำหลวงโรจน์รุ่งดุง	ดาวฤกษ์ เบิกรา
ดวงประคิບรวงผึ้ง	รำน้ำคำกวี
ชีวิตนิคหนึ่งนอย	นี้หนัก
นักปราชญ์ประจักษ์หลัก	แนลวน
หน้าหนึ่งทุกซ่สุชศักดิ์	สรรพทั่ว ชั่วแล
ดีใช้ดีถ้วน	เท็จถ้วนเลศนัย
ไซ้ชีพนัยเช่น	เป็นแบบ
บทประจจณแนบ	เอนองรอย
เรื่องไขหลากข้อเียบ	ผลิด จิตภา
ใจจิกสอติใส่สร้อย	สว่างไว้ทางกวี ¹

โคลงดังกล่าวนี้นี้เมื่อจัดรูปเสียใหม่ก็จะกลายเป็นกลอนสุภาพดังนี้

พิเศษสารเอกสร้างรังสรรค์สาร
ประจจณินทภาคพริ้งพรายฉาย
เฉกเพชรพรรณเพราเจ็ดเล็ดแล
ลายระยับสายสะอึงส่องสร้อยกรองทรวง

¹ เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ชักมาชมเมือง หน้า 8 - 9

ดวงดอกไม้กิ่งแก้วโกมุทมาศ
 เอี่ยมสะอาดพิสุทธิ์ฉ่ำซึ่งกำหลวง
 โรจนรุ่งดวงดาวฤกษ์เบิกราดวง
 ประดิษฐานผ่องร่ำน้ำคำแก้ว
 ชีวิตนิคหนึ่งนอยน้นหนักนิก
 ปราชอุประจักษ์หลักแนลวนหนายหนี
 ทุกขสุขตึกคิสรพรทิวชั่วแลติ
 ไซ่ติถิดวนเทจลวนเลศนีย
 ไซ่ไซ่พนซี่เช่นเป็นแบบบท
 ประจวบจนแบบเบื่องรลยเรองไซ
 หลากขอแบบยลจิตจิตตาใจ
 จักสอกลีสร้อยสว่างไว้ทางกวีฯ¹

การแต่งที่กล่าวมานี้เหมือนกับกลบทคือ แสดงถึงรูปแบบเป็นสำคัญยิ่งกว่า
 เนื้อหา ดังนั้นเรื่องความกตัญญูเป็นรองเรื่องถ้อยคำ

กลอนกับโคลงนี้โดยรูปแบบต่างกันเกือบสิ้นเชิง มีศัพท์กันอยู่อย่างเดียวกันคือ
 จำนวนคำ กลอนแปดบทหนึ่งมี 32 คำ โคลงสี่สุภาพบทหนึ่งก็อาจจำกัดจำนวนคำให้เหลือ
 เพียง 32 คำได้ โดยตัดคำสร้อยออกเสีย 2 คำ เนาวรัตน์ได้แนะนำวิธีเขียนกลอนโคลง
 ไว้ดังนี้

วิธีเขียนคำประพันธ์ประเภทนี้ทำจริงไม่มีอะไรพิเศษ เพียงอาศัยความพยายาม
 เท่านั้น ต้องแม่นยำหลักของทั้งโคลงและกลอนเป็นอัตโนมัติ แล้วเขียนไปพร้อม ๆ
 กัน สืบทวนซ้ำมาชมเมืองนั้นผมใช้เวลาเขียนหนึ่งวันเต็ม ๆ คิดว่าการเขียน
 แบบนี้ยาว ๆ ไปก็ไม่มีประโยชน์ นอกจากยาก เปลืองทั้งเวลาและสมอง แล้ว
 ก็ใส่เนื้อหาอะไรลงไปไม่ได้มากด้วย ต้องถือเอาความถูกต้องทางฉันทลักษณ์

¹ เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ชักมาชมเมือง หน้า 8 - 10 .

เป็นเกณฑ์ แต่ถ้ามีเวลาจะลองหัดแต่งเล่นดูก็ได้ ฝึกความชัดเจนในการใช้
ฉันทลักษณ์¹

การแสดงความสามารถทางภูมิปัญญาของกวีในด้านการเสนอรูปแบบคำ
ประพันธ์แบบนี้ กวีโบราณก็เคยมีปรากฏมาแล้ว เช่น ตัวอย่างจากจารึกวัดพระเชตุพน
ดังนี้

กาภิเณงน้อยนาฏ เนื้อหอมปลาคเล็ทนาง สู่รางค์จอมกษัตริย์สิ้น
ประถันใจบเจียมถนอม ออมเสน่ห์เลณนะแม่ ระเร่แรแดคั่น ดวนเต้าตามครุฑฯ

รูปแบบที่เห็นนี้มีลักษณะเป็นราย ถ้าจัดแยกวางรูปเสีย ใหม่ก็มีลักษณะเป็น
โคลงดังนี้

กาภิเณงน้อยนาฏ	เนื้อหอม
ปลาคเล็ทนางสู่รางค์จอม	กษัตริย์สิ้น
ประถันใจบเจียมถนอม	อมเสน่ห์ เลณนะแม่
ระเร่แรแดคั่น	ดวนเต้าตามครุฑฯ

เนาวรัตน์คัดแปลงโคลงโบราณที่ชื่อว่า สีนธุมาลี เป็นโคลงอีกแบบหนึ่งซึ่ง
โบราณไม่มี โดยกำหนดให้ 3 บาทแรกรับสัมผัสนอกเหมือนโคลงสี่สุภาพ บาทสุดท้ายมีโท
เหมือนโคลงคั่น เป็นการประสานลีลาของโคลงสี่สุภาพกับโคลงคั่นเข้าด้วยกัน ทำให้ลีลา
ของโคลงคึกคัก ชิงชัง รวดเร็วขึ้น นอกจากนั้นยังร้อยโคลงอีกด้วย ตัวอย่างเช่น

¹"วางวรรณกรรม" สกุลไทย 1213 : 71 มกราคม 2521

นี่หรือท่านผู้กาจ	กล้าทะนง
นามท่านอยู่ชั้นยง	บัดนี้
แกหง่อมยอมโออง	อาจอวด
สิ้นยุคท่านแล้วลี	หลักไป
ไยนี้ยังอยู่นนเล่า	นึกเลง
ผ่แกเพลงต่อเพลง	ก็ไต่
อย่าให้ยุ่งอลเวง	สี่
แนะ! เกาะกลางน้ำไกล	เกือบถึง
เรือหนึ่งลอยข้ามท่า	วารี
คนหมู่มามาก็มี	มุ่งลอม
นึกเลงใหม่ท่าดี	คนเก่า
เอะอะมะเหิงหอม	ชมเหง ¹

เนาวรัตน์ได้เสนอรูปแบบซึ่งแสดงถึงความสามารถทางกวีนิพนธ์ด้านโคลง
กระทู ซึ่งเรียกว่า กระทู้เดี่ยว "ติด ลี ดี เป่า" ในอีกมาชมเมือง ดังนี้

ติด สายจะเซจรีน	กึ่งหา
ติด กระจับปีผวา	ประหวัดโพน
ติด จอหนองวังนา	แนวนัด
ติด อติคอนานโนน	ขณะนี้เนื่องชยาย
ลี สามสายสายสะท้าน	สะท้อนเสียง
ลี เสียใจจำเรียง	ระลึกู
ลี อุอึกคางเอียง	อกคัม
ลี สะอาดสะอึกสู	สาดเปื้อนเปราะสี

¹เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ เพียงความเคลื่อนไหว หน้า 80

ตี โทนตีทับทั้ง	ตะโพนมอญ
ตี ตะลุงตรุงรอน	รบเร้า
ตี กลองแขกกรูส่อน	สะระหม่า
ตี ฉิ่งตีฉาบเข้า	เช่นรายไกรราน
เป่า ปราณโปรยนิ้วชลุ่ย	กำหอม
เป่า เป้ประจวบอม	จีแว้ว
เป่า เป้าจจอมปลอม	เปลืองเปล่า
เป่า ปากประกาศแล้ว	เร่งแจ้งจริงเห็น ¹

โคลงกลบทเป็นอีกรูปแบบหนึ่งที่เนาวรัตน์ได้แสดงความสามารถเชิงกวี "โคลงกลบทคือ โคลงที่มีลักษณะบัญญัติเพิ่มเติมพิเศษแปลกไปกว่าปกติ โดยวางสัมผัส หรือคำยักเยื้องให้เป็นกระบวนต่าง ๆ แล้วตั้งชื่อให้แปลกไปตามความคิดเห็นของท่าน ผู้บัญญัติแบบขึ้น ส่วนเอกโทและสัมผัสก็เป็นอย่างโคลงสุภาพ หรือโคลงตันธรรมดานั่นเอง"² โคลงกลบทที่จะกล่าวถึงต่อไปนี้อยู่ในซีกมาชมเมือง ซึ่งมีอยู่ 10 ชนิด ดังนี้

โคลงกลบทอักษรสลับ

จบครูจับเครื่องเจ้อย	ครอบเจิม
ตามแบบเดือนบอเคิม	บทตั้ง
สายซนสอชเสริม	ชวนส่ง
เรียงเทียบวันทรง	ทอดรู้เทอญรา ³

โคลงกลบทกัณธเก็บบัว

จำกลิ่นจางกลิ่นให้	เคยหอม
จิกห่างไปห่างตรอม	เหือดร้าง

¹เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ซีกมาชมเมือง หน้า 10 - 11

²กำชัย ทองหล่อ หลักภาษาไทย หน้า 648

³เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ล.ค. หน้า 134

มีคอกรวงคอกคอม
จักเหี่ยวจักเฉว้าง

คารคาษ
จักว่าจักไหว¹

โคลงกลบทวิฬารพิณหลัก

รารันรันทศรื่อง
สายหนึ่งหน่วงบรรยาย
ขำยอนผอนระบาย
บอกโศกสายสองซ้ำ

สามสาย
ยากขำ
รินบอก
สายเคล้ากลอสอง²

โคลงกลบทช่างประสานงา

ระทิกถึถึงตั้งทุม
ทั้นเนองถละถลอกจ้อง
จะเซรับถรรลอง
ระลอกหยอกถลอกน

ทำนอง
แจกชน
เรียงโล
กริตนัวตะนองสาย³

โคลงกลบทนาคบริพันธ์

ว่าเรียงชอด้วงคำ
คัมหวนวิเวกพาน
พะพรายเพรศผจงจาร
บรรจบบรรจทั้ง

คัมหวาน
พะพริง
บรรเจิด
ทอดเนื่อทำนอง⁴

¹เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ชักมาชมเมือง หน้า 134

²ด. หน้า 135

³ด. หน้า 136

⁴ด.

โคลงกลบทรอบจักรวาล

กลอเสียงเอียงอกเกล้า
 คั่นคัตถ์กลตรอ
 ระอุเอื้อเค็ดคุดละออ
 โอยสะอึกสะอื้น

อุทลอ
 โลกคั่น
 ละเอียกระอุ
 โอค้อกระอึกโอย¹

โคลงกลบทกานตอคอก

เพราเลาลำลุ่มพริ้ว
 แสบแปลบราวเพลิงราย
 ไรยโหยระเหิดราหาย
 ลอยกอยกละกลอยพ้อน

พรายฉาย
 พอนรอน
 เห็นเนิน
 พ้องพลัวไฟไกล²

โคลงกลบทโตเลนหาง

ฉิวเฉื่อยเรื่อยฉิ่งฉิ่ง
 หรีดหรีงกระซิบรับ
 กราคประกบกรับจับ
 วิบวิบแซ่ซ่า

ฉิ่งฉับ
 เรื่อยซ่า
 จังหวะ
 ฉาบไว้งเชิงไหว³

โคลงกลบทสารถีขีบริก

กลองถีระทีกกระท่น
 คั่นเคาะสองไม้ปอง
 ทังตึงทังตึงตรอง
 กรังกรีกกรีนัวตัน

ถีกกลอง
 เคาะคั่น
 ตึงทัง
 กระกรีกเค้นกรีกกรัง⁴

¹ เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ขี้ก้ามขี้มือง หน้า 137

² ค. หน้า 138

³ ค.

⁴ ค. หน้า 139

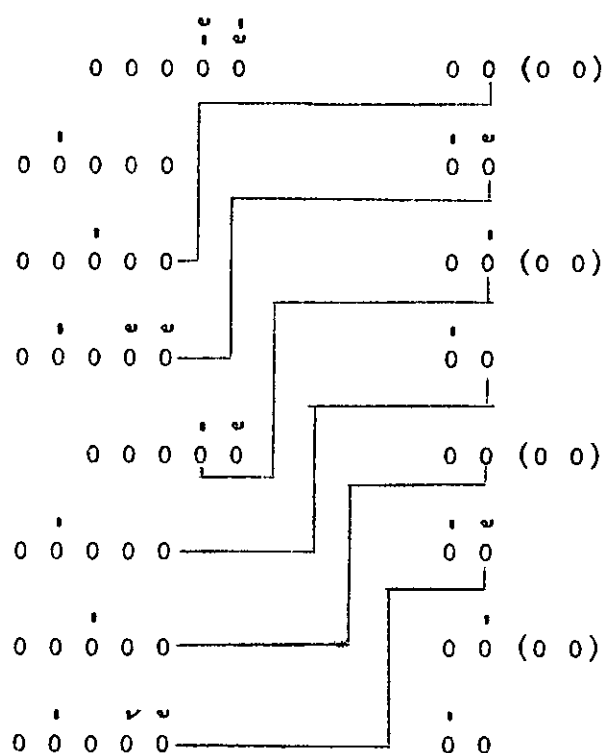
โคลงกลบทพจนานุกรม

ทั่ววันครบครบครัน	เกรงครัน
ทุกเครื่องทุกทุกอัน	เอกเออน
พริ้งพริ้วพริ้งพริ้วพริ้ว	ไพเราะ
เพชรแวววาวรินสะเทือน	สะทกน้ำเพชรไหว ¹

1.2 โคลงสี่กัณหาทฤษฎ

เนาวรัตน์แต่งโคลงสี่กัณหาทฤษฎโดยเจริญตามแบบกวีโบราณ และเกรงครันฉันทลักษณ์เป็นอย่างดี ดังจะได้แสดงแผนผังและตัวอย่างของโคลงสี่กัณหาทฤษฎตามที่กวีโบราณได้บัญญัติไว้เป็นแนวเทียบความถูกต้องทางฉันทลักษณ์ กับโคลงสี่กัณหาทฤษฎของเนาวรัตน์ดังต่อไปนี้

แผนผังโคลงสี่กัณหาทฤษฎ²

¹ เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ชกมาชมเมือง หน้า 140

² กำชัย ทองหล่อ หลักภาษาไทย หน้า 556

ตัวอย่าง

อีกโกลงแบบคันหนึ่ง	ฟังยล
บอกเช่นบาทกุญชร	ชื่ออ้าง
วิธีเลบงกล	แปลกก่อน
ยากกว่าบรรพสร้างสร้าง	อันแปลง
สองรวดกลอนท่อนพลึง	ผิดพจน์
แจกสี่เชิงสารแสดง	อย่างย้าย
สัมผัสทั่วทุกบท	ฤาเคลื่อน กลาคเอย
บงกชบาทข้างย้าย	ต่อตาม

จินตามณี

(

รูปแบบโกลงสี่คันทาทกุญชรของเนาวรัตน์ที่นำมาใช้แต่งใน "อาทิตยถึงจันทร์" คำเน้นตามรูปแบบฉันทลักษณ์ตามที่ได้แสดงไว้ในแผนผังข้างต้น ส่วนกฎเกณฑ์ต่าง ๆ เหมือนกับโกลงสี่สุภาพ ต่างกันแต่นิยมแต่งคราวละ 2 บทขึ้นไป ดังนี้

สยามินทร์เมืองมาศตั้ง	แต่บุรุษ
ละเอียดละออฉาย	คิดหล้า
พระดำสนธิ์สุทนต์	ไพโรจน์
ยศพระขอมแซมฟ้า	เฟื่องฝัน
ประมวลปราโมทย์ไว	ทูลवार
ดิเรกคุณิยบรรณ	ระเบียบร้อย
ระบือเลบงการ	กวีเวทย์
เกลียวกระหนกนอยช้อย	ชคหา
วังวิคาววิบแก้ว	ผกายกรอง
ผ่องปักษีศรีธธาไทย	ทวมดาว
ทุ่งทิพย์ลิลิตทอง	เปลวทาบ
นาเจ็พน้ำโนมนาว	หนักรวง

รวงหนึ่งระนาบนี้	หนักนิก
คุณแม่มานพาง	ปากปอน
คุณแม่ชอบคุณสีก	แสนส่วน
ถาครั่งคำเลี้ยวซ่อน	ซึกถึง ¹

เมื่อได้ศึกษาโคลงสี่สุภาพและโคลงสี่คันทาบทกฤษณ์ของเนาวรัตน์ เปรียบเทียบกันแล้วจะเห็นว่า โคลงสี่คันทาบทกฤษณ์ไม่เพราะเนื่องจากเสียงตอนท้าย ห้วนหายไปเฉย ๆ แม้ว่า จะเอื้อนให้ยาวแล้วก็ตาม แต่ก็มีบางบทที่มีความไพเราะไม่น้อย และการแต่งโคลงสี่คันทาบทกฤษณ์ก็ยากกว่า เพราะจะต้องแต่งโคลงเป็นคู่ ๆ เพื่อให้รับสัมผัสกัน

โคลงสี่คันทาบทกฤษณ์เป็นร้อยกรองแบบโบราณ ซึ่งเขียนยากอ่านยากและเข้าใจยาก เนาวรัตน์ถนัดกลอนมากกว่า แต่ทำไมใช้ทางโคลงเพื่อแสดงออกก็เพราะความเชื่อโบราณนั้น โคลงสี่คันทาบทกฤษณ์เหมาะสำหรับบรรยายเรื่องราวที่เกี่ยวกับการต่อสู้ หรือ เรื่องราวที่ขลังและยิ่งใหญ่ ครั้นตกมาถึงยุคสมัยนี้ งานลักษณะนี้ย่อมเป็นที่ยอมรับได้ยาก ทั้งการใช้ภาษาของเนาวรัตน์เองก็อ่อนหวานจนเกินไปไม่เหมาะกับลักษณะของโคลงสี่คันทา²

ด้วยเหตุนี้โคลงคันทาบทกฤษณ์ที่ตกมาถึงปัจจุบันมีน้อยเรื่อง โคลงคันทาบทกฤษณ์ของเนาวรัตน์จึงต้องถือว่า เป็นเรื่องสำคัญในวรรณคดีไทยเรื่องหนึ่ง นอกจากนั้นเนาวรัตน์ถือเคร่งในเรื่องฉันทลักษณ์กว่าเรื่องเก่า ๆ เสียงโคลงก็ฉันทลักษณ์ดี แสดงว่าเนาวรัตน์เป็นกวีแบบครู หรือคลาสสิกแท้³

1.3 กลอนสุภาพ

เนาวรัตน์แต่งกลอนโดยคำนึงถึงแบบแผนฉันทลักษณ์ตามแบบโบราณ ซึ่งได้แก่ วิธีร้อยกรองด้วยสัมผัสส่นอก อันเป็นสัมผัสบังคับ ผลงานในระยะแรกของเนาวรัตน์เน้นด้านความไพเราะงดงามทางฉันทลักษณ์ยิ่งกว่าเนื้อหา ส่วนผลงานในระยะหลัง ๆ (ช่วงก่อน และหลัง 14 ตุลาคม 2516) เนาวรัตน์แต่งกลอนโดยยึดเนื้อหาเป็นหลัก ดังนั้นกลอน

¹เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ อาทิตยถึงจันทร์ หน้า 4 - 5

²ดู หน้าคำนำ

³ม.จ. จันทรจิราวุธ รัชสี ผู้รวบรวมและเรียบเรียง นักกลอนบ่อนเข้าแซ่ โดย พ.ณ ประมวลุมารค (นามแฝง) หน้า 374

สภาพของเขาจึงมีลักษณะแตกต่างไปจากเดิม ถ้าพิจารณากลอนสุภาพทั้งหมดของเนาวรัตน์ อาจแบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ ลักษณะกลอนที่เป็นไปตามแบบกลอนของสุนทรภู่ กับลักษณะกลอนที่มีจำนวนคำไม่คงที่

1.3.1 ลักษณะกลอนที่เป็นไปตามแบบกลอนของสุนทรภู่

กลอนลักษณะนี้ปรากฏในผลงานระยะแรก ซึ่งจะเห็นได้ว่า เนาวรัตน์ พิถีพิถันในการแต่งให้เกิดความไพเราะงดงาม โดยดำเนินการเขียนตามแบบลักษณะกลอนของสุนทรภู่ เช่น มีสัมผัสในทุกวรรคทั้งสัมผัสสระและสัมผัสอักษร ส่วนสัมผัสนอกก็เป็นระเบียบสม่ำเสมอ พ.ณ ประมวลมารต มีความเห็นว่า "กลอนที่พิมพ์ในคำหยาตนั้น ล้วนแต่คือสัมผัสในแบบสุนทรภู่ บางบทของเนาวรัตน์หวานกว่าของสุนทรภู่ บางบทก็เป็นกลอนธรรมชาติอย่างที่ตั้งใจเป็นส่วนมาก แต่อยู่ในกรอบเดียวกันทั้งนั้น"¹ ลักษณะกลอนของสุนทรภู่เป็นที่นิยมยกย่องกันว่า ไพเราะที่สุดในบรรดากลอนสุภาพที่เคยมีมา ซึ่ง ประทีป วาทิกทินกร² ได้ศึกษาวิเคราะห์และสรุปลักษณะกลอนของสุนทรภู่ไว้ดังนี้

1. จำนวนพยางค์ในกลอนแต่ละวรรค กลอนแต่ละวรรคของสุนทรภู่จะมีจำนวน 8 หรือ 9 พยางค์ สุนทรภู่จะไม่เขียนกลอนที่มีจำนวนพยางค์น้อยกว่าวรรคละ 7 พยางค์ หรือมากกว่าวรรคละ 11 พยางค์เลย

2. ช่วงจังหวะของกลอนในแต่ละวรรค สุนทรภู่แบ่งจำนวนคำในวรรคออกเป็นระยะ หรือจัดช่วงจังหวะของกลอนนับได้ทั้งหมด 11 แบบ แต่แบบที่ใช้มากที่สุดจนถือเป็นลักษณะประจำของสุนทรภู่ได้ ก็ช่วงจังหวะแบบ 3/2/3 (วรรคละ 8 พยางค์) และแบบ 3/3/3 (วรรคละ 9 พยางค์)

3. ตำแหน่งของสัมผัสนอกในกลอนวรรคที่ 2 ซึ่งรับจากวรรคที่ 1 และในกลอนวรรคที่ 4 ซึ่งรับจากวรรคที่ 3 การส่งสัมผัสนอกจากกลอนวรรคที่ 1 หรือวรรคที่ 3 ไปยังกลอนวรรคที่ 2 หรือวรรคที่ 4 ตามลำดับนั้น สุนทรภู่จะส่งไปยังพยางค์ที่ 3 ของวรรคถัดไปเสมอ จะส่งไปยังพยางค์อื่น เช่น พยางค์ที่ 2 พยางค์ที่ 4

¹ม.จ.จันทร์จิรายุ รัชนี้ "คำนำเสนอ" ใน ชักม้าชมเมือง โดย พ.ณ ประมวลมารต (นามแฝง) หน้า 22

²ประทีป วาทิกทินกร สุนทรภู่ หน้า 109

พยางค์ที่ 5 พยางค์ที่ 6 และพยางค์ที่ 7 บางแต่เพียงเล็กน้อย นอกเหนือจากพยางค์
ทั้งกล่าวนี้นี้แล้ว สุนทรภู่จะไม่ส่งสัมผัสออกไปยังพยางค์ใดอีกเลย

4. ลักษณะสัมผัสในของกลอนวรรคที่ 1 และวรรคที่ 3 สุนทรภู่
เขียนกลอนวรรคที่ 1 และวรรคที่ 3 ให้มีสัมผัสในเสมอ และเป็นสัมผัสสระทั้ง 2 ช่วง คือ
ช่วงแรกและช่วงหลัง

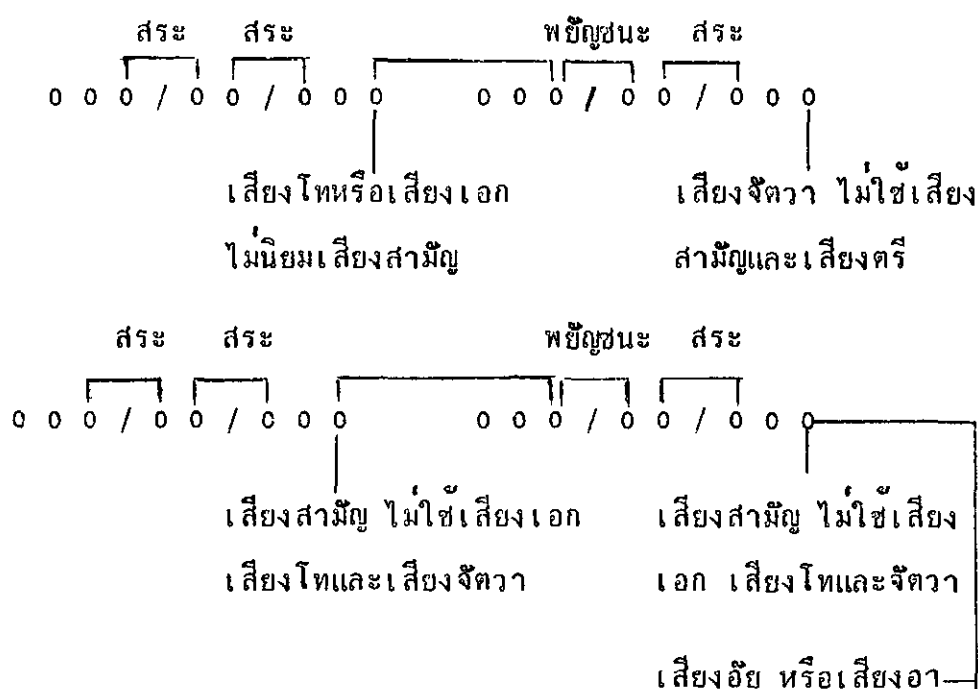
5. ลักษณะสัมผัสในของกลอนวรรคที่ 2 และวรรคที่ 4 สุนทรภู่
เขียนกลอนวรรคที่ 2 และวรรคที่ 4 ให้ช่วงแรกเป็นสัมผัสพยัญชนะ ส่วนกลอนช่วงหลังเป็น
สัมผัสสระเสมอ

ลักษณะกลอนของสุนทรภู่ แสดงเป็นแผนผังและตัวอย่างกลอน

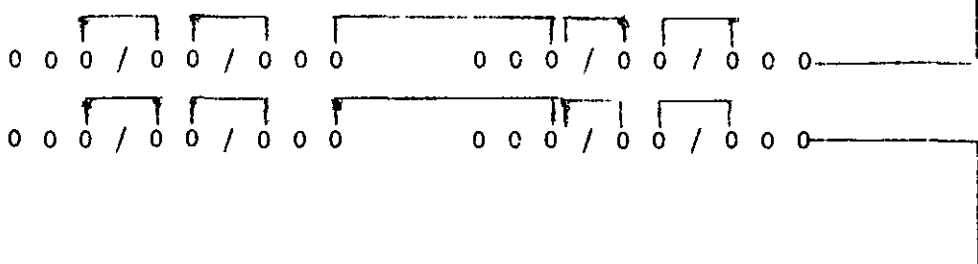
ดังนี้

แผนผัง

บทที่ 1

บทที่ 2

ตัวอย่าง

ถึงม้วยคตินสิ้นฟ้ามหาสมุทร
 แม่เกิดในใต้ฟ้าสุธาธาร
 แม่เนื้อเย็นเป็นห้วงมหรณพ
 แม่เป็นบัวตัวพี่เป็นภูมรา

ไม่สิ้นสุดความรักสมิทรสมาน
 ขอพบพานพิศวาสไม่คลาคลา
 พี่ขอพบศรีสวัสดิ์เป็นมัจฉา
 เชยผกาโกสุมประทุมทอง¹

ตามที่กล่าวมาแล้วว่ากลอนในยุคแรก ๆ ของเนาวรัตน์ได้รับอิทธิพลด้านรูปแบบจากกลอนของสุนทรภู่ เมื่อได้นำกลอนสุภาพบางบทของเนาวรัตน์มาพิจารณาโดยละเอียดแล้ว ผู้วิจัยพบว่า กลอนของเนาวรัตน์มีลักษณะสอดคล้องกับหลักเกณฑ์ที่กล่าวข้างต้นนี้เป็นส่วนมาก จึงจะได้แสดงให้เห็นพอเป็นตัวอย่างดังต่อไปนี้

1. จำนวนพยางค์ในกลอนแต่ละวรรคของเนาวรัตน์จะมีจำนวน 8 หรือ 9 พยางค์ ที่มี 7 พยางค์ หรือน้อยกว่านั้นแทบจะหาไม่ได้เลย เช่น

เหมือนไข่มุก/มือหล่นบนจานหยก (8)	วณิกพายเส้น/เพียงยินเสียง (8)
มธุรสโอษฐละออประอรเอียง (9)	ดาดเผด็จดาเรศเนตรองศ์ (8)
รอยลึกยิ้มริมแก้มเมื่อแย้มยิ้ม (8)	พิศยังพิมพ์ใจพึงตะลึงหลง (8)
ซ่อนชะมายชายมาพาพะวง (8)	อยากผจงจุมพิตสนิทนวล ² (8)
เคยคิดถึงเมืองทองแม่กลองแก้ว (8)	คิดถึงแนวเนินเขาเป็นเงาเขียว (8)
และนาคอนดงตาลหวานคมเคี้ยว (8)	ลมไผ่เรียวถูกระเนนหวิวเล่นลม (9)
แผ่นดินนี้คงามด้วยความรัก (8)	ยังประจักษ์แม่ในวันอันชื่นชม (9)
สายน้ำใจไหลเขียวเป็นเกลียวกลม (8)	เติมให้คมให้เข็มให้เต็มคน ³ (8)

2. ช่วงจังหวะกลอนในแต่ละวรรคแบบที่เนาวรัตน์ใช้มากที่สุดคือ ช่วงจังหวะแบบ 3/2/3 ในวรรคที่มี 8 พยางค์ และ 3/3/3 ในวรรคที่มี 9 พยางค์ ดังนี้

¹ สุนทรภู่ พระอภัยมณี หน้า 639

² เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ คำหยาดประจำกรอง หน้า 26

³ ด. หน้า 229

สัตว์ทั้งโลก/รู้จัก/รักความสุข
แต่สิ่งแยก/แยกผืน/ในหิ้งล้นค
ปัญญาใช้/ในทาง/สร้างธรรมไว้
ถ้าโลกนี้/มีธรรม/ล้ำเมตตา

ปิดดวงตา/น่ารัก/พักเหนื่อยล้ำ
ซอสายพิณ/กระซิบบอก/ดอกไม้นาน
ขวัญเจ้า/เอ๋ย/จงสละวาง/กลางป่าแก้ว
พั่งลำน่าน/นกร้อง/กรองกวี

เกลียดความทุกข์/ทรมาณ/เหมือนกันหมด
จนปรากฏ/มีเหมือนกัน/ถือปัญญา
มิใช่ใช่/ในด้าน/การเช่นฆ่า
แม่เมืองฟ้า/ก็มีได้/ในโลกนี้¹
ลบน้ำตา/จากหน้าสวย/ด้วยยืมหวาน
เล่านิทาน/ที่อยากฟัง/อย่างปรานี
จะเจื่อยแจ้ว/จับใจ/เพลงไฟสี
เคล้าวารี/ดูริยางค์/หลังจำเรียง²

3. ตำแหน่งรับสัมผัสของกลอนวรรคที่ 2 และที่ 4 ซึ่งรับมาจากวรรคที่ 1 และที่ 3 ส่วนมากจะตกลงที่พยางค์ที่ 3 เสมอ

อยากจะผูกคอตายหมายพิสูจน์	แทนคำพูดเถียงปราษฎ์ชาติต่างต่าง
ว่ารักแบบบริสุทธิ์ดั่งน้ำค้าง	ยกเป็นอย่างเยี่ยงได้ไม่เคยมี
กามเทพมีธนูอยู่สามดอก	เพลงตรึงตรอกชอกใจเลือดไหลปร
แต่ละครั้งฝังสลักในรักที่	โรยธุลีรักริตหิทยา ³
เขียวใบข้าวราวกลั่นทาบพันพลี	แกล้งลี้ลวงลวนรอบขอบฟ้าเปลี่ย
แว่วเพลงรักลอยลมหวานคมเคี้ยว	คอยวันเกี้ยววันไกลกระโถกาย ⁴
ไหมสร้างใยให้ผลผลที่ใด	ใยของไหมฆ่าไหมให้ยับย้อย
เลื้อหนึ่งตัวต่อใยไหมนับร้อย	สวยเลิศลอยแต่ไร้ใยเมตตา ⁵

¹ เนาะรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ กำหนดประคำกรอง หน้า 202

² ด. หน้า 241

³ ด. หน้า 28

⁴ ด. หน้า 253

⁵ ด. หน้า 207

4. ลักษณะสัมผัสในของกลอนวรรคที่ 1 และที่ 3 มีสัมผัสสระทั้ง 2 ช่วง ส่วนวรรคที่ 2 และที่ 4 ช่วงแรกเป็นสัมผัสพยัญชนะ และช่วงหลัง เป็นสัมผัสสระตั้งแผนผังต่อไปนี้

สระ สระ
0 0 0 0 0 0 0 0

สระ สระ
0 0 0 0 0 0 0 0

สระ สระ
มิ่งมหาวารแห่งชีวิต

สระ สระ
กระแสน้ำมารดาคาน้ำนม

สระ สระ
กำจรเองเมืองแม่แก้วสาย

สระ สระ
รายลำนน้ำใจไม่พอนพัก

สระ สระ
ตั้งโคกกกทองกะนองทุ่ง

สระ สระ
ตั้งตะวันฝันเลื่อนมาเยือนเย็น

สระ
0 0 0 0 0 0 0 0

พยัญชนะ สระ
0 0 0 0 0 0 0 0

พยัญชนะ สระ
เนรมิตหวานชื่นและชื่นชม

สระ
กระแสน้ำมาความรัก
พยัญชนะ

สระ
มากำจายเจ้าพระยามหาศึก
พยัญชนะ

สระ
วาณาจักรธารพระจันทร์รินดร¹
พยัญชนะ

สระ สระ
มาหยุดพลุกพล่านไม่ผันแปร
พยัญชนะ พยัญชนะ

สระ
อร่ามเป็นประกายทองผ่องประกาย²
พยัญชนะ พยัญชนะ

1.3.2 ลักษณะกลอนที่มีจำนวนคำไม่คงที่

ในช่วงก่อนและหลัง 14 ตุลาคม 2516 เนาวรัตน์แต่งกลอนโดยยึดเนื้อหาเป็นหลัก (ส่วนมากปรากฏอยู่ในหนังสือเพียงความเคลื่อนไหว) ความตื่นตัวทางด้านสังคมและการเมืองมีอิทธิพลต่อร้อยกรองของเนาวรัตน์เป็นอย่างมาก ในช่วงนี้ศิลปะเพื่อชีวิต

¹ เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ กำหนดประกายกรอง หน้า 146

² ก. หน้า 238

ได้กลับมาเพื่อผูกกริ่งหนึ่ง โดยเฉพาะผลงานของจิตร ภูมิศักดิ์ ซึ่งมีอิทธิพลโดยตรงต่อรูปแบบร้อยกรองของเขา เนาวรัตน์ได้เสนอรูปแบบคำประพันธ์ที่ง่ายต่อการเข้าใจ นิยมใช้ถ้อยคำสั้น ๆ ง่าย ๆ เน้นเนื้อหาเป็นสำคัญ ดังนั้นกลอนสุภาพของเขาจึงแตกต่างไปจากเดิม โดยเฉพาะการเล่นสัมผัสภายในวรรค และจำนวนคำในวรรคซึ่งใช้ไม่คงที่ กลอนบางบทใช้คำตั้งแต่ 7 - 9 คำ ดังเช่นในกลอนที่ชื่อ "คำหอม" ดังนี้

ลมประเลงลำนํ้ากล่อมลำนํ้า (8)	ยามคำย่ำดินสะอื้นหา (7)
ผิวแผ่วเป็นเพื่อนเคียงคารา (7)	เพื่อภาษาอารมณ์ที่ลาลมลง (8)
กาเอ๋ยเจ้ากาหลง	จะหลงลงคงไกรไทรเขาหวง (8)
จนจรอนดินถวิลดวง (7)	ดอกฟ้าฤาจะร่วงลงมามีมือ (8)
ขอเสียงคำค่อยประสานสำเนียงร่อย (9)	เหมือนจิบน้ำจอกจ้อยน้ำใจชื่อ (8)
เย็นน้ำฟ้าหยาดฟ้ามาดินฤา (8)	จะเสกสือเสน่ห์ไว้อย่างวันวาน ¹ (8)

กลอนข้างต้นนี้จะเห็นว่า เนาวรัตน์เริ่มจะเปลี่ยนรูปแบบจำนวนคำซึ่งแต่เดิมใช้คงที่ 8 - 9 คำ เปลี่ยนมาใช้ 7 - 9 คำ สัมผัสภายในวรรคซึ่งเป็นสัมผัสสระแบบสุนทรภู่ ถูกถอดออกบ้าง แล้วใช้สัมผัสพยัญชนะเข้าไปแทน แม้ว่าจำนวนคำและสัมผัสจะเปลี่ยนไปบ้างก็ตาม ความไพเราะของการใช้ถ้อยคำเนาวรัตน์ยังคงรักษาเอาไว้โดยไม่เปลี่ยนแปลงเลย

กลอนบางบทใช้คำวรรคละ 7 คำ เล่นคำโดยการซ้ำคำ และใช้สัมผัสพยัญชนะแทนสัมผัสสระภายในวรรค ตัวอย่างเช่น

ชาวบ้านเข้าบ้านขี้ต๊อบบ้าน	ชาวร้านนั่งร้านไม้แลไทน
ชาวนานอนนาระอาใจ	ชาวไร่อยู่ไร่เก็บไรเส้น
กระต่ายป่าหลงป่าจนปีเปลี่ยน	วนเวียนวังวนเป็นว่าเล่น
นายโรงร้องว่าอย่าเพิ่งเร็น	ใจเย็นเย็นงูใหญ่ยังไม่มา ²

¹เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ เพียงความเคลื่อนไหว หน้า 92 - 93

²ค. หน้า 47

กลอนบางบทแต่งคล้ายร้อยแก้วมีบทสนทนาอยู่ในเครื่องหมายอัญประกาศ และใช้คำสั้น ๆ ตั้งแต่ 6 - 8 คำ สัมผัสคล้องจองกันดีเช่นเดียวกับกลอนสุภาพ ตัวอย่างเช่น

"แม่จ๋า เขาคือ ใครกัน"
 "เขานั่น เพื่อนพอง น้องพี่
 เขามีแต่มิตร แต่ไมตรี
 เขาคือลูกที่ดีของปวงชน"
 "เขาเป็นลูกแม่ใช่ไหมแม่"
 "ใช่แน่ลูกจ๋าอย่าจน
 เพราะเขาเป็นลูกผู้ทุกข์ทน
 ที่คนเหี้ยมดหยาบโยไฟ"¹

1.4 ภาพย่น 11

เนาวรัตน์เขียนร้อยกรอง โดยใช้คำประพันธ์ประเภทภาพย่นไม่มากนัก ส่วนมากมีปรากฏในหนังสือเพียงความเคลื่อนไหว โดยเฉพาะที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับศิลปะเพื่อชีวิต กล่าวถึงการต่อสู้เรียกร้องความเป็นธรรม และการกล่าวถึงความยากจนข้นแค้น ความแห้งแล้งกันดารอย่างทางภาคอีสานของประเทศไทย เป็นต้น

ลักษณะภาพย่น 11 ของเนาวรัตน์ส่วนใหญ่มีจำนวนคำในวรรคถูกต้องตามข้อบังคับ แต่ก็มีบางบทที่ใช้คำเกินกว่าที่กำหนดเพื่อต้องการให้น้ำหนักแน่น แสดงให้เห็นว่า เมื่อใดที่เขาต้องการจะเน้นเนื้อหา เขาก็จะไม่เกรงกรัดเรื่องฉันทลักษณ์ ตัวอย่างเช่น

¹ เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ เพียงความเคลื่อนไหว หน้า 7

กำแพงแข็งแรงกัน
ความโหดในหัวใจ
กฎหมายไม่ศักดิ์สิทธิ์
กฎหมายจึงต้องนำ
กฎหมายที่หมายกด
จักเป็นเช่นกิมกีร์
ในญารกนั้นมีทาง
หากน้อยจึงหาเงิน
รว่าสักวันหนึ่ง
จะเกรี้ยวกราดและฟาดไฟ

บึงตะวันไว้นั้นใด
บึงความจริงสิ่งเที่ยงธรรม
เพราะคนคิดใช้คนทำ
จำเป็นใช้ในบางที
กดขี่ขู่อยู่ตาปี
แห่งปีศาจอำนาจร้าย¹
เปลี่ยนอ้าวว่างไรคนเดิน
เป็นเงางามระวามไว
ซึ่งตะวันอันอำไพ
ประสิทธิ์ญาลงย่อยยับ²

1.5 คำประพันธ์ชนิดอื่น ๆ

ลักษณะคำประพันธ์ร้อยกรองชนิดอื่นที่ปรากฏในวรรณกรรมร้อยกรองของ
เนาวรัตน์ ได้แก่ ฉันท กุลอนหก กุลอนแหล่ และเพลงพื้นเมือง ซึ่งแต่ละอย่างมีไวยากรณ์
และคำประพันธ์เหล่านี้เนาวรัตน์แต่งโดยยึดถือแบบแผนทางการประพันธ์ที่กำหนดไว้โดย
เคร่งครัด ดังตัวอย่างที่จะกล่าวเป็นลำดับไปดังนี้

วสันตสิภสฉันท 14

อัญเชิญเชลยชลาสิน	ตติภสฉันท
บำเพ็ญถวายนฤปติ	ณ คิณเดลิ้งชัย
องค์ภูมิพลพระมหาราช	นฤนาทนิริศตริย
โอมศรีพระตรีรัตนตรัย	อติเรกวราภรณ์
สรวมพรพระตรีอัสติบ	สุรทัณฑ์สโมสร
อาเศียรพาทพระมหิศร	คณะฉันทปัญชา ³

¹เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ เพียงความเคลื่อนไหว หน้า 11 - 12

²ด. หน้า 55

³เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ คำหยาด หน้า 3

กลอนหก

บ่อฟ้า บ้าฝน หล่นหลัง
 บ่อตา น้ำตา บ้าโลม
 บางหน ฟ้าแห่ง แล้งเหือด
 น้ำตา บ้าตก ออกตื่น

กลอนแหลหรือเพลงแหล่เทศน์

พระเอยพระแก้ว
 รมเมืองเรื่องยถ
 ชาวไทยทั้งชาติ
 เชิญตรีรัตน
 ขวัญเอยขวัญฟ้า
 พึงกาพย์ขับขอ
 บำเพ็ญทิพยรส
 บรรพไทยธำรง

เพลงพื้นเมืองอีสาน

พอพระพายชายพัด
 น้ำค้างค้างยอดไผ่
 เถยนาถหยอมนอย
 แต่คำเดียวติดคอ
 กรนไคน้ำเข้านิค
 จะเลื่อยฟันเรียวไผ่

บ่อดิน บั่นถั่ง ถั่งโกม
 ประโคม เพลงกล่อม โลกินต์
 ดินเคียด เพื่อก้าว ร้าวลิ้น
 กระชั้น ท่วมกลอ บ่อตา¹

เล็ดแลวมรกต
 รื่นรสธรรมา
 กราบบาทบูชา
 พาศรีสุทธรัง
 เชิญมาเคียงกลอ
 ละออบรรจง
 ในบทบรรจง
 ปลงฟ้ามาดิน²

จำเพาะลิตลงไร
 ก็เหาะพรุ
 ชะเงยชูดอ
 ไมตรีตรู
 ก็เกล็ดติดถั่งไคล้
 ประกนัญ

¹ เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ กำหนดประคำกรอง หน้า 5

² ด. หน้า 3

เจ้าโสภีสีไผ่
พี่ใคร่พ้นชั้นพิภ

แม่ไม่ไถวไม่กรัก
พอสักครู่¹

เมื่อพิจารณารูปแบบคำประพันธ์ทั้งหมดของ เนาวรัตน์แล้วจะเห็นว่า เนาวรัตน์
แต่งคำประพันธ์โดยดำเนินตามแบบแผนฉันทลักษณ์โบราณเป็นส่วนใหญ่ เช่น โคลงสี่สุภาพ
โคลงสี่ด้น กลอนสุภาพ และกาพย์ยานี เป็นต้น แสดงให้เห็นว่า เนาวรัตน์ศึกษารรคดี
โบราณและยึดถือเป็นแบบแผนการแต่งเรื่อยมา

อิทธิพลของสิ่งแวดล้อม สังคมและการเมืองทำให้เนาวรัตน์เขียนร้อยกรอง
โดยเน้นเนื้อหามากขึ้น และรูปแบบฉันทลักษณ์มีลักษณะต่างไปจากเดิม โดยเฉพาะกลอนใน
ยุคหลัง ๆ ใช้คำไม่คงที่ กอกลสัมผัสภายในวรรคให้น้อยลง ทำให้ท่วงทำนองและลีลาของ
กลอนกระชับรัดกุมขึ้น

ร้อยกรองที่เนาวรัตน์นิยมแต่งและแต่งเอาไว้มากคือ โคลงสี่สุภาพ โคลงสี่
บาทกฤษณ และกลอนสุภาพ ส่วนกาพย์ยานีและกลอนหกนั้น เนาวรัตน์มักจะนิยมแต่งเพื่อ
แสดงความรู้สึคนึกคิดและเน้นเนื้อหามากกว่ารูปแบบ เนาวรัตน์มีความเห็นว่า ลีลาของ
กาพย์และกลอนหกนั้นผู้แต่งมีอิสระในการแต่งมากกว่าคำประพันธ์ประเภทอื่น เพราะกาพย์
และกลอนหกมีที่บังคับน้อยไม่ต้องระวังเรื่องสัมผัสใน มีความเป็นอิสระในการที่จะพูดหรือ
บรรยายได้อย่างตรงไปตรงมา

2. เนื้อหา

เนื้อหาของวรรณกรรมประเภทบทกวีและบทขับร้อง (เพลงอวยพร เพลงพื้นเมือง
บทเห่กล่อม ฯลฯ) ประกอบด้วย แนวเรื่องหรือแนวความคิด ความตื้นตันหรือปรัชญาของ
ผู้แต่งและอารมณ์ของผู้แต่ง วรรณกรรมร้อยกรองของเนาวรัตน์มีลักษณะเป็นบทกวีสั้น ๆ
และที่เป็นเรื่องยาวติดต่อกันก็มีส่วนประกอบดังกล่าวมานี้ ฉะนั้นในการพิจารณาเนื้อหา
จะกล่าวถึงสาระสำคัญของเรื่อง แนวความคิดและอารมณ์ของผู้แต่ง ที่ปรากฏจากบทร้อยกรอง
แต่ละชิ้นเป็นสำคัญ

¹ เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ เพียงความเคลื่อนไหว หน้า 38

เนื้อหาในวรรณกรรมร้อยกรองของเนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ แบ่งออกเป็น 2

ประเภท คือ

2.1 เนื้อหาในบทร้อยกรองขนาดสั้น ได้แก่ เนื้อหาที่ปรากฏอยู่ใน "คำหยาด" และ "เพียงความเคลื่อนไหว"

2.2 เนื้อหาในบทร้อยกรองขนาดยาวที่มีเนื้อเรื่องติดต่อกัน ได้แก่ รวมกลอนชุด ประคำรอง (ชุดเมตตา จรรมดีตา และวารีดุริยางค์) อาทิตยดงจันทร์ และชักม้าชมเมือง

2.1 เนื้อหาในบทร้อยกรองขนาดสั้น

บทร้อยกรองที่มีขนาดสั้นของเนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ มีเนื้อหาโดยแสดง แนวความคิดอย่างใดอย่างหนึ่ง มีขนาดความยาวประมาณ 5 - 10 บท เนาวรัตน์ได้สรุป แนวความคิดในบทร้อยกรองของเขาออกเป็น 3 แนวด้วยกัน คืออารมณ์ อุดมคติ และบริสุทธิ์
แนวอารมณ์คือ แนวที่สะท้อนความรู้สึกออกมาโดยยึดเอาความรู้สึกของตัวเอง เป็นหลัก ที่รู้สึกอย่างไร คิดอย่างไร ก็เขียนออกมาอย่างนั้น เนาวรัตน์เขียนกลอนแนวนี้นี้ ในช่วงที่อยู่ในวัยหนุ่ม จึงมีเนื้อหาเกี่ยวกับความรักเป็นพื้น ใน "คำหยาด" มีลักษณะกลอน แนวนี้นี้แทบทั้งสิ้น เพราะเป็นผลงานในระยะแรก ๆ

แนวอุดมคติคือ แนวที่สะท้อนความคิดที่มีเหตุมีผล เป็นอุดมการณ์หรือเรียกว่า แนวแสงหาก็ได้ ส่วนมากจะเขียนถึงอุดมการณ์ ความชั่วร้ายของสังคมหรือความมั่งมั่ง ทะเยอทะยาน บางทีถือกันว่าเป็นแนวสร้างสรรค์หรือรับใช้สังคม ผลงานในแนวนี้นี้ปรากฏ อยู่ใน "เพียงความเคลื่อนไหว" หลายบท

แนวบริสุทธิ์คือ แนวการเขียนที่กล่าวถึงสิ่งใดก็ได้ให้สิ่งนั้นได้เสนอตัวของมันเอง อย่างแท้จริง ปราศจากอคติใด ๆ หากจะเทียบกับหลักในทางพุทธศาสนา แนวนี้ควรจัดอยู่ใน ขันโลกุตระ (การอยู่เหนือโลก หรือพ้นวิสัยโลก) แนวบริสุทธิ์นี้มีปรากฏในผลงานหลายชิ้นใน "คำหยาด" และ "เพียงความเคลื่อนไหว" โดยเฉพาะที่เกี่ยวกับธรรมชาติและบทที่เกี่ยวกับการพรรณนาธรรมชาติล้วน ๆ เป็นต้น

ในการพิจารณาเนื้อหาของร้อยกรองเรื่อง "คำหยาด" และ "เพียงความเคลื่อนไหว" จะได้พิจารณาถึงอารมณ์และแนวความคิดที่แสดงออก ซึ่งได้แก่ ความรักความ

เพื่อฝัน ความงดงามของธรรมชาติ ข้อคิดปรัชญาธรรมะต่าง ๆ ศิลปะเพื่อชีวิต และบท
เปิดแต่ละต่าง ๆ ดังปรากฏในบทร่ายกรองแต่ละชั้น ดังต่อไปนี้

2.1.1 เนื้อหาเกี่ยวกับความรักความเพ้อฝัน

ร่ายกรองชั้นเก่า ๆ หลายชั้นของเนาวรัตน์สะท้อนความคิดและ
อารมณ์ส่วนตัวของเขา ซึ่งเขียนขึ้นด้วยความบันดาลใจว่าความรัก ความผิดหวัง ความ
คับแค้นใจในชีวิต ฯลฯ ส่วนใหญ่เป็นความจริงที่เกิดขึ้นในชีวิตของผู้เขียน เพราะการ
เขียนถึงความรู้สึกของตนย่อมง่ายกว่าเขียนถึงความรู้สึกของผู้อื่น ในหนังสือคำหยาดมี
ปรากฏอยู่หลายชั้น ดังตัวอย่างต่อไปนี้

"กรองกานท์" เป็นบทร่ายกรองที่กล่าวถึงความรักโดยแทรกคติจาก
เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผนลงไปในบทกลอน ดังนี้

โอหวานนักร่น้ำคำที่รำเรื่อง	ไม่เปล่าเปลืองแรงจิตที่คิดไซ
เพลินละนึ่งถึงพิมพ์พิลาไล	มนต์รักในไรฝ้ายมิดลายคลา
"อดขาวดอกกะเจาชีวิตวาย	ไม่ตายดอกเพราะอดเสนา
นางก้มอยู่กับตึกซบพิศตรา	เฝ้าวอนว่าไหวพลาญพ้อวางพิมพ์ ฯ
ถวิลหาความรักแรกมีกร่อน	จะฝันฝันพิชไซ้ไม่พออ้อม
กระนั้นหนอหนุ่มสาวคราวแรกล้ม	ก็เปี่ยมปริ่มสำลักรักอีกใจ ¹

"บนน่านางของกาลเวลา" เป็นร่ายกรองอีกชั้นหนึ่งที่แทรกด้วยบท
พรรณนาความรัก ที่ไพเราะจากเสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน ชื่อของกลอนชั้นนี้หมายถึง
เพชรแห่งวรรณกรรมที่ประทับไว้ในวงแหวนสวมไวยบนน่านาง โดยเปรียบกาลเวลาเป็นมือ*

หลับตาเกิดที่รักเพื่อพิศผอน	ฟังเพลงกลอนพื้กล่อมถนอมขวัญ
มีกลอนไทยธรรมดามาจ่านรรจ์	สารพันเพื่อพลาญไปตามใจ
"พระจันทร์จรแจ่มกระจ่างแจ้ง	ส่องแสงส่องชูดูไสว

¹เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ คำหยาด หน้า 8

*เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ เป็นผู้ให้คำอธิบาย

นางแยมแยมยิ้มอยู่ริมไพร
 ช่อนชูช่ออรชร
 ช่อนกลิ้งกลิ้งประทีนแกม
 เล็บมือนางกางกลีบกะทิดริด
 บานเย็นบานสะพรั่งฝั่งสระบัว

~~~~~  
 โอ้ว่าวันหวานจำเหมือนจำได้  
 หอมเกสรเสาวกนธที่หล่นลอย

เหมือนที่ไรฝ่ายพิมเจ้ายิ้มแยม  
 เหมือนเราช่อนเป็นช่อแจ่ม  
 เหมือนกลิ้งแกมโฉมยงเมื่อส่งตัว  
 เหมือนเมื่อเจ้าปรนนิบัติพิศพิศ  
 เหมือนเย็นเข้าเข้าขั้วอยู่กับน้อง

~~~~~  
 ลงเล่นน้ำคำโลในสระสร้อย
 เค็ดสายบัวหักห้อยเป็นสร้อยบัว¹

"เพลงยาวสำนวนชาย" เป็นร้อยกรองที่เขียนเป็นทำนองรำพันสาวท
 พรรณนาความรักของผู้แฉ่งให้ฝ่ายหญิงทราบ

ขอเชิญโฉมชื่นใจในวาที
 สาวทหวังวรบุษย์สุทนต์ศักดิ์
 เหล่นอมกล่อมน้องประคองเคียง

~~~~~  
 ขอฝากรักแลเงาเพชรรัตน์  
 อย่าโรยเหมือนมาลีมาลาแลน  
 เอ็นดูวานสมานรักสักหนอยบ้าง  
 ต้องพระพวยชายแล้วเชิญแก้วไกว

~~~~~  
 ผจงสารเสาวเลขเอกโยสรี
 หนึ่งมณีเนาวรัตน์จำรัสเรียง
 เอาความรักร้อยต่างสิ่งวาลย์เสียด
 ขึ้นสำเนียงเสน่หามาสยกลอน

~~~~~
 ขอเชิญทิดทิตยาทดต่างคำหวาน
 ช่วยเจือจานจรวงสายสุหร่ายใจ
 เติดยาร่างแรมซิดพิศมัย
 ตามวิสัยเสน่หาปรนปรานี²

"นิราศเล่มน้อย" เป็นร้อยกรองที่เขียนทำนองนิราศสังวาส พบเห็นสถานที่
 ใดในการเดินทางก็กรำครวญเปรียบเทียบกับความรัก

¹ เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ คำหยาด หน้า 11 - 12

² ด. หน้า 14 - 17

โอบางชื่อชื่อบาง เช่นนางชื่อ
ส่งสารศรีสไบบางยามห่างเรือน

ขวัญพี่หรือสารพัดชื่อสัตย์เหมือน
ชื่อจะเตือนตอบชื่อให้ลือชา

ลพบุรีรับมานิจาเอ๋ย
นพบุเรศทหารหน้าเมืองวานร

ยิ่งลวงเล่ห์กลยิ่งเลือนเหมือนจะหลอน
ไหวขอพร พระกาฬบันดาลใจ

โอ้ตาคลิพี่แล้วเหมือนแก้วคลาด
วาสิฏฐีคลีทองคล้องชายชก

แรมนิราศหลับฝันใจหัก
ดาหายหักทอดไม้ตรีพี่แพ้ตา¹

"แม่พิมพ์ใจ" เป็นการพรรณนาถึงความรักความคิดถึง เต็มไปด้วย
อารมณ์แห่งความเพ้อฝัน ล่องลอยไปกับธรรมชาติ และพรรณนาเปรียบเทียบที่ไพเราะ
เช่น

หาดทรายน้อมพิมพ์ใจใครคนหนึ่ง
ทุกเม็ดทรายคือทุกคำจำรรจา
จะถึกรอยสร้อยทรายสายสวาท
คนตรีกลิ่นกริ่นแรงต่างเพลงพิณ

คนผู้ซึ่งแสนรักเธอหนักหนา
หนักกว่าฟ้าหนากว่าน้ำลำแผ่นดิน
ขออำนาจปรารถนาอย่ารู้สิ้น
กล่อมให้ยินและให้จำคำว่ารัก

เพลงสนพลิ้วหิวว่าเชื่องมาพัก
ทิวมะพร้าวแผ่วหยุกโยกหักทลาย

ฟังเพลงรักลอยลมชมเดือนหงาย
เล่านิยายแหม่มชวนชวนใจพิมพ์²

"ผานชอกใจ" เป็นกลอนรักอีกชิ้นหนึ่งที่พรรณนาถึงความรัก เต็มไปด้วย
อารมณ์แห่งความเพ้อฝัน เลือนลอย

งามเอยงามนิก
งามตาอ่อนคมเยื้องชำเลื่องชาย

แลลัมพิศตรพองเหมือนเมื่อเดือนฉาย
ลึกย้มอายแอบยืงงามนัมนวล

¹ เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ คำหยาด หน้า 19 - 21

² ด. หน้า 42 - 43

จะห่างไกลไปนีกก็คิดถึง
 กอนมงามห้ามใจครไม่คร

กรนคือดั่ง โดยใจก็ให้หวาน
 ให้บั้นป่วนไปทุกยามนะความรัก

 ผันถึงดอกบัวแดงแผ่ผ้ง
 ขึ้นเส้นเกสรออนละออ
 ในห้วงความคิดถึงซึ่งเงียบเหงา
 กอยคืนวันฝันเห็นจะเป็นจริง

 กลายพ็อยู่เป็นเพื่อนในเรือนหอ
 โอละนอนหนาวนิกเอารักอิง
 ใจสองเราเลือนลอยอย่างอ้อยอิ่ง
 โลกหยุดนิ่งแนบสนิทในนิทรา¹

เนาวรัตน์กล่าวถึงความขมขื่นปวดร้าวเพราะความผิดหวังในความรัก เป็นที่
 สังเกตได้ว่า เป็นอารมณ์ส่วนตัวของผู้แต่งเอง เพราะปรากฏชื่อผู้แต่งอยู่หลายแห่งใน
 บทกลอน เช่น ในบทกลอนที่ชื่อ "ความพ่ายแพ้"

ขี้มจากตาอย่าคิดว่าจิตเหมือน
 ความจริงใจจากสีหน้าอย่าหมายเลย
 ถึงเป็นแค้นพเคาก็เปล่าค่า
 เหลือแต่แค้นแววกลอนซ่อนน้ำคำ

ปากที่เอื้อนออกไปใช่ใจเผย
 แตอกเอ๋ยมีอาจแก้แพ้ลำน้า
 เมื่อเขาขาดปรารภนาอารมณ์ร่ำ
 จะห้ามใจให้จำที่ซ้ำใจ²

บทกลอนที่ชื่อ "เขาและใคร" เป็นอีกชิ้นหนึ่งที่ปรากฏชื่อผู้แต่งดังนี้
 สิ่งเวชแค้นพเคาเกล้าโคลนคร่ำ
 พอมิแววกก็จะวิบไปกับตา

เป็นอีกชิ้นหนึ่งที่ปรากฏชื่อผู้แต่งดังนี้
 เขาเอื้อนน้ำใจล้างและสร้างค่า
 เพราะเขามาหมางจิตคิดไปเอง

 โอ้แต่นี้ไม่มีแล้วแค้นพเคาสี
 กลอนจะกรวยกลีบกลายละอาใจ

 ที่จะมีแววราอย่าสงสัย
 เพราะเกินกล่าวสาวใส่ให้กาเกิน³

กลอนอีกหลายชิ้นเนาวรัตน์แต่งขึ้นเพื่อต้องการระบายความในใจเกี่ยวกับ

¹เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ คำหยาด หน้า 30 - 31

²ด. หน้า 49

³ด. หน้า 51

ความผิดหวังในความรัก บางครั้งพุ่งถึงการที่ไปหลงรักคนที่เขามีคนรักแล้ว เช่นกลอนที่ชื่อ
"ตอ"

เมื่อจุดไฟแต่ละครั้งหวังสว่าง
เห็นทางต้นหินกลับมาดับไฟ

รู้หนทางที่มีคดียาวไหม
กลับกล่าวไ้ตั้งตำมาตำต่อ

ไอ้ตอเอ๋ยตอแหลตอแต่หลัง
ไม่มีตอต่อมีไ้ตอไล่ชน

คิดจะตอต่อแน่ตอแต่ต้น
อย่าทำตนเป็นตอโล้ไ้เลย¹

"น้ำตา" เป็นร้อยกรองที่พรรณนาคร่ำครวญถึงความรักด้วยความน้อยใจ

ปากน้ำตาจากแก้มแถมกระดาษ
ทดความแค้นแทนความซ้ำร้ายเจริยง
เสียงแรงอมอารมณ์ขมความคิด
ไ้ใครจะหมิ่นเมินหมางก็ช่างไ้ใคร
รักแสนรักภักดีก็ปีแล้ว
เหมือนไม่พอพิสุจน์พูดสีเพื่อ

เป็นประกาศกลอนแปดแผดศัพท์เสียง
ทนเอ้อเพียงอกพังถึงกับใจ
ก้านน้อยนคหนึ่งสะเทือนไม่เคลื่อนไหว
นี้ไ้จนมาซ้ำเพราะคำเธอ
ทุกรอยแนวไ้จนมันเสมอ
ไ้ไหนจะเอออวยให้เข้าใจกัน²

2.1.2 เนื้อหาเกี่ยวกับความงดงามของธรรมชาติ

เนาวรัตน์กล่าวว่า กลอนแนวนี้นี้มีความบันเทิงใจจากการที่มีชีวิตคลุกคลี
อยู่กับธรรมชาติชนบทตั้งแต่เล้งจนเป็นหนุ่ม ต่อมาเมื่อเข้าไปอยู่ในเมืองหลวงได้มองเห็น
ข้อแตกต่างระหว่างคนในเมืองกับชนบท รู้สึกซึ่งซึ่งชีวิต ผู้คนในเมือง ทำให้หวนนึกถึงชีวิต
และธรรมชาติที่เคยได้ประสบมา ฉะนั้นเมื่อเขียนกลอนเรื่องใดก็ตาม จะต้องสอดแทรก
เกี่ยวกับธรรมชาติชีวิตผู้คนในชนบทไว้เสมอ *

¹เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ คำหยาด หน้า 52

²ค. หน้า 61 - 62

*เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ เป็นผู้ให้คำอธิบาย

เนาวรัตน์รักและหลงใหลในธรรมชาติอันเป็นถิ่นกำเนิดของตนเองมาก
เขาเขียนพรรณนาอย่างประณีตบรรจง เพื่อให้ได้ภาพที่กระจ่างชัดเจน ผสมกลมกลืนกัน
โดยตลอด ซึ่งเป็นลักษณะเด่นพิเศษเฉพาะตัวของเขอย่างหนึ่ง เช่น

"ถิ่นหนึ่งในแควน้อย" เป็นการพรรณาสภาพธรรมชาติในยามค่ำคืน
ที่กล่าวถึงแพไม้ไผ่ที่ลอยไปในสายน้ำเป็นบรรยากาศในยามกลางคืน

แพไม้ไผ่ไหลผ่านน้ำน้อย	ระเรื่อลอยหลาหลากวากป่าเปลี่ยว
ผ่านเงอผาผางจางน้ำวันเกลียว	เกาะแก่งเรียวเลี้ยวอ้อมค้อมทุ่งแถว
เดือนลอยทวนทิวฟ้าชมมาแล้ว	ประกายแพรวพราวระยับจับกระแส
ไกลแสนไกลในสายหมอกระลอกแ	เรื่องร่างแหห้อยพริ้วลอยไม้่น้ำ
ในดงดึกลึกเรนเห็นทิวเขา	เป็นเงาเงางำทึบชรับอำ
หมู่ยางยงยืนจ่อมอยู่ตรมกล้า	ยะเยียบเฉียบฉ่ำหนาว ณ ราวไพร ¹

"เสียงที่มาจากฝั่ง" กล่าวถึงธรรมชาติหลายอย่างผสมกลมกลืนกัน เช่น
ตะวันยอแสง สายลมอ่อน ใบไม้ร่วง ผีเสื้อบิน มดดำเดิน ทุกอย่างล้วนแต่เคลื่อนไหว

ตะวันยอแสงระยับกับยอดไม้	ลมแผ่วไลระบายปาม่าอ่อนอ่อน
ใบไม้ร่วงลอยพลิวปลิวซับซ้อน	บ้างหมุนร้อนเรียวกว้างอยู่กลางลม
ผีเสื้อพ่อนกระพือปีกอีกซ้ำซ้ำ	เกาะสง่าสงบนานกลางลานร่ม
หมู่มดดำขยับเดินยังเดินม	กลีบดอกส้มเกลื่อนสล้างที่กลางดิน ²

"ตะวันไม่ตกที่ป่าสัก" เนาวรัตน์พรรณนาธรรมชาติยามเย็นใกล้ค่ำ

ตึกแต่น้ำขาวขาวโย่ง	ดีดออกโพรงไม้ผู้ไปไฟ
ตกลงดินแล้วโคดโคดกลับไป	เมื่อเปลวไฟฟอนฟืนขึ้นเรียงลาม
มานวันกลี่สี่เทาเฝ้าอากาศ	ตะแบกพาดไฟแดงดูแดงหลาม
หักตะโครมกรั่นกรั่นละลั่นตาม	ตะวันวามลอยวาดลงลากเนิน

¹เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ คำหยาด หน้า 69 - 70

²ด. หน้า 115 - 116

เพลงชาวไร่เริ่มประสานสัญญาณคำ   นกบินต่ำตระเวนลอยคล้อยโชดเชน
 คาวะแวมเต็มเลื่อนเหมือนเกล็ดเงิน   ดังจะเชิญเตือนฉายขึ้นชายฟ้า¹

"บนพรมใบไม้" กลอนชิ้นนี้กล่าวถึงเสียงกอไผ่เสียดสีกันดังออกแอด
 เมื่อถูกลมพัดใบไม้ปลิวลงน้ำลอยเป็นแพ   เนาวรัตน์ใช้คำที่ให้เสียงและภาพที่เด่นเป็นพิเศษ

ไผ่ซอ้ออ้อเอี้ยคเบียดคอด	ลมลดไล่เลี้ยวเรียวไผ่
ออกแอดแอดออกคอดไกว	แพใบไล่น้ำลำนล่อง
กระเพื่อมพลิ้วพลิ้วปลิวกว้าง	เขอวางร่างปล่อยลอยล่อง
บนแพใบไม้โยของ	แสงทองส่องทาบฉาบมา
ลิวเลื่อนเลื่อนฉิวฉิวน้ำ	ระบำใบไม้พัว
นกน้อยจุบจิบลิบลุ	วายุฟ้าพ้อนทั่วทางไป

 แอดออกคอดแอดแอดคอด
 นิยายน้ำค้างร่างคง

 ไผ่สอดพลอดซอพอสั่ง
 เศษผิงใบไม้ไปปลิว²

"หวานคมเคี้ยว" เนาวรัตน์พรรณนาธรรมชาติซึ่งเป็นฉากทุ่งนา ขณะที่
 ชาวกำลังทอดรวงข้าวเป็นแพเหมือนบุตยพรม เพื่อให้เข้ากับบรรยากาศ เนาวรัตน์แต่งให้
 หนุ่มสาวร้องรำเพลงเรือเกี้ยวกัน และมีการแลกเปลี่ยนซึ่งเรียกว่า "ลงแขก" อีกด้วย

เอนระนาบอาน้ำค้างกลางแดดหนาว	ทอดรวงข้าวขoderะขำรำน้ำใส
ละลานรอบขอบฟ้าคราพลิ้วใบ	เพียงพรมใหญ่ไหวระยิบทาบเปลวทอง
เพรียกเพลงเรือเมื่อสำอางนอกจางสี	ระเรื่อยรีเลียบลัดตัดชายหนอง
สาวเจ้าพายยายเขื่องซำเลื่องมอง	หนุ่มกรองเพลงเกี้ยวเกี้ยวแก้มกัน

¹เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ คำหยาด หน้า 159 - 160

²ค. หน้า 163 - 164

เพลงรักแว่วแผ่วหวานกังวานหวิว
นกรายฟ้ามาเรียงเคียงริมคู
เขาเรียงรินลงแชกแลกแรงเรียว
ล้วนขาวงามอร่ามกอลอน้านาน

หงู่หงู่ทิวทิวไกลไกลเกินกู่
สาวหนุ่มคู่กล่อแข่งรวมแรงงาน
ต่างจับหน้าคว่ำเกี้ยวเกี้ยวผสาน
เขาขานบอกคู่ทวนหวานกมเกี้ยว¹

2.1.3 เนื้อหาเกี่ยวกับสภาพชนบท

เนาวรัตน์คุ้นเคยอยู่กับสภาพชนบทมาก มีบทร้อยกรองหลายชิ้นกล่าวถึง วิต หุ่นา ลานนวดข้าว และขนบธรรมเนียมประเพณีของชาวบ้าน เช่น ความเชื่อ ความมีน้ำใจช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ตลอดจนการละเล่นพื้นเมืองต่าง ๆ

เนาวรัตน์กล่าวถึงบรรยากาศตอนเช้าตรู่หลังฝนตก เสียงไก่ขันปลุกหญิงสาวชนบทออกกวาดลานข้าวในบทร้อยกรอง "ฝนชะลาน"

ลมทุ่งไกรกโบกไกวใบตาลอยู่
ฝนเมื่อคืนขึ้นลานผ่านเป็นทาง
เจ้าไต้คันลั่นกลาร่าปึก
รับกระชั้นขึ้นคอบอยู่รอบราย
เกล็ดน้ำฝนหล่นไล่ใบมะม่วง
พอเพาปลูกลูกสาวเสียงกร้าวเตือน

เมื่อเช้าตรู่ตะวันแดงบังแสงฉาง
ละอองค้างฟางข้าวอยู่พรายพราย
มาหยุดอยู่ขยับขึ้นข้างคันทาย
เป็นเสียงกล้ายานปลุกทุกครัวเรือน
ลมเช้าวิ่งกึ่งระเเกะกะเคลื่อน
เจ้ายิ้มเยื่อนกระวีกระวาดออกกวาดลาน²

"แม่ศรี" เป็นบทร้อยกรองที่กล่าวถึงการละเล่นพื้นเมือง

"แม่ศรีเอ๋ยแม่ศรีสวยสะ
ชนทิวเวาต่อทงคอกเจ้ากลม
เชิญเจ้ามาล้อมวงทรงแม่ศรี
พี่จะร้องรับขวัญอัญเชิญเชิญ

ยกมือไหว้พระนะแม่ศรีสม
ชักผ้าชนชมชมแม่ศรีเอ๋ย"
เมื่อยามมีหม่นหมองเล่นน้องเอ๋ย
ให้เหมือนเคยแต่ตรงเจ้ายังเยาว์

¹เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ลำหยาต หน้า 165 - 166

²ด. หน้า 167 - 168

ไอ้แม่ศรีส่ายสะเฝ้าประแป้ง
 ทุ่งค่ายกเชิงทองก่อยมองเมียง
 เจ้าโถมเอ๋ยโถมฉายสายสวาท
 เพลงเขาร้องเชิญร่ำอัยยาร่ำไร

หมสืแตกตัวไหมสไบเจียง
 คำเจ้าเพียงเทพีแม่ศรีไทย
 เชิญเมื่อยาตรเยื้องมาช้าโชน
 โอ้อ้าวใครหนอลืมเลื่อนเพื่อนเพลงทรง¹

เนาวรัตน์พูดถึงประเพณีการทำบุญวันพระของชาวบ้านหญิงชายทั้งหนุ่ม
 และแก่ต่างตัวกันสวยงาม หามข้าวของไปทำบุญที่วัด แสดงให้เห็นถึงความนับถือเลื่อมใส
 ในศาสนา จากบทร่ายกรอง "วันพระ"

เสียงฆ้องกลองตึกจากวัดแว่ว
 ระนาดกรอลอทุ้มทุมนวล
 หวีผมพัดหน้าจะมาวัด
 ร่ำกระแจะน้ำนินวันทูล
 พอกแก่แม่เฒ่าและสาวหนุ่ม
 หาบสาแหรกแบกไกวไม้คาน

ปีแก้วแจ้วเจื้อยประจวบจน
 มาเชิญชวนโถมงามทำบุญ
 เลือกติดเสื้อผ้าอู่วาวุ่น
 รวยพิกุลมาลัยใส่พาน
 เคลื่อนกลุ่มหลามหลากจากหมู่บ้าน
 เบญจรงค์ขามจันทานมา²

2.1.4 เนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับศิลปะเพื่อชีวิต

งานเขียนของเนาวรัตน์ในช่วงก่อนและหลัง 14 ตุลาคม 2516 จะมี
 เนื้อหาเกี่ยวกับประชาชนผู้ทุกข์ยาก การกดขี่เอารัดเอาเปรียบของพวกนายทุนที่มีต่อ
 กรรมกรผู้ยากไร้ และการขับไล่จักรวรรดินิยม บทร่ายกรองหลายชิ้นสะท้อนให้เห็นสภาพ
 สังคมและการเมืองในช่วงนั้น นอกจากนี้แล้วเนาวรัตน์ยังมุ่งหวังว่า ในอนาคตความ
 เสมอภาคและความเป็นธรรมจะต้องเกิดขึ้น ชีวชนจะต้องเป็นของประชาชน ฉะนั้น
 เป้าหมายการเขียนกลอนของเนาวรัตน์จึงมุ่งถึงประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าที่จะหมกมุ่นโดย
 ถึงอารมณ์ส่วนตัวเป็นสำคัญ

เนาวรัตน์ได้กล่าวถึงความบังคลาใจที่แต่งกลอนแนวนี้นี้ ว่า

¹ เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ คำหยาด หน้า 169 - 170

² ค. หน้า 172 - 173

เกิดจากความตื่นตัวของคนหนุ่มสาวรุ่นใหม่นิยมหาวิทยาลัย มีความคิดไม่พอใจ
 ค่านิยม สังคม และการเมืองในช่วงนั้น เกิดความสงสัยค่านิยมทางสังคม เกิด
 แรงกระตุ้นที่จะแสวงหาค่านิยมที่ถูกต้อง มีการพูดคุย ถกเถียงกันถึงปัญหาต่าง ๆ
 ความคิดของนิสิตนักศึกษาปรับตัววิวัฒนาการ มีการเรียกร้องความเป็นธรรม และ
 ต้องการศึกษาวางจริงมากขึ้น จากการที่ได้คลุกคลีอยู่ในมหาวิทยาลัยมาตลอด
 ทำให้มองเห็นแนวทางในการเขียนกลอนแนวใหม่ขึ้น ซึ่งคิดว่าเป็นแนวทางที่ถูกต้อง
 กับความเป็นจริงในสังคม จึงได้สะท้อนออกมา¹,

เนื้อหาประเภทที่กล่าวมานี้มีอยู่ใน "เพียงความเคลื่อนไหว" หลายชิ้น
 ดังตัวอย่างต่อไปนี้

"เพียงความเคลื่อนไหว" สะท้อนให้เห็นสภาพการต่อสู้ของประชาชน
 ที่ต้องยอมอยู่ภายใต้ระบบเผด็จการ บัดนี้ได้ลุกขึ้นมาต่อสู้เพื่อความเป็นธรรมและสังคมที่ดี
 กว่าแล้ว เช่น

สี่สิบปีเปล่าโล่งตลอดย่าน
 ดินเป็นทรายไม้เป็นหินจนหักพับ
 นกอยู่ฟ้านกหากไม่เห็นฟ้า
 ไล่เดือนไม่เห็นคืนว่าคืนใด

สี่สิบล้านไม้เคยเขยื้อนขยับ
 ดับและหลับตลอดถนังตาใจ
 ปลาอยู่น้ำย่อมปลาเห็นน้ำไม่
 หนอนยอมไร้วางตัวรูอาจม

และแล้วความเคลื่อนไหวก็ปรากฏ
 มีนอาจชุ่นอาจชนอาจหม่นมัว
 พอเสียงร่ำร้องลอสประกาศกล้า
 พอปืนเปรี๊ยะแปลบไปในมณฑล

เป็นความงัดความงามใช้ความชั่ว
 แต่จะเริ่มจะเป็นตัวจะเป็นตน
 ก็รู้ว่าวันพระมาอีกหน
 ก็รู้ว่าประชาชนจะชิงชัย²

¹เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ ประเมิน เชียงเถียร เป็นผู้สัมภาษณ์
 ที่ศูนย์สังคีตศิลป์ ธนาคารกรุงเทพ เมื่อวันที่ 3 ตุลาคม พ.ศ. 2522

²เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ เพียงความเคลื่อนไหว หน้า 4 - 5

"เขาใหญ่" เนาวรัตน์แสดงความคิดเห็นต่อผู้มีอำนาจว่า มักจะถือ
ตนเป็นใหญ่ จะรุกรานใครก็ได้ อวดดีไม่เกรงกลัวใคร ชอบชมเชยผู้อื่นและก่อเรื่องร้ายด้วย
นิสัยพาล และมักใช้ปัญญาในทางที่ผิด

เขาใหญ่เขายังด้วย	บุญใด ไตดา
จึงใหญ่เขาฉกาจไกร	เกริกกอง
แคว้งเสียวเที่ยวขวิดไกร	ไกรท้าว
ไกรไปทันปิดป้อง	ถูกเปรี้ยงเอี้ยงหงาย
ลัษฐานตูเก็บแมน	หิมาลยา
กว้างโยชน์ยาวโยชน์ว่า	วัดไค
ปฎิเสชศึกดัยศฯ	ยะโสเสพ
ตพโหดหอนพื่อให้	ห่าเหี้ยนเคียนหน
รุกรนแต่เรื่องราช	รุกราน
พาลพิศแก้ด้วยพาล	พิศข้า
ปัญญาอกเฟื่องงาน	จิตโลก
เขายังใหญ่ยิ่งข้า	หยาบข้าโจดเขลา ¹

"กระทุ่มแบน" เป็นกลอนอีกชิ้นหนึ่งที่กล่าวถึงกรรมกรหญิงคนหนึ่งถูก
ลอบชิง เมื่อคราวกรรมกรชุมนุมประท้วงกันที่อ้อมน้อย

เธอตายเพื่ออะไรลูกให้คนค้น	เธอตายเพื่อผู้อื่นอีกหมื่นแสน
เธอดูคินก่อนเคียวในดินแดน	แต่จะหนักและจะแน่นเต็มแผ่นดิน
เราจะยื่นหัตถ์เหยียยคให้เสียดฟ้า	เราจะลุกขึ้นทำฎหาหิน
กระชากฟ้าท่าโหดโหดหมัดหมิพ	ฉีกเป็นชิ้นกระทุ่มขี้ให้ขี้แบน ²

¹เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ เพียงความเคลื่อนไหว หน้า 65 - 66

²ก. หน้า 10

"ใบไม้ในป่า" เนาวรัตน์เขียนขึ้นเพื่อแสดงความอาลัยและรำลึกถึงผลงานของจิตร ภูมิศักดิ์ และเปรียบเทียบว่า จิตรเหมือนใบไม้ในป่า

ใบไม้ชื่อจิตรภูมิศักดิ์	ได้ร่วงแล้วคงเป็นหลักให้โลกเลื่อง
ตั้งเทียนป่าปลุกแสงชั้นแรงเรือง	ไม่เปล่าเปลืองลมปราณที่ตานลม
ลมประสานเสียงแคนว่าแคนแคน	เปิบข้าวทุกคราวแก้ความชื่นชม
เหงื่อกรินคาบูกแล้งน้ำแห้งตรม	ร่างขมขานไขว้นเขียวทาว
กาลเวลาฆ่าจิตรภูมิศักดิ์	กาลเวลาก็ตระหนักประจักษ์ค่า
กาลเวลาฆ่าคนดีทุกทีมา	แต่เวลาก็ตู้นเห็ดเช็ดคนดี
ใบไม้ร่วงหนึ่งใบในราวป่า	เพื่อแตกมาเป็นใบใหม่ในทุกที่
จิตรหนึ่งดวงดับไปในวันนี้	เพื่อจะมีจิตรใหม่มากมายดวง
ถ้าสัตว์เมืองสร้างเมืองเป็นป่าได้	เราก็เหมือนใบไม้ในเมืองหลวง
ที่โยหาป่าเขาเปลี่ยวเปล่าปวง	จิตรจะร่วงลงทั้งป่าเข้ามาเมือง ¹

"ร่ายพนาสูญ" กล่าวถึงการโศกไม่ทำลายป่า เช่น

"ล้าควนเอยจะควนไปก่อนแล้ว	หึ่ง แกดแก้วพิบูลย์สุนทรีย์
จะโรยร่างห่างสิ้นกลิ่นมาลี	จำปีเอยก็ปีจะมาพบ"
เคยอ่านอ่านซ้ำซ้ำก็จำได้	ไอ้มิ่งไม้ไผ่ระหงจะปลงศพ
เคยเลื่องชื่อลือฉาวมาเช่าซบ	จะกองกลบลงดินสิ้นสูญพันธุ์
-----	-----
หญ้าคาจะแข่งชนคลุ้มครอบ	รอบเมืองรอบบ้านล้วนหนามไหน
พ้อแผนกับแม่พิมพ์พิลาไล	พ้อแม่จะเอาไพรที่ไหนเดิน ²

"กระรอกขาว" เป็นการเปรียบเทียบให้เห็นถึงผู้ที่ต้องตกเป็นเครื่องมือของผู้อื่น โดยใช้กำลังในทางที่ไม่ถูกไม่ควร

¹เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ เพียงความเคลื่อนไหว หน้า 20 - 21

²ด. หน้า 36

จากยอดไม้สู่ยอดไม้ไถลลืบ
คือเส้นทางคือหนทางที่เจ้าทำ
ใครกันจับเจ้ามาใส่กรง
เส้นทางถูกกำหนดกฎเกณฑ์
มันมิใช่ทางยาวบนยอดไม้
เส้นรอบวงก็มีใช้ทางสายกลาง
หาพบหรือยังกระรอกเอ๋ย
ทางยาวที่เจ้าสูญเสียไป

สูงลิ่วหวิวหรือวกต่ำ
คือความจริงที่ประจำเจ้าจบเจเน
ทางตรงที่เจ้าเคยผกผัน
กลายเป็นเส้นรอบวงรอบกรงนั้น
วงกลมนั้นมีใช้ทางไกลกว้าง
เจ้ากำลังหลงสร้างสิ่งใด
หนทางที่เจ้าเคยสร้างขึ้นได้
ใครกันจับเจ้าใส่ไว้ในกรง¹

"แด่ลูกที่ดีของประชาชน" เนาวรัตน์ เขียนกลอนชิ้นนี้ขึ้น เนื่องใน
กรณีการจับกุมนิสิตนักศึกษาและชาวนา เมื่อต้นเดือนสิงหาคม 2518 มารดาของนักศึกษา
แพทย์เชียงใหม่คนหนึ่งได้กล่าวอย่างเด็ดเดี่ยวสนับสนุนการกระทำเพื่อความเป็นธรรมของ
ลูกชาย

"แม่จ๋า เขาถือใครกัน"
เขามีแต่มิตรแต่ไมตรี
"เขาเป็นลูกแม่ใช่ไหมแม่"
เพราะเขาเป็นลูกผู้ทุกข์ทน

"ไปแล้วหรือไรรูแม่"
สายเลือดลูกแม่ทน

"เขานั่นเพื่อน้องนี่"
เขาคือลูกที่ดีของปวงชน"
"ใช่แน่ลูกจ๋าอย่าจน
ที่คนเยียดหยามไขโพ"

ไปแน่แม่ว่าอย่าหวั่น
จะไปป้นทางทองให้แม่เดิน²

"เพลงกล่อมเพื่อน" เนาวรัตน์ เขียนไว้อาทิตย์ร้อน เมื่อรำลึกถึง
วันที่ 14 ตุลาคม 2516 พวกเขาเหล่านั้นได้เสียสละชีวิตเพื่อประชาชนส่วนรวมเปรียบ
เหมือนเทียนที่เผาไหม้ตัวเอง เพื่อส่องทางให้คนเดิน

¹ เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ เพียงความเคลื่อนไหว หน้า 22 - 23

² ก. หน้า 7 - 8

พอลมตกลงต่ำ
 ราชดำเนินก็เปลี่ยนเป็น
 อนุสาวรีย์ขึงไว้
 กระต๊ากเพื่อนเคลื่อนลิ้น
 ฟ้าก็อยู่บนฟ้า
 ไตรเลหจะประกอง
 ทางยังมีคียักยาว
 ไปเป็นแสงเทียนส่องไทย

 พอเสียงปี่ดังเปรี๊ยะ
 ไปสืบทอดเจตนา

ตะวันจะย่ำเย็นเย็น
 ป่าช้าประชาชน
 สว่างไสวไทรยล
 วางอยู่บนพานทอง
 ไม่หันหน้ามามอง
 ประคบเจ้าเอาใจ
 เราจะก้าวฝ่าไป
 พร้อมเผาไหม้ตัวเอง

 เราจะเรียงดาหน้า
 ประกาศชัยประชาชน¹

"เหตุโหดหรรษ์" เนาวรัตน์แสดงข้อดีออกมาเป็นสัญลักษณ์โดยใช้สี
 แทนความหมายหลาย ๆ นัย เป็นความหมายที่ดีสวยงาม แต่ก็มีบางสีที่โหดร้ายก่อความไม่
 สงบและก่อให้เกิดความพิวาศได้

ขอสีแดงแห่งเต่า
 ฉาบฉวีขัดประกาย
 สีเนื้อแห่งเนื้อทราย
 อ่อนละเลงลงฟ้า
 กิ่งวานแห่งนกร่อง
 สอดกระชิบเพลงผสม
 ระยิบม่วงพวงชมพู
 แสดสว่างระยางแว่น

ตะวันฉาย
 เกริกจ้า
 แซ่มละเอียด
 แผ่วพ่นผิวหนึ่ง
 สายลม
 สลับเส้น
 พูฉ่ำ
 ระยิบไว้วางสี

---

¹เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ เพียงความเคลื่อนไหว หน้า 50 - 51

หินผาป่าเลื่อนแก่ง	กัณการ
เขี้ยวประหิตประหาร	โหดล้าง
สี่แห่งรัตติกาล	กลืนโลก
จักรวรรควินาศว่าง	จบเวียงจักรวาล ¹

"ลำนํ้าบ้านนาทราย" เนาวรัตน์กล่าวถึงความไม่ยุติธรรมในสังคมผู้มีอำนาจข่มเหงผู้น้อย ดังเช่นกรณีหมู่บ้านนาทรายถูกเผา เขาแต่งเป็นภาพย์ และใช้ภาษาพื้นเมืองควย

ข้านั่งบ่พื้นเหนียว	ฝึกเขี้ยวบ่พื้นชม
รอนกราดมากับลม	กระหน่ำโหมฟุ้งทั่วเขา
อัน้อยบ่พื้นนี้	ก็ผิงซากกับชอกเสา
ไฟแตกอยู่นอกเตา	เฟิ่นมาเผาเพราะผิดใจ
-----	-----
ส่องมือเขามดแสง	เหลือกระดูกกะดินดาน
หัวใจเขาคือทราย	เม็คสุดท้ายลิ้นทวน
วันใดเขาเหลกลาญ	ก็วันนั้นแหละนายเอ๋ย ²

"คำสาปเคื่อนสิบเอ็ด" กล่าวถึงความวุ่นวายและวิกฤติการณ์ของบ้านเมืองที่มักเกิดขึ้นในช่วงเดือนตุลาคมเสมอ ผู้มีอำนาจมักจะอ้างว่าเพื่อประโยชน์แก่คนส่วนใหญ่ แต่แล้วก็ไม่เคยเป็นจริง ชาวไร่ชาวนายังคงตกทุกข์ได้ยาก ประชาชนเท่านั้นที่ต้องสามัคคีร่วมมือกันแก้ปัญหา

แม่น้ำแห้งตักหาบ่าทุ่ง	ไฟโทะสาดพลุ่งขึ้นเผาสิ้น
หมอกควันความหลงละเลงล้น	หากินคนคดจนหมดเมือง
เงียบเป็นป่าช้าอยู่เช่นนี้	ร่อยวันพันปีไปนานเนื่อง
ผีพุ่งไต้ตกฟามาเรื่องเรื่อง	เปล่าเปลืองดาวเปลี่ยวเคียวดาบ

¹เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ เพียงความเคลื่อนไหว หน้า 69 - 70

²ด. หน้า 13 - 14

อย่ามีชีวิตเลยชีวิต

ย่อแ่งแข้งชันอันตราย

เดือนสิบเอ็ดสร้างล้นพระราชโศก

เพลงขลุ่ยดึกโหมโรมรัน

ถ้ามีแล้วมีดมีดไม่เหมือนหมาย

ตายทั้งทั้งยังไม่ตายตามกัน

ลมโบกข้าวเบาเปี่ยงกิ่งหิน

เดียวทุกถิ่นเดียวคลองเป็นกองทัพ¹

"คำขาดของทิดเที่ยง" เป็นบทร้อยกรองเสียดสีการเมือง การหา
เสียงของผู้แทนราษฎร

ข้าพเจ้าผู้แทนผู้เหี้ย

เที่ยวสาโทสาธก

นั่งอยู่เมืองนอนมุง

อย่าเพื่อยอมมาขยับ

เหมือนดอกเห็ดเดือนหก

ทุกสมัย

อยู่ทุ่งนอนทับ

เขยิบไกล²

เนาวรัตน์เสนอให้เห็นปัญหาของประเทศที่รัฐบาลควรยึดเป็น
นโยบายบริหารประเทศ 3 ประการ คือ

หนึ่งจรรยาบรรณ

อยู่ที่สร้างการเกษตร

สองจิตต้องยืนตน

ต้องเป็นกลางก็เป็นกลาง

สามจรรยาหลัก

ที่สูงต่ำที่ต้องมี

ถ้าผิดคำสามข้อ

ก็เปลี่ยนประเทศเปลี่ยนธง

ว่ากองทัพของประเทศ

ให้สุกใส

อยู่บนชาสองข้าง

ก็เป็นไป

อะไรก็ดีกว่าอะไร

ต้องมีไว้

เล่นหลอกล่อให้หลง

ประเทศไทย²

¹เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ เพียงความเคลื่อนไหว หน้า 25 - 26

²ค. หน้า 27

³ค.

"ที่ราบแล้ง ฅ.แหลงลุ่ม" กล่าวถึงบรรยากาศของตำบลรัฐสมิแล อันเป็นที่ตั้งของคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ปัตตานี เนาวรัตน์เสนอภาพที่ติดกันระหว่างสถาบันการศึกษา กับหมู่บ้านริมทะเลหน้ามหาวิทยาลัย เปรียบเทียบให้เห็นว่าบนผืนแผ่นดินเดียวกัน ซึ่งอยู่ใกล้กันนี้ประชาชนมีความเป็นอยู่ห่างไกลกันมาก ทั้ง ๆ ที่อยู่ใกล้กันเพียงกำแพงกัน

ฝูงเขาเหล่าที่ศึกษา	ก็โยบ้ำเบือสบาย
บ่มสุขอยู่ทุกกาย	บ้างร้องเพลงบรรเลงรมย์
ฝูงเขาเหล่าอาจารย์	งานเงินงานอยู่อย่างม
จับกลุ่มกินอาวาม	ประจำวันประจำวัน
คั้นเชตกำแพงข้าม	แหละพวกเขาผู้ขมขื่น
ทุกซอกทุกก้นยีน	อยู่อย่างนั้นนินทร
ถกโสร่งชนคลุ่มหลัง	พอบังแดดที่แผดร้อน
ฝึกเปิดประดาดตอน	ก็ถอนถกหมกเกลือกิน
น้ำลคกึ่งเลน	เก็บกากเดนในโกลนดิน
น้ำไหลมารินริน	จากแหล่งหน้าลงมามือ ¹

"กระต่ายตื่นปี" กล่าวถึงความวุ่นวายของวงการเมืองในช่วงเวลาที่จะเปลี่ยนปีจากปีมะโรง พ.ศ. 2517 เป็นปีเถาะ พ.ศ. 2518 ซึ่งมีทั้งกลุ่มอิทธิพลผลประโยชน์ และนักการเมือง กลุ่มเหล่านี้เป็นแรงผลักดันทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง เช่น

พอปีเสือ ส.ส.ก็แผ่นดิน	อุกระโจนจับกลุ่มกันพลุกพล่าน
ทั้งเสือเหลืองเสือล่าบาทเสือร่ำบาย	ปีแห่งทางเสือผ่านกันทั้งปี
ครั้นเสือไปกระต่ายป่าก็ดาไลด	เต็นกระโดดดูตึงปลากระดี
ที่เริงร่าลาล่าเพราะน้ำดี	ระริกที่รักเราจะเข้าไซ

พอลมลิตพิทล่องลงท้องทุ่ง
ระเบิดตาลูมกระจายที่ปลายนา
ชาวบ้านเข้าบ้านซัดรวบ้าน
ชาวนานอนนาระอาใจ

ยอดผักบุ้งเขียวเบนค้อยเอนขวา
กระต่ายป่าก็กระเจิงไปราวไพร
ชาวร้านนั่งร้านไม้แลไหน
ชาวไร่อยู่ไร่เก็บไรเลน¹

"เพลงเปลญวน" เป็นผลงานที่สะท้อนให้เห็นการต่อต้านสงครามใน
เวียดนามอันทารุณของอเมริกา เช่น

เปลญวนเอ๋ยเออระเหยกล่อมนอนนอนเปล	โอดระเห่เอละซ่าน้องอย่าตื่น
เคียวยิกษ์ใหญ่มันจะตีสั้นมาขึ้น	มันจะกินโลกเกลี้ยงเพียงชั่วคืน
เปลญวนโยนหย่อนระย้าใจว่าแหว	ไม่รู้เหวหาใครตกใจตื่น
ยิกษ์คำรามร้องลั่นอยู่ครั้นครั้น	เป็นเพลงบินปูพรมดลุ่มญวน ²

"เสียงขลุ่ยกลับมาหากอไผ่" เนาวรัตน์แสดงอารมณ์ความรู้สึก
ที่มีต่อสังคมไทยปัจจุบันว่า รัฐบาลวัฒนธรรมตะวันตกเข้ามามากจนทำให้วัฒนธรรมด้านภาษา
วรรณคดีและดนตรีที่แสดงความเป็นชาติไทยต้องเสื่อมลง

ภูมิปัญญาเปล่าแล้ว	ฤาสหาย
สยามสยบลบลาย	เลิศแล้ง
กนกวรรณวิจิตรวาย	มือกระหวัด
อารยะยุคใหม่แก้ง	กล่ไกลชอบกระโปรง
นรินทร์นิราศซ้ำ	เชดสเปียร์
พรอยด์พรา้พุทธศาสน์เพี้ยน	ว่างเพ้อ
โสภะภิสไอเดีย	ไอเกิน
ลิตฉัตรทะ ทุเลื่อ	วิเลิฟเวรี ³

¹ เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ เพียงความเคลื่อนไหว หน้า 45 - 47

² ค. หน้า 60

³ ค. หน้า 99 - 100

2.1.5 เนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับปรัชญาและพุทธธรรมต่าง ๆ

เนาวรัตน์ให้สัมภาษณ์ว่า "กลอนแนวนี้ได้อิทธิพลจากการที่ได้มีโอกาสได้อ่านหนังสือธรรมะของพุทธศาสนิกชน ได้ทดลองปฏิบัติธรรมขณะที่บวช ทำให้ได้เข้าใจธรรมะที่ถูกต้อง เมื่อหันกลับมาดูสภาพของพุทธศาสนาในปัจจุบัน ได้มองเห็นสิ่งที่บิกเบือนมากมาย จึงอยากจะพูดถึงเพื่อเผยแพร่ให้คนได้มองเห็นข้อเท็จจริงมากขึ้น"¹

เนาวรัตน์ศึกษาพุทธศาสนาในระหว่างที่บวช ทำให้เข้าใจธรรมะ โดยเฉพาะหลักธรรมขั้นพื้นฐานเป็นอย่างดี และเนาวรัตน์ยังได้ศึกษาพุทธศาสนาตามแนวสติเห็นอริยสัจ ๔ ธรรมะต่าง ๆ ที่กล่าวนี้นี้จึงมีอิทธิพลต่อเนื้อหาวรรณกรรมร้อยกรองของเนาวรัตน์เป็นอย่างมาก ดังจะได้กล่าวถึงต่อไปนี้

"สัจพทัปรามาส" เป็นบทร้อยกรองที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับธรรมะ ซึ่งหมายถึงความเชื่ออย่างมกมาย เนาวรัตน์เน้นความคิดที่ว่า การที่มีจิตใจสงบ ใสสะอาดนั้น สามารถที่จะเอาชนะความทุกข์โศกและทุกสิ่งในโลกได้ และกล่าวถึงศรัทธาถือความเชื่อ ซึ่งเปรียบเหมือนมิดสองกมมีทั้งให้คุณและให้โทษ ถ้าหากเชื่อในไสยศาสตร์ที่ไร้เหตุผล ถือว่าเป็นความหลงเชื่อที่มกมายอย่างหนึ่ง

(X) เชื่อหรือไม่ใจท่านนั้นปานแก้ว
เมื่อจิตใจใสสะอาดปราศไยยาง
อำนาจจิตพิชิตโลกและโลกสุข
สำรวจรอยหยอญูอยู่ทุกยาม

~~~~~  
สิ่งวิเศษเวทย์ไสยไร้เหตุผล
เสียกายตาเกิดพังที่เป็นชีวิต

จะนึกแนวนั้นใดได้ทุกอย่าง
และสว่างไสวสงบงาม
แม้จับปลุกประคองไม่มองข้าม
จะเห็นความธรรมดาวันดาว

~~~~~  
เป็นชายกลั่นใจให้ชัดคิด
มาหลงคิดเล่นตมความมกมาย²

¹เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ ประเมิน เชิงเกียรติ เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่ศูนย์สังคีตศิลป์ ธนาคารกรุงเทพ เมื่อวันที่ 3 ตุลาคม พ.ศ. 2522

²เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ คำพยาน หน้า 100 - 101

"ดอกไม้สีขาว" กลอนชิ้นนี้เนาวรัตน์ได้เค้าเรื่องจากนิทานเซ็นที่เป็นพุทธนิยายหนึ่งฝ่ายมหายาน บทสุดท้ายเน้นให้เห็นความสะอาด ความสงบตามธรรมชาติ ซึ่งเป็นวิถีทางพ้นทุกข์เกิดจากสิ่งตรงกันข้ามดังกล่าวนี้นี้ ดอกไม้สีขาวกลีบสามแฉกคือตัวแทนของพระรัตนตรัย เหล่าไม้ใช้ทางดับทุกข์

หน้าลานร่มเงาที่หลังวัด
เขาคิดตามลำพังที่ยังเยาว์

ถวิลรูปพิศเหินพลั่วปลิวลมเป่า
ว่าวันเข้าตาพ่อน้ำกลอตา

เอ๋ยถามเด็กกลางนาตรงหน้าเขา
เด็กสบตาใสซึ่งถึงภายใน
ที่ตรงนั้นสงบนิ่งไม่ตึงไหว
กลีบสามแฉกเช่นมณีตรำพิน

ร้านขายเหล้าแถวนี้อยู่ที่ไหน
ซื้อมือไปขายป่าเบ็ญหนานัน
มีดอกไม้งดงามเหมือนความฝัน
และสีอินทขาวสะอาดผุดผาดนิก¹

"หอมหัวใจ" เป็นบทร้อยกรองที่เนาวรัตน์แต่งเป็นโคลงสี่สุภาพ กล่าวถึงดอกไม้ถวายพระ 3 ดอกได้แก่ กุหลาบ ทานตะวัน และจันทร์กะพ้อ แต่ละดอกมีความหอม ซึ่งมีความหมายต่าง ๆ กัน เช่น

กำจายไม้ดอกนี้
กลกุหลาบอสังการ
มายาระยับจาน
มานะพละเพริศแพร้ว
ถนอมมันไม้ดอกนี้
ชีวิตนับวันเลย
ดอกสองตระกองเกย
ทานตะวันวันดิน

คะนึ่งหวาน
กลิ่นแก้ว
ฉายกลีบ
เพ่งเพอละเมอฝัน
นี้เอ๋ย
ลวงพิน
ก๊ีบอก
ระควาดินโดยเดียว

¹เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ คำหยาด หน้า 107 - 108

ดอกไม้จันทระกะพ้อ
 ขณะเด็ดดอกสามชุก
 วันอันโอ้อาตุ
 พักผ่อนนอนในบ้าน
 นั่งนับไม้ดอกชำ
 ถือดอกไม้แห่งความ
 ชีวิตวุ่นวายหวน
 กวายดอกไม้ใจให้

พรางพรู
 กระซิบกาน
 คราหลับ
 บ่มเอนาบุญ
 กรบสาม
 ถัดไค้
 ไหวหวั่น
 เหือดน้ำตาตะวัน¹

"เทศน์สามธรรมาสัน" มีเนื้อหาเกี่ยวกับธรรมะทางพุทธศาสนา
 พร้อมทั้งให้ความจริงเกี่ยวกับเหตุแห่งทุกข์ และความวุ่นวายในโลก เช่น

อันความสมมุติล้วน
 เป็นโลกเป็นธรรมตาม
 วินัยพระนิยาม
 กับเหตุทุกเหตุชั้น
 ฉันทฉันทนันทาน
 ภูวโนภาส
 ภูสงฆ์สงฆ์เปลว
 ภูพุทธเจ้าท่านให้
 ฉันทฉันทนันทานโลก
 ปรากฏผลนิยาย
 วินัยวินาศสลาย
 เหตุแห่งหายนะนั้น

ภูพานาม
 มตินัน
 นิยมเหตุ
 ชวคไคฉันท
 พระครู
 เวจไค
 ภูสงฆ์
 ภูพุทธเจ้าท่านให้
 ภูสงฆ์สงฆ์เปลว
 ภูพุทธเจ้าท่านให้
 ภูสงฆ์สงฆ์เปลว
 ภูพุทธเจ้าท่านให้

¹เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ คำหยาด หน้า 112 - 120

เดี๋ยวนี้อะไรเหตุด้วย
 หลง ย่อม เมา นั้นเทียว
 โกรธ แลยอม เช เดียว
 โลก แลละ ตุง ตุงแปล

เหตุเดี๋ยวนั้น
 แฉก
 ฉุนกราด เรดการด์
 โลกเปรี้ยงเป็นไฟ¹

"วันว่าง" กลอนชิ้นนี้เนาวรัตน์แต่งขึ้นเมื่อนึกถึงเวลาขณะที่เขาอยู่ในสมณเพศว่า ความมีน้ำใจไมตรีระหว่างผู้ให้กับผู้รับ เป็นสื่อกลางซึ่งน่าจะเป็นธรรมชาติของมนุษยชาติ แต่ในชีวิตจริงที่เป็นอยู่หาได้ยากมาก

จะเปล่าตาเปลืองใจไปเปล่าเปล่า
 เสียหายทิพย์ก็กลับแก้เมื่อแย้มบาน
 ไม้ดอกหนึ่งซึ่งบานอยู่นานนัก
 มือต่อมือมาลีไมตรีริน
 ขณะที่ทอดร่างอย่างเกียจคร้าน
 ใครครวญค่าความหมายทั้งหลายนี้

วันรุ่งเช้าก็เฉาซ้ำผึ่งน้ำหวาน
 ลมจะรานกลีบจะโรย ประโปรยคืน
 เป็นดอกกรักบานนิรันดร์ไรวันสิ้น
 สดและจำชีวิตรื่นชื่นยินดี
 นึกเนิ่นนานในความคิดอันผิดที่
 หนึ่งนาที่เท่านั้นแต่นานนัก²

"คำเนิ่นทราย" กล่าวถึงความสะอาด ความสงบ ความสว่างของธรรมชาติ และสรรพชีวิตทุกอย่างมารวมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน โดยใช้מדเป็นตัวแทนของสิ่งนั้น ทางเดินที่เป็นรอยบนทรายคือลายแทงหรือคำบอกเล่าที่วิงวอนต่อมนุษย์

สงบเพียงภูผาส่งาขริม
 ตะวันเรืองแสดรอนลงอ่อนราย
 หม่อมดงงามทำงานอย่างเงียบเงียบ
 บรรจงวาบทุกทีแห่งชีวิน
 เลื้อยสีเขียวคลุมร่มหม่ใบไม้
 เป็นลายดอกดวงประดับระยิบระยง

และร่มครมเงาเมค่าก้อยชาฉาย
 เต็มดอกปราชญ์ประพินจำขึ้นดิน
 เขียนรอยเลียบเลาะแถวอ้อมแนวหิน
 กว่าจะสิ้นเส้นสุดท้ายที่ปลายทาง
 สีม่วงช่อนจะอ่อนไหวในระหว่าง
 หึ่งท่ามกลางกว้างไกลสุดสายตา

¹เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ คำหยาด หน้า 122 - 123

²เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ เพียงความเคลื่อนไหว หน้า 61

หม่อมดงทำงานอย่างเงิบง่าย
งคใจความตามจริงไม่ทิ้งงาน

เขียนจดหมายถึงมนุษย์ให้หยุดอ่าน
กล่าวลมรานลายชอยบนรอยทราย¹

"ดังนี้เกิด" กลอนชิ้นนี้เนาวรัตน์เขียนขึ้นจากใจความใน
พระไตรปิฎก บาลี จตุกนิบาต อังคุตตรนิกาย ซึ่งกล่าวถึงความเป็นพระพุทธเจ้าซึ่งเป็นผู้ที่
ละจากกิเลสกรรมทั้งปวง

พราหมณ์เอยอาสวะนั้นเราบั่นขาด
เหมือนตาลมอดยอดคั่นหมดคณลแนว
ดังดอกบัวระบัดใบอยู่ในน้ำ
โลกที่อนันตองศาตชัฏกระเซ็น
โสกลไม่อาจฉาบเชือนเปื้อนเราได้
ฉะนั้นพราหมณ์ผิวนานชานนามเนา

ถอนพินาศระเนนพั้งทั้งรากแก้ว
ไม่เหลือแหวเชื้อไว้ให้มีเป็น
น้ำไม่กล้ำกรายเปือกสำเหนียกเห็น
ฉันทโคเช่นจะนน้นหนอทุกข้อเจ้า
เราอยู่ในอยู่เหนือเมื่อรู้เท่า
จงว่าเราว่าเป็นเช่นพุทธะ ฯ²

"ตรัสรู้" กล่าวถึงหลักการสามข้อใหญ่ของพุทธะ คือการขจัด
ความโลภ โกรธ หลง เพื่อเข้าถึงความสะอาด สงบ สว่าง ซึ่งมีอยู่แล้วในธรรมชาติ

มถึงามสามดวงไซ่ติช่วงชีวิต
สืบทำลายความไม่จริงทุกสิ่งกล
แก้วหนึ่งคือความแจ้งแห่งผู้ถือ
แก้วหนึ่งคือความประจักษ์เห็นหลักวาง

ส่องขจิตความไม่แจ้งทุกแห่งหน
สร้างกรรมรอดหลุดพ้นทุกหนทาง
แก้วหนึ่งคือความจริงพริ้งพรายพราง
รวมความงามความสว่างร้างราคืน³

"สันยาสิ" กล่าวถึงหลักการของพราหมณ์ที่แบ่งช่วงชีวิตเป็นสี่ช่วง
คือ พรหมจรรย์ กฤหัสถ์ วณปรีต และสันยาสิ พรหมจรรย์คือช่วงศึกษาเล่าเรียน กฤหัสถ์
คือช่วงครองเรือน วณปรีตคือช่วงแสวงปัญญา (ออกจากเรือนไปบำเพ็ญพรต) สันยาสิคือ

¹เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ เพียงความเคลื่อนไหว หน้า 61

²ด. หน้า 74

³ด. หน้า 76 - 77

ช่วงนำความรู้ ปัญญามาช่วยคนให้พ้นทุกข์ แต่คนในโลกหาได้ดำเนินตามนี้ไม่

พร้อมให้ใจหนึ่งกล้อย	เซตพรหม
พรหมแห่งจรรยาธรรม	เสาะรู้
เสร็จกิจนิโตม	โดยสวัสดี
จึงประกาศใจสู่	ศึกษานิตา
มาเซตฤหัสถ์	ถึงพิศ
ดินถีนปากกัตติค	ครอบเหยา
สาหัสสิดวเษษฐกิจ	ชานกระเสือก
กามกิเลสเหตุเรา	โหดร้ายหลายสถาน
ประมาณผ่านร้อนเพื่อ	เพียรเย็น
นายรมชายดาชัย	แถบร้อน
แสงรมรมไม้เป็น	ปราสาท
ประสิทธิ์สรพวิทย์ป้อน	ปากผู้หลัง
หวังวารวันว่างไซ้	ชีวี
สงบสู่สันยาสี	สุขช้า
ราวจันทร์แจ่มริตมี	ปราโมทย์
ไฟโรจน์ลงแหล่งหล้า	หล่อเลี้ยงรังสรรค์ ¹

2.1.6 เนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับบทเพลง

เนาวรัตน์เป็นนักดนตรี โดยเฉพาะดนตรีไทย เขาถนัดเป็นพิเศษ บทกลอนหลายชิ้นจึงมีท่วงทำนองลีลาและเนื้อหาที่เกี่ยวกับดนตรีไทย และบทเพลงต่าง ๆ เช่น เพลงกล่อมเด็ก เพลงพื้นเมือง และเพลงไทยเดิม ดังตัวอย่างต่อไปนี้

"บทเพลงแห่งปิตาจ" เนาวรัตน์นำเอาเพลงชาวยานแทรกใน ร้อยกรองของเขาในขณะที่ เขียนกลอนชิ้นนี้นั้นเป็นเวลาที่เกิดวาทภัยครั้งร้ายแรงที่สุด

¹เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ เพียงความเคลื่อนไหว หน้า 78 - 79

ที่แหลมตะลุมพุก นครศรีธรรมราช เนาวรัตน์ได้รับความสะเทือนใจจึงได้เขียนบรรยายไว้ดังนี้

เสียงโหยเสียงไห้	ก็เสียงผีที่วโหย
สมโภชอิงโอดโอย	ลอมลมหนาวระร่ำรูก
"นครจะไคยาก	และบางจากจะไคทุกซ
ปากพื้งจะสนุก	ตะลุมพุกจะเป็นวัง"
ลมบาทรหวล	ชะเลศรณูสะพึดวัง
เพลงพลานบันดาลถึง	ประเลงฟ้าและฟากดิน
พี่น้องผองเพื่อนเอ๋ย	แลสิเหว่ยคว้าวักบิด
ละโหลละไคยีน	ประหนึ่งเปรตทุเรศไทย ¹

"เพลงลาน" เนาวรัตน์เขียนเป็นเพลงพื้นเมืองทำนองเกี้ยวสาว
เนื้อความบางตอนพูดแบบ "สองแฉ่งสว่างงาม"

ครันพออย่างเดียนยี่	น้ำกรไหลลง
เพลงอีแซวแว่วส่ง	มาเสียงใส
"พี่แบกเสียมค้ำสน	ออกจากบ้านเดินบน
ว่าหากคนเพาะคน	ยังไม่ได้
มาปะน้องกลางนา	แม่ขวัญตาชาวตก
เดินขำซังเหงื่อซก	กระเซ็นไหล
แม่น้ำค้ำน้ำดี	น้ำยังมีหมากหมาก
ถาลงแขกไคตราก	งคงล่องไค
ขอเป็นโคคู่ชา	ขอเป็นปลาร่วมปลัก
ขอเป็นเพ็ญร่วมพัก	อย่าผลักใส

¹เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ คำหยาด หน้า 94 - 95

ขอแม่ตอบคำโต้

ให้ตาลโตน่ายเดียว

เหมือนรวงข้าวรับเดียว

น้อยปะไร¹

"คำหอม" เป็นบทกลอนที่กล่าวถึงความรัก ความเพ้อฝัน ปล่อย
ประโลม กล่อมคนรักด้วยเสียงเพลง เช่น

หอมดอกไม้มาร่ำออบคำหอม

หนอยากคอมเค็ดได้เอาไว้เหยา

ไว้กาเอ๋ยกาหลงลงศักดิ์เคา

ขอเชิญเจ้าขวัญฟ้ามาฟังกลอน

เกลิ้มเกลิ้มยินถวิลว่าปาริชาติ

สวสสะอาดเอี่ยมละออชื่ออักษร

หอมมาเตือนเหมือนมาตามเมื่อยามนอน

ต่างอารมณ์แพร่หม้อาคมคำ-

ลมประเลงลำนํากล่อมลำนํ้า

ยามคำย่ำกินสะอื้นหา

ผิวแผ่วเป็นเพื่อนเตือนตำรา

เพื่อภาษาอารมณืที่ลามลวง²

"สู่สายขวัญ" กล่าวถึงการทำพิธีบายศรีสู่ขวัญอันเป็นประเพณีรับขวัญ
ของชาวอีสานที่จัดขึ้นเมื่อมีผู้ไปเยือน เช่น

มาเถิดคนองขวัญเอชจะเซชขวัญ

บายศรีจันทร์แจ่มฟ้ามาถวาย

หมู่ชาวเมืองเบื้องหลังนั่งชาลสาย

เบื้องขวาซ้ายรายเรียงอยู่เคียงชม

ขวัญไม้วันทนเจาเอชอย่าเลชลอง

เชิญมากล่องกอไส้สไบหม

เจาเกศแก้วกลั่นกลอยหอมลอยลม

กิดเค้าสมสวช้อยอนุชา

โอพระเทพธรณีตรีอีสาน

เชิญสู่พานบายศรีที่สดสวย

ให้แว่วหวานคำเจากลั่นเกล้ามว

ผูกมนตชวยกระชั้นสายบายศรีใจ³

---

¹เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ เพียงความเคลื่อนไหว หน้า 97 - 98

²ด. หน้า 91 - 92

³เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ คำหยาด หน้า 142 - 143

"แมตรี" เป็นบทร่ายกรองที่กล่าวถึงการละเล่นพื้นเมือง เนื้อร้องกล่าวชมความงามของคนทรงแมตรี และเครื่องแต่งกาย

แมตรีเอ๋ยแมตรีสวยสะ	ยกมือไหว้พระนะแมตรีสม
ชนทิวเจ้าตอหงคอกเจ้ากลม	ซีกผ้าชนชมชมแมตรีเอ๋ย
เชิญเจ้ามาล้อมวงทรงแมตรี	แม่อายมีหม่นหมองเล่นน้องเอ๋ย
ที่จะร้องรับขวัญอัญเชิญเซย	ให้เหมือนเคยแต่ครั้งเจ้ายังเยาว์ ¹

บทเพลงเกี่ยวสาวชนตนควยเพลงพื้นเมือง ที่เรียกว่า "เพลงเหย่ย" บางท้องถิ่นเรียกเพลงนี้ว่า "เพลงดอกแด" อยู่ในบทร่ายกรองที่ชื่อ "นาพญา"

กาเอยดาหวาน	ไม่ยากกลับบ้านแล้วเอ๋ย
น้ำเอยน้ำคำ	ใครเชือกซ้ำใจเอ๋ย
รักสาวนาพญา	จะปลูกเรือนรอท่านองเอ๋ย
มีรักร่วมหอ	จะปลูกเรือนตรอมตอแล้วเอ๋ย
เมืองกาญจนแคคืบ	เชิญองไปสืบทูเอ๋ย ²

"เพลงพระจันทร์" เนื้อเรื่องเป็นบทเพลงกล่อมเด็ก "จันทร์เจ้าขา"

"จันทร์เจ้าขาขอข้าวขอแกง	ขอแหวนทองแดงผูกมือน้องข้า"
พระจันทร์เจ้าแจ่มกระจ่างอยู่กลางฟ้า	เชือกชิงช้าไกวช้อนอ่อนลมเย็น
"ขอช้างขอม้าให้น้องข้าขี่	ตบมือชืตบมือเข้าให้เจ้าเห็น"
เอาร่องไหมร้องไหมร้องให้เป็น	แนะพระจันทร์วันเพ็ญท่านเห็นแล้ว ³

"เพลงขลุ่ยผิว" เนาวรัตน์พรวรรณาธรรมชาติในยามค่ำคืน ได้ยินเสียงเพลงขลุ่ยคลอลอยมาตามสายลม แสดงความว่าเหวภายในใจ เช่น

¹เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ คำหยาด หน้า 169

²ด. หน้า 174

³ด. หน้า 181

หมาดกระโอละองฟางจางจากกลิ่น	หอมเนนดินคอกหญ้ามาเจือยฉิว
ระบัดพร้อมพวงไผ่สยายปลิว	เพลงขลุ่ยพลั่วพริ้งพรายในสายลม
"โอ้หนอคำนั้นนอนไหน	สู่หม่มพุ่มไม้มาหม่ม
นับควานาวเดือนเพื่อนชม	พรมฟากมุ้งฟ้าหมอนฟาง
ดอกเอ๋ยดอกอ้อ	จำหอมกล่อมหอเหินห่าง
ดอกกรีกดาวเรืองร่วงร้าง	พิกลกลิ่นจางกระแจะจันทน์" ¹

ในบทร้อยกรองที่ชื่อ "นกขมิ้น" เนาวรัตน์เขียนด้วยท่วงทำนองเพลงไทย ระบายความในใจเปรียบตัวเองเหมือนนกขมิ้น เร่ร่อน ไร้ที่พำนัก

เขาคลอสขลุ่ยกรวญเสียงเพียงแผ่วผิว	ชะลอนิ้วพลั่วผ่านจากมานหมอง
โอตสะอื้นอ้อยอิ่งถึงทำนอง	เป็นคำพร้องพริ้งพรายระบายใจ
โอ้ดอกเอ๋ยเจ้าดอกจจร	นกขมิ้นเหวี่ยงอ่อนระนอนไหน
คำลงแล้วแนวพนาและฟ้าไกล	เจ้านอนได้ทุกเดือนท่าไม้อาทร ²

"ร่มไม้ใบหญ้า" เนื้อเรื่องแต่งเป็นทำนองเพลงชาวบ้าน ฝ่ายชายร้องเกี้ยวฝ่ายหญิงให้รับรักตน เช่น

เจ้าโสภีสีไผ่	แม่ไม่ไกวไม่กวัก
พี่ใครพันชนพัก	พอสักครู
ได้สนิหิขิตแนบ	พอได้แอบได้อิง
เมื่อยาได้ทอดไค้ทั้ง	เคยพฐู
ช่วยกันแข่งยอดเขียว	ช่วยกันเลี้ยวกันไล่
ช่วยแตกดอกออกใบ	ระบัดชู ³

¹เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ คำหยาด หน้า 195

²ด. หน้า 198

³เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ เพียงความเคลื่อนไหว หน้า 38

2.1.7 เนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องเบ็ดเตล็ด

ร้อยกรองที่มีเนื้อหาเบ็ดเตล็ดนี้ เนาวรัตน์แต่งขึ้นเพื่อแสดงข้อคิดเห็นในเรื่องต่าง ๆ กลอนบางชิ้นแฝงไว้ด้วยปรัชญาธรรมะสอนใจคน เนาวรัตน์มักจะชี้ให้เห็นถึงปัญหาที่เกิดขึ้น พร้อมกับเสนอแนะวิธีแก้ปัญหาไว้ด้วยเสมอ ดังตัวอย่างกลอนแต่ละชิ้นดังต่อไปนี้

"มันจึกไม่หายไป" กลอนชิ้นนี้กล่าวถึง ความคิดของคนเรามีค่าต่อเมื่อมีโอกาสได้แสดงออก การนำความคิดมาแลกเปลี่ยนกัน หรือนำมาวิจารณ์กัน จะก่อให้เกิดประโยชน์ในทางสร้างสรรค์ จะทำให้โลกนี้มีค่าและพัฒนาไปตามที่ถูกต้องควร ฉะนั้นคนต้องกล้าคิดกล้าแสดงออก เปรียบเหมือนเขียนหนังสือใส่ขวดผนึกแล้วทิ้งไปกลางทะเล สักวันหนึ่งจะต้องมีคนพบ และได้อ่านมัน -

อันใดที่ถูกต้องของความคิด
ไร้สิ่งเลวร้ายต่อชะตา
จุดหมายแห่งเมธีอยู่ที่คิด
ผืนดินขวดยกยอขจรวาง
และเมื่อฟ้าแจ่มใสในวันหนึ่ง
มันจะคืนผั่งกลอยค้อยลอยรุค

ขอมวิจิตรเจิดจรัสในแหล่งหล้า
ทดลองค่าความคิดทุกทิศทาง
รวบรวมวิชาการอันกว้างขวาง
เหวี่ยงไปกลางคลื่นแรงแห่งมนุษย์
ทะเลซึ่งราบรื่นคลื่นลมหยุด
ด้วยหัตถ์แห่งความบริสุทธิ์ยุติธรรม¹

"กำสรวล" พูดถึงศรีปราชญ์ว่ามีจริงหรือไม่

กรุงเทพทวารัคน์หมาย
คาลสดับเคียดคัพพัทรี
กระอวนอกอวยผี
ตะลึงเลาควากยเวไว้

เมธี ฤาพ่อ
ปราชญ์โป้
บรรพบุรุษ
รุ่นเมื่อมานสยาน

¹เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ คำหยาด หน้า 85

กรุงเทพทวารวดีตนหมาย
 บงประวัติวิบัติกวี
 แหนงตระหนักพิภคคีรี
 ศรีปราชญ์ลีปราชญ์โต

เมธี ฤาพ่อ
 วุ่นไว
 เสาวภาคย์ ฤาพ่อ
 ต่อสร้อยกำศรวล¹

"ไก่" เป็นร้อยกรองที่กล่าวถึงเสียงไก่ขันปลุกตอนเช้าได้ยินคล้ายเสียงคนตะโกนเสียงยาวติดต่อกันว่า "ต้นสาเกโตน" เมื่อเจียบเสียงไก่อก็ได้ยินเสียงเขียงในครัว

นอนคอยเสียงสาเกโตนจนรุ่งเช้า	หญิงเฝ้าเพื่อนหวังฟังเสียงไก่
แต่โยหนอเจียบสนทนจนผัดใจ	เจียบอย่างไม่เคยมีเช่นนี้เลย
แล้วเสียงเขียงจากครัวก็ร่ำดี	ทำหน้าที่สุดท้ายหรือไก่อเวีย
เลือดติดมีตกริดกระเซ็นเหมือนเช่นเกช	หลังสิ่งเวยเหล้าหวานวันตรุษจีน ²

"คำร้องขอ" ร้อยกรองอีกบทหนึ่งที่มีเนื้อความติดต่อกจากกลอนที่กล่าวมาแล้ว ซึ่งกล่าวถึงไก่อถูกจับมาเชือดคอก่อนตายได้วิงวอนขอความเมตตาจากคน

แล้ววาระสุดท้ายได้มาถึง	เขาจับตรึงมันไว้มิให้ดิ้น
มีตสองขามาวางที่กลางดิน	มันไม่สิ้นเสียงร้องก้องระร่ำ
ใช้ผู้ร้ายใจดำอำมหิต	ใช้ผู้ถือกรอกรรมกระทำชั่ว
มันอาจโง่อาจเขลาอาจเมาเมา	ไม่รู้ตัวสติบ้างบางเวลา
-----	-----
คอดูกเคนคมมีดถอยกรีดปาด	ตามันเหลือกลานขยาอย่างหวาดเสียว
เนื้อและเลือดร่วกันบิดเป็นเกลียว	สุดแรงเรี่ยวทรมาณต้านความตาย ³

"เต่ากับปลา" มีความหมายเปรียบเทียบคนดิ้นรนมีความกิดติดแคบ

¹เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ คำหยาด หน้า 85

²ค. หน้า 111

³ค. หน้า 112 - 113

ว่าเป็นเช่นปลา กล่าวคือจะมีความเชื่ออยู่เฉพาะสิ่งที่ตัวคุ้นชินอยู่เท่านั้น สิ่งที่ตนไม่เห็นด้วย หรือสิ่งที่ตรงกันข้ามกับความเชื่อของตนก็จะคัดค้านเต็มที่ จนถึงกับประณามคนที่เห็นต่างไป จากตนว่าโง่เง่า

เพื่อนไปไหนเสียนานนะท่านเต่า	เต่าว่าเรานี้ได้ไปเที่ยวบก
บกนั้นเป็นอย่างไรไหนลองยก	เต่าชักอกเล่าไปให้ปลาฟัง
อ้อที่บกเป็นที่ที่งามมาก	สิ่งสวยงามหลากแปลกสีมีพร้อมพรั่ง
มีอาหารมีลมร่มเย็นจิง	มีเสียงดังที่เราไม่เคยได้ยิน
-----	-----
เต่าหดหัวตอบปลาว่าไม่ใช่	ปลาจะถามอย่างไรเต่าไม่เห็น
ตอบไม่ใช่ไม่ถูกทุกประเด็น	ปลาจึงเล่นงานเต่าอย่างเส่ร้าย
สหายเอ๋ยท่านมีนามาโกหก	อวดอ้างยกสิ่งที่มีไม่ได้
ไม่มีจริงเป็นจริงเหมือนสิ่งใด	อย่าหลงไหลเลอะเล่าเลยเต่านา ¹

"ศิลปกรรม" กล่าวถึงความมานะพยายามเขียนกลอนเพื่อจะลงพิมพ์ ในหนังสือ แต่ได้รับการปฏิเสธจากบรรณาธิการ

เรารักโลกรักเสรีรักชีวิต	รักความกตัญญูที่ระหัด
ธรรมชาติดาวดลกลายหลากกัน	เขารักมันจึงหมั่นเพียรเฝ้าเขียนกลอน
-----	-----
แต่ละคำเลือกเขียนวนเวียนคิด	สัมผัสชัดทุกช่องต้องประสงค์
เน้นเนื้อหาสาระประจักษ์ประจ	ทั้งกินคางนั่งคิดไม่นิทรา
-----	-----
จนเขานำกลอนนั้นมาสรรส่ง	แก่ผู้ทรงสิทธิ์คานงานสมอง
ท่านบรรณาธิการผ่านผ่านมอง	แล้วส่ายหน้าว่า <u>กลองดงอ่องไป</u> ²

¹ เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ คำหยาด หน้า 128 - 129

² ค. หน้า 130 - 131

"น้ำ" กล่าวถึงความสัมพันธ์ของน้ำจากฝน น้ำจากบ่อ น้ำตา และ

หน้าใจ

บอ^๑ฟ้า บำ^๒ฝน หลน^๓หลัง
 บอ^๑ตา น้ำ^๒ตา บำ^๓โลม
 บำ^๑หน^๒ฟ้า แหง^๓แลงเหือด
 น้ำ^๑ตา บำ^๒ต^๓กอก^๔ตัน

บ่อดิน บิ่นกลิ้ง ถึง โถม
ประโคม เพลงกล่อม โลกันต์
ดินเดือดเผือกคาว ร้าวลิ้น
กระหน่ำท่วมกล่อ บ่อดา

ฟ้าเหี่ยม คินโหด โกรธกวาด
น้ำตาน้ำเลือดเดือดคลุก
น้ำเอนน้ำแค้น แว่วหวัง
ตาน้ำนองนัย กลอยฟุ้ง

พินาศน้ำบอนบอน
 ป่วนปลุกปีศาจ กราดยิง
 โปรดลั่งล้างโลก โดกซัง
 หยดหนึ่งน้ำใจ ใจดี

"พระเจ้าอะไรเงา" เป็นการกล่าวเตือนนักแสวงหาในยุคอันสืบสืบนานาวาย ที่มีภาวะตกเป็นเหยื่อความเคียดชิงว่า จะต้องมีความไม่เห็นแก่ตนเท่านั้นที่เป็นทางดำเนินและเป็นเป้าหมายอันสูงส่ง ผิดจากนี้ก็เหนื่อยและเสียเวลาเปล่า

ท่านนักแสวงหา
ประสงค์ขงสิ่งใด
โลกนี้ล้วนรอนร่าย
ครอบงำจิตดวง

ท่านผู้มากับความใหม่
แลมิได้ทิ้งประสงค
hurst หุราย อยู่ ใน กร
ให้ท่านรู้ อยู่ ทุกวัน

จันทร์แห่งแคว้นที่
และไช้ไยดี ถ้า
ภพไหนก็ไม่พบ
ไช้สิ่งนี้จริงจริง

ใช้ทรงเสี้ยวไว้เกี่ยวฟ้า
การแกกจาจนเต็มดวง
เสาะหะดลตลอดสรวง
ภาพใดด้วยการค้น^๒

¹เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ เพียงความเคลื่อนไหว หน้า 71 - 72

๒. หน้า ๗๕

"ล้มล้างแรงฝัน" กล่าวถึงการสร้างบ้านเมืองให้สวยงามควรที่จะ
สร้างคนให้รู้จักรักษาศิลปะความงามควบคู่กันไปด้วย

สร้างเปล่าสูญเปล่าสร้าง	เสียสร้าง
สัจจิตพิพธำเนียงปวง	เปลี่ยวเฝ้าเรา
ปราสาทรัตนาควง	ตรีประดับ
ดับทุกดวงรุ่งเรา	เร่งสร้างเร่งสูญ
สูญทุกสิ่งทีสร้าง	ทุกสมัย
เมืองจิกเปลี่ยนแปลงไป	ปาร้าง
ป่าจิกปรกรกใน	นาคเรศ
ฝึกทุกสิ่งสร้าง	ซากสร้างแตกกัน ¹

"เกี่ยวไพลิน" เป็นกลอนที่เนาวรัตน์แต่งขึ้นเมื่อครั้งทำของหมั้นเป็น
รูปเกี่ยวริคหมให้กับคู่หมั้นของคน (ภรรยาคนปัจจุบัน)

โอ้วแก้วนพเก้าของเราเอ๋ย	ถนนมเขยขึ้นทรวงพอช่วงแสง
ผดุงเดชเพชรคิมณีแดง	รอเพียงแหล่งพักเรือนเพื่อนรังรอง
-----	-----
เพื่อก้าวพ้นหนทางอย่างผู้ผ่าน	กว่าจะสู่สู่สานแห่งการกลับ
สืบพงษ์ให้พญาลักษณ์กระชั้น	เป็นศรีกับแก้วประจักษ์น้ำน่าน้อย
ขอฝากเกี่ยวเกี่ยวกระหวัดไว้รัดเกล้า	กับแก้วแก้วเป็นเกศพิเศษสร้อย
ดับแสงเพชรเม็ดเทียมทุกเหลี่ยมรอย	ด้วยแสงพลอยไพลินดินเมืองกาญจน์ ²

2.2 เนื้อหาในบทร้อยกรองขนาดยาวที่มีเนื้อเรื่องติดต่อกัน

บทร้อยกรองที่มีขนาดยาวซึ่งมีเนื้อเรื่องติดต่อกัน ได้แก่ รวมกลอนชุด
ประกาศกรอง (ชุดเมตตา ธรรมคิตา และวารัฎฐิยางค์) อาทิตยถึงจันทร์ และชักม้าชมเมือง

¹เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ เพียงความเคลื่อนไหว หน้า 102 - 103

²ด. หน้า 89 - 90

รอบกรอบทั้ง 3 เรื่องนี้ มีเนื้อหาซึ่งจะได้พิจารณาโดยละเอียดเป็นเรื่อง ๆ ไป ดังต่อไปนี้

2.2.1 รวมกลอนชุดประจำกรอบ

รวมกลอนชุดประจำกรอบประกอบด้วยกลอน 3 เรื่อง คือ กลอนชุดเมตตา กลอนชุดธรรมคีตา และกลอนชุดวาริตรียางค

กลอนชุดเมตตา

เนื้อหา กลอนชุดเมตตาแต่งด้วยกลอนสุภาพ ถิ่นแบ่งตามเนื้อความของกลอนมีทั้งสิ้น 22 บท แต่ละบทมีจำนวนไม่เท่ากัน เยาวรีตันได้กล่าวนำชี้แจงเกี่ยวกับที่มาของกลอนชุดเมตตานี้ว่า "กลอนเมตตานี้ถ่ายทอดมาจากต้นฉบับภาษาจีนโดยตรงบรรดาคอวารค ผู้แปลจากภาษาจีนเป็นภาษาไทยคือ พระภิกษุซึ่งแห่งส่วนโมกษ ต้นฉบับเดิมเป็นหนังสือเล่มเล็ก ๆ มีรูปเขียนง่าย ๆ หน้าหนึ่ง มีคำกลอนบรรยายเป็นภาษาจีนหน้าหนึ่ง และมีภาษาอังกฤษแปลกำกับไว้ด้วยในหน้าเดียวกันนั้น"¹

ความมุ่งหมายของกลอนชุดเมตตานี้ ต้องการจะสอนเด็กให้รักสัตว์ ไม่รังแกสัตว์ ให้เกลียดและกลัวการทำลายชีวิตสัตว์ ให้สำนึกในควมมีชีวิต ที่จะต้องมีความทุกข์ร่วมกัน ไม่ว่ามนุษย์หรือสัตว์ต่างก็รักชีวิตด้วยกันทั้งนั้น จึงวิงวอนขอร้องมนุษย์อย่าได้เบียดเบียนโดยฆ่าฟันสัตว์เลย

เนื้อเรื่องขนต้นกล่าวถึง สัตว์ทั้งโลกต่างก็รักความสุขและเกลียดความทุกข์ ขอให้มนุษย์ใช้ปัญญาในทางสร้างธรรม มิใช่ใช้ในด้านการเข่นฆ่า เยาวรีตันกล่าวว่า

ความรู้ที่ผิดธรรมครอบงำปิด
 แม้นามซึ่ง "สูงจิต" นิमितติ
 น้ำร้อนรอนลวกรวดปวดร้าวรอน
 วอนมนุษย์เวทนาหยุดฆ่าฟัน

โลกจึงมิดมิดไปในทุกที่
 ก็กลับมี "ต่ำจิต" ผิดนามนั้น
 ไม่หยุดหย่อนบาปโทษโหดมหันต์
 เลิกเบียดเบียนเสียที่แต่นั้นไป²

¹ เยาวรีตัน พงษ์ไพบูลย์ คำหยาตประจำกรอบ หน้า 197

² ค. หน้า 203

✕ ตอนต่อไปพูดถึงไก่ถูกเชือดคอ เนื้อความนี้เนาวรัตน์พรณนา
ให้ความรู้สึกเศร้าสลดใจที่แม่ลูกต้องพรากจากกัน เช่น ตอนลูกไก่กรวดถึงแม่

โอ้ไออุ่นความรักจากอกแม่	ยังซ่านแผ่เหลือไว้แม่ในชน
แม่ตายแล้วลูกมีรูสือคทน	เฝ้าเวียนวนหลงชะเง้อคอยแม่มา ¹

และพรณนาให้เห็นลักษณะไก่ถูกเชือด ชวนให้รู้สึกหวาดเสียว

เนื้อที่แล้รว เต็มบิดเป็นเกลียว	สุดแรงเรียวทรมานต้านความตาย
เฝ้าร้องครวญร้องขอจนคอขาด	หิวก็ฟาดฟันพลิกกระริกส่าย
ส่งเสียงแว่ววิงวอนก่อนจะวาย	ต่อน้ำลายหวานลิ้มรอชิมเนื้อ ²

โตเพ่าถูกฆ่าเพราะลากไถไม่ไหวแล้ว เช่น

เสียงครวญของโตเพ่าเศร้าใจราว	มีคมขวาวว้าวหวาดชะยาดเหลือ
ลงถูกเข้าขอชีวิตกิดจวนเจือ	จะเชือดเกือบทั้งน้ำตาไม่ปรานี
โอ้ปีแล้วปีเล่าเฝ้าลากไถ	หนึ่งแตกไหมก็มีกล่าละหน้าที่
รู้ว่าสิ้นสามารถแล้วบัดนี้	ด้วยความคิดกาลก่อนนอนเมตตา ³

โตแม่ครวญถึงลูก

แม่และลูกจากกันแสนหวั่นไหว	เหลียวอาลัยลูกเอยเคยอบอุ่น
หมดหวังกลับมาเยือนเหมือนหมดบุญ	แม่นครุ่นหวงพะวงลูกกรุง ⁴

✕ นอกจากนี้ยังกล่าวถึง นกที่ถูกยิงตายแล้วลูกของมันก็พลอยตาย
ไปด้วยเพราะขาดแม่ ตัวใหม่ที่ต้องตายนับร้อย ๆ ตัว เพราะคนต้องการเส้นไหมมาทำเสื้อ
สีตัวเหล่านี้ "ก่อนจะตายทรมานเหมือนกันหมด แผลงมดตัวไปไม่แตกผืน" ฉะนั้นจึง
"ควรสอนเด็กให้มีปณิธิรัก ให้รู้จักเมตตาอย่าหมิ่นราน"

¹ เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ คำหยาดประคำกรอง หน้า 204

² ค. หน้า 205

³ ค. หน้า 205

⁴ ค. หน้า 206

ความตอนท้ายของกลอนชุดนี้ สอนให้คนรู้จักแผ่เมตตาต่อกันแล้ว
จะทำให้โลกนี้มีความสุขอย่างยิ่ง และจบลงด้วยคำกลอนว่า

เจ้านกน้อยพีกอยู่มาวัน บินเสาะข้าวเหลือไว้ให้เป็นทาน	แมลงที่หน้าต่างเป็นทางผ่าน ไม่จุคไฟไหม้ผลาญรานแมลง ¹

กลอนชุดธรรมดัตตา

เนื้อหา กลอนชุดธรรมดัตตาประกอบด้วยกลอนสุภาพทั้งหมดมี
20 ตอน แต่ละตอนมีจำนวนกลอน 6 บท เฉพาะตอนที่ 2 เท่านั้นที่มีกลอนอยู่ 8 บท
เนื้อหาของกลอนชุดธรรมดัตตา ส่วนใหญ่ได้มาจากข้อความตอนต้นของหนังสือ "พุทธ
ประวัติจากพระโอษฐ์" ฉบับแปลของสวนโมกข์ แต่ไม่ได้ดำเนินเนื้อความตามลำดับของ
หนังสือ และเนื้อหาของกลอนชุดนี้ก็ไม่ได้ติดต่อกันด้วย

เนาวรัตน์แต่งกลอนชุดนี้ขึ้นเพื่อลงในวารสารพุทธศาสนิกสัมพันธ์
แห่งโลก (พ.ส.ล.) เนาวรัตน์ได้พยายามถอดความจากพระสูตรลงพิมพ์เป็นตอน ๆ จนจบ
เนื้อความแต่ละบทนี้ดังนี้

กลอนบทที่ 1 ถอดความมาจากปฐมพุทธพจน์ภายหลังจากที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้แล้ว จาก
คาถาบาลีเดิมว่า "อเนกาชาติ สังสारा สันธาวิสัง อนิพิสสัง" แปลว่า

เมื่อเรายังไม่พบญาณ (คือความรู้อย่างนี้)
ได้เล่นท่องเที่ยวไปในสังสารเป็นอนกชาติ
แสวงหาอยู่ซึ่งนายช่างปลูกเรือนคือ คิณหหาผู้สร้างภพ
การเกิดทุกข์คราวเป็นทุกข์รำไป
นี้แนะนำช่างปลูกเรือน
เจ้าจะทำเรือนให้เราไม่ได้อีกต่อไป
ยอดเรือนของเจ้าเราเรือเสียแล้ว
จิตเราได้ถึงแล้วซึ่งสภาพ

¹เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ คำหยาดประกำกรอง หน้า 209

ที่อะไรจะมาปรุงแต่งไม่ได้อีกต่อไป
มันได้ถึงซึ่งความสิ้นไปแห่งตัณหา
คือ "ถึงนิพพาน"

ตัวอย่างบางตอนที่ถอดความเป็นกลอนแล้ว เช่น

เมื่อยังไม่พบพานญาณอย่างนี้	ทุกนาทีที่เฝ้ารอต้องส่องเสาะหา
เพ่งพาดเพียรเวียนวนกันเรื่อยมา	ไขว่และคว้าวหาเจ้าหนึ่งเท่านั้น
เจ้าผู้สร้างสรรค์สิ่งจริงและแท้	ความสำเร็จความรู้เพื่ออยู่มีน
เจกนายช่างสร้างเรือนสร้างเขื่อนกัน	สร้างภพอันอมรรตย์ให้เราพัก ¹

กลอนบทที่ 2 กล่าวถึงว่า ร่างกายมนุษย์มีส่วนสำคัญ 2 ประการ คือ จิตกับกาย ความสุขและทุกข์ที่เกิดขึ้นเป็นไปโดยอำนาจของจิต ถ้าจิตดับทุกสิ่งทุกอย่างก็ดับตาม สำหรับรูปกายประกอบด้วยธาตุทั้ง 4 คือ ดิน น้ำ ลม ไฟ ส่วนจิตประกอบด้วย เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ

กลอนบทที่ 3 กายกับจิตมีส่วนสัมพันธ์กันอย่างแน่นแฟ้นโดยนัยแห่งชั้นธำ ถ้ากายสงบจิตก็สงบ สัมผัสทั้งหลายอันได้แก่ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ก็สงบไม่หวั่นไหว เพราะกายกับจิตสงบนิ่งเป็นหนึ่งเดียว

กลอนบทที่ 4 เมื่อจิตหลุดพ้นจากเครื่องยึดเหนี่ยวหมดจากกิเลส เปี่ยมอยู่ด้วยปัญญาถึงพร้อมซึ่งสภาพ สะอาด สว่าง สงบ จิตจะตื่นและเรืองสว่างอยู่อย่างนั้น ไม่มีสิ่งใดมาทำให้เปลี่ยนแปลงไปได้อีก

กลอนบทที่ 5 ในท่ามกลางความสับสนวุ่นวายของโลกมนุษย์ ซึ่งไม่จีรังยั่งยืนทั้งยังประกอบด้วยทุกข์และสุข พระพุทธเจ้าได้มาบังเกิดขึ้นเพื่อที่จะดับเหตุแห่งทุกข์ทั้งหลายเหล่านี้

กลอนบทที่ 6 พระพุทธเจ้าประสูติ ตรัสรู้ และปรินิพพานพ้องในวาระเดียวกันคือในวันเพ็ญวิสาขบูชา มิใช่พ้องอย่างที่เชื่อ ๆ กันมา และยิ่งไปกว่านั้นยังเป็นขณะเดียวกันนั้นเองด้วย

¹เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ คำขยายพระคำกรอง หน้า 210

คือ ขณะที่พระองค์ตรัสรู้หรือริยสัจ ความเป็นพุทธะหรือผู้รู้ก็เกิดขึ้นนั่นคือ ภาวะพระพุทธรเจ้าได้ปรากฏซึ่งก็คือ พระพุทธรเจ้าประสูตินั่นเอง ขณะแห่งการตรัสรู้นั้นกิเลสตัดหาอย่างปุณฺณก็ดับไป ภาวะนิพพานก็ปรากฏ เพราะนิพพานคือความดับไม่เหลือของกิเลส ทั้งสามสภาวะจะปรากฏขึ้นในขณะเดียวกันนั่นเอง คือขณะแห่งการตรัสรู้

กลอนบทที่ 7 สิ่งทั้งหลายทั้งปวงที่เป็นนั้นเป็นนี้เพราะเราสมมุติกำหนดขึ้นมา เพื่อประโยชน์ในการจดจำซึ่งเราไม่ควรจะยึดมั่นถือมั่นและโลกธาตุหนึ่งมีพระพุทธรเจ้าองค์เดียวที่ทรงเข้าใจถึงธรรมชาติทั้งปวงเหล่านั้น จึงได้ทรงแสดงสัจธรรมออกมา

กลอนบทที่ 8 ผู้ที่ล่วงพ้นจากความทุกข์และสุขในโลกจึงจะว่างและสบายเบา เหมือนลมที่พัดไปในที่ต่าง ๆ เมื่อจิตหมดจากกิเลสสามารถที่จะหาความสุขสงบได้ทุกที่

กลอนบทที่ 9 ความเป็นไปของธรรมะ เหตุซึ่งโลกให้หลงมัวเมา กรันเมื่อพระพุทธรเจ้าแสดงธรรมกัจจิววิชาแล้ว ชนทั้งหลายก็ละจากกามคุณและความถือตัวยึดตน

กลอนบทที่ 10 พระพุทธรเจ้าผู้ทรงรู้แจ้ง ผู้บันลือความดี ความบริสุทธิ์อันเป็นทางของมนุษย์ ทรงเป็นครูเหนือครู ทรงบัญญัติพระธรรมวินัยไพเราะในเบื้องต้น ท่ามกลาง และที่สุด ประกาศพรหมจรรย์ พร้อมทั้งอรรถพร้อมทั้งพยัญชนะบริสุทธิ์บริบูรณ์โดยสิ้นเชิง

กลอนบทที่ 11 ของทุกอย่างในโลกเป็นนามสมมุติ ผู้ที่ยึดมั่นในนามสมมุติเป็นผู้ที่อยู่ด้วยความหลง พระพุทธรองค์เป็นผู้ไม่มีความหลงเกิดขึ้น เพื่อเกื้อกูลอนุเคราะห์ เพื่อความสุขแก่ชนเป็นอันมาก

กลอนบทที่ 12 ความเคยชินทำให้เห็นผิดได้ เหมือนเส้นผมบังภูเขาส่งใจที่ใหญ่จะบดบัง ฉาบปิดตาไว้หมดและสิ่งใดที่เล็กก็จะลอดหลอดหายไปหมดเช่นกัน คนที่อยู่ในโลกแต่ไม่เห็นโลกที่แท้จริงซึ่งหมายถึงความทุกข์ ทำให้หลงมัวเมาในแต่เรื่องสุขกับโศก เต็มไปด้วยความยึดมั่นถือมั่น คนที่เสพสุขอยู่ทุกวันใจนเลยจะรู้จักทฤษฎีที่ว่า "ความสุขก็คือความทุกข์"

กลอนบทที่ 13 ในท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงทั้งหลายที่ไม่คงที่ เมื่อจิตไม่ปรุงแต่ง ความสงบราบเรียบดับสนิทก็เกิดขึ้นในใจ

กลอนบทที่ 14 การดำเนินชีวิตในทางโลกอาจจะพาให้ตกเหวแห่งความทุกข์สู่ขุลงไหล
อยู่แต่อดีตตา พระพุทธร่องถั่งทรงละโลกใจจึงบริสุทธิ์พ้นจากการยึดมั่นถือมั่นในตัวตน
พระพุทธร่องถั่งทรงเป็นผู้เปิดประตูแห่งความไม่ตายให้แก่สัตว์ทั้งหลายไว้แล้ว

กลอนบทที่ 15 เนื้อความเอามาจากการสนทนาระหว่างพระพุทธร่องถั่งกับโศภพราหมณ์
โดยพราหมณ์เป็นผู้ทูลถาม

"ท่านผู้เจริญของเรา ! ท่านเป็นเทวดาหรือ ?"

"พราหมณ์เอ๋ย ! เราไม่ได้เป็นเทวดาคอก"

"ท่านผู้เจริญของเรา ! ท่านเป็นคนธรรพ์หรือ ?"

"พราหมณ์เอ๋ย ! เราไม่ได้เป็นคนธรรพ์คอก"

"ท่านผู้เจริญของเรา ! ท่านเป็นยักษหรือ ?"

"พราหมณ์เอ๋ย ! เราไม่ได้เป็นยักษคอก"

"ท่านผู้เจริญของเรา ! ท่านเป็นมนุษย์หรือ ?"

"พราหมณ์เอ๋ย ! เราไม่ได้เป็นมนุษย์คอก"

"ท่านผู้เจริญของเรา ? เราถามอย่างไร ท่านก็ตอบว่ามีได้เป็น
อย่างนั้น ถ้าเช่นนั้นท่านเป็นอะไรเล่า ?"

"พราหมณ์เอ๋ย ? อาสวะเหล่าใดที่จะทำให้เราเป็นเทวดาเพราะ
ยังละมันไม่ได้ อาสวะเหล่านั้นเราจะได้ขาด ถอนขึ้นทิ้งรากแล้วทำให้เหมือนตาลยอดด้วน
ไม่ให้มีไม้ให้เกิดขึ้นอีกต่อไปแล้ว พราหมณ์เอ๋ยอาสวะเหล่าใดที่จะทำให้เราเป็นคนธรรพ์
เป็นยักษ เป็นมนุษย์ เพราะยังละมันไม่ได้ อาสวะเหล่านั้น เราจะได้ขาดถอนขึ้นทิ้งรากแล้ว
ทำให้เหมือนตาลยอดด้วน ไม่ให้มีไม้ให้เกิดขึ้นอีกต่อไปแล้ว

พราหมณ์ ! เปรียบเหมือนดอกบัวเขียว บัวหลวงหรือบัวขาว มันเกิด
ในน้ำเจริญในน้ำ โผล่ขึ้นพ้นน้ำตั้งอยู่ น้ำไม่เปียกติดมันได้ ฉันทิดก็ฉันทันนั้นนะพราหมณ์ ! เรา
เกิดในโลก เจริญในโลกก็จริง แต่เราครอบงำโลกเสียได้แล้วและอยู่ในโลก โลกไม่ฉาบทา
แปดเปื้อนเราได้

พราหมณ์ ! ท่านจงจำเราไว้ว่าเป็น "พุทธะ" ดังนี้เถิด

กลอนบทที่ 16 ไม่ว่าพระพุทธร่องก็จะอุบัติขึ้นมาในโลกนี้หรือไม่ก็ตาม แต่ธรรมคือความจริงนั้นคงมีอยู่แล้ว นั่นคือความจริงที่ว่า สิ่งทั้งหลายทั้งปวงไม่เที่ยง สิ่งทั้งหลายทั้งปวงเป็นทุกข์ และธรรมทั้งปวงไม่ใช่ตัวตน พระองค์เพียงมาพบมากำหนด มาบัญญัติ มาแสดงและมาทรงกระทำให้แจ้ง

กลอนบทที่ 17 พระพุทธร่องก็ทรงทำจิตให้บริสุทธิ์จากความปรุงแต่งทั้งปวงตามอำนาจวิชา

กลอนบทที่ 18 ถ้ามีสติคอยควบคุมจิตอยู่แล้วไม่ว่าจะมีอะไรมาสัมผัสจิตจะไม่หวั่นไหว

กลอนบทที่ 19 การที่มีจิตว่างจากกิเลส ว่างจากความคิดที่เป็นอิตถา จะเกิดปัญหาน้อมนำให้ทำดีไม่ทำชั่ว โดยยืดยาวสายกลางในการดำเนินชีวิต

กลอนบทที่ 20 เป็นกลอนไหว้ครูซึ่งอยู่ตอนท้ายว่า ขอนอบน้อมแด่พระพุทธร่อง ผู้ทรงหลุดพ้นผู้อยู่เหนือโลก ผู้บริสุทธิ์ทางไกลวกากิเลส พระเป็นผู้รู้ชอบ พระผู้สร้างแบบอย่างทางเดินแห่งสัตว์

กลอนชุดธรรมที่ดำเนินาวรัตน์กล่าวยกย่องความสำคัญของจิต โดยกล่าวว่า

ร่างกายอันยาวาหนาตึบนี้	มีโลกที่เกิดทุกข์สุขพร้อมสรรพ
สิ่งทั้งหลายบรรดาคนานับ	ย่อมเกิดดับเป็นไปในจิตนี้
มีมีใดเกิดดกนอกจากจิต	จิตปรุงคิดเป็นนั่นมันเป็นนี่
สิ่งทั้งมวลมีได้เพราะใจมี	จิตดับพลีสิ่งสรรพก็ดับตาม ¹

นาวรัตน์สอศแทรกปรัชญาธรรมะตลอดเรื่อง โดยเฉพาะเน้นเรื่อง กฎแห่งความไม่เที่ยงแท้ เช่น

ทุกสิ่งล้วนเลื่อนไหลไม่คงทน	ไม่ยั่งยืนอยู่จริงสักสิ่งเดียว
เพราะความที่ทนไม่ได้ต้องไหลเรื่อย	จึงเห็นดเห็น้อยหนักหนาคราซ้องเดียว
เพชรกับหินสองสิ่งหนักจริงเจียว	หากต้องเทียวแบกไปไม่ว่างลง

ทุกข์และสุขสารพันนั้นบังชี้

สารพัดสารพันย่อมติดหลง

ล้วนสายใยยึดจิตให้ติดกรง

จำกัดวงจักรวาลบันดาลคล¹

เนาวรัตน์ได้สรุปความตอนสุดท้ายของกลอนชุดนี้ ว่า

ขอนอบน้อมแด่พระองค์ผู้ทรงสร้าง

เป็นแบบอย่างเยี่ยงไว้โลกหล้า

ส่งเคราะห์ให้สัตว์สองทางสร้างมรรคา

แผ่คุณพระกรุณาเมตตาไกล

ขอนอบน้อมแด่พระผู้สถิต

ณ.ชีวิตทุกชีวิตที่คิดได้

เปิดดวงตาลึกถึงดวงใจ

พบพระในใจคนทุกคนเทอญ²

กลอนชุดวารีดุริยางค์

เนื้อหา กลอนวารีดุริยางค์เป็นกลอนที่เนาวรัตน์เรียกว่า เป็นกลอน "เฟื่องฝัน" เพราะไม่มีอะไรเป็นพื้นฐานของความคิด กลอนมีลักษณะเลื่อนไหลไปตามจินตนาการ ซึ่งถือเอารูปแบบของถ้อยคำเป็นสำคัญ เนื้อเรื่องเกือบจะทั้งหมดเป็นการพรรณนาความงดงามของธรรมชาติ และการปล่อยอารมณ์ให้เฟื่องฝันเลื่อนลอยไปกับสายน้ำ สายลม แสงแดด และกาลเวลา บางตอนในกลอนมีลักษณะเชิดชูความสำคัญของจิตล้วน ๆ อยู่บ้าง ซึ่งเนาวรัตน์กล่าวว่า การตีความพุทธธรรมยังไม่ได้พอเพราะจับใจความสำคัญของพุทธธรรมไม่ได้

เนาวรัตน์กล่าวถึงที่มาของกลอนชุดนี้ว่า เดิมทีได้ยกลงพิมพ์ในหนังสือพิมพ์ไทยคดี ซึ่งเปิดคอลัมน์กลอน ได้เขียนลงเป็นประจำวันละ 2 บท ตั้งใจว่าจะเขียนต่อ ๆ กันไปเรื่อย แต่ทำไม่สำเร็จเพราะนึกเนื้อหาไม่ออก จนกระทั่งย้ายที่เขียนใหม่ โดยเขียนลงในวารสารของ รงค์ วงษ์สวรรค์ จึงได้เต็มที่เขียนกว้างไว้จนครบ

เนื้อเรื่องประกอบด้วยกลอนสุภาพ 100 บท ชุดนี้ด้วยกลอนมีทำนองกลายกล่อมขวัญนาง ว่า

¹เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ กำหนดประคำกรอง หน้า 218

²ค. หน้า 240

ปิดดวงตาน้ำรักพักเหนื่อยลา
 ซอสายพิณกระซิบบอกดอกไม้บาน
 ขวัญเจ้าเออยจงสะอากกลางป่าแก้ว
 ฟังลำน่านกรองกรองกวี

ลบน้ำตาจากหน้าสวดยิ้มหวาน
 เล่นิทานที่อยากฟังอย่างปรานี
 ว่าจะเจอยเจ้าจิบใจเพลงไฟสี
 เคล้าวาริ์ดูริยางค์หลั่งงำเรียง¹

ต่อจากนั้นเป็นการพรรณนาความงามของธรรมชาติอันงดงาม
 เกี่ยวกับ สายน้ำ ลำธาร ดอกไม้ใบหญ้า จักจั่น สายลม แสงแดด ผีเสื้อสวย และรวงผึ้ง
 สรุปด้วยกลอนที่ว่า

และเราก็มรสหวานของความหวาน
 จากสายใจไหลย้อนชอกชอนซบ

จากสายธารที่ไหลไม่รู้จบ
 เจียบส่งประจิบลงตรงมุน²

ตอนต่อไปกล่าวถึงวณิษย์ เป็นคติธรรมว่า

เลิกความคิดขึ้นแข่งปรุงแต่งจิต
 เลิกเคียดรอนคันรอนคนไขคี
 ฟังต้นไม้สายน้ำซำให้หยุด
 หยุดปรุงแต่งแต่งตามความนิยม

เลิกชีวิตวนวายในทุกที
 ไม่ต้องมีปรารภนาในอารมณ์
 หยุดเสียที่เกิคมนุษย์หยุดสะสม
 สร้างสังคมโสโครกโลกจึงร้อน³

ความตอนต่อไปเป็นการกล่าวถึงความสำคัญของกายและจิต

เสื่อใจทุกซ่กายก็ตองทนครองทุกซ่
 วนเวียนหว่างทุกซ่สุขทุกวันวาร

กรั้นใจสุขกายก็สุขสนุกสนาน
 แล้วสะสมสันดานการเป็นคน

ขอกายเจ้าจงเป็นเช่นต้นไม้
 เพื่อแผ่ร่มและเป็นหลักให้พักพิง

ยืนอยู่ได้โดยภพสงบนิ่ง
 แต่งดอกพริ้งผลิดอกอยู่ชั่วกาล

¹ เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ คำนิยามประจำกรอง หน้า 241

² ด. หน้า 244

³ ด. หน้า 245

และใจเจ้าจักเป็นเช่นสายน้ำ
เพื่อเลี้ยงชีพชะโลมโล้ให้เบิกบาน

ใสเย็นฉ่ำชื่นแล้วไหลแผ้วผ่าน
เพียงห้องพานหิวแผ้วแล้วผ่านเลย

มีมีไคเกิดคอกนอกจากจิต
อำนางที่มีพลังคอยสั่งการ

จิตปรุงคิดเป็นกระทำเป็นคำชาน
เป็นวิญญานของทุกอย่างสร้างสมมุติ¹

ความตอนนีเเนวรัตน์กล่าวว่า

ด้วยพื้นฐานความคิดขณะนั้นยังจับใจความสำคัญของพุทธธรรมไม่ได้ โดยเฉพาะที่ว่า "เมื่อจิตเกิดทุกสิ่งก็เกิด เมื่อจิตดับทุกสิ่งก็ดับ" คือไปตีความตรง ๆ จึงกลายเป็นว่า "มีมีไคเกิดคอกนอกจากจิต" (บทที่ 34) ซึ่งทำให้เกิดคำถามว่ามีแต่จิตเท่านั้นหรือ จิตเท่านั้นที่เป็นใหญ่จริงหรือ

ซึ่งตอนนี้นับเป็นหัวใจที่สำคัญมากในพุทธธรรม เพราะหากตีความไม่ดีก็จะกลายเป็น "จิตนิยมมงาย" ทันที ทั้งที่แท้แล้ว "จิตเกิดจิตดับ" นี้มุ่งประสงค์จะแสดงถึงสภาพปรุงแต่งที่เป็นคุณสมบัติฝ่าย "อวิชชา" คือ "ความไม่รู้" เท่านั้น หากได้คลุมไปถึงปรากฏการณ์ด้านปฏิบัติที่ถูกต้องอันเป็นคุณสมบัติฝ่าย "ปัญญา" ไม่²

เนื้อความบางตอนมีลักษณะคล้ายเพลงกล่อมเด็ก เช่น

นกเขาเอ๋ยเคยอยู่เย็นเข้า
นกเอี้ยงเอ๋ยนกเอี้ยงไม่เลี้ยงโค
แก้วตาแม่เกิดมาเวลาค่ำ
ควาเบื่องทีศะวันตกก็ตกดิน

เป็นเพื่อนเกล้าก่อนดินแล้วบินโผ
มาพาโลเลี้ยงควายเก็บไรกิน
แต่เริ่มย่ำยามหนึ่งไม่ถึงสิ้น
นกขมิ้นเหลืองอ่อนมานอนรัง³

เนาวรัตน์ใช้วิธีดำเนินเรื่องในความตอนหนึ่ง โดยสมมุติให้ผีเสื้อน้อยตัวหนึ่งบินมาเกาะที่ขอบเปลตึ๊กน้อย แล้วเล่าถึงเรื่องราวที่ผีเสื้อตัวนั้นได้ผ่านพบมา เช่น

¹เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ กำหนดวาทะ หน้า 245 - 249

²ค. หน้า 199

³ค. หน้า 254

เรามาจากปากฟ้าโพ้นป่าลึก
 พันภาวะวุ่นว้าคณานับ
 สงบงามท่ามกลางความว่างเปล่า
 ผ่องประกายสีสร สะอาดอ้อมพร้อมประไพ

พกาเออยพกากรองเจ้ากรองกลีบ
 ประสาสาวซ่อนนวลสงวนซ้ำ
 เราคือนักพเนจรผู้ร่อนเร่
 นำความรักความหวังมาหลังรอย

และทิวเทพธิดาน้อยเที่ยวลลอร่อน
 เพชฌกัณฐิกขยับไปรยโรยระยะ

ที่ที่ไร้ความรู้สึกรักจะตรึงตรึง
 ไม่มีการเกิดดับหรือกลับไป
 ลอยล่ำเพาพรายพร่างสว่างไสว
 มีความไม่เคยมีเหมือนที่เคย

ประจักษ์จิตจืดดอกออกออบรำ
 เพียงลมย่ำย่ำน้ำนิจจะปลิดไปรย
 ติคปิกเตรตระเวนแหล่งแล้งระโหย
 สะบัดโบยโบกบอกทุกดอกดวง

เบิกะระบ้ำรำพรพ้องจิ้งหะ
 เรือระคะคอกไม้ยัมยัยแซม¹

ในตอนท้าย ๆ ของกลอนชุดนี้ มีเนื้อเรื่องเกี่ยวกับการปลอม
 ขวัญเด็กน้อยว่า โตขึ้นจะต้องเผชิญกับสิ่งต่าง ๆ เช่น ความว้าเหว่ ความทึบตัน และ
 และความมืดมิด เช่น

บริสุทธิ์และสะอาดราววาดไว้
 พึงถนอมกล่อมเห่เพลงเสภา
 ขลุ่ยจะครวญหวานโหยชวนโรยฟ้า
 หวานคำรักเรือร่อนท่องใน

วาวแว่เพียงเสียงพ้อซอสายเอก
 รื่นทศพ้อว่าจะมาตาม

โอ้วว้าวยเยาววันขึ้นชา
 และเพลงนาหน้าเกี่ยวเหนียวน้อมใจ
 หอบเอาไอศวรรยาลงมาให้
 เป่าใบไม้ผืนกว้างอยู่กลางลม

หวานวิเวกแว่วอนจะอ่อนดาม
 เป็นห่วงห้ามปรามไว้ให้กะเนิง²

¹เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ คำหยาดประจำกรอง หน้า 257

²ค. หน้า 261 - 263

กลอนชุดสุดท้ายกล่าวถึงกำเนิดของ "วาริอุริยางค์" ว่า
มาจากหยดน้ำเล็ก ๆ ขนทองฟ้ารวมตัวกันเข้าจนกลายเป็น

มีงมหาวารีแห่งชีวิต	หึงบรรเจิดไพจิตรมีคิมิดม่น
หึงรุ่งโรจน์บริบทที่ล้ำน	หึงทุกขันธ์ระทดท้อทรนง
มีความรักมากมายในสายน้ำ	มีความฉ่ำชื่นจิตพิทวง
มีความตกเศียวตามและความจริง	มีความตงความงามและความตาย

มาเกิดใหม่ในชีวิตอันนิตนอย	แต่เลิศลอยเริงแรงในแห่งหน
เป็นมหาชลาลัยรู้วิญญานยล	เสมือนมนต์มึงแคว้นแห่งแผ่นดิน
เมื่อเรารวมร่วมใจกันไหลบ่า	เราจะแข็งแกร่งกว่าภูผาหิน
เมื่อโลกร้าวร้าวจะคลั่งแหบพังกั้น	เราจะรินรินร่ำเอื้อยจำเริญ ¹

ตอนจบของกลอนชุดนี้เป็นการปลุกให้คนรักตื่นหลังจากที่ไต่พิง

เพลงกล่อมมาตั้งแต่ต้น

ลืมนตาเลิกละที่รักพักเหนื่อยแล้ว	มาชมแก้วแววตาเวลากำ
ถึงอยู่ไกลก็ยังเห็นเด่นประจักษ์	ยังฉายฉ่ำความหวังอยู่ยังยืน
พิงสายน้ำพร่ำเพลงบรรเลงรับ	ปลุกกมลคนหลับให้กลับตื่น
ดูดาวเหนือเด่นนำในคำกิน	ปลุกชีพยืนยืนหยัดสังขาร ²

2.2.2 อาทิตยถึงจันทร์

เนื้อหา "อาทิตยถึงจันทร์" มีเนื้อเรื่องเกี่ยวกับเหตุการณ์เมื่อวันที่
14 ตุลาคม 2516 อันเป็นเหตุการณ์ประวัติศาสตร์ของไทย ซึ่งนักเรียน นิสิต นักศึกษาและ
ประชาชนลุกฮือขึ้นต่อต้านอำนาจเผด็จการจนเป็นผลสำเร็จ

¹เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ก้นหาดประคำกรอง หน้า 264 - 265

²ค. หน้า 266

เนาวรัตน์กล่าวถึงความมุ่งหมายของการแต่ง ซึ่งอยู่ตอนท้ายของ
เนื้อเรื่องว่า

ครรโถงโคลงรำร่อย	จำเรียง
ไพเราะดุริยางค์ราย	เรอรร้อง
จารึกเรื่องจริงเกรียง	ไกรเกริ่น
เรื่องซึ่งโลกล้วนต้อง	ตื่นตะลึง
เหตุการณ์หาญก่อแก้ว	กลางถนน
ประດิ่นประกาศกรอง	กล่าวไว้
เชิดชื่อประชาชน	ชดกนิต
เกิดแต่หนึ่งกรงให้	ห่างสูญ ¹

ที่มาของหนังสือเล่มนี้ ส่วนหนึ่งเกิดจากความบังคลาใจของเนาวรัตน์
ที่ได้เห็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น อีกส่วนหนึ่งได้จากคำบอกเล่าของผู้ที่ได้ประสบกับเหตุการณ์
นั้นด้วยตนเอง รวมทั้งได้ขอมูลจากเอกสารสิ่งพิมพ์ วิทยุ และโทรทัศน์*

เนื้อเรื่องเริ่มต้นด้วยร่ายนำ 1 บท กล่าวชมความเจริญรุ่งเรือง
ของบ้านเมือง ต่อมาเกิดเหตุร้ายอันเนื่องมาจากเกิดความไม่เป็นธรรมขึ้นในสังคม ผู้เป็น
ใหญ่รวบอำนาจผูกขาดการบริหารงาน มีการใช้อภิสิทธิ์ต่าง ๆ จนกระทั่งเกิดเหตุกลางจล
คนไทยสาพิณกันเอง เนาวรัตน์พรรณนาความตอนนีว่

ศรีสิทธิพิเศษสิทธิ์ จตุรธิบาท อวฮอำนาจอำนาจรพ ผลักแผ่นผาเป็นผง ปลงแผ่นดิน
เป็นคาว น้าวแผ่นน้ำมานอม ห้อมเวหาไว้เหิน เชิญเมืงฟ้าม่าผืน เคลื่อนกินดาร์เมืองดิน
สยามินทร์แมนสรวง บ่วงประชาหน้าขึ้น ทิวารัณรมณีย์ ราตรีเริงรมยา... ความต่อมา
กล่าวถึงว่ บ้านเมืองที่เคยมีความสุขอดมสมบูรณ์ ต้องมากลายเป็นกลียุค เพราะผู้มีอำนาจ
ปกครองบ้านเมือง โดยเห็นแก่พวกพ้องและครอบครัว มีการใช้อภิสิทธิ์ต่าง ๆ เช่น

¹ เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ อาทิตย์ถึงจันทร์ หน้า 128

* เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ เป็นผู้ให้คำอธิบาย

... กินเมืองกินหมักหมม สะสมอภิสิทธิ์ ไพร่ผิวดิตตะราง ขุนนางกินตำแหน่ง ผิดแต่งตั้ง
เป็นลูก ลูกเมียเข้าเนี้ยนิว ครอบครัวเข้าครอบครอง... จนเกิดเหตุเหตุโหด ผีโสมมคเข้า
มาเมือง 'ฟ้า' เหลืองตะวันเลือก เดือนเคื่อดาวดั่งดืบ ไทยขี้บไทยเข่นฆ่า ป่าช้าประสาชน
จลาจลประจัญบาน จักจกรจกกันกัน โคลงคั่นบาทกฤษรเชิงประกาศ ยাত্রบาทย่างย่ำไว้
อย่าวาย¹

ตั้งแต่โคลงบทที่ 1 - 31 เป็นบทไหว้พระ เนาวรัตน์พรรณนาไว้

ดังนี้

สยามินทร์เมือง มาศตั้ง	แต้บุรุษ
ละเอียดละออฉาย	ดิลกหล้า
พระศาสน์พิสุทธิ์ขุน	ไพโรจน์
ยศพระขอมแซมฟ้า	เฟื่องฝัน
วังวิถาววับแก้ว	ผกายกรอง
ผ่องประกายศรี ศรีธธาไทย	ทวมคำว
ทุ่งทิพย์ลิลลิวทอง	เปลวทาบ
นาเจ็ญน้ำโนมนาว	หนักรวง
ลูกกราบพระพุทธรแก้ว	มรกต
ใจหนึ่งประหวัดเกิน	พระแก้ว
ใจหนึ่งถอดแทบท	บัวบาท
ใจหึกใจแก้วแก้ว	กลิ้งใจ ²

ต่อจากนี้เป็นโคลงกล่าวรายละเอียดของเหตุการณ์ ตั้งแต่วันที่ 6
ตุลาคม 2516 ถึงวันที่ 14 ตุลาคม 2516 ดังนี้

วันเสาร์ที่ 6 ตุลาคม 2516 มีการเรียกร้องรัฐธรรมนูญโดยกลุ่ม

¹ เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ อาทิตยถึงจันทร์ หน้า 2 - 3

² ด. หน้า 4 - 6

อาจารย์ นักศึกษาและประชาชน จนกระทั่งถูกจับในข้อหาฉ้อราษฎร์บังหลวง 5 คน และเป็นกบฏต่อราชอาณาจักร

วันอาทิตย์ที่ 7 ตุลาคม 2516 ศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย ออกแถลงการณ์กรณีผู้เรียกร้องรัฐธรรมนูญถูกจับกุม และมีการเรียกร้องให้ตรวจสอบเพื่อประท้วงที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

วันจันทร์ที่ 8 ตุลาคม 2516 มีการชุมนุมประท้วง อภิปรายโจมตีรัฐบาลขยายตัวกว้างออกไปตามมหาวิทยาลัยต่าง ๆ เช่น มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

วันอังคารที่ 9 ตุลาคม 2516 นักศึกษาชุมนุมประท้วงกันมากขึ้น ที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และออกแถลงการณ์ให้รัฐบาลปล่อยตัวกลุ่มผู้เรียกร้องรัฐธรรมนูญ

วันพุธที่ 10 ตุลาคม 2516 การประท้วงยังคงดำเนินต่อไป นักเรียน นิสิต นักศึกษาจากหลายสถาบัน มารวมตัวกันที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์มากขึ้น เนื่องจากเหตุการณ์นี้ใกล้กับวันออกพรรษา เยาวรัตน์ได้แทรกเรื่องประเพณีการทำบุญตักบาตรของชาวชนบทไว้ดังนี้

พรรษาสู่สภาพพอ	เพ็ญบุญ
บุญพระประสพใน	ขณะนั้น
ร่วมบาตรร่วมบุญหนุน	นำส่ง
ไกลกลับกลายไกลก็	แก่งถึง
พระมันพระมั่งรู้	บวชเรียน
ปรีชิตปรีชาคาร	เกรงยำ
ปาริสุทธิตีลเพียร	ผูกผอง
ปาฏิโมกข์เน้นซ้ำ	นิจศีล ¹

วันพฤหัสบดีที่ 11 ตุลาคม 2516 การชุมนุมประท้วงยังคงยืดเยื้อต่อไป

¹ เยาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ อาทิตย์ถึงจันทร์ หน้า 45 - 46

เนาวรัตน์ได้แทรกสกุติวีรกษัตริย์ เช่น พ่อขุนรามคำแหง สมเด็จพระนเรศวรและสมเด็จพระศรีสุริโยทัย เพื่อชี้ให้เห็นวีรกรรมแห่งบรรพบุรุษไทย เพื่อเป็นบทปลุกใจให้มีความกล้าหาญ เด็ดเดี่ยว ต่อสู้กับความอยุติธรรม เช่น

งามมิ่งเมืองละม่อมแมน	เมืองสรวง
หัวประวิติศาสตร์สอน	เก็กหาว
ขุนรามพอกองควัง	คชสำ
ขุนส่อดผาดผายนาว	ชลหนี
พระพิพระผานเฝ้า	ภพเตลง
เชิญเชษฐช่วยจุนเจิม	ภพแจ้ง
เพียงประโยชน์เดี่ยวเอง	จากพระโอรส
เลียดกัหลังล้างแค้น	โศคหาย
งามเอียงงามทัพพัน	พระกรี
ศรีสุริโยทัย	ประทับช้าง
ช้างทรงอาทรงลิ-	ลาตยาตร
ยาตรพระย่ำสร้าง	ศึกดัสยาม ¹

ในเช้าวันพฤหัสบดีที่ 11 ตุลาคม 2516 ได้มีการทำบุญหักบาตรเนื่องในวันออกพรรษา ที่บริเวณสนามฟุตบอลมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ หลังจากนั้นได้ช่วยกันเก็บกวาดสิ่งปฏิกูลให้สะอาด ศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาออกแถลงการณ์ว่า การเจรจาให้รัฐบาลปล่อยผู้ต้องหาไม่เป็นผล การชุมนุมประท้วงลุกลามไปยังสถานศึกษาทั่วประเทศ มีผู้บริจาคทรัพย์สินของและอาหารเข้าร่วมควมมากมาย

วันศุกร์ที่ 12 ตุลาคม 2516 ตัวแทนกลุ่มผู้เข้าร่วมชุมนุมยื่นคำขาดให้รัฐบาลปล่อยผู้ต้องหา 13 คน ภายในเที่ยงวันที่ 13 ตุลาคม 2516 รัฐบาลแถลงการณ์ว่าการปล่อยผู้ต้องหาในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และประกาศห้ามไม่ให้เข้าใกล้บริเวณนั้น

¹เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ อาทิตย์ถึงจันทร์ หน้า 45 - 46

มีการอภิปรายและการแสดงเสียดสีสังคมและการเมืองตลอดคืน

วันเสาร์ที่ 13 ตุลาคม 2516 วันเดินขบวนใหญ่ โดยจัดรูปคนเดินขบวน
แบ่งออกเป็นขบวนต่าง ๆ ดังนี้

ขบวนธงชาติไทย ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ความรักชาติ ของนักเรียน นิสิต
นักศึกษา และประชาชนชาวไทย

ขบวนเสมาธรรมจักร เป็นสัญลักษณ์ของการเทิดทูนและธำรงไว้
ซึ่งพุทธศาสนา

ขบวนเคโซชัย เป็นขบวนอัญเชิญพระบรมฉายาลักษณ์ของพระบาท
สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ

หน่วยป้องกันและรักษาความปลอดภัย ประกอบด้วยนักเรียนช่างกล
อาชีวศึกษา ใช้ชื่อหน่วยต่าง ๆ ดังนี้

หน่วยเฟืองป๋า ทำหน้าที่เป็นกองหน้าของขบวนซึ่งต้องเคลื่อนที่เร็ว

หน่วยฟันเฟือง ทำหน้าที่เปิดทางให้ขบวนเดินได้สะดวก

หน่วยช้าง เป็นนักเรียนอาชีวศึกษา ถือกระบองทำหน้าที่ป้องกันการ
จู่โจมเพื่อทำลายรูปขบวนจากฝ่ายตรงข้าม

หน่วยหมี ซึ่งมีกระบองและแผ่นไม้กระดาน สำหรับเปิดทางลวดหนาม
ถ้าฝ่ายรัฐบาลเอาลวดหนามมาวางขวางขบวน

หน่วยเสือเหลือง โปกษีระด้วยผ้าเหลือง ทำหน้าที่รักษาความ
ปลอดภัยทั่วไป

หน่วยกนก 50 ทำหน้าที่รักษารตัญญูการเคลื่อนที่ของศูนย์นิสิต
นักศึกษา

หน่วยคอมมานโด ทำหน้าที่เกลี้ยรีพื้นที่และรักษาความปลอดภัยรอบนอก
ที่อนุสาวรีย์ประชาธิปไตย

เนาวรัตน์ได้พรรณารูปริ้วขบวนต่าง ๆ ไว้ดังนี้

งามขบวนธงโบกพลั่ว	พราววิดี
งามผางจักกวาดจอม	อริราย
สามสี่เสกสรรถศรี	ทักตลิลธิ
ปลิวสะบัดชัยคล้ายคล้าย	เกลื่อนพล
ถึกถิ้นหลั่นลตท่น	ธงธรรม จักรพอ
เหลืองระยับพยับเอย	หยิกแพ้ว
ธรรมจักรมิ่งจักรนำ	จักรเือง
จักรสีจจะพริ้งแพ้ว	ผองพรรณ ¹

เส้นทางเดินขบวนตั้งต้นจากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มุ่งสู่ อนุสาวรีย์ประชาธิปไตย ขณะเดียวกันก็ได้ส่งตัวแทนเข้าพบรัฐบาล และรัฐบาลยอมปล่อยตัวผู้เรียกร้องรัฐธรรมนูญทั้ง 13 คน เนื่องจากกลุ่มผู้เดินขบวนขาดการติดต่อกัน จึงมีความเข้าใจผิดเกิดขึ้น ระหว่างผู้ควบคุมขบวนกับกรรมการศูนย์สันติศึกษา บางกลุ่มเข้าใจว่า กลุ่มผู้เรียกร้องถูกรัฐบาลฆ่าตายหมด และกำลังจะถูกปราบปรามจากฝ่ายทหาร ทำให้ต้องเปลี่ยนแปลงขบวนและเคลื่อนที่ไปทางพระที่นั่งส่วนจิตรลดาโรฐาน หวังจะขอฟังพระบรมมีพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว แต่ในที่สุดก็สามารถทำความเข้าใจกันได้ กลุ่มผู้เดินขบวนได้สลายตัวไปมากแล้ว

วันอาทิตย์ที่ 14 ตุลาคม 2516 เป็นวันมหาวิปโยค กลุ่มขบวนที่รวมตัวกันมาหลายวันแล้ว ต่างอ่อนระโหยโรยแรง ต้องการจะกลับบ้าน แต่กลับถูกตำรวจหน่วยคอมมานโดปิดกั้นถนน เกิดการปะทะกันขึ้นระหว่างฝูงชนกับตำรวจ เกิดระเบิดและแก๊สน้ำตาหลายคนถูกตีด้วยกระบอกน้ำ ผู้คนแตกตื่นหนีความโหดร้ายนั้น รื้อขบวนต่าง ๆ ที่จัดไว้ระส่ำระสาย ผู้ควบคุมขบวนก็ไม่สามารถควบคุมไว้ได้ วิญญาณบอกว่า กลุ่มขบวนเหล่านี้บุกรุกพระราชฐานเป็นผู้ก่อการร้าย กลุ่มนักศึกษาถูกยิงกราดจากเครื่องบิน ผู้คนบาดเจ็บมีมากมายต่างร้องกันระงม เนาวรตินได้พรรณนาเหตุการณ์เหล่านี้ไว้คือ

¹ เนาวรติน พงษ์ไพบูลย์ อาทิตย์ถึงจันทร์ หน้า 79

ฝ่ายขบวนล้นหลากรั้ง	เต็มลาน
เร่งแต่งตัวแทนวาง	จัดไว้
เฝ้าพระบาท ณ.สถาน	สวนดุสิต
ฝั่งหนึ่งนี้ไต่	หนึ่งเดียว
เสียงปิ่นเสียงป่าวร้อง	รุมระงม
ผลุดลุกผลุดลมแรง	ฤทธิ์กล้า
เพื่อนพิบเพื่อนเพิ่มดม	หีบเพื่อน
อิงโอดโศกเหี้ยมบ้า	บุกตะบัน ¹

หลังจากเหตุการณ์แล้ว การต่อสู้ยังเป็นไปโดยกลุ่มนิสิต นักศึกษา กับฝ่ายผู้มีอำนาจยังคงปะทะกันต่อไป ผู้คนล้มตาย บ้างถูกไฟคลอก บ้างถูกรถถึงหีบ การพรรณนาความตอนนี้นำอารมณ์ความรู้สึกชวนให้เศร้าสลดใจอย่างยิ่ง เช่น

รถถึงรถเดือนตัง	กราดตะลุม
ตีเตลิดเริตรนผืน	ผดหาย
กระสุนหลอกริงกระจุย	กระจายร่าง
อำมหิตโหดเหี้ยมร้าย	ละหนอ
หากกระสุนโหมสาดทั้ง	สิบทิศ
ชายเพชรเมตตาแมน	มานกัน
ฝุ่นเลือดฟุ้งโรยติด	เต็มตลบ
ฝนเมตตาฟ้าคน	ฟอกขาว ²

วันที่ 14 - 15 ตุลาคม เหตุการณ์เลวร้าย ชีวิตและทรัพย์สินเสียหาย ผู้คนล้มตายเป็นจำนวนมาก เนาวรรัตน์พรรณนาความรู้สึกเศร้าสะเทือนใจนี้ออกมาเป็นถ้อยคำ คือ

¹เนาวรรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ อาทิตยถึงจันทร์ หน้า 112

²ด. หน้า 15 - 18

เลือกเพื่อนเกลอนกู่ข้าง	ชอบธง
แดงสดปรากฏเป็น	เกราะป้อง
น้ำตาพิสูทธิ์ลง	ชำระ
ถือสัจธรรมล้ำค่า	ตะขาว ¹
ตะวันผันพลัดฟ้า	เพียงไฟ
พอนแผ่นสุธาทอง	ทาบพัน
อาการพญประเทศไทย	เทอญสวัสด
ดกตะวันดาวดิน	ดกตาม ²

เนาวรัตน์ใช้ถ้อยคำพรรณนาได้ดีให้ความรู้สึกสะเทือนใจแม้ว่าจะเป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริง ๆ ก็ตาม แต่เนาวรัตน์ก็ได้เอ่ยชื่อบุคคลใดในเนื้อเรื่อง ให้อ่านนึกคิดเอาเอง มีบางตอนชักนำให้อ่านหันเหออกนอกเรื่อง แต่ก็ไม่ทำให้เสียความ เช่น ตอนทำบุญออกพรรษาของชาวบ้านชนบท เนาวรัตน์ตั้งใจที่จะเขียนแทรกเข้ามาเพื่อให้โคลงอาถืดยถึงจันทร์มีความไพเราะน่าอ่านยิ่งขึ้น แทนที่จะมีแต่เนื้อหาเหตุการณ์ 14 ตุลาคม ล้วน ๆ ลักษณะเช่นนี้อาจเทียบได้กับลิลิตตะเลงพ่ายที่แทรกบทนิราศไว้ตอนต้นเรื่องจนทำให้ลิลิตตะเลงพ่ายมีชื่อเสียงอยู่จนทุกวันนี้

เนื้อความในช่วงสุดท้ายเป็นการสรุปความส่งท้ายเชื่อมโยงกับความตอนต้นที่เป็นบทนำของเนื้อเรื่อง เนื้อความของโคลงส่อคล่องกินดีจะได้ยกมาเปรียบเทียบกับเห็นดังนี้

¹เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ อาถืดยถึงจันทร์ หน้า 125

²ค. หน้า 119

โคลงตอนต้นเรื่อง

พระพ้อมรกดแก้ว   ไกวัลย์
 เพี้ยมพระสดับทิพา-   ธิบาหนี
 จากจิตสู่อจิตสร   สัจริค
 บุษิตบาทเบื่องชี   ชื่องเห็น¹
 เป็นประวัติศาสตร์หน้า   หนึ่งสยาม
 หนึ่งพระโปรดประทาน   ประเทศให้
 หนึ่งพลึงจากราษฎรหลาม   รวมหนึ่ง
 โคนเช่นเคสรายไค   คังถวิล³

โคลงตอนท้ายเรื่อง

ลูกกรานกราบทิพย์แก้ว   มรกด
 มีอหนึ่งเช็ดชลนัยน์   แนนซ้ำ
 มีอหนึ่งจรดจางจก   สัจริค
 บุษิตจิตแจ้งน้ำ   จิตสนาน²
 เป็นประวัติศาสตร์หน้า   หนึ่งสยาม
 เลือดและน้ำตาเป็น   หมักป้าย
 ร้างต่างปากกาตาม   แต่งประวัติ
 กำหนดมีนละม้ายคล้าย   เช่นพลึง⁴

โคลงสุดท้ายได้บอกนามผู้แต่งไว้ด้วย คือ

เริ่มรายโคลงคิดค้น	อักษร
เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์	ระเบียบร้อย
เต็มสี่บาททุกสุร	ชอบชก
หนึ่งสุดท้ายร้อยสร้อย	อวสาน ⁵

พ.ณ ประมวลมารค ได้กล่าววิจารณ์เนื้อหาของ "อาทิตยถึงจันทร์" ว่า

"อาทิตยถึงจันทร์" เล่าเรื่องวันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 หรือที่เรียกกันว่า วันมหาวิปโยค ตามเนื้อหาเรื่องนี้เป็นมหากาพย์ (epic) มีการต่อสู้ กล่าวหา

¹เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ อาทิตยถึงจันทร์ หน้า 7

²ด. หน้า 128

³ด. หน้า 15

⁴ด. หน้า 124

⁵ด. หน้า 128

เสียสละ ถึงขั้นเปลี่ยนระบบการปกครองในช่วงหนึ่ง แต่เรื่องนี้เป็นมหากาพย์
ไม่ได้ เพราะขาดบทริก ไม่มีพระเอกนางเอกหรือผู้ร้าย นอกจากจะถือว่า
ประชาชนทั้งหมดเป็นพระเอก วิทญ์เป็นกระบอกเสียงของรัฐบาลเป็นผู้ร้าย ใน
เรื่องไม่มีออกชื่อใครซึ่งข้าพเจ้าเห็นว่า เป็นวิธีของกวีที่ถูกต้อง มีผู้ตำหนิว่า
เรื่องนี้ที่ถมผู้ล้มแล้ว ข้อตำหนินี้ฟังไม่ขึ้น กวีมีความรู้สึกละอย่างใดก็แต่งอย่างนั้น
จะไปฝืนความรู้สึกของตัวเอง บทกวีก็จะกลายเป็นเรื่องการเมืองไป อีกสิบปี
ข้างหน้าหรือห้าสิบปีหรือร้อยปี ใครเป็นใครในวันมหาวินโยก็จะเป็นผุพังตาม ๆ
กัน แต่บทกวีก็ยังอาจมีชีวิตอยู่ได้¹

2.2.3 ชักม้าชมเมือง

เนื้อหา "ชักม้าชมเมือง" ตามชื่อของหนังสือโคลงเล่มนี้หมายถึง
ชักจินตนาการชมบ้านเมือง (ในวัดพระแก้ว) ม้าในที่นี้มาจากคำว่า "มโนมัย" ซึ่งแปลว่า
สำเร็จได้ด้วยใจ หรือแปลว่าจินตนาการก็ได้ เนาวรัตน์ต้องการจะเน้นให้เห็นความสำคัญ
และความสวยงามของบ้านเมืองเป็นจุลใหญ่ จึงได้ใช้ชื่อตามหนังสือนี้

ความมุ่งหมายของการแต่งชักม้าชมเมืองได้ระบุไว้ในโคลงที่ 498
และโคลงที่ 500 ซึ่งเป็นโคลงบทสุดท้ายว่า

บำเรอพระแก้วมิ่ง	มณีฉาย
บำราศอสิทธธรรมาย	วอดเวณ
บำรุงประชาชาย	อีกมิ่ง มโนนอ
ขวัญอยู่เมืองเนื่องเน้น	ถนิตชีชวนชม
กำโคลงหารอยบท	บาทจรูญ
เนาวรัตน์พงษ์ไพบูลย์	แบบสร้าง

ผัดตกบกพร่องพูน
สืบสังฆกรรมอาราธนา

เพิ่มติด ต่อเทอญ
อย่ารู้อรุสาณ¹

ที่มาของหนังสือเล่มนี้ เนาวรัตน์กล่าวว่า

คุณสุจิตต์ วงษ์เทศ อยากจะพิมพ์หนังสือกลอนสี่กัณท์เล่มหนึ่ง เพื่อเป็นการประเดิมโรงพิมพ์ที่ตั้งขึ้นใหม่ ผมก็รับปากแล้วก็มานึกว่าจะเขียนอะไรดี โดยเฉพาะในช่วงหลัง 6 ตุลาคม 2519 สิ่งที่เกิดขึ้นควรจะเป็นการบำรุงขวัญและจิตใจของคนที่ได้รับผลกระทบมาก เนื่องจากเหตุการณ์เมื่อ 6 ตุลา จึงได้เลือกเอาเนื้อหาที่เกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรมของชาติ ศูนย์รวมแห่งศิลปวัฒนธรรมทั้งคางมาของชาติคือที่วัดพระแก้วนั่นเอง ครั้งแรกเข้าไปดูว่าจะเขียนจุดไหนบ้าง

วันหลังได้พาถูกไปเที่ยวชมด้วย บางวันก็เข้าไปนั่งเขียนในวัด เกี่ยวกับความถี่ที่ได้เห็นภาพฝาผนัง เรื่องรามเกียรติ์นั้น ได้แนวคิดจากการอ่านหนังสือของท่านโกวิท ซึ่งพูดถึงปรัชญารามเกียรติ์เรื่องชินธุ เกี่ยวกับการตีความ ความหมายของตัวละครในเรื่อง เช่น กล่าวถึงสีดาเป็นตัวแทนของนิพพาน หนุมานเป็นตัวแทนของวิริยะ ทศกัณฐ์คือความเห็นแก่ตนต้องทำลาย เมื่อเขียน ๆ ไปก็รู้สึกเบื่อ จึงหันไปชมสิ่งก่อสร้างต่าง ๆ โดยซื้อหนังสือมาให้วัดพระแก้วมาประกอบการเขียน เกี่ยวกับที่มาของพระพุทธรูปและสิ่งก่อสร้างต่าง ๆ²

เนื้อเรื่องเริ่มต้นด้วยบทไหว้ครู ไหว้พระต่อด้วยกลบทที่เรียกว่า โกลงกลอน กลอนโกลง และโกลงกระทุ้ ดิด สี ตี เป้า แล้วจึงเข้าเรื่องว่า ตอนเย็นวันหนึ่งได้พาถูกเข้าไปเที่ยวในวัดพระแก้ว เดินผ่านยามเฝ้าประตูเขากล่าวเสียงดล่าวว่า หากเป็นคนไทยก็กวาดขึ้น แต่ "เปรตฝรั่งรุ่งรังคัน สะดวกได้โดยดี" พูดถึงดอกไม้ที่เด็กชายเพื่อให้นำไปบูชาพระ แต่พอดคนเอาไปตั้งวางบูชา ก็มีคนเก็บเอามาขายช้วนเวียนกันอย่างนั้น จนดอกไม้ชำรุดถึง เมื่อเข้าไปข้างในวัดก็รู้สึกสบายใจ จนเนาวรัตน์กล่าวว่า

¹ เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ชีกมาชมเมือง หน้า 190 - 191

² เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ ประเมิน เขียงเถียร เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่ศูนย์สิ่งคดีศิลป์ ธนาคารกรุงเทพ เมื่อวันที่ 3 ตุลาคม พ.ศ. 2522

การร่อนนอกเอื้อ
กระตังกระตังตาล
ลมเป่าปาวกังวาน
ปลิวสู่ฟ้ากลับกลอย

อวยสदान
ประดิษฐ์
เลวกรอง
กลับกลายสู่ดิน¹

เมื่อมาถึงยักษ์ถือตะบองและฝานึงซึ่งมีภาพเขียนเรื่องราวเกียรติ
ทำให้มีความคิดว่า

นิทานทุกเรื่องตั้ง
ดั่งสูงตำนำ
รูปชื่อยอมตัวคำ
เป็นยักษ์เป็นมารแทน
นิยายยอมผูกขำ
ถอดถ่ายเท็จจริงผสม
เจียรไนพิศโฉม
จากชีพสู่ชีพซอน

กติธรรม
กนิธัน
คินคาช
คำสาโลย
กตินิยม
ชีพซอน
โดยชีพ
เชิดขันเชิงชน²

เนาวรัตน์กล่าวถึงเรื่องราวเกียรติด้วยการบรรยายภาพสี่ดาสลับตอน
ด้วยภาพชาวบ้านซึ่งให้ชื่อว่า "บ้านนอกออกนา" ต่อด้วยภาพพระรามและรามสูร เขาผ่าน
ไปตามลำดับจนถึงปราสาทพระเทพบิดร และจุดสำคัญคือพระอุโบสถที่ประดิษฐานพระแก้ว
มรกต เนาวรัตน์บรรจุเขียนพรรณนาและบรรยายความรู้สึกได้อย่างไพเราะดีทั้งเสียง
และความหมาย นอกจากจะกล่าวถึงเรื่องราวเกียรติโดยแนะนำตัวละครที่สำคัญ ๆ ตาม
ที่ปรากฏในภาพเขียน และสถาปัตยกรรมต่าง ๆ แล้ว เนาวรัตน์ยังแทรกบทวรรณกรรม
ชาวบ้าน เช่น เ้าการะเกด เจ้าขุนทอง นอกจากนั้นเนาวรัตน์ยังให้บทถูกเป็นผู้ถามโน้

¹เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ชีกมาชมเมือง หน้า 15

²ด. หน้า 19

ถามนี้ เพื่อจะได้แต่งไปทางธรรมบ้าง ทางคติบ้าง ตลอดจนเล่านิทานให้ลูกฟังไปด้วย
 ชักม้าชมเมืองเป็นผลงานที่กล่าวถึงความเป็นจริงมากกว่าวรรณคดี
 โบราณที่ผ่านมา คือกล่าวถึงปัญหาต่าง ๆ ในปัจจุบัน เช่น ปัญหาในด้านเศรษฐกิจ ข้าราชการ
 มากแพ่ง และฝนแล้งถึงในบทแห่งนางแมวที่ว่า

เที่ยวแห่แมวร้องรำ	ริมทาง
ชาวโศกผลหมากลาง	หมากเบี้ยว
ขอฝนฉ่ำฟ้าคราง	ครีมีตรำ
ขอคำแรงคำเปลี้ย	คำปล้ำปลุกแมว
ถึงถูกทงขาวแตก	ตายฝอย
ขอแต่ขาวกลาพลอย	พลิกพื้น
ข้าวเกี่ยวนละพันคอบ	พันกรบ พันพ้อ
อ้อยไร่ต้นละก้น	ศกรอยสามหน ¹

ปัญหาการเมืองในบทเจ้าการะเกดว่า

มือกระซิบจับกริชกราว	กราดไกว
กระโดดชนมาไทย	เทศเกล้า
อ้ายฝรั่งจูงออกไป	จากประเทศ
ดูจึกแทงทิมเจ้า	ขจิตสิ้นดินสยาม ²

ปัญหาที่ดินของชาวนาในบทเจ้าขุนทองที่หมดเนื้อหมดตัวเพราะเจ้าของ
 ที่ดินโกงค่าเช่านา ท้องหากินด้วยการปล้นหวังจะฆ่าเขาแก้แค้นด้วยความแค้นแต่ตัวเองถูกฆ่าเสียก่อน

ขุนทองไปตีพปล้น	เมืองมา
โกษฐ์กระดุกหอตระ	แต่งให้
ขุนตี่นอบวันทา	ถือฉัตร
ยกกระบี่ตรึงอธังไว้	หว่างท้ายเรือหงส์

¹ เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ชักม้าชมเมือง หน้า 68

² ค. หน้า 91

คงอยู่เมื่อยลู่เจ้า
คงเห่กรอกรอ
คงเรือและคงผอง
คงไม่นานแน่ซ้ำ

ขุนทอง
กล่อมย่ำ
เพื่อนยาก
เขื่อนน้ำตาสลาย¹

เนาวรัตน์ยักเอากาการชมวัดเป็นเนื้อหาสำคัญ แล้วพรรณนาความวิจิตร
ตระการตาที่ได้พบเห็น ถ่ายทอดออกมาตามทรรศนะของเขา ตลอดทั้งเรื่องของโคลง
ชักม้าชมเมืองจึงเต็มไปด้วยความงดงามของการใช้ถ้อยคำภาษาและรูปแบบฉันทลักษณ์

เนาวรัตน์มีศิลปะในการเลือกเรื่องเขียนได้อย่างเหมาะสมและน่า
สนใจ เพราะเขาถือหลักที่ว่า เรื่องที่จะเขียนนั้นต้องยังไม่มีใครพูดถึงมาก่อน หรือถ้ามี
เขียนถึงแล้วก็จะเลือกเขียนในอีกแง่มุมหนึ่ง เขามีความปรารถนาที่จะเขียนด้วยความตั้งใจ
จริง โดยใช้ภาษาถ่ายทอดทัศนศิลป์ ว่าด้วยจิตรกรรมฝาผนังและสถาปัตยกรรมต่าง ๆ ใน
วัดพระแก้วที่จิตรกรสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นได้ประจงสร้างเอาไว้ ปัจจุบันความงดงาม
เหล่านั้นพูดถึงกันน้อยมาก หรือบางคนอาจไม่รู้ลึกเลยก็ได้

ปัญหาของกวีที่จะเขียนเรื่องใหญ่ ๆ ก็คือ การหาเรื่อง กวีโบราณ
เลือกเรื่องจากชาดกหรือเรื่องในพระศาสนา เช่น ปิตุ บุรพิต ได้เรื่อง สามัคคีเภทใน
พระสุตตรมาเขียน พระยาศรีสุนทรโวหารได้เรื่องจากวรรณคดีสันสกฤตมาเขียนเรื่อง
อิเลราชำฉินท์ กวีหลายคนไปเที่ยวหรือไปไหว้พระที่ไหนมาก็เขียนเป็นนิราศ นายนรินทร์
ไพบูลย์กับกรมพระราชวังบวรฯ จึงได้เขียนนิราศนรินทร์อันเป็นบทรักหวานซาบซึ้ง การเลือก
เรื่องมาเขียนนี้สำคัญมาก เพราะถ้าเลือกเรื่องไม่เหมาะสมอาจเขียนไม่ออกหรือเขียนแล้ว
ไม่เป็นรส

เนาวรัตน์คงจะหาเรื่องที่จะใช้แสดงออกทางกวีของเขาอยู่นาน ใน
ที่สุดก็ได้เรื่องจากความสะเทือนใจที่ได้เข้าไปในวัดพระแก้ว เนาวรัตน์คงจะเห็นว่าวัด
พระแก้วนั้น เป็นคลังของกวี จึงยักเอากาการชมวัดเป็นเนื้อหาสำคัญ แล้วก็ชักมโนมัย ความ

¹เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ชักม้าชมเมือง หน้า 180 - 181

สะเทือนใจ และทัศนะของเขาแสดงออกเป็นบทกวี¹

เนาวรัตน์ได้เห็นความงดงามของสถาปัตยกรรมและจิตรกรรมฝาผนังอันวิจิตรพิสดารแล้วแปลออกเป็นบทกวี ตามความสะเทือนใจที่เกิดขึ้นในขณะที่ได้เห็นศิลปะนั้น ๆ แล้วยังมีพรรณนาที่เกิดขึ้นในยามสะเทือนใจอีกด้วย เนาวรัตน์ต้องการที่จะให้ผู้ที่ไปชมวัดพระแก้วได้เกิดอารมณ์ความรู้สึกร่วมไปกับเขาด้วย เช่น เนาวรัตน์มีความเห็นว่าภาพรามเกียรติ์ที่เขาเห็นนั้นล้วนแต่เป็นปริศนาธรรม ซึ่งแฝงไว้ด้วยสัจธรรมที่คนโบราณได้วาดหรือเขียนเอาไว้ ถึงโคลงบทหนึ่งว่า

เออหนูนั่นลวนเรื่อง	รามเกียรติ์
คนเก่าเขาผูกเขียน	คติไว้
สอดใส่สัจธรรมเสถียร	สะท้อนชีพ
ละภาพละภาพให้	หัดเปลื้องปริศนา
ปัญหาธรรมทุกเบื้อง	บรรพกาล
จริงย่อมจริงประจักษ์	ประจักษ์รู้
เปลือกปึกมิดชิดสमान	เสมอเกลื่อน
เกลื่อนกลบจบจริงสู้	ส่องจางจริงเสมอ ²

การพรรณนาชมความงามของนางสีดา เนาวรัตน์ชมว่า

เลอพิภพพิศพิศพิศพรัง	เพียงเขียน
นาสิกเนืองขนงเนียน	หน่วงนำ
นิลเนตรเพชรผจงเจียร-	ไนจิต วิจิตรแม่
โอษฐ์อ้อมปรี่มปริราว	ร่วงกล้อยคำหอม
หลอมหล่อโดยบ่อบัว	บุรพ์ไค
สมแบบสมบุรณใน	ทุกเบื้อง

¹ เปลื้อง ฅ.นกร "ชักม้าชมเมืองของเนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์" วิทยาสาร

1 : 66 มกราคม 2521

² เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ชักม้าชมเมือง หน้า 20 .

สมมติบุคคลไซ
งามสุดที่ สุดเรื่อง
สรรพสิ่งสมมติเอื้อ
หนึ่งเนื่องงามคุณกำ-
รูปเสียงกลิ่นรสสัมผัส-
หนึ่งเนื่องนิพพานผู้

ข้อปรีศ นานอ
เรื่องให้ผิผืน
อวยธรรม
หนครุ
ผีสู จิตนอ
เพ่งพันมายา¹

เนาวรัตน์ดูภาพแล้วไม่ได้คิดแต่ความงามในเชิงศิลป์และเรื่องราว
ในภาพนั้นแต่อย่างเดียว แต่แปลภาพออกไปตามทรรศนะของเขา นางสีดานี้เป็นปรีศนา
ธรรม ซึ่งอาจจะคิดได้เป็น 2 ประการ คือ ประการแรกหมายถึงการที่ท้าวชนกออกมา
บำเพ็ญเพียร บัดนี้ได้ประสบผลสำเร็จแล้วดังโคลงที่ว่า

มีบิ๊วบานเบิกห่ม
ผุดเฉพาะผู้เพียรผจง
พบพระพิสุทธิ์ทรง
คือจิตในจิตแก้ว

พลพรรคพรุ่งพร้อมแห
คือปิตธิธรรมอวล
คืนเข้าพระนครหวน
คือทอดสังฆกรรมเกื้อ

ห่อองค์
จึงแผ้ว
เสาวภาคย์ นี้อ
เกิดได้โดยตน
แหนชบวน
เอิบเอื้อ
ห็นสู่ โลกแฮ
แก่ผู้เพียรธรรม²

อีกประการหนึ่งอาจตีความปรีศนาธรรมนี้ไปในทางต่ำก็ได้

คิดต่ำมองต่ำไค้
คือชนกหอนบำเพ็ญ

ต่ำเห็น
พรตแผ้ว

¹เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ชีกมาชมเมือง หน้า 23

²ค. หน้า 24

ประพาศีลว่างความเป็น
ครันลูกเติบโตแล้ว

เช่นปู่ ลูกชนพ้อ
ลวงเข้ากินนคร¹

X เนาวรรัตน์ตีความจากภาพสี่ตามาเป็นปริศนาธรรมตามแนวทัศนวิ
ซึ่งอาจจะไม่เหมือนกับคนอื่น ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับประสบการณ์และความบังคลาใจของกวีเอง
ผู้อ่านไม่ว่าจำเป็นต้องเห็นด้วยเสมอไป ความเห็นของเนาวรรัตน์มักจะมีลักษณะเป็นข้อ
สนับสนุนมิใช่กล่าวขึ้นอย่างลอย ๆ เนาวรรัตน์กล่าวสรุปความตอนนี่ว่า

ปรากฏเป็นกฎข้อ

คิดไซ

ทุกสิ่งย่อมเป็นไป

ดังนี้

คือสิ่งทู่อยู่ใน

สิ่งหนึ่ง

บวกลบคำชาวซี

ช่องให้ชวนเห็น

บำเพ็ญเพียรเพ่งจ้อง

จึงพบ จริ่งพ้อ

เพิกสิ่งสมมติกลบ

เคลื่อนไต้

สิ่งนี้สิ่งนั้นสย

ตาสู่ เสมอมา

ใจผ่องส่องสรรพไซรั

สว่างแจ้งสัจจริง²

อีกตัวอย่างหนึ่ง เช่นตอนพระรามยกศรได้นางสีดา เนาวรรัตน์เปรียบ
เทียบกับการตรัสรู้ธรรมของพระพุทธเจ้า ดังนี้

พระรามไกวกวัดนาว

ฉลุเกลบ

เสมอมนัสมาริณ

เฉพาะไต้

สติสัมปชัญญะขึ้น

ชาญเข็ด

ยกสู่ปัญญาไซรั

ส่องแจ้งสัจธรรม

นำพระรามเมตร์ไต้

สีดา

เป็นปริศนาธรรมมา

นิมิตรผู้

¹เนาวรรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ชักม้าชมเมือง หน้า 24

²ค. หน้า 26

สมมติบุคคลสา-
พระนิพพานเพ่งรู้

มารณผู้
ระจับได้โดยตน¹

เนาวรัตน์แนะนำให้รู้จักตัวละครในเรื่องรามเกียรติ์ที่เด่น ๆ แก่ละ
ตัวตามทัศนะกวี แล้วตีความเป็นปรีชาธรรมทานของบุคคลาธิฐาน เนาวรัตน์ไม่คิดจะเล่า
เรื่องรามเกียรติ์ เพราะยืดยาวเกินไปจึงเพียงแต่สรุปแนะนำให้อ่านรู้คร่าว ๆ ว่า
ตัวไหนเป็นอย่างไร แล้วจึงเปรียบเทียบให้เห็นว่าตัวละครต่าง ๆ นั้นตรงกับสำนวนข้อใด
เช่น

สีการามลักษณะนี้	ก็อนาม รูปนอ
จิตสุธรรมนิยาม	หยิ่งรู้
สีกาสู่งคราม	เรื่องจรัส
พระลักษณะเพียงรูปผู้	ผ่องเรื่องดำรง
สีกาหลงเล่ห์ร้าย	จำแลง
คือกิเลสผูกแพลง	พลิกพลั้ง
ศึกษาเติมกำแหง	โหมจิต
จิตจึงผิดรูปตั้ง	ตกเงื่อมมือมาร ²
รามารอนราพลได้	สีกา
ธรรมที่สโมทานมา	มากพร้อม
วิชาดืบวิชา	โดยชอบ
หึงเพ่งพินิจน้อม	ตระหนักเนื้อสำนึก ³

ปราสาทพระเทพบิดรเป็นจุดหนึ่งที่เนาวรัตน์พรรณนาด้วยบทกวีอัน
ไพเราะ และแฝงไว้ด้วยข้อคิดที่ว่า ความงามของสถาปัตยกรรมต่าง ๆ นั้นผู้สร้างคือคนไม่ใช่
เทวดา นี่เป็นลักษณะพิเศษอย่างหนึ่งของเนาวรัตน์ที่ใช้กวีโวหารต่างไปจากกวีโบราณ

¹ เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ อีกมัสมเมือง หน้า 35

² ด. หน้า 59

³ ด. หน้า 146

ก็มีอกันวัน	นะหนอ
จึงประมวลมาชโล	หล่อไว
ก็กับก็กลัพอ	พันลึก
ก็ซึ้งก็ซึ้งมโ	ช่วยสร้าง รังสรรค์
เทววิธานอยู่ฟ้า	อยู่พื้น
ฤาจักรลอยลงสรรค์	เสกสร้าง
มีอมมนุษย์นี้แหละบัน-	กาลอุบัติ
เหวี่ยงหยาตละหยาตกลาง	หล่อมือสร่าง ¹

เป็นที่ยอมรับกันว่าวันนั้นมักจะมองอะไรได้ลึกซึ้งและบางครั้งก็เห็นใน
สิ่งที่คนทั่วไปไม่เห็น เนาวรตินประทับไว้ในความงามของเพดานอุโบสถวัดพระแก้ว ขณะที่
เข้าไปกราบพระจึงถ่ายทอดความงามตามที่เห็นของเขาออกมาเป็นภาษากวีว่า

พรรณรายกายภาคพื้น	เพดาน
เวมแจ่มกระจ่างจรัส	กระจ่างแก้ว
ลูกฟักกระดานพาน	คุณภาพ
ลางลาดศิลาแพรว	นั่งพื้นทรายเย็น
เบญจางคประดิษฐ์กลม	กราบกราน
รำลึกพระโพธิญาณ	หยิ่งรู้
วิจิตรจิตขจิตจรัส	ผจงสรรพ ศิลปพอ
สูงส่งศรัทธาผู้	เพ่งได้โดยตน ²

เนื้อความข้างตอนเนาวรัตน์ได้สอดแทรกเพลงกล่อมเด็ก บทแต่นางแมว
ขอฝน ผสมกลมกลืนไปกับเนื้อหาหลัก ทำให้ผู้อ่านไม่เบื่อและยังสะท้อนสภาพความเป็นไปของ
สังคมปัจจุบัน ด้วยท่าทีวิพากษ์วิจารณ์และเสียดสีไปในตัวด้วย ดังต่อไปนี้

¹เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ชีกมาชมเมือง หน้า 44 - 45

²ด. หน้า 152 - 153

เพลงกล่อมเด็กเรื่อง "โยเยโอ้อ้อ" ซึ่งกล่าวถึงความเชื่อของ
คนในชนบทที่นับถือการเซ่นไหว้ เช่น

เจียนน้ำมันทอดแป้ง	เป็นชนม
ขายขาดสองอันส้ม	สิบเบี้ย
ซื้อแพรวผูกอาคม	โพธิ์คาค
ข้าวเปลือกอีกไก่เตี้ย	แต่งต้นโพธิ์ขวัญ
สำราญสำเร็วเกลี้ยง	เกล้าดี
สำหรับกับกองผี	หมกเกลี้ยง
ถ้วยโลกอีกโอสี	หายสาป สูญแช
โพธิ์อีกผียกเพียง	ภูตยอถือสา ¹

บทเหล่านี้กล่าวถึงปัญหาเศรษฐกิจ เช่น ปัญหาของชาวไร่ชาวนา
ฝนแล้ง ทำนาทำไร่ไม่ได้ผล มีหนี้ข้าวข้าวอ้อยยังถูกกดราคาจากพ่อค้าอีกด้วย

เที่ยวแห่แมวร้องรำ	ริมทาง
ข้าวโพดผลหมากราก	หมากเบี้ย
ขอฝนฉ่ำฟ้าคราง	ถ่มครำ
ขอท่าแรงกำเปลี้ย	กำปล้ำปลุกแมว
ขอฝนแล้วอย่ารัง	รอเลย พ่อรา
ขอศักดิ์สิทธิ์ฤทธิ์แผย	พอบาง
น้ำมนต์พนหมากเคย	ขลึงพ้อ ขอพ้อ
พรมรดหัวแมวก้าง	ครอบคลุมคลุมถึง
ถึงถูกทงขาวแตก	ตายผอย
ขอแต่ขาวกลาพลอย	พลิกพื้น

¹ เยาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ชักมาชมเมือง หน้า 32

ชาวเกวียนละพันคอย
อ้อยไร่นาคะดิน

พันกรบ พันพ่อ
ตกร้อยสามหน¹

เนาวรัตน์อาถีย์เจ้าเรื่องจากเพลงกล่อมเด็กจันทร์เจ้า แล้วดัดแปลง
เสียใหม่ เป็นทำนองเสียดสีปัญหาสังคมและเศรษฐกิจปัจจุบัน ดังนี้

ขอให้ชาวกับชาว
หมูไก่อปลาอย่าแพง
ไข่ไก่ไข่เป็ดแดง
ผักสดอย่าเน่าค้าง
ขึ้นข้าวใส่บาตรบ้าง
ขอนิมนต์พระคุณ
อยู่วัดสวดมนต์สุนทร
ปรียัติธรรมคำเข้า
ให้หายให้เลเซให้
อย่าพ้ออย่าทำลาย
ผูกดวงพวงทำนายน
ไข่กิ้งกือวิสัยปล้น
ขอเจ้าข้างมาอย่า
อาทิตยเสารแนบเนื่อง
หมดตัวหมดใจเปลือง
หวยรัฐหวยราษฎรตอง

ขอแกง
ผอนบาง
คียอม เบาเทอญ
ชุดเนื้อชนนอน
เป็นบุญ
พระเจ้า
กิล เกรง
ชอบเนื้อธรรมวินัย
กิลหาย
แหลกสิ้น
หายกู
ปกอกโปปัดเขา
อยู่เมือง
สนั่นกอง
ป่วยเปล่า
อย่าตั้งติดหวย²

บทร้องจากเพลงกล่อมเด็ก "เจ้าการะเกด" ซึ่งกล่าวถึงปัญหา
การเมืองครึ่งสมัยกรุงศรีอยุธยา ว่าถูกกดขี่ข่มเหงจากฝรั่ง บทเดิมว่าดังนี้

¹ เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ชีกมาชมเมือง หน้า 68 - 69

² ค. หน้า 183 - 184

เจ้ากระเฌอเอ๋ย
อีกริชออกแวง
เมื่อยามไม่พึง

ขึ้นมาเทศไปท้ายวัง
ว่าจะไปแหงฝรั่ง
ซึ่งเจ้ากระเฌอเอ๋ย

X เยาวรีตนอาศัยเจ้าเรื่องจากเพลงกล่อมเด็กบทนี้ผู้กเป็นเรื่องราว
ครั้งหนึ่งในสมัยกรุงศรีอยุธยา แผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราชซึ่งเป็นสมัยที่บรรดา แยก
ฝรั่ง เขามาค้าขายกันมากมาย มีนายฝรั่งคนหนึ่งขึ้นมาเทศออกเที่ยวชมบ้านเมืองโดยมีคน
ไทยคอยติดตามอารักขา นายฝรั่งเที่ยวชมตลาดพบหญิงสาวถูกใจคนหนึ่งชื่อคอกไม้ เป็นหลาน
ของหัวหมื่นเจ้าช่อกระเฌอ อดีตนายทหารครั้งสมเด็จพระนเรศวรมหาราช นายฝรั่งต้องการ
จะได้เด็กสาวผู้นี้ แต่พ่อแม่ไม่ยอมยกให้ ทหารไทยผู้ติดตามรับอาสาจูงตัวสาวไปให้นาย
ฝรั่ง เป็นเหตุให้อดีตนายทหารเจ้าช่อกระเฌอโกรธแค้นยิ่งนัก คอนั้นเยาวรีตนพรรณาวา

มือกระซิบจับกริชกราว
กระโดดขึ้นมาไทย
อายฝรั่งจูงออกไป
ถูกจับแหงทั้งเข้า
เบียดห้ามลูกห้ามหอน
ดาวตกผีพุ่งฝิ่ง
ศัพทกระเฌอทายวัง
ขึ้นแต่เสียงโศกสะอื้น
รักชาติแลกชีพได้
ไทยใช้ทาสยอมไทย
ไครหยามหมื่นเกียรติไคร
สู้สุดฤทธิ์เพื่อขี้

กราดไกว
เทศเคล้า
จากประเทศ
ขจิตสิ้นถิ่นสยาม
หาฟัง
ผกผัน
ว่าแหว
กระอักแค้นคั่งใจ
โดยนัย นี้นา
ประเทศนี้
ฤากริ่น ขามฤา
ชื่อไว้ไทยสยาม¹

เนาวรัตน์กล่าวถึงปัญหาเรื่องเจ้าของที่ดินและชานาโดยดัดแปลงจากบทกล่อมเด็ก "เจ้าขุนทอง" แล้วผูกเรื่องเป็นนิทานเล่าให้ลูกฟังว่า มีชายคนหนึ่งนามว่า "ขุนทอง" มีภรรยาและบุตร 2 คน อาชีพทำนาและรองน้ำตาลขาย ฐานะความเป็นอยู่ยากจนมาก มีหนี้ซำยังเป็นหนี้เจ้าของที่ดินอีกด้วย ทำนาได้ข้าวเท่าใดก็ต้องใช้หนี้เขาหมด

เดือนกระเด็นดาวดอกเบ๊ย	เบงบาน
ส่งแต่กาดอกอาน	อกซำ
รินเหงื่อรดน่านาน	นิกนี้
ยังส่งยังทรุดซำ	ยังสู้ยังสู้ญ
เขาพูนเขาเพิ่มไต่	โดยเงิน
เงินตอเงินงอกเฟล็น	พอกเข้า
ข้าวเราใส่เราเขิน	ข้าวทาน ดอกพ้อ
ทำเพื่อทานคำเข้า	สีพันหนักหนา ¹

เจ้าขุนทองต้องไปกู้หนี้ยืมสินจากเจ้าเก่าเจ้ามาลงทุนทำนาต่อไปอีก แต่ถูกโจรปล้น ในที่สุดนาก็ถูกเจ้าเก่าโกง ขุนทองตัดสินใจจากลูกเมียเข้าสู่ตัวเมืองแล้วก็เจ็บหายไประยะเวลาหนึ่งจนกระทั่งมีผู้พบศพอยู่ปลายนา ความตอนนี้นาวรัตน์พรรณนาได้ดี เราทั้งอารมณ์และความรู้สึกสะเทือนใจ ทำให้ส่งสารเจ้าขุนทองยิ่งนัก

หันมาจูบลูกแล้ว	ลาเมีย
คอยอยู่ก่อนนอนเสีย	อย่าเฝ้า
ตอนจึกหางเคลีย	กลอพอ
พ้อจึกสู่เมืองเข้า	อย่าของกำไ

¹เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ชักมาชมเมือง หน้า 168

พ่อไปหลายรุ่งแล้ว
 อ้ายเหี่ยววอฆ่าทะเลาะกัน
 ช่วยแม่เคี้ยวตาลผืน
 ตาลโตนคูนนทอง
 หลายวันผันแต่ตน
 ตาลโตนคเจ็ดต้นเกียง
 ขุนทองพอสั่งเสียง
 บุญปลูกดินสะดุ้งแล้ว
 สางสางสั่งลูกให้
 แม่จิกไปตามยล
 กตขาวใส่ห่อจน
 ค้ากอดอยเรือเข้า
 เสียงหาเสียงไหรอง
 เสียงร่ำเสียงลือตะบึง
 ขุนทองหมคมบุญอิง
 เสียงว่าตายอยู่ท่าย
 ขุนทองไปทัพปล้น
 โขษฐกระดูกนอตรา
 ขุนศรีนอบวันทา
 ยกกระบี่ตรึงอึ้งไว
 กงอยู่เมื่อยลูกเจ้า
 กงเหกรรอยกรอง
 กงเรือและกงผอง
 กงไม่นานแนเช้า

หลายวัน
 กับน้อง
 เก็บกระบอก
 แต่งคางคองวาง
 ตาลเรียง
 ภูเกล้า
 กระเส้าสั้น
 ร่ำให้เป็นนาง
 คอยหน
 พ่อเจ้า
 จิตเสร์
 กตกุงกินนา
 เร้วถึง
 บอกราย
 เสียงกระอึก อวลเอย
 พุ่งทิ้งริมทาง
 เมืองมา
 แต่งให้
 ถือนิทร
 หวางท่ายเรือหงส์
 ขุนทอง
 กลอมฆ่า
 เพื่อนยาก
 เช็ดน้ำตาสลาย

โคลงชักม้าชมเมืองใช้เป็นหนังสือมือนำชมวัดพระแก้วได้เป็นอย่างดี เพราะให้ความรู้ทางวรรณคดีจากเรื่องรามเกียรติ์ และช่วยชี้ชวนให้เห็นความงดงามของสถาปัตยกรรมสิ่งก่อสร้างต่าง ๆ ภายในวัดตามทัศนะของกวี และประการสำคัญก็คือประโยชน์ทางด้านสังคมที่กวีได้สอดแทรกสภาพความเป็นไปของสังคมในปัจจุบันไว้ด้วยการที่เนาวรัตน์นำเอาเรื่องต่าง ๆ เข้ามาสอดแทรกในเนื้อหาหลัก (รามเกียรติ์) เช่นนี้ช่วยทำให้หนังสือโคลงชักม้าชมเมืองนี้มีหลายรสหลายอย่างต่าง ๆ กัน นับว่าหนังสือโคลงชักม้าชมเมืองนี้ถึงพร้อมด้วยรสของวรรณคดีโดยแท้

บทส่งท้ายเป็นไปตามธรรมเนียมนิยมของกวี ซึ่งต้องถ่อมตัวไว้เสมอ เพราะกวีเชื่อว่าสิ่งที่เขาทำอย่างดีที่สุดนั้น อาจจะยังไม่ดีในทัศนะของคนอื่น

คำโคลงหาร้อยบท

บาทจรูญ

เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์

แบบสร้าง

ผดตบภพ รุ่งเรือง

เพิ่มศักดิ์ ต่อเทอด

สืบสังธรรม อาร่าง

อย่ารู้วสาน¹

3. ท่วงทำนองการแต่ง (Style) X

ท่วงทำนองการแต่งหรือลีลาในการเขียนเป็นกระบวนการวิธี (Process) ในการแสดงออกของนักเขียน ส่วนมากถือกันว่านักเขียนแต่ละคนจะมีท่วงทำนองเป็นของตนเองจะเลียนแบบกันมิได้

เจือ สตะเวทิน² กล่าวว่า ลีลาหรือทำนองเขียน คือการแสดงออกซึ่งความรู้สึกนึกคิด ตลอดจนเจตนคติของนักเขียนได้แก่ การระบายความลึกซึ้งทางจิตใจและอุปนิสัยใจคอกวของนักเขียนออกมาด้วย

¹ เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ชักม้าชมเมือง หน้า 191

² เจือ สตะเวทิน "วิชาประพันธ์ศาสตร์ว่าด้วยร้อยแก้ว ลีลา และทำนองเขียน (เฉพาะบทกลอน) ฉบับที่ 1" ใน คำบรรยายภาษาไทยชั้นสูงของชุมนุมภาษาไทยของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย หน้า 82

กุหลาบ มีลิกะมาส กล่าวถึงท่วงทำนองเขียนของกวีว่า "สไตล์ หมายถึง ท่วงทำที่แสดงออกเป็นลักษณะเฉพาะตัวของกวีแต่ละคน กวีต่างก็มีแบบเป็นของตนเอง ปรากฏอยู่ซ้ำ ๆ จนสรุปได้ว่า การเขียนแบบนี้ สำนวนนี้ เป็นของใคร เช่น สำนวนสามก๊ก คือแบบที่ผู้แต่งสามก๊กใช้เรียบเรียง นักเขียนมีวิธีวางลำดับเนื้อเรื่อง เลือกใช้ถ้อยคำ ประโยค วรรคตอน หรือแนวความคิดอันเป็นลักษณะของตนเองไปต่าง ๆ กัน"¹

ฉะนั้นท่วงทำนองการแต่งของกวีจึงน่าจะหมายถึง การเรียบเรียงถ้อยคำที่เป็น ลักษณะเฉพาะตัวของกวี รวมทั้งความคิด และจุดประสงค์ในการเขียน ซึ่งปรากฏอยู่ซ้ำ ๆ กันในกวีนิพนธ์

วรรณกรรมร้อยกรองของเนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ มีลักษณะท่วงทำนองการแต่ง ที่น่าสนใจยิ่ง ซึ่งพิจารณาได้จากลักษณะเด่น 2 ประการ ต่อไปนี้คือ

3.1 คำที่เลือกสรรใช้

การเลือกคำขึ้นใช้ในการแต่งบทร้อยกรองแต่ละบทนั้น ต้องคำนึงถึงความงดงามของภาษา ทั้งทางด้านเสียงและความหมาย บางครั้งก็อาจจะใช้คำที่ให้ทั้งความไพเราะและความหมายในเชิงเปรียบเทียบ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

เมอปรางเปรียบนาฏนง	นวกปราง
รักคึงรักนุชพาง	พีมวย
ช้องนางเอกช้องนาง	กลายคลี ลงญา
โศกพิโศกสมค้วย	คึงไม้นามมี
	ตะเลงพ่าย

โคลงบทนี้กวีใช้คำซ้ำโดยเปรียบเทียบประากับปรางแก้วของนางที่นวลผ่อง เติ่งติ่งราวกับผิวมะปรางสุก เปรียบตนรักกับความรักที่มีต่อนางอย่างท่วมท้น เปรียบตนช้องนางกับผมของนาง เปรียบความโศกเศร้ากับช่อต้นอโศก เหล่านี้เป็นต้น

¹กุหลาบ มีลิกะมาส วรรณกรรมไทย หน้า 21

การรู้จักเลือกถ้อยคำที่ไพเราะด้วยเสียง และเด่นด้วยรสความเช่นนี้ เป็นการแสดงความสามารถอย่างสูงเฉพาะตัวของกวีเอง อาจกล่าวได้ว่า ลักษณะเช่นนี้เป็นท่วงทำนองการแต่งอย่างหนึ่งของกวี

เนาวรัตน์มีลักษณะท่วงทำนองการแต่งที่เป็นของตัวเอง มักใช้คำที่มีเสียงสุภาพ นุ่มนวล ไพเราะและอ่อนหวาน ที่สังเกตได้อย่างแน่ชัดที่สุดคือ เสียงของคำที่มีลีลาจังหวะเหมือนเสียงของคนตรีที่ซึ้งลง ตามกระแสเสียงหนักเบาไล่เรียงกันไป มีทั้งแผ่วเบาและหนักแน่นในบางตอน กุหลาบ นิลลิกะมาศ กล่าวว่า "เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ได้รับคำยกย่องในด้านการใช้เสียงได้อ่อนหวาน เสนาะหู ตัวอย่างเช่น กลอนที่ชื่อ วังจวนรินทร์ (คำหยาด : 2512 หน้า 177)

ถวิลถึงเรือนไทยริบไร้วาง	ชดช้อยวางระหว่างไม้ไผ่เคียงเขา
ร่มมะค่าคู่แผ่ช่วยแรเงา	ช่อกระเช้าสีดากระยาบาน
ลาดเนินรอบบริเวณเป็นทางน้ำ	ใสเย็นฉ่ำชื่นใจรีไหลผ่าน
เขาะเชิงกรวดอ้อมเกาะเลาะแก่งธาร	แล้วตกชานกระเซ็นขึ้นเป็นควันฟอง ¹

พ.ณ ประมวลมารค กล่าวว่า "ใครที่เคยอ่านคำหยาดของเนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ แล้ว ย่อมเห็นพ้องต้องกันว่า เสียงกลอนของเขาดีทีเดียว"²

ความรู้เรื่องดนตรีไทยช่วยให้เนาวรัตน์รู้จักเลือกถ้อยคำที่มีเสียงไพเราะจากที่ต่าง ๆ มาเรียบเรียงสอดประสานกันเข้าอย่างกลมกลืน ทำให้ลีลากลอนมีลักษณะสูงต่ำเหมือนเสียงดนตรี ถ้อยคำที่ใช้ก็อ่อนหวาน ละมุนละไม ให้อารมณ์แก่ผู้อ่านอย่างแผ่วเบา สังเกตได้จากดังนี้

เขาลอดขลุ่ยตรวญเสียงเพียงแผ่วผิว	ชะลอน้ำพลิวผ่านจากมานหมอง
โอดสะอื้นอ้อยอิ่งทั้งทำนอง	เป็นคำพร้องพริ้งพราयระบายใจ

¹กุหลาบ นิลลิกะมาศ วรรณคดีวิจารณ์ หน้า 96

²ม.จ.จันทร์จิรายุ รัชนี้ "คำนำเสนอ" ใน ศึกษามหาเมือง โดย พ.ณ ประมวลมารค (นามแฝง) หน้า 10

ไอ้ดอกเอ๋ยเจ้าดอกขจร	นกขมิ้นเหลืองอ่อนจะนอนไหน
กำลังแล้วแนวพนาและฟ้าไกล	เจ้านอนได้ทุกเดือนทำไมอาหาร
แล้วหวานเสียงเรียงนิ้วขึ้นหวิวหวิว	เร่งดีดตาลฝั้นบรรโลมหลอน
ก็กระชั้นสิ้นกระซอกใจจากจร	ระเร่ร่อนเร่มาเป็นอาวณ
โอใจเอ๋ยอ้างว้างวังเวงนัก	ไร้แหล่งพิภพลึกพันจะพันพัน
เพิ่มแต่พิษพิศหวังยังย่ำยืน	ระคว่ำคืนโดยอนาถแทบขาดใจ ¹

นอกจากตัวอย่างที่กล่าวมาแล้ว เนาวรัตน์ยังมีร้อยกรองหลายชิ้นที่แสดงความสามารถในด้านการเลือกคำที่ไพเราะชั้นใช้ในการแต่ง ซึ่งจะกล่าวถึงต่อไปในบทที่ว่าด้วยสุนทรียภาพทางภาษา

3.2 ลักษณะโวหารการพรรณนา

เนาวรัตน์มีลักษณะการพรรณนาความซึ่งเป็นแบบเฉพาะตัวหลายประการปรากฏอยู่ในร้อยกรองแทบทุกเรื่อง กล่าวโดยลำดับได้ดังต่อไปนี้

3.2.1 การพรรณนาที่แทรกด้วยเสียงดนตรีและเพลงไทย

ดังได้กล่าวมาแล้วว่า เนาวรัตน์มีความสามารถในทางดนตรีไทย ดังนั้นในบทร้อยกรองหลายเรื่องจึงมีเนื้อหา บทพรรณนา เกี่ยวกับเรื่องดนตรีไทย และบทเพลงต่าง ๆ ตามที่เขาถนัด เกี่ยวกับเรื่องบทเพลงนั้น เนาวรัตน์จะพรรณนาด้วยท่วงทำนองของเพลงไทย ร้อยกรองบางบทสามารถนำไปเป็นบทขับร้องได้เป็นอย่างดี ตัวอย่างเช่น

มิเคยจิตจาง
มิร้างจากใจ
อย่าได้หวนจิต
แม้ได้ชมชิด
แล้วจิตจิตจาง

¹เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ คำหยาด หน้า 198 - 199

เลิกร้างไปเล่า
 รักพี่จากใจ
 อย่าไครระกำ
 ซอกซำใจเปล่า
 คอยรักแห่งเรา
 จึ่งเฝ้าฝากใจ
 ไม่ร้างเลือนลอย¹

ร้อยกรองชิ้นนี้มีชื่อว่า "บางขุนพรหม" เนาวรัตน์ใช้ท่วงทำนองตอนหนึ่ง
 ของเพลงไทยที่ชื่อ "แขกมอญบางขุนพรหม" ตอนที่เป็้นทำนองลูกกล้อลูกขัดสลับกันวรรคต่อวรรค
 ซึ่งเป็นลักษณะพิเศษของเพลงนั้นโดยเฉพาะ เนาวรัตน์ได้นำมาเขียนเป็นร้อยกรองนำ
 บทกลอนชุดนี้เอาไว้ ซึ่งบทต่อมาว่าดังนี้

ขอสะท้านหวานฉ่ำเหมือนคำปลอบ	น้ำตาตอบน้ำตามาเป็นเพื่อน
เจ้าพลายงามความอาลัยไม่จากเรือน	สะอื้นเอื้อนอาวรณ์สะท้อนใจ
อย่าวิตกหมกไหม้เลียนวงแก้ว	ไปแล้วพี่หาลืมปลื้มจิตไม่
จงจำคำสัจย์ของพี่ไว้	เสร์วดีกเมื่อไรจะกลับมา ²

ในบทสุดท้ายของกลอนชิ้นนี้เนาวรัตน์ยังได้แทรกคำที่เลียนเสียง
 กลองไว้ เป็นเพลงหน้าทึบทางกลอง ที่เรียกว่าหน้าทึบ "ปรบไก" ขึ้นเดี่ยวที่ว่า "คิงตังคิง
 คิงตังคิง คิงตังคิง" อันเป็นจังหวะกลองที่ใช้กับเพลงไทย คิงตังอย่างกลอนดังนี้

ระทึกทันโชนทึบคิงตังคิง	คิงตังคิง คิงตังคิง คิงตังคิง
เจ้าพลายงามศรีมาลาไม่มาฟัง	เพลงก็พรากจากวังบางขุนพรหม ³

¹ เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ คำหยาด หน้า 194

² ก.

³ ก.

ลักษณะการพรรณนาเช่นนี้ยังปรากฏในร้อยกรองชิ้นอื่น ๆ ซึ่งเนาวรัตน์ได้สอดใส่ทำนองเพลงไทยเข้าไปด้วยเช่นกัน ตัวอย่างเช่น บทกลอนที่ชื่อสุรินทร์ราหู ดังนี้

น้องเป็นหญิงยากจริงจริงจะให้เห็น	พ่อก็เป็นชายเลิ่ดประเสริฐศรี
ถ้าตัวน้องเป็นชายตัวพ่อพลายเป็นสตรี	คำคำนี้จะไปแนบให้หน้าใจ
ทอดเสียงแนบแทบว่าหลิบทาเห็น	จะเกลี้ยเป็นเช่นนัยยังฝันใฝ่
เข้าอิงแอบแนบชิดสนิทใน	หอมสไบปนกลิ่นเนื้อเหมือนเงิวจันทน์

ไอ้อกชายหมายแนบอกรอก	ให้สะทกสะท้านห้ามความเป็นหญิง
หวานสะอื้น เอื้อนอ่อนจะอ่อนอิง	เหมือนมนต์สิ่งเสน่หามาทางเบา
แล้วลงนิ้วแนบพบนอช่อสายส่ง	ฝันทำนองสายหนึ่งว่าซึ่งเส้า
ไอ้สุรินทร์ราหูใจเรา	ขอใจเขาเข้าใจในพาที
ค่อยค่อยเอื้อนเหมือนสิ่งทั้งสามสาย	ว่าคล้ายคล้ายเพลงชอกลอกลืนสี
ถ้าตัวน้องเป็นชายตัวพ่อพลายเป็นสตรี	คำคำนี้จะไปแนบให้หน้าใจ ¹

ลักษณะการพรรณนาตามที่กล่าวมานี้ มีปรากฏอยู่ในบทกลอนอีกหลายชิ้น เช่น พญาโศก เพลงขลุ่ยผิว และนกขมิ้น

3.2.2 การพรรณนาที่ให้ความรู้เกี่ยวกับคติชนวิทยา

ความรู้เกี่ยวกับคติชนวิทยามักมีแทรกอยู่ในผลงานร้อยกรองของเนาวรัตน์แทบทุกเรื่อง ไม่ว่าจะเป็นบทกลอนชิ้นสั้น ๆ หรือที่เป็นเรื่องยาวติดต่อกัน เขา มักจะสอดแทรกความรู้เกี่ยวกับคติชนวิทยาเข้าไปได้อย่างกลมกลืนกับเนื้อหาของบทกลอนเรื่องนั้น ๆ ตัวอย่างเช่น ในหนังสือชักม้าชมเมือง เนาวรัตน์ได้แทรกเพลงกล่อมเด็กไว้หลายเรื่อง ได้แก่ เรื่องโยเยโยเข้า เรื่องเจ้ากระแจะ เรื่องจันทร์เจ้าขา บทเห่นางแมว และเรื่องเจ้าขุนทอง ซึ่งจะกล่าวโดยลำดับดังนี้

¹เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ คำหยาด หน้า 188

เพลงกล่อมเด็กเรื่อง "โยเยโยซ่า" ที่เนาวรัตน์นำมาดัดแปลง
แล้วผูกเรื่องขึ้นมาใหม่เป็นโคลงสี่สุภาพที่ปรากฏอยู่ในหนังสือชักม้าชมเมืองนั้น บทร้อยกรอง
ของเดิมมีดังนี้

โยเยโยซ่า	ทำนาหนองปล่อง
แม่ควายมีทอง	ออกถูกเป็นพันรู
ขนมทอดมัน	สองอันสิบเบี้ย
ไปซื้อไก่เตี้ย	ทำขวัญตนโพธิ์
ขโมยลักโก	ลักโวทานไป
เขาจับตัวได้	ที่เมืองกุฉี
หน้าแข้งเป็นผี	จุมูกเป็นไฟ
เขาตีควายไม่	กลัวหรือไม่กลัว
ไม่ขมขี้บับหัว	กลัวแล้วกลัวแล้วฯ ¹

เนาวรัตน์ได้อาศัยเค้าเรื่อง มาดัดแปลงเพลงกล่อมเด็กบทนี้ ถ่ายทอดออก
เป็นโคลงกระทู้ บ้านนอก คอก นา แล้วขยายเรื่องให้มีเนื้อความทำนองเดียวกันดังนี้

บ้าน เพื่อนบ้านพี่น้อง	คณานับ
นอก เขตนาครลี้	ลิบโน้น
คอก วัวคอกควายลี้	แซมฟาก
นา ลมมาแล้วโล้น	ลิว้างกลางนา
ดาโยแกอยู่เหยา	โยกเยก
เมียชื้อยายเยงก	โง่งงำ
ควายแกแม่เขาเกก	โกลกาก
บ้านอยู่หมู่โลกจำ	นอกกุฉีเมือง ²

¹ เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ชักม้าชมเมือง ไม่มีเลขหน้า

² ค. หน้า 29

ว่า ความตอนต่อไปดำเนินเรื่องเช่นเดียวกับเพลงกล่อมเด็ก และลงท้าย

พืงนิทานพ่อแล้ว	หลับไหล ลูกเอ๋ย
แต่งต่อเติมเจิมใน	ภาพนั้น
เพลงเก่ากล่อมไกลไกล	มาก่อน
โอเห่เอ้าคัน	คิดเฝ้าโดยคำ ¹

ในบท "เจ้าการะเกด" ซึ่งกล่าวถึงปัญหาการเมือง การขับไล่ฝรั่ง ออกนอกประเทศในสมัยกรุงศรีอยุธยา เนาวรัตน์ได้อาศัยเค้าความเดิมจากเพลงกล่อมเด็ก เรื่องเจ้าการะเกดเช่นเดียวกัน ตัวอย่างความที่ถอดออกมาเป็นโคลงแล้วมีดังนี้

มือกระซิบจับกริชกราว	กราดไกว
กระโดดขึ้นมาไทย	เทศเกล้า
อายฝรั่งวิ่งออกไป	จากประเทศ
ถูกจับแทงทิ่มเจ้า	ซจัตสันถินสยาม
เมียห้ามลูกห้ามทอน	หาพิง
ดาวตกผีพุ่งฝิง	ผกผัน
ศัพการะเกดทวยวัง	ว่าเหว
ยืนแต่เสียงโศกสะอื้น	กระอักแค้นทึงใจ ²

เพลงกล่อมเด็กอีกบทหนึ่งชื่อ "จันทร์เจ้าขา" เนาวรัตน์นำมาดัดแปลงโดยการเสนอปัญหาด้านเศรษฐกิจและสังคมในปัจจุบัน เช่น กล่าวถึงชาวยองแพงเพราะเศรษฐกิจตกต่ำ

¹ เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ชักมาชมเมือง หน้า 34

² ด. หน้า 91 - 92

ขอให้ข้าวกินข้าว
หมูปิ้งปลาอย่าแพง
ไข่ไก่ไข่เป็ดแดง
ผักสดอย่าเน่าคาง

ขอแกง
ผอนบ้าง
ดื่ย้อม เขาเทอญ
ชุดเนื้อขนหนอน¹

กล่าวเตือนสติพระที่ชอบใบ้ห่วย ผูกดวง

ขึ้นข้าวใส่บาตรบ้าง
ขอนิมนต์พระตุก
อยู่วัดสวดมนต์สุนทร
ปรีดิ์ติธรรมคำเช่า
ให้ห่วยให้เลขให้
อย่าพ้ออย่าทำลาย
ผูกดวงพวงทำนายน
ใช้กิจฉิลวิสัยปล้น

เป็นบุญ
พระเจ้า
ศีลเกรง
ชอบเนื้อธรรมวินัย
ศีลหาย
แหลกลิ้น
ท่ายก
ปลอกโป้ปดเขา²

กล่าวเสียดสีคนที่หมกมุ่นหลงมัวเมาในอบายมุข เช่น การเล่นเกม
เล่นหวย ซึ่งมีแต่จะสิ้นเปลืองไปโดยเปล่าประโยชน์

ขอเจ้าช่างมาอย่า
อาทิตยเสาร์แน่นเนือง
หมดตัวหมดใจเปลือง
หาวยรัฐหาวยราษฎรทอง

อยู่เมือง
สนั่นกอง
ป่วยเปล่า
อย่าตั้งคึดหาวย³

¹ เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ชักมาชมเมือง หน้า 183

² ด. หน้า 184

³ ด.

เนาวรัตน์ได้เสนอแนวทางแก้ปัญหาทางเศรษฐกิจไว้ว่า

ที่รวยแรงรู้สอน	รู้พอ
ที่ยากแรงยกคอ	ขยับพื้น
ที่ขาดแรงเต็มรอ	หลังตลอด
ที่ลึกแรงรู้ตน	ค้นรู้ตัวเรา
ขอเก้าอี้นั่งบ้าง	อย่าเบน เบี่ยงพ้อ
อย่าโยกอย่าโยนเขน	ขอกยอน
ขอเตียงตั้งอย่าเอน	โอนดอก
ขอแต่มีงานป้อน	ปากทองทุกคน
ขอผลงานที่ได้	จงดี
อย่าแก่งแย่งแข่งดี	ตอบโต้
ประโยชน์ประสานทวี	เวียนหัว
ปากคลองใช้คลองไม้	คลองแม่มือทำ ¹

เนาวรัตน์ไม่เพียงแต่จะสอดแทรกเพลงกล่อมเด็กลงไปเพียงอย่างเดียวเท่านั้น เขามักจะเสนอปัญหาที่เกิดขึ้นเกี่ยวกับเศรษฐกิจ ความเดือดร้อนของประชาชน เนื่องมาจากชาวยากหมากแพงเพราะฝนแล้ง มีหน้าซ้ำชาวไร่ชาวนายังถูกพ่อค้ากดราคาพืชผลอีกด้วย ดังตัวอย่างในบท "แหนางแมว" ดังนี้

ให้เขาแหแมวร้องรำ	ริมทาง
ชาวโพดผลหมากกลาง	หมากเบี้ยว
ขอฝนฉ่ำฟ้าคราง	ครีมีครำ
ขอคำแรงคำเปลี่ยน	คำปล้ำปลุกแมว
ขอฝนแล้วขอขารัง	รอเลย ทอรา
ขอศึกคี่สิทธ์ฤทธิ์เผย	พอบ้าง

¹เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ชักมาชมเมือง หน้า 185

น้ำมนต์พนหมากเกย

พรมรดหัวแมงคาง

ถึงถูกหงษ์ขาวแตก

ขอแต่ขาวกลาพลอย

ขาวเกวียนละพันคอย

อ้อยไร่นาคะถน

ขลังพ่อ ขอพ่อ

ครอบคุ้มคลุมถึง

ตายฝอย

พลัดพื้น

พันครบ พันพ่อ

ศกร้อยสามหน¹

เพลงกล่อมเด็กที่ชื่อ "เจ้าขุนทอง" เนาวรัตน์ผูกเค้าเรื่องมาจากบทร้องกล่อมเด็กของเดิมมีชื่อว่า "วัดเอยวัดโปล้" ซึ่งกล่าวถึงความไม่ยุติธรรมในสังคม เช่น ปัญหาเรื่องเจ้าของที่ดินกดขี่ข่มเหง เอาไรดเอาเปรียบต่อคนยากจน ตัวอย่างโคลงที่ดัดแปลงจากของเดิมแล้ว ดังนี้

ขุนทองไปตีฟป่น

โกนศีรษะถูกห่อตรา

ขุนศรีนอบวันทา

ยกกระบัตร์ถือธงไว้

คงอยู่เมียลูกเจ้า

คงเหงรรอยกรอง

คงเรือและคงผอง

คงไม่นานแน่ชั่ว

เมืองมา

แดงให้

ถือฉัตร

หว่างท้ายเรือหงส์

ขุนทอง

กล่อมข้า

เพื่อนยาก

เขื่อนน้ำตาสลาย²

การนำเอาเพลงกล่อมเด็กและเพลงพื้นเมืองมาแต่งผสมกับกลอนแปด ช่วยให้เกิดกลอนที่มีหลายรส ชวนให้สนุกสนาน เป็นทั้งทำนองการแต่งอีกอย่างหนึ่งของเนาวรัตน์ ที่ปรากฏอยู่เสมอ สิ่งเกิดได้จากรอยกรองหลายเรื่อง เช่น ในบทกลอนที่ชื่อ "เพลงพระจันทร์" ดังนี้

¹ เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ข้ามาชมเมือง หน้า 68

² ด. หน้า 180 - 181

จันทร์เจ้าขาขอข้าวขอแกง	ขอแหวนทองแดงผูกมือน้องข้า
พระจันทร์เจ้าแหม่กระจ่างอยู่กลางฟ้า	เชือกซึ่งข้าไกวซ่อนอ่อนลมเย็น
ขอช้างขอม้าให้น้องข้าขี่	ตบมือชื่ตบมือเข้าให้เจ้าเห็น
เอาร่องไหมรองไหมรองให้เป็น	เนอะพระจันทร์วันเพ็ญท่านเห็นแล้ว ¹

บทร่ายกรองที่ชื่อ "นาพญา" เป็นร่ายกรองอีกชิ้นหนึ่งในจำนวนหลายชิ้นที่เนาวรัตน์ แต่งด้วยท่วงทำนองของเพลงพื้นเมือง เช่น

กาเอยตาหวาน	ไม่ยากกลับบ้านแล้วเอย
น้ำเอยนํ้าคำ	ใครเชือกข้าใจเอย
รักสาวนาพญา	จะปลูกเรือนรอท่านองเอย
มีรักรวมหอ	จะปลูกเรือนตรอมตอแล้วเอย ²

เนาวรัตน์ใช้เพลงกล่อมเด็กแต่งผสมกลมกลืนกับภาพยนตร์นี้ แผงไว้ด้วยคติธรรมเกี่ยวกับความรักของแม่ที่มีต่อลูก ในบทกลอนที่ชื่อ "พิศกระดาศ"

สารพิศจะเอาใจ	มิเคยได้ดังปรารถนา
ใจร้อนกร้อนกว่า	ลมร่ำรำเพยพัด
เย็นแล้วนะแก้วใจ	อย่าร้อนไหมเลยใจเอย
"เจ้าพิศกระดาศเอย	ขาดแล้วจะซื้อใช้
สำเภาเงินสำเภาทอง	เขาจะล่องเข้ามาใหม่
แม่จะซื้อมาใช้ให้	เจ้าพิศกระดาศเอย" ³

ร่ายกรองที่มีชื่อว่า "บทเพลงแห่งปิศาจ" เนาวรัตน์พรรณนาโดยนำเอาบทเพลงชาวบ้านแทรกปนไปกับภาพยนตร์นี้ เพื่อพรรณนาตามเหตุการณ์ที่เป็นจริงเมื่อคราวเกิดวาทภัยครั้งใหญ่ทางภาคใต้ เช่น

¹ เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ถ้ำหยาด หน้า 181

² เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ เพียงความเคลื่อนไหว หน้า 11 - 12

³ ด. หน้า 84

เสียงโหยเสียงไห้
สมโภชชิงไคโคโย
"นักรบไคยาก
ปากพินังจะสนุก
ลมบาทรหาล
เพลงพลานบันดาลกิง
พี่น้องผองเพื่อนเอ๋ย
ละโหลละไหยิน

คือเสียงผีที่วโหลย
ลอลมหนาวระรารุก
และบางจากจะไคทุกข
ตะลุมพุกจะเป็นวัง"
ชะเลกรวยสะพัดลึง
ประเลงฟ้าและฟากดิน
แลสีเหวยตัวทักขณ
ประหนึ่งเปรตทุเรศไทย¹

3.2.3 การพรรณนาที่เกี่ยวกับความงดงามของธรรมชาติ

การพรรณนาที่เกี่ยวกับความงดงามของธรรมชาติโดยเฉพาะเกี่ยวกับสภาพของท้องถิ่นในชนบท เป็นแนวที่เนาวรัตน์นิตมาก มักจะกล่าวพรรณนาไว้ในร้อยกรองทุกเรื่อง อาจเป็นเพราะเนาวรัตน์ถนัดกาพย์และโคลงโศมาจากท้องถิ่นชนบท กลุ่มคล้อยอยู่กับท้องไร่ท้องนา รักความสงบและนิยมความเป็นไทยแบบพื้นบ้านธรรมดา เขามีความเต็มคำประทับใจในภูมิภาพของชนบทเป็นอย่างยิ่ง จึงพรรณนาออกมาเป็นร้อยกรองที่ไพเราะ นุ่มนวล ประณีตบรรจง ทำให้เกิดเป็นฉากธรรมชาติที่งดงามผสมกลมกลืนกันเป็นอย่างดี นับว่าเป็นท่วงทำนองการเขียนเฉพาะตัวของเนาวรัตน์อีกอย่างหนึ่ง ที่ต่างไปจากนักเขียนอื่น ๆ ตัวอย่างเช่น

ลมทุ่งโกรกโบกไกวใบตาลชู่
ฝนเฝ้าฉินขึ้นลานผ่านเป็นทาง
ลมระเร่ย่อยย่อยเจียวเกี้ยวใบข้าว
ระลอกนองกรองใสรมใบบัง

เมื่อเช้าตรู่ตะวันแดงบั้งแสงฉาง
ละอองค้างฟางข้าวอยู่พรายพราย²
กึ่งหีนน้ำระหัดน้ำท้นบั้ง
แพงพวยหยั่งยอดพินสันตะวา

¹เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ กำหนด หน้า 94 - 95

²ด. หน้า 167

เราขำน้ำนองไหลไปตามน้ำ
กลีบผีเสื้อโสนรายที่ปลายนา

เย็นเย็นจ๋าชื่นเนื้อเย็นเสื้อผ้า
ปลิวว้ายฟ้าลอยฟุ้งเหมือนทองคำ¹

เนาวรัตน์พรณนาธรรมชาติเกี่ยวกับชนบท ได้แก่ หมู่บ้าน นาข้าว
เสียงกอไผ่เสียดสีกัน สายลม แสงแดด สายน้ำ ดอกโสน และระหัดวิทน้า ธรรมชาติ
เหล่านี้จะพบเสมอ ๆ ในร้อยกรองของเนาวรัตน์ กล่าวได้ว่า สิ่งเหล่านี้เป็นลักษณะเฉพาะ
ตัวของเขาที่พรรณนาได้งดงามยิ่ง ต่อไปนี้เป็นอีกตัวอย่างหนึ่งที่มีลักษณะดังกล่าวมาแล้ว

ฝนเพิ่งหมาดหมดฟ้า	ปากกิน
หยดเหาะเปาะแปะปรอย	เปียกยอม
กินนาคินดิน	ผิงแดด
ชาวสะบัดเพชรน้ำพร้อม	พรางพรู
ไผ่พลอดออกแฉกซร่อย	ซอสี
น้ำเอื่อยเว้อยประจำคู	ขับร้อง
ระบำดอกโสนลี-	ลาระริก
ระหัดพิศน้าตอง	แต่งตาม ²

3.2.4 การพรรณนาที่แทรกด้วยบทกวีโบราณ

บทกวีโบราณโดยเฉพาะวรรณคดีเก่า ๆ เช่น ลิลิตพระลอ กำสรวล
ศรีปราชญ์ นิราศนรินทร์ ขุนช้างขุนแผน ตะเลงพ่าย และนิราศต่าง ๆ ของสุนทรภู่ ต่าง
ก็มีอิทธิพลต่อร้อยกรองของเนาวรัตน์แทบทั้งสิ้น ดังจะสังเกตได้จากการที่เนาวรัตน์ได้นำ
เอาชื่อตัวละครและสำนวนกลอนที่ไพเราะไปกล่าวแทรกไว้ในร้อยกรองของเขา
โดยเฉพาะเรื่องขุนช้างขุนแผนพบมากที่สุด ส่วนวรรณคดีเรื่องอื่น ๆ ก็มีบ้างประปราย
ตัวอย่างเช่น

¹ เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ คำหยาด หน้า 184

² เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ อาทิตยถึงจันทร์ หน้า 38

โอ้หวานนัยน์น้ำคำที่รำเรื่อง
 เพลินตะนึ่งถึงพิมพิลาไล
 อดชาวคอกณะเจ้าชีวิตวาย
 นางก็อยู่กับตึกซบพิศตรา

"ล้าควนเอ๋ยจะควนไปก่อนแล้ว
 จะโรยร้างห่างสิ้นกลิ่นมาลี
 เคยอ่านอ่านซ้ำซ้ำก็จำได้
 เคยเลื่องชื่อลือฉาวมาเชาพบ

"เอาคาบถากต้นไม้ด้านไฟเขียน
 ให้มีงูขึ้นกินมาตาชื่อยาย
 พ่อบุณแผนแก่นคางฟ้าพันฟาด
 เราโลกโคดคั่นเหมือน"

ไม่เปล่าเปลืองแรงจิตที่คิดไข
 มนต์รักในไร่ม่ายมิตลายคลา
 ไม่ตายคอกเพราะอดเส่นหา
 เพ้าวอนว่าไหว้พลางพอวางพิม¹

ทั้งเกิดแก้วพิภูละสุนศรี
 จำปีเอ๋ยก็ปีจะมาพบ"

โอ้มีงูไม้ไพรระหงจะปลงศพ
 จะกองกลบลงดินสิ้นสูญพันธุ์²

อ้ายหิวเลี้ยงตามจะฉิบหาย
 กูจะป่ายลงให้ใจรักกริก"
 กวักกวาดจนวัดหวดหวดกระดิก
 กูจะจิกกระบาลไอล้านช้าง³

กลอนคังกล   งต้นนี้ได้อิทธิพลจาก   เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน
 ึ่งทางค่านบพบาทของตัวละคร และสำนวนภาษา

อิทธิพลจากวรรณคดีโบราณที่มีผลต่อทรงทำนองการเขียนของ
 เนาวรัตน์อีกประการหนึ่งคือ การใช้โวหารเปรียบเทียบให้เห็นความยิ่งใหญ่ โดยได้อิทธิพล
 จากกำสรวลศรีปราชญ์ และนิราศนรินทร์ ตัวอย่างเช่น

นัทธิศัพท์พิศฟุ้ง
 กลิ่นกระฉอกกระฉอนขาว
 สู่เมรุอนเอนรอง
 ดินตมิ้งคัสถานทน

พุ่มพอง
 ชูชน
 ละมุนมาศ
 สะเทือน

¹ เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ คำหยาด หน้า 8 - 9

² เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ เพียงความเคลื่อนไหว หน้า 35

³ ด. หน้า 33

คือกลิ่นกินหาคว้าง	แห่งประชา
กระหน่ำน้ำพวยเยื่อน	ย่านกว้าง
แทบทุ่งพระเมรุมา	โหมหึก
แตกคิมิงคแก้วราง	ลมเมือง ¹

โคลงบางบทเนาวรัตน์นำเอาข้อความหรือวลีจากวรรณคดีเก่า ๆ
เข้าไปพรรณาสอดแทรกปะปนกันไป เช่น

นำเอาข้อความจากวรรณคดีเรื่องลิลิตพระลอมาใส่แทนบาทสุดท้าย
ของโคลงบทหนึ่งในชีกมาชมเมือง คือ

การศรัทศวรศักดิ์ไ	วงวรรณ
คือสุหร่ายโรยสุทิน	ถ้อยคล้อย
ช่วยขึ้นแก่กบิลป์	บังเกิด
"แล ระแจะตองน้อย	หนึ่งใดแรงใจ" ²

นำเอาวลีจากวรรณคดีเรื่องนิราศนรินทร์มาใส่แทนวรรคสุดท้ายของ
โคลงบทหนึ่งในชีกมาชมเมืองเช่นกัน คือ

เออรามนิราศสรอย	ลีดา
ภูนาฏลีดาลา	นิราศแล้ว
ภูผาพลัดเมืงหา	โหย
คือรักกลาตรีกแล้ว	กลาวน้ำตาคลอ ³

3.2.5 การพรรณนาที่เป็นคติ ปริชญะ ธรรมะ

เนาวรัตน์เคยได้บวชเรียนและสนใจศึกษาเกี่ยวกับหลักธรรมทาง
พุทธศาสนาามากพอสมควร โดยเฉพาะหลักธรรม ตามแนวทางของท่านพุทธทาสภิกขุ

¹ เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ อาทิตยถึงจันทร์ หน้า 83 - 84

² เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ชีกมาชมเมือง หน้า 6

³ ด. หน้า 73

จะเห็นได้จากร่องรอยหลายบทของเขาสอดคล้องกับปรัชญาธรรมะ โดยเฉพาะข้อธรรมสั้น ๆ ที่เข้าใจง่าย ชี้ชวนให้ผู้อ่านได้เข้าใจในหลักสัจธรรมนั้น ๆ เช่น ความไม่มีตัวตน ความไม่ยึดมั่นถือมั่นเป็นข้อธรรมที่ท่านพุทธทาสภิกขุจะเน้นอยู่เสมอ เนาวรัตน์กล่าวถึงหลักธรรมข้อนี้ว่า

นั้นมิใช่ไม้หญ้าฟ้าดินน้ำ	เพียงว่าทะลอมกาย้ำเพื่อผล
การแบ่งแยกเพื่อประโยชน์จกจ่าย	คราที่คนเกี่ยวข้องชานพองนาม
จึงไรสิ่งจริงจึงอันตั้งอยู่	ด้วยความรู้ลวงพนักคิดข้าม
มากความไม่มีจริงสิ่งนิยาม	เต็มด้วยความแฉ่งกว้างอันว่างวาย ¹

ความเลื่อมใสศรัทธาในพุทธศาสนาเป็นผลให้เนาวรัตน์เกิดแรงบันดาลใจ แล้วถ่ายทอดออกมาเป็นท่วงทำนองการเขียนที่มีลักษณะเฉพาะตัวอีกแบบหนึ่ง ซึ่งปรากฏอยู่ในบทร้อยกรองแทบทุกเรื่อง เนาวรัตน์มีความเห็นว่า พุทธศาสนาในยุคปัจจุบันนี้ควรจะได้รับการปรับปรุงแก้ไขกันเสียที เขามักจะเน้นให้ยึดมั่นในหลักสัจธรรมทางพุทธศาสนาเสมอ โดยให้เลิกหลงเชื่อมงายในสิ่งที่ผิด เช่น บทกลอนตอนหนึ่งในกลอนชุดประกาศกรอง เขากล่าวว่า

ศรัทธาคือความเชื่อเกื้อพรก่อ	เหมือนมิดขอสองคมจมสิ่งขร
ถ้าใช้ถูกจะหลายกระจายจร	ใช้ผิดพรจะซ่อนคมจนจมมิด
สิ่งวิเศษเวทย์ไสยไรเหตุผล	เป็นข่ายกลก้นใจให้ยึดผิด
เสียค่ายถ้าเกิดทั้งที่เป็นชีวิต	มาหลงติดเล่นคมความมงาย ²

จากการที่ได้ศึกษาท่วงทำนองการแต่งของเนาวรัตน์มานี้ จะเห็นได้ว่า ร้อยกรองของเขานั้นมีท่วงทำนองการแต่งที่งดงามด้วยศิลปะ เช่น การเลือกสรรถ้อยคำขึ้นมาใช้ และที่เด่นเป็นพิเศษด้วยลักษณะการพรรณนาที่ให้ทั้งความรู้และความคิดแก่ผู้อ่านพร้อม ๆ กันไปด้วย ถ้ายกย่องที่ว่าเนาวรัตน์คือ "กวีร่วมสมัย" จึงไม่เกินความเป็นจริงเลย

¹ เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ กำหนดประกาศกรอง หน้า 220

² เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ กำหนด หน้า 100

สุนทรียภาพในวรรณกรรมร้อยกรองของเนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์

ในการวิจารณ์ร้อยกรองไม่ว่าจะเป็นรูปแบบใด ความเอาใจใส่ของผู้อ่าน ผู้ฟัง ย่อมอยู่ที่ตัวบทร้อยกรองนั้น คือ พลังความไพเราะของการประพันธ์ยิ่งกว่าสิ่งอื่น วรรณกรรมประเภทร้อยกรองถึงแม้จะดีเกินในด้านอื่นสักเพียงใด ถ้าหากว่าในด้าน การประพันธ์อ่อนไปแล้ว วรรณกรรมชิ้นนั้นจะ ไม่เป็นที่ยกย่อง หรือยกย่องก็ไม่เป็นเวลานาน ถ้าหากวรรณกรรมชิ้นใดมีความไพเราะจับใจและสะเทือนใจผู้อ่าน วรรณกรรมชิ้นนั้นย่อมจะ เป็นที่ชื่นชมและจดจำสืบทอดกันตลอดไปชั่วกาลนาน

ความไพเราะงดงามของร้อยกรองนั้นอาจกล่าวได้เป็นสองลักษณะ คือ ความไพเราะทางด้านเสียง และ ความดีเกินทางด้านความหมาย โดยเฉพาะคำประพันธ์ประเภท โคลง ถ้าหากคุณสมบัติข้อใดข้อหนึ่งในสองประการนี้แล้ว ก็จะทำให้โคลงนั้นค่อยๆ ค่อยๆ ลงไป เป็นอันมาก ดังที่กรมหมื่นพิทยาลงกรณ์ได้ประทานคำอธิบายเรื่อง รสแห่งโคลงไว้ในภาค ผนวกสามกรุง โดยทรงชี้ให้เห็นว่า โคลงจะเด่นหรือไม่เพียงใดนั้นขึ้นอยู่กับรสคำและ รสความ แล้วทรงอธิบายรสทั้งสองไว้ดังนี้

โคลงที่เรียกว่าไพเราะด้วยรสคำ คือ โคลงที่ผสมร้อยกรองน้อยอย่างเสนาะ เพราะพริ้ง เป็นเครื่องเพลินใจแก่ผู้อ่านผู้ยิน ทำให้เกิดปรีดาปราโมทย์ มีโอชะ เปรียบเช่น อาหารซึ่งช่างวิเศษปรุงขึ้นอย่างประณีต อาหารชนิดเดียวกัน ถ้าผู้ ปรุงปรุงไม่เป็นที่มือร้อย โคลงใดไม่มีรสชนิดนี้ (รสคำ) ก็มักทำให้เกิดเบื่อหน่าย เพราะความจืด ความเผื่อน และความน่ารำคาญอื่น ๆ

โคลงที่เรียกว่าดีโดยรสความ คือ โคลงที่ยกเอาใจความน่าฟังมาแต่ง อาจ เป็นใจความดีทั้งเรื่อง ทั้งตอน ทั้งบท หรือแต่เพียงบาทเดียวก็ได้ รสความดีอาจ สะกิดใจผู้อ่านให้คิด ให้นึกชม ให้เห็นจริงตามที่แสดง ให้นับถือวาทะที่กล่าว โคลงใดไม่มีรสชนิดนี้ (รสความ) ก็มักจะขึ้นไม่พ้นขอบข่าย มีใจความดาด ๆ

หรือสิ่งที่ฝรั่งเรียกว่า แบน ๆ (Platitude) ถ้าจะเปรียบก็ดูดูไปในอากาศ ไม่มีอินโดเป็นเครื่องเจริญตาเจริญใจเลย¹

ผู้วิจัยเห็นว่า คำอธิบายนี้เป็นจริง แม้ในบทร้อยกรองประเภทอื่น ๆ ก็เช่นกัน และบทร้อยกรองใด ๆ ที่ถึงพร้อมด้วยรสคำและรสความ ย่อมแสดงว่า บทร้อยกรองนั้น ๆ เต็มไปด้วยศิลปะการประพันธ์ที่สูงส่งยิ่ง

จากการศึกษารวบรวมบทร้อยกรองของเนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ผู้วิจัยพบว่า บทร้อยกรองของเขา มีคุณค่าทางสุนทรียภาพเกี่ยวกับรสคำและรสความมาก ดังจะได้กล่าวโดยลำดับ ตามหัวข้อต่อไปนี้

1. เสียงเสนาะ

เสียงเสนาะเป็นคุณสมบัติสำคัญที่จะทำให้บทร้อยกรองงดงามในความรู้สึกของผู้อ่าน เสียงเสนาะมีขึ้นได้ด้วย

1.๑ การเล่นเสียงสัมผัส

การเล่นเสียงสัมผัสทำให้เกิดความไพเราะในคำประพันธ์ โดยเฉพาะสัมผัสภายในวรรค การเล่นเสียงสัมผัสดังกล่าวได้กล่าวถึงไปข้างแล้วในบทที่ว่าด้วยรูปแบบฉันทลักษณ์ ในที่นี้จะกล่าวโดยละเอียดนอกเหนือไปจากที่ได้กล่าวไว้ คือสัมผัสอักษรและสัมผัสสระ

1.1.1. สัมผัสอักษร

การเล่นเสียงสัมผัสอักษรมักจะจำกัดอยู่ภายในวรรคเดียวกัน แต่ก็มีอยู่ไม่น้อยที่มีการส่งต่อไปยังวรรคถัดไป โดยเฉพาะคำประพันธ์ประเภทโคลง เช่น

พระธรรมาภยาภาคพื้น
เจ็ดแฉกกระจ่างจาง

เพดาน
กระจุกแก้ว

¹พระราชวรราชโอรส กรมหมื่นพิทยาลงกรณ์ สามกรู หน้า 310 - 311

ลูกพิภพระดานพาน

ล่างลาดกิลาแพรว

เพชรน้ำฝนหล่นแล้วแก้วปรากฏ
ระเือบเอบอ้มหวังยังยืนยาว

ขณะที่ทอดร่างอย่างเกียจคร้าน
ไกรถรวญค่าความหมายทั้งหลายนี้

มิ่งมหาวารีแห่งชีวิต
ขะรุ่งโรจน์รับหริทล้าน

คุณภาพ

นั่งฝันพรายเย็น¹

หวานยิ่งรสผึ่งรวงแห่งทรงสาว
เริ่มเรื่องราววังรองของชีวิต²

นึกเนิ่นนานในความติดอันผิดที่
หนึ่งนาที่เท่านั้นแสนนานนัก³

ทั้งบรรเจิดไฟจิตรมิตมิดมน
ทั้งทุกขทนระทดท้อทรน⁴

โคลงบางบทใช้สัมผัสอักษรมากเป็นพิเศษ เกือบจะทำได้ตลอดทั้งบาท
ทำให้ใครสับสนเรายังขึ้น ตัวอย่างเช่น

กระจางแจ่มจับหวง

สาดส่องสู่สากล

โลมโลกหล่อใจคน

เพื่อบุพิสาชะฟ้า

เวहन

แกหลา

กลายเถรียด

พอกดาวดินเกษม⁵

บางกรงเเนวรัตนใช้สัมผัสอักษรตลอดทั้งบาท แต่ทำได้เพียงบาทหนึ่ง
หรือสองบาทเท่านั้น เช่น

เห็นหวงเวหาต้นหวา

จากเขตสถิตนาบรร-

หนนัณ

พดเบื่อง

¹ เเนวรัตน พงษ์ไพบูลย์ ชักมาชมเมือง หน้า 152

² เเนวรัตน พงษ์ไพบูลย์ คำหยาด หน้า 151

³ เเนวรัตน พงษ์ไพบูลย์ เพียงความเคลื่อนไหว หน้า 62

⁴ เเนวรัตน พงษ์ไพบูลย์ คำหยาดประจำกรอง หน้า 264

⁵ เเนวรัตน พงษ์ไพบูลย์ ชักมาชมเมือง หน้า 4

ครรไลสู่สรวอัน

เชิญพระอินทราชเยื้อง

ปรุ้งบทพจนาคัลไว

เสาะสิ่งพิศพิศพิศสรค์

ประจงประจุจินทน์

จำเพาะจริงอิงอ่าง

ไฟลนลามลูกเกลี้ยง

ปราสาทปรางกรัตนา

แท่นพิษะยิบสา-

หฤโศกหฤรรษหน

อินทร์สถิต

ยาตรสร้างกรุงศรี¹

แวววรรณ

เฟ็กสร้าง

เจิมประจักษ์

เอ่ยขอคำขาน²

ลงกา

สรนุกนั

หีสสุช สุกแซ

หันเหียนเหียนหาย³

โคลงบางบทมีการเล่นเสียงอักษรเดียวกันเป็นวรรค ๆ แต่ทำได้
เพียงบางวรรค เช่น

ทวิฬมารมาทอดเท้า

หมอกหม่นมีวมมน

ตะบองแปรพรายพณฑ

เคี้ยววิกเอื้อมลงอุ้ม

อะโหโโฮโศกแห่ง

ดินเหือดกรรหายโล-

ดืบเดือนดืบดวงดาว

แตกตะเกียงแก้วเกลี้ยง

ทมนั่น

มีตกลม

ฤทธิภาพ

เติกอ้อนเอาไป⁴

หนหวา แล้วเซอ

หิตเลี้ยง

คำมิต

กระจาย⁵

¹เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ชีกมาชมเมือง หน้า 96

²ค. หน้า 7

³ค. หน้า 95

⁴ค. หน้า 15

⁵เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ อาทิตยถึงจันทร์ หน้า 22

เป็ยกปอนป่ายบัตป่อง	ป็นหนี
หนาวเหน็บน้ำตาใจ	จอมม้วย
น้ำตาเป็ยกน้ำสี	เลือดสาด
รอนระควาดินควย	เคชอธรรม ¹

โคลงสี่สุภาพนิยมสัมผัสในที่ เป็นสัมผัสอักษร ซึ่งมีมากเท่าไรยิ่งดี สัมผัสนั้นอาจจะอยู่คู่กันหรือมีคำอื่นคั่นก็ได้ หรือจะให้สัมผัสทั้งวรรคหรือทั้งบาทก็ยิ่งดี มีโคลงหลายบทที่เนาวรัตน์พยายามเล่นเสียงอักษร เต็มทั่วกันตลอดทั้งบาท ซึ่งเรียกว่าโคลงกลบทอักษรล้วน ตัวอย่างเช่น

ไปปองปกปิดป่อง	เป็นไป
น้ำหนึ่งนอกนั้นใน	เนาเนา
หลงถือเล่าหลงไหล	แล่นโลด
บงบอดบอกใบ้เขื้อ	บทเขื่องบิตบึง
สั่งเสร็จสอนสรรพล้น	ส่งสาร
พระเพงพระพิศพาน	พิศพรพอง
ดืบควงดืบแดดาล	ดั้นด้น
ร่ำร่ำไรยราร้อง	เรียกเรารอนรอน ²
นอนหาหน่วงให้	หายโหย
นอนแนบนิ่งเนาเนิน	นีน
ดูดาวคาชเคือนโคย	เคี้ยวเค้น
จุ่มจอกจันทน์จุ่มจี	จุกเจิม ³

¹เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ อาทิตยถึงจันทร์ หน้า 99

²เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ฮักมาชมเมือง หน้า 76

³เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ อาทิตยถึงจันทร์ หน้า 43

ชาวขมชาวชนช่อง	ชาวไซ
ยังยุ่งเหยิง	ยั่วเยา
เสียงสิ่งสิ่งเลือกใส	สับสน
เร็วเร่ร่อนเร้า	ร่วมรณ ¹

ตัวอย่างโคลงที่กล่าวมานี้จะเห็นว่า ในบาทหนึ่ง ๆ ใช้อักษรซ้ำกันทุกคำ มีโคลงบทหนึ่งซึ่งนอกจากจะเป็นการเล่นอักษรซ้ำกันแล้ว ยังมีลักษณะพิเศษอีกอย่างหนึ่ง คือ กำหนดให้คำต้นและคำสุดท้ายของบาทเป็นคำซ้ำกัน โคลงกลบทชนิดนี้เราจะเรียกว่า โคลงกลบทอักษรวนกรอบจักรวาล ดังตัวอย่าง

โทยนวนาวเหือดแห้ง	นวนโทย
ว่างหวาดหวั่นวินวาย	หวาดว่าง
ปวดแปลบแปลบปลาบโปรย	แปลบปวด
แกลงกลิ้งเกื่องแก้นก้าง	กลิ้งแกลง ²

ในบาทที่หนึ่งคำต้นของบาทเป็นโทย คำสุดท้ายของบาทก็ต้องเป็นโทย ในบาทอื่น ๆ ก็เช่นเดียวกัน มีคำต้นของบาทเป็นว่าง ปวด แกลง คำสุดท้ายของบาทก็ต้องเป็น ว่าง ปวด แกลง ตามลำดับด้วยเช่นกัน

ครองไตรตรีตริตอง	ตามตรง
อ้ายยักอ้ายเยื้องยง	หยักย้า
เห็นหงส์หอนไหงส์	ไหง่หาน
จริงเจาะจริงจั่ว	จะแจ้งใจจริง ³

โคลงบทนี้ไม่เพียงแต่เล่นอักษรเดียวกันทุกบาทแล้วยังเล่นอักษรควบแท้และควบไม่แท้อีกด้วย ส่วนที่เป็นอักษรควบแท้ใช้พยัญชนะกล้ำกัน 2 ตัว ออกเสียงพร้อมกัน

¹เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ อาทิตย์ถึงวันทร์ หน้า 110

²ด. หน้า 108

³เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ชักมาชมเมือง หน้า 39

ได้แก่ ทรอง ไทร่ ตรี ตรง ส่วนที่เป็นอักษรควบไม่แท้ใช้พยัญชนะ 2 ตัวกล้ำกัน
ออกเสียงพยัญชนะตัวหน้าหรือตัวหลังเพียงตัวเดียว เช่น ออย่า หยิก จริง

การเล่นสัมผัสอักษรในโคลงที่นิยมกันว่าไพเราะอีกอย่างหนึ่ง คือ
การเล่นเสียงอักษรท้ายวรรคหน้ากับเสียงของอักษรหน้าของวรรคหลังในบาทเดียวกัน
การเล่นอักษรในลักษณะเช่นนี้พบมากที่สุด ว่ากล่าวได้ว่าโคลงของเนาวรัตน์แทบทุกบาท
และทุกบทมีสัมผัสเชื่อมโยงระหว่างวรรคตามที่กล่าวมานี้ ดังตัวอย่าง

ผู้เฝ้า <u>เรื่องฤทธิ์</u> ดวย	โดย <u>สตรงค์</u>
ขอม <u>เสาะ</u> สิ่ง <u>สำอาง</u>	<u>อ่า</u>
เขี้ยว <u>เล็บ</u> ยัง <u>เสื่อ</u> สาง	<u>เสาะ</u> สู่
อำนาง <u>อานำ</u> ฟ้า	<u>พิศ</u> ดาว <u>ตั้ง</u> ใจ ¹
ลม <u>เหนือ</u> นันท <u>กลอง</u>	<u>กรร</u> โ <u>ง</u>
เสียง <u>คิด</u> สะ <u>คัง</u> ดิง	<u>คำ</u> ค <u>น</u>
ซึ่ง <u>เสนา</u> ะ <u>เพราะ</u> ถือ <u>โคลง</u>	<u>กลอ</u> ซ <u>บ</u>
ป่า <u>เปลี่ยว</u> เร <u>ียน</u> น้ำ <u>ล้น</u>	<u>เลา</u> ะ <u>ผา</u> ²
เสาะ <u>แสง</u> แสง <u>สว่าง</u> โ <u>พน</u>	<u>ภา</u> ด <u>สว</u> รร <u>ค</u>
ชีวิต <u>กิด</u> คือ <u>วัน</u>	<u>ว</u> าง <u>แล</u> ว
หอน <u>นา</u> ห <u>ฤ</u> โ <u>ค</u> น <u>หรรษ</u>	<u>เหิ</u> น <u>ระ</u> ห <u>ก</u>
เก็บ <u>ประ</u> กาย <u>ใจ</u> แล <u>ว</u>	<u>กำ</u> เ <u>็น</u> ม <u>ณ</u> ี <u>ณ</u> อม ³
โอ <u>ไทย</u> ประ <u>เท</u> ศ <u>ดาว</u>	<u>แด</u> น <u>พ</u> ุ <u>ท</u>
ประ <u>ที</u> ต <u>ประ</u> ณ <u>ต</u> า <u>ส</u>	<u>สะ</u> อา <u>ด</u> ล <u>ี</u> บ

¹เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ชีกมาชมเมือง หน้า 38

²เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ อาทิตยถึงจันทร์ หน้า 7

³เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ เพียงความเคลื่อนไหว หน้า 78

จากตำราบ่วงลุด
มาหันมาหัวก้น

เสมอมัน
คืบเห็น¹

สัมผัสเชื่อมระหว่างวรรคตามที่กล่าวมานี้ เนาวรัตน์ทำได้สม่ำเสมอ
เขาเคร่งครัดสัมผัสชนิดนี้มาก สัมผัสอักษรคำท้ายของวรรคหน้าถึงแม้จะไม่ลงที่คำหน้าก็มัก
จะลงที่คำสุดท้าย และคำถัดไปของวรรคหลังเสมอ ดังตัวอย่าง

สามพานสามพ้องสู่
สามภพสามพบสกา-
คือสามพระคุณา
สาธุสะนอบนอม

เพ็ญพิสาข
วะรอม
เนื่อเนื่อ
แนวแนนในมโน²

พระมันพระมุนรู
ปริยติปริยายควร
ปาริสุทธิทีลเพียร
ปาฏิโมกษเนนซำ

บวชเรียน
เกรงยำ
ผุดผอง
นิจทีล³

พมิทมารมาทอคเท้า
หมอกหมนมีวมนมีน
ตะบองเพชรพรายพณท
เคี้ยวจักเออมลงอม

ทมินทน
มีคคลุม
ฤทธิภาพ
เค็กออนเอาไป⁴

ในกรณีที่หาสัมผัสอักษรระหว่างวรรคไม่ได้ เนาวรัตน์จะใช้วิธีเล่น
สัมผัสอักษรและสระภายในวรรคเดียวกัน เช่น

-
- ¹เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ อาทิตยถึงจันทร์ หน้า 9
²เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ซึกมาชมเมือง หน้า 5
³เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ อาทิตยถึงจันทร์ หน้า 46
⁴เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ซึกมาชมเมือง หน้า 15

พลับพลึง เปลือกกลีบแก้ว	เกสร
ใบดาบปลาบปรกงอน	ระชดช้อย ¹

เล่นสัมผัสสระดาบกับปลาบ และสัมผัสอักษร /ป/ และ /ช/

ดูยามแตกยับยั้ง	เมืองหลวง
ถึงขยะทุกถึงกอง	เกลื่อนทั้ง ²

ดูยามแตกยับ เป็นการเล่นอักษร /ต/ และ /ย/ เพื่อช่วยให้ไพเราะ
ในกรณีที่หาสัมผัสอักษรระหว่างวรรคไม่ได้

เปลวปลาบวาบพลุ่งเลื่อย	ไอยรา- วัฒน
เคียรสายสามวงงา	หกเงื่อม
อิศวรเอกองค์อา-	ทวาทอด
กรุกรอบเรือนแก้วเอื่อม	หิตทาวถือพระขรรค์ ³

สัมผัสอักษรภายในวรรคของโคลงบาทที่สามและสี่ในที่นี้คือ /อ/ /ท/
/ก/ และ /ท/ ตามลำดับ ทำให้โคลงบทนี้ไพเราะได้แม้จะขาดสัมผัสอักษรระหว่างวรรค
ก็ตาม

ในจำนวนโคลงสี่สุภาพและโคลงสี่ชั้นของเนาวรัตน์ ซึ่งรวมกันแล้วไม่
ต่ำกว่าหนึ่งพันบท มีโคลงที่แต่งขึ้นโดยไม่ใช้สัมผัสอักษรข้ามวรรคเพียงไม่กี่บท ที่เป็นเช่นนั้น
อาจเป็นเพราะเนาวรัตน์ต้องการให้โคลงนั้นมีลักษณะเหมือนคำพูดที่ใช้พูดโต้ตอบกันธรรมดา
ซึ่งไม่ต้องการสัมผัสแพรวพราว ตัวอย่างเช่น

ไม่เป็นไรดอกเจ้า	ขุนทอง
ข้าจะให้สำรอง	อีกได้
ที่หมดจดจ่านอง	เกิดนั้น
รวมอีกสี่พันใช้	แก้ด้วยดอกตาม

¹เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ชักมาชมเมือง หน้า 46

²เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ อาทิตย์ถึงจันทร์ หน้า 123

³เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ชักมาชมเมือง หน้า 64

เพียงสิ้นเดือนสิ้น
 หลวงท่านเขาจะมา
 ควรเองเร่งเร็วหา
 กำหนดสัญญาขึ้น

แหละหนา
 อดกัน
 ทางขยับ ขยายแซ
 เลิกแล้วกันไป¹

1.1.2 ถิ่นผีสักระ

ถิ่นผีสักระที่จะกล่าวถึงต่อไปนี้ เป็นถิ่นผีที่ไม่ขึงกับ แต่จะช่วยให้
 ร้อยกรองเพิ่มความไพเราะยิ่งขึ้น ในคำประพันธ์ประเภทกลอน ถิ่นผีสักระภายในวรรค
 ทำให้กลอนมีความคล่องจอง อ่านแล้วราบรื่น ช่วยให้เกิดความไพเราะ ผู้วิจัยได้กล่าวไว้
 แล้วในบทที่กล่าวถึงรูปแบบคำประพันธ์ประเภทกลอน สำหรับคำประพันธ์ประเภทโคลงนั้น
 ถิ่นผีสักระซึ่งเป็นถิ่นผีสักระไม่นิยม ถ้าหากจะมีในแต่ละบาทไม่ควรเกิน 1 แห่ง โคลงของ
 เนาวรัตน์หลายบทที่ใช้ถิ่นผีสักระตามหลักเกณฑ์ที่กล่าวมานี้ ตัวอย่างเช่น

อารยันผืนยางเข้า
 หลามหลางจากเหนือนอง
 รุกรานกันทมิฬหมอง
 รมรับขับสู่ไท

ดำเนินเดินเลาะเลียว
 ลั่นรกราวพาเสียง
 แตรแหม่แสบสำเนียง
 เต็ดกระดิ่งกระเด็นคว่ำ

ยัดครอง
 สู้ไต้
 รวมหมู่
 อีกด้วยหางแดน²
 ริมระเบียบ
 สอดท้าว
 สุนัขเห่า
 ดอกทวาทองเหลือง³

¹ เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ อีกมาชมเมือง หน้า 176

² ด. หน้า 18

³ ด. หน้า 61

แดงชาดคาคีคขวาง	ขอบเฉลิม
ปูนลาดปาดเลื้อยปน	หลังป่อง
เขมรอบขอบรงกั้เว้ม	รจิตซิบ
ราวคลั่นร่นกลอยคล่อง	กล่ำไหว ¹

ความไพเราะของการเล่นเสียงสัมผัสสระนี้อยู่ที่ทำให้มีเสียงต่อเนื่อง
สอดคล้องกันไปเป็นระยะ ๆ

เขาผินเขาเผือดหน้า	ตาหนี
ตระหนกตระหนกมี	มากแปล
แม่พอฟางตายดี	แตกอก
จวดยคายจึกเข้าแก	แม่เข้ากอดชา ²
พลยักษะย้อยยิบ	หยักขีฐ-พีแซ
กิเลสอุปกิเลสลา	ลาลัมโรยแรง ³
ฤาชาวตักบาตรขลัง	ชาวทาน
ชาวตอกตอกเบียดใช้	แข่งให้เห็นผล ⁴

จากตัวอย่างนี้เป็นการเล่นเสียงสระข้ามวรรคแต่ไม่เป็นที่นิยมและ
มีปรากฏน้อยแห่ง

การเล่นสัมผัสสระบางแห่งมักกระทำต่อเนื่องกันไปกับการเล่นสัมผัส
อักษรทั้งวรรค หนึ่งบาท หรือจากวรรคหนึ่งต่อเนื่องไปยังอีกวรรคหนึ่ง ดังตัวอย่าง

เป็นคำโยกคำย้าย	ขยายขยับ
จับจ่ายใช้สอยสรรพ	สะควกลิ้น ⁵

¹ เยาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ อาทิตยถึงจันทร์ หน้า 74

² เยาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ซึกมาชมเมือง หน้า 91

³ ด. หน้า 144

⁴ ด. หน้า 169

⁵ ด. หน้า 177

ในที่นี้เล่นเสียงอักษร /ย/ คือ โยก กับ ย้าย ในวรรคเดียวกัน
และเล่นเสียงสระ ย้าย สัมผัสกับ ขยาย แล้วเล่นอักษรต่อไปอีกคือ /ขย/ เป็น ขยายขยับ
ในโคลงบทอื่น ๆ ก็มีอีก เช่น

พี่ขาดเร่งเร่งรอรอ

หลังตลอด

พี่รักเร่งรู้ตน

คนรู้ตัวเรา¹

พระรามพระลักษมณ์มา

เนานินทร

ไมยราพเล็งขำยิ้ม

ขย่มอุ้มองค์ราม²

1.2 การเล่นเสียงวรรณยุกต์

การเล่นเสียงวรรณยุกต์มีปรากฏอยู่ในบทประพันธ์ประเภทโคลงมากเหมือนกัน
โดยใช้คำที่ประกอบด้วยพยัญชนะ สระ และตัวสะกดอย่างเดียวกันทุกอย่าง อาจจะอยู่ในที่
ใกล้เคียงหรือคนละวรรคก็ได้ เช่น

จากพรากไปจากราว

ลวงลวง

มาอวารถให้พ้อง

แผ่วเน้นนิ้วหวี³

สิ้นเสียงสิ้นรสสิ้น

เสนห์สูญ

เสียงเทศเสียงไทรทูน

เพ็ดดาว

สำเภาชชะปฏิกูล

เกลื่อนกลาด

ยอมสยบทบ้าว้าว

ทวนแล้วฤาสยาม⁴

ปราสาทรัตนาคคม

คมอดีต

อดีตปัจจุบันว่าง

ว่างว่าแห้วไหว⁵

¹ เนาวรรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ศึกษามาศเมือง หน้า 184

² ด. หน้า 112

³ ด. หน้า 138

⁴ ด. หน้า 140

⁵ ด. หน้า 61

อวิชชาคนเหตุเบื่อง
ก็อกลองใจในกฎ
พบแล้วเพ่งเพิกนุค
ใจแห่งคัมภีร์หาหน

ลมรอนลงสู่
อร่ามพระเจดีย์เพญ
เหลืองตลอดยอดองค์เป็น
ฉาบเม็คน้ำค้างชั้น

บงสุต
กลิ้งก้น
ดอนราก
เห็นเห็นเตียนหน¹
โรยเย็น เย็นรา
ภาคพื้น
ทองปลาบ
ชั้นดาวชโลมกิน²

จากตัวอย่างจะเห็นได้ว่า การเล่นเสียงวรรณยุกต์นั้นกระทำอยู่ในขอบเขตของฉันทลักษณ์ตามที่กำหนดให้ ล่วงล่วง และ ท้าวท้าว เล่นเสียงตามลำดับการผันวรรณยุกต์ แต่ หนึ่ หนึ่ ว้างว้าง และชั้นชั้น เป็นการเล่นเสียงกลิ้งก้นกับวิธีแรก หนึ่ เพื่อต้องการให้ได้ความไพเราะและถูกต้องตามตำแหน่งเอกโททางฉันทลักษณ์

1.3 ลีลาจังหวะ (Rhythm)

ลีลาจังหวะคือความไพเราะของเสียงสูงต่ำ สั้นยาว หนักเบา ที่เกิดจากถ้อยคำสัมผัสกระทบกระทั่งกัน และการหยุดแบ่งจังหวะออกเป็นช่วง ๆ หรือตอน ๆ สลับกันไป รวมทั้งการเลือกใช้คำประพันธ์ให้เหมาะกับบรรยากาศและเนื้อความ

ลีลาจังหวะในบทร่ายกรองของเนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ แบ่งออกเป็น 3 ลักษณะ คือ ลีลาจังหวะที่เกิดจากการแบ่งช่วงจังหวะของคำประพันธ์ ลีลาจังหวะที่เกิดจากลักษณะของเนื้อเรื่อง และลีลาจังหวะที่คล้ายบทเพลง

1.3.1 ลีลาจังหวะที่เกิดจากการแบ่งช่วงจังหวะคำประพันธ์

ร่ายกรองทุกประเภทย่อมมีช่วงจังหวะ เช่น กลอนสุภาพแบ่งช่วงจังหวะของกลอนแต่ละวรรคออกเป็น 3 จังหวะ เนาวรัตน์นิยามให้มีเสียงสัมผัสอักษร

¹ เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ชีกมาชมเมือง หน้า 144

² ค. หน้า 99

ตรงจังหวะตกเสมอ สัมผัสดังกล่าวนี้นี้ไม่ใช่สัมผัสบังคับ เพียงแต่เพิ่มขึ้นมาเพื่อให้เกิดความไพเราะยิ่งขึ้น เช่น

ฉันจึง <u>หน่าย</u> /จึง <u>เหนอย</u> /จึง <u>เฉื่อยช้า</u> เจ็บ <u>กัลล่ำ</u> /ซ้ำ <u>กัลลิน</u> /ฝัน <u>ท่าที</u>	เจียม <u>วาจา</u> /เจียม <u>กาย</u> /ใน <u>ทุกที</u> ความ <u>ไม่มี</u> /มัน <u>ชิง</u> /มัน <u>บังคับ</u> ¹
จะ <u>ถึกร้อย</u> /สร้อย <u>ทราย</u> /สาย <u>ส่วา</u> คน <u>ศรีกลั่น</u> /กรุ่น <u>เกรง</u> /ต่าง <u>เพลงพิน</u>	ขอ <u>อำนาจ</u> /ปราร <u>ณา</u> /อย่า <u>รู้สิ้น</u> กล่อม <u>ให้ยิน</u> /และ <u>ให้ยำ</u> /คำ <u>ว่ารัก</u> ²
ถึง <u>เป็นแก้ว</u> /นพ <u>แก้ว</u> /ก็ <u>เปล่านั้น</u> เหลือ <u>แต่แก้ว</u> /แวว <u>กลอน</u> /ช่อน <u>น้ำคำ</u>	เมื่อ <u>เขาชาด</u> /ปราร <u>ณา</u> /อารมณ์ <u>ร่ำ</u> จะ <u>ห้ามใจ</u> /ให้ <u>จำ</u> /ที่ <u>ซ้ำใจ</u> ³

กลอนบางชิ้นเป็นความตั้งใจของเนาวรัตน์ที่จะเล่นสัมผัสอักษรตรงช่วงจังหวะตก และทำได้ทุกวรรค ทำให้เกิดลีลาจังหวะที่ไพเราะรับส่งกันเป็นทอด ๆ มีลักษณะคล้ายกลบท ตัวอย่างเช่น

จะ <u>กอด</u> แก้ว <u>ด้วย</u> กลอน <u>ขจร</u> กรุ่น	เป็น <u>อก</u> หนู <u>นุ่น</u> นุ่น <u>เนื้อ</u> เมื่อนอน <u>หนาว</u>
แล้ว <u>รอย</u> ดาว <u>เรียง</u> ดวง <u>เป็น</u> รวง <u>ดาว</u>	สว่าง <u>พราว</u> กะ <u>พริบ</u> พริบ <u>ชม</u> ฉิม <u>พลี</u>
ประ <u>จวบ</u> กลาง <u>ใจ</u> ไกล <u>กระ</u> เจี๊ยก	ลอย <u>เทิด</u> คล่อง <u>หล้า</u> มา <u>เรื่อย</u> รี
อัส <u>ิน</u> ธร <u>ผ่าน</u> สู่ <u>ทัน</u> ข้าม <u>นที</u>	พี่ <u>จะ</u> ชี <u>พลาง</u> เชิญ <u>ให้</u> เพลิน <u>ชม</u>
สี <u>หิ</u> น <u>ตร</u> จร <u>ดล</u> ลอย <u>คน</u> คั่น	หลาก <u>สี</u> สิ้น <u>ชลา</u> ยีย <u>พิ</u> ไล <u>สม</u>
หมู่ <u>มิ่ง</u> กร <u>นาก</u> เกี้ยว <u>กัน</u> เกี้ยว <u>กลม</u>	ติ <u>มิง</u> กล <u>ม</u> ธาร <u>หึ่ง</u> ถึง <u>ทลาย</u>
ครุ่น <u>ข้าม</u> พ่น <u>สัด</u> ภัก <u>พิ</u> เจ้า <u>บรรพ</u>	ประ <u>ภา</u> ณ <u>นค</u> พระ <u>สุ</u> เร <u>ข</u> เน <u>น</u> หมาย
วิ <u>ทยา</u> ธร <u>เือน</u> เหมือน <u>นิ</u> ยาย	กน <u>ธ</u> ร <u>ร</u> พ <u>ราย</u> ยอ <u>สุ</u> ริน <u>ทร</u> กีน <u>รา</u>
เลีย <u>บ</u> วิ <u>มาน</u> โล <u>ม</u> ละ <u>ไม</u> ใน <u>นิ</u> มิต	อัน <u>โส</u> ภ <u>ิ</u> ท <u>วิ</u> จิ <u>ตร</u> พ <u>น</u> บน <u>เน</u> น <u>ผา</u>
แล้ว <u>คำ</u> ด <u>น</u> อ <u>โน</u> ด <u>า</u> ด <u>า</u> ด <u>า</u> ด <u>า</u>	บุ <u>ษ</u> บา <u>เบ</u> ก <u>บา</u> น <u>สะ</u> ท <u>าน</u> ไ <u>บ</u>

¹เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ คำหยาด หน้า 55

²ด. หน้า 42

³ด. หน้า 49

พลันฉิมพลีวิมานไพรไม้งาม

ทั่วทวีปหิมวันต์ก็หวั่นไหว

วิเศษแปลกแปลกเปรี้ยงเปรี้ยงเปรี้ยงไป

จนอ่อนใจกระเจิงจิตอัสจรรย์¹

คำประพันธ์ประเภทกาพย์ยานี 11 ของเนาวรัตน์กัญญามิหิมีจึงหะและ
การด่วงเสียง โดยให้สัมผัสตรงจังหวะตกในคำที่สองกับคำที่ห้าในวรรคหน้า คำที่สามกับ
คำที่หกในวรรคหลัง ซึ่งทำให้เกิดความไพเราะเช่นเดียวกัน ตัวอย่างเช่น

ข้า^๑นั่ง/บน^๒หิน^๓เหนียว

ฝึก^๑เขี้ยว/บน^๒หิน^๓ชม

รอนกราด/มากับลม

กระหน่ำโหม/พังทิวเขา

อัน^๑อย/บน^๒หิน^๓นั่ง

ก็^๑ฟ้า^๒ซาก/กับ^๓ชอกเส้า

ไฟ^๑แตก/อยู่^๒นอก^๓เตา

เพิ่ม^๑มา^๒เผา/เพราะ^๓ผิดใจ

เสียง^๑ปิ่น/ประ^๒เปรี้ยง^๓เปรี้ยง

คือ^๑เสียง^๒ป่า/สี^๓ผ้าไผ่

โอ^๑ย^๒เว็บ/ไป^๓ถึง^๔ใจ

เฮ็ด^๑จึง^๒ได้/สี^๓แมน^๔หยิ่ง

เบ้ง^๑ฟ้า/ก็^๒เห็น^๓ฟ้า

กระ^๑ณ^๒เบ้ง^๓หน้า/กับ^๔สืบ^๕เห็น^๖หนึ่ง

น้ำ^๑ตา/เขา^๒ตก^๓กริ่ง

ก็^๑ก่อน^๒เลือด/ที่^๓เคียด^๔แดง^๕²

๑.3/2 ลีลาจังหวะที่สอดคล้องกับเนื้อเรื่อง

บทร้อยกรองที่มีลีลาจังหวะสอดคล้องกับเนื้อเรื่องมีปรากฏอยู่ทั่วไป
ในบทร้อยกรองของเนาวรัตน์ บรรยายภาพตอนใดแสดงอารมณ์รัก ก็จะใช้ลีลาจังหวะอ่อนโยน
ละมุนละไม ประเล้าประโลม กล่อมใจให้เคลิบเคลิ้ม ตอนใดแสดงอารมณ์สนุกสนานร่าเริง
โกรธหรืออารมณ์รุนแรง ก็จะใช้เสียงที่ทำให้จังหวะฉับรวดเร็วหรือกระแทกกระทั้น มักใช้คำ
ตายและคำที่มีเสียงสั้น บางทีก็ใช้เสียงที่มีจังหวะกึกกัก ฮึกเหิม ตอนที่ชมธรรมชาติจะใช้
เสียงนิ่มนวลมีกังวาน และเลียนเสียงธรรมชาติ ลักษณะตามที่กล่าวมาสังเกตได้จาก
ตัวอย่างต่อไปนี้

¹เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ คำหยาด หน้า 65 - 66

²เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ เพียงความเคลื่อนไหว หน้า 14

แสดงอารมณ์รัก

อยากให้อารมณ์รักสักเท่าฟ้า
เต็มอยู่ในความว่างกว้างและไกล
หลับตาเกิดที่รักเพื่อพักผ่อน
ใจจะจับใจในจวนจรจ
โอ้ดอกเอ๋ยดอกโตกตกจากต้น
โศกสำนึกหนาวมลคนสัญจร

หมดภาษาจะหิวน้ำพุตริกได้
คือหัวใจสองดวงห้วงหาถิ่น
ฟังเพลงกลอนที่กล่อมดมนอมขวัญ
ต่างแพร่พันธุ์ใจหมั่นให้นอน
เปี่ยมน้ำฝนปนทรายปลายเกสร
นกขมิ้นเหลืองอ่อนจะร่อนลง¹

แสดงอารมณ์โกรธ

"เอาดาบดากต้นไม้ถ่านไฟเขียน
ในหม้อข้อนกินมาดาชื้อขาย
พอขุนแผนแค้นดวงฟ้าพื้นฟาด
เราโลกโตตดินเหมือนกินพริก

อ้ายหัวเลี่ยนตามมาจะฉิบหาย
กูจะป่ายลงให้ใจรักรัก"
กวัดกวาควัดหวดหวดกระดูก
กูจะวิกกระบาลไอ้ล้านช้าง²

มหามิตร
คำชนิดใดเล่าจึงเข้าใจ
ต้องการเลือกอีกก็หยดที่เจ้าอยาก
ภาพเข่นนี้อีกก็ภาพเพื่อจะดู

คำชนิดใดหนอจะพอไข
เข้าไปในใจเจ้าให้เจ้ารู้
ต้องการชากอีกก็ชากของผู้
เพื่อจะรู้ให้เจ้าหยุดหยุดเสียที³

ศาลเคียดเลือกหลานเจ้า
เถาแก่งโจงจ่านอง
ตระบัดสัตย์สามสอง
เอะอะเหะเหะทำ

ขุนทอง
ซึ่งหน้า
ตลบสำ
กม่น้ำลายลูย⁴

¹เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ คำหยาด หน้า 29

²เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ เพียงความเคลื่อนไหว หน้า 33

³ค. หน้า 18

⁴เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ชักมาชมเมือง หน้า 176

แสดงอารมณ์เศร้า

สิ่งแว่กแว่นพเก้าเคล้าโคลนคร่ำ	เขาเอือน้ำใจล้างและสร้างคำ
พอมิแว่กแว่นวิบไปกับตา	เพราะเขามาหมางจิตคิดไปเอง
ส่งสารใจไหวหวั่นและปั่นป่วน	ด้วยอึงอวลอารมณ์หลอนซ่มเหง
ที่เกรงไว้ว่าจะเลื่อนก็เหมือนเกรง	คิดถึงเพลงเสน่หายิ่งอาลัย -
โอ้แต่ไม่มีแล้วแก้วเกาสี	ที่จะมีแนวรวางยาสงสัย
กลอนจะกร่อยกลีบกลายละอาลัย	เพราะเกินกล่าวสาวใส่ให้กาгин ¹

แสดงอารมณ์สนุกสนาน

นรินทร์นราตชั่ว	เชกสเปียร์
พรอยคพราพุทธทาสเพลี้ย	วางเพื่อ
โสกระตีสไอลเคีย	ไอเตน
สิทธิตะทุเสอร์	วิธเล็ฟเวรี
โอ้ศรีเสาวลักษณ์ล้ำ	แลโลม โลกเอย
แม้ว่ามีกิ่งโพยม	ยื่นหล้า
แขวนขวัญชูชูดม	แมกเมส ไวแม่
ก็คณิสเกิดเปิดหน้า	ปวดเนื่อวาลดนม
ยอมมิยอมยอมแมน	เหมือนยอม
เลื่อนอกเนทไทปดอม	จับปิ้ง
2, 3, 4 รัปหลอม	เป็นเลข
ลบ ๑, ๒, ๓ ทั้ง	กระต๊อบข้าเหลือ ²

¹เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ กำหนด หน้า 51

²เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ เพียงความเคลื่อนไหว หน้า 100

ชมธรรมชาติ

ฝนเหิงหมาดหมดฟ้า	ฟากกิน
หยดเหาะเปาะแปะปรอย	เปี่ยมข้อม
กินนาคินคิน	ผิงแดด
ข้าวสะบัดเพชรน้ำพร้อม	นรางพรู
ไม้พลอดออกแอตครอง	ชอลี่
น้ำเออยเจอยประจักษ์	ซิบรื่อง
ระบำดอกโสนลี-	ลาระริก
ระหัดพิดน้ำตอง	แตงตาม ¹

1.3.3 ลีลาจึงหว่าคล้ายบทเพลง

บทร่ายกรองที่มีลีลาจึงหว่าคล้ายบทเพลงมีปรากฏอยู่ในร่ายกรอง

บางบท เช่น

บทกลอนที่ชื่อ "พญาโศก" มีลีลาจึงหว่าเชิงซ้ำ บางตอนมีการซ้ำคำ
เพื่อเน้นความหมายชวนให้เร้าหมอง เช่น

โอ้วากอกเอ๋ยไม่เคยใช้	โอ้วาใจใจเอ๋ยไม่เคยอ่อน
มาระอุระผะผาร้อน	ใจมารอนรอนราวราวชาติใจ
ถนอมศึกคึกแล้วเหมือนแก้วแก้ว	แก้วรักเราจะราวแล้วสิ้นแนวไส
จะซ่อนโศกกินแสงไว้แห่งใด	รังแต่ให้เร้งราวหนาน้ำตา
ทดถิ่นสี่ที่ระทิกสะอึกสะอื้น	พอผิดขึ้นซ้ำก็โศยให้โหยหา
ทุกช่วงซึกเชือดใจโลลี้ลา	ทั้งปวดปร่าพราพล้วนนี้ประพรม
แล้วรีดเน้นเกินครั้นละลั่นลึก	เหมือนจะหักใจห้ามความชื่นชม
สลัดโอดโอดพินระนระม	แหงอารมณ์รินทดประชดประชัน

ยิ่งเร็นไต่กไต่กยิ่งย่ำรำเนาว์
สะกดใจก็แจ่มแจ้งจ้านรรจ์

เจ้าชองามสามสายเพชรพรายเอ๋ย
หรือแสงซ้ำไต่กที่ที่ต่อนัก

ลายกัฬัวเพียงจะพลิกระริกสั้น
โอ้ออดพันพุ่มพวงทุกช่วงซัก

ไซขอเผยเพลงไต่กเพียงอกหัก
ไต่กเพราะรักคนกล่อซอสายใจ¹

ในบทกลอนที่ชื่อ "คำหอม" มีลีลาจังหวะซ้ำเช่นเดียวกัน ใช้เสียง
เนิบนาบชวนให้เคลิบเคลิ้ม

เคลิ้มเคลิ้มยนิถวิลาปาริชาต
หอมมาเตือนเหมือนมาตามเมื่อขามนอน

โอเจ้าดวงพวงโกมุท
ไม้สีใบค้อมหอมแน่นซ้ำ

รักเจ้าสาวสวยฉาย
หูใส่ต่างแค้นระย้าเรียง

แสงนากันมเนื้อชมพูท
หอมแก้มแก้มทิพย์กลีบดอกไม

เพียงคืนต้นตึกเมื่อเดือนตรง
เก็บไต่กจะรายไว้ที่นอน

สวสสะอาดเอี่ยมละออช่ออักษร
ต่างอารมณ์แพร่หม้อคมคำ

ครนสายก็หายสุดสุหร่ายรำ
บ่มแนกليبแก้มฉ่ำมะยเมียง

ไว้มสูงสวยสมเกล้าเกลี้ยง
สายสร้อยสอดส่องเฉยชิงสว่างใจ

บริสุทธิ์สวพริ้มผ่องใส
ละมุนละไมมาหยาตอยู่รอนรอน

ดอกไม้เจ้าจะทรงช่อเกสร
ถนอมอ่อนอุ่นแอบแนบนิทรา²

* ลีลาจังหวะในบทร้อยกรองของเนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ เป็นส่วนหนึ่ง
ที่ช่วยให้บทร้อยกรองของเขามีความไพเราะงดงาม ทั้งยังเป็นส่วนประกอบอันสำคัญยิ่งใน
การสร้างอารมณ์และความรู้สึกอีกด้วย

1.4 การเลียนเสียงธรรมชาติ (Onomatopoeia)

การใช้คำเลียนเสียงธรรมชาติหมายถึง การนำเอาเสียงของสิ่งต่าง ๆ มา
กล่าวถึงเสียงนั้น อาจจะใกล้เคียงมากหรือน้อยจากความเป็นจริงก็ได้ ถ้าวิเคราะห์คำที่

¹ เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ คำหยาด หน้า 190 - 191

² เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ เฝียงวามเคลื่อนไหว หน้า 91 - 92

เลียนเสียงธรรมชาติอย่างเหมาะสม ย่อมจะทำให้ผู้อ่านได้เข้าถึงหรือเกิดจินตนาการใกล้ชิดกับพรรณนาของบทร้อยกรองนั้น ๆ มากยิ่งขึ้น

สุนทรภู่เป็นกวีผู้หนึ่งที่นิยมใช้คำเลียนเสียงธรรมชาติในบทร้อยกรองของตนเสมอ เช่น เสียงปี่ในเรื่องพระอภัยมณีว่า "ด้วยตะริดติดดีเจ้าพี่เอ๋ย จะละเลยเร่รอนไปนอนไหน" หรือในนิราศเมืองเพชรตอนหนึ่งสุนทรภู่ใช้ว่า "ทั้งยุงชุมชุมกัดกัดบีบเปรี๊ยะประเสียงผิวระผะพื้พื้บับบับแปะ" เป็นต้น

เจ้าฟ้าธรรมธิเบศร์เป็นกวีอีกคนหนึ่งที่ใช้เสียงดนตรีในกวีนิพนธ์ ตัวอย่างในโคลงบทหนึ่งดังนี้

กลองทองตี <u>กรุ่มกรุ่ม</u>	เดินเรียง
<u>ทาทะเต็งเต็ง</u> เสียง	กรุ่มกรุ่น
เสียง <u>ปี่รี</u> เรื่อยเพียง	การะเวก
<u>แตรนแตรน</u> แตรฝรั่ง	หุ่หุ่เสียงสังข์

คำเลียนเสียงธรรมชาติในที่นี้คือ กรุ่มกรุ่ม ทาทะเต็ง แตรนแตรน หุ่หุ่ การใช้คำเลียนเสียงธรรมชาตินี้ ต้องใช้ให้เหมาะกับโอกาสและให้พอเหมาะพอดี ถ้าใช้มากเกินไปอาจหิ่นเฟือได้

เนาวรัตน์ใช้คำเลียนเสียงธรรมชาติในบทร้อยกรองเสมอ ซึ่งมีอยู่หลายแห่งด้วยกัน ส่วนมากจะเป็นการใช้คำเลียนเสียงของสัตว์ร้อง เสียงต้นไม้เสียดสีกันเมื่อลมพัด และเสียงของเครื่องดนตรี ตัวอย่างเช่น

ไผ่ <u>ซ้ออเอี้ยคเบี้ยคออก</u>	ลมลอดไล่เลี้ยวเรียวไผ่
<u>ออกแอคแอคออกคยอไกว</u>	แพใบไล้น้ำลำคลอง
กระ <u>เพ่มพลีพลีพลีกว้าง</u>	เรอวางร่างปลอยลอยล่อง
บน <u>แพใบไผ่</u> โยยง	แสงทองส่องทาบฉาบมา
ลิ่ว <u>เจื่อนเจื่อนฉิวฉิว</u>	ระบำใบไผ่ผา
นก <u>น้อยจูบจูบลิบลา</u>	วายุฟ้าฟ้อนกว้างห่างไป ¹

¹เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ คำหยาด หน้า 163 - 164

กลอนบทนี้เนาวรัตน์พรรณนาธรรมชาติซึ่งประกอบด้วย เสียงไม้เสียงคี่กัน
เมื่อถูกลมพัดดัง ออกแอค แอคออก ใบไม้ที่ลอยน้ำเป็นแพเมื่อถูกลมพัดก็ลอยร่อนไปอย่าง
ช้า ๆ แล้วตกลงมาอีก นกตัวน้อย ๆ ส่งเสียงจู้จิบบินไปมา เนาวรัตน์พรรณนาจาก
ธรรมชาติตอนนี้ได้จินตนาการที่สัมผัส ทำให้มองเห็นภาพที่มีทั้งแสงและเสียงแห่งธรรมชาติ
พร้อม ๆ กัน

เสียงของเครื่องดนตรีก็มีปรากฏในบทร้อยกรองของเนาวรัตน์หลายแห่ง
ส่วนมากเป็นเสียงของเครื่องดนตรีไทย เช่น

เสียงกลองชนิดต่าง ๆ

กลองตึกจากวัดร้าง	กร่ำ
ทุ้มทุ้มคุ่มคุ่นไห	หางเสียง ¹

กลองกระชั้นซัดจ้วง	จิงหาวะ
ตึงตึงตึงตึงคำ	สะควากัน ²

กลิ่นซัดฉาดฉาดริน	เกรงฉันท
ร่ำร่ำร่ำร่ำกลองแกลน	กระตุคคั่น
ลมพายุทักษณายัน	ขยอนขยิก
ตุงตุงตุงปะป็น	ป่าวเปิง ³

เสียงฉิ่งเสียงฉาบ

ฉิวเฉวี่ยเรอชิงชิง	ฉิ่งฉับ
หรีดหรีดกระซิบรับ	เรอช้า
กราดประกับกรับจับ	จิงหาวะ
วิบวิบแซ่ซ่า	ฉาบไว้งเชิงไหว ⁴

¹เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ อาทิตยถึงจันทร์ หน้า 38

²ค. หน้า 44

³ค. หน้า 8

⁴เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ชักมาชมเมือง หน้า 138

เสียงแคน

ลมประสานเสียงแคนว่าแคนแคน
เหงื่อกรีนตาถูแล้งน้ำแห้งตรม

เปิบข้าวทุกคราวแคนความชื่นชม
ร่างภูมซานไซ้จนเขียวขาว¹

ตามปกติก็จะใช้คำเลียนเสียงได้นั้นจะต้องเลือกใช้ให้เหมาะกับเนื้อเรื่อง ถ้าตอนใดมีเนื้อเรื่องเกี่ยวกับชมธรรมชาติ หรือต้องการบรรยายฉากธรรมชาติ ก็มักจะนิยมใช้คำเลียนเสียงสอดแทรกลงไปด้วย สำหรับเนาวรัตน์นั้นนอกเหนือจากการเลือกเสียงของธรรมชาติได้เหมาะสมแล้ว คำเลียนเสียงของเครื่องดนตรียังมีความหมายทางจังหวะของเพลงไทยอีกด้วย เช่น

ทุ่มทุ่ม เป็นเสียงของกลองที่ตีในเพลงหน้าพาทย์ทั่วไป
ติงต๊ิงติง เป็นจังหวะกลองที่เรียกว่า หน้าทับปรบไก่
ตึ้งตึ้งตึ้งตึ้ง เป็นจังหวะกลองที่เรียกว่า หน้าทับตะลุง

คำเลียนเสียงธรรมชาตินั้นมีความหมายอยู่ในตัวเองโดยไม่ต้องอธิบาย ถ้ารู้จักเลือกใช้ให้เหมาะสมก็จะได้ทั้งเสียงที่ไพเราะ และความหมายที่ดีอีกด้วย เนาวรัตน์เป็นคนช่างสังเกตและรู้จักฟังเสียงของธรรมชาติ เช่น เสียงคน เสียงสัตว์ เสียงฝน และเสียงของต้นไม้ แลวนำเสียงของสิ่งเหล่านี้มาพรรณนาได้อย่างงดงาม เช่น

เสียงที่แสดงอารมณ์ต่าง ๆ ของคน ได้แก่

เสียงที่แสดงอารมณ์สนุกสนานร่าเริง ครึกครื้น ปั่นด้วยเสียงโห่

กระห่มครมเขนมอง

ประโคมตี

กระครึกกระครน เหม

โห่ฮิ้ว²

¹เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ เพียงความเคลื่อนไหว หน้า 20

²เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ อาทิตย์ถึงจันทร์ หน้า 43

เสียงที่แสดงอารมณ์โกรธของคนอย่างรุนแรง เช่น

ตะบักสียี่สามสอง

กลบสำ

เออะอะเหะเหะทำ

ถ่มล่ำลายดูย¹

เสียงของคนที่แสดงความรู้สึกเศร้าสลดใจ แสดงออกมาเหมือนเสียงอุทาน

อะโฮโฮโหดแห่ง

หนหาแล้วเฮย

ดินเดือดกรรหายโล-

หิตเลียง²

เสียงของคนบ่นจิ้งจ่า

อายหนูอินางแม่

คงชะเง้อชะจิ้งจ่า

พอมึงคงถึงคำ

กว่าจะข้ามกินนมา

การเลียนเสียงธรรมชาติเกี่ยวกับเสียงของสัตว์ เสียงฝนหยด และเสียง
ต้นไม้ เนาวรัตน์พรธนาได้เหมาะสม และได้ความหมายเด่นชัด เช่น

เสียงร้องของลูกควายที่เพิ่งเกิด

ลูกมึงจะตะโพง

พวงแม่

แหงแหง เขางอเจ้า

งอกแน่นแหม่น⁴

เสียงหายใจของสัตว์

ลูกแหงใจกเงกมา

มะเมื่อม

ฟึดฟัก รีบหยาดขึ้น

ชุ่มน้ำลายเลีย⁵

¹เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ชีกมาชมเมือง หน้า 176

²เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ อาทิตย์ถึงจันทร์ หน้า 22

³เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ เพียงความเคลื่อนไหว หน้า 16

⁴เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ชีกมาชมเมือง หน้า 30

⁵ด. หน้า 30

เสียงของผิงบินตอมเกสรดอกไม้

รอรับรวิเว-
หงหงหอมผิงหอม

หาสน์รุ่ง เร้วเวย
เหวน¹

เสียงฝนหยด

ฝนเพ็งหมาดหมดฟ้า
หยดเหาะเปาะแปะปรอย

ฟากกิน
เปี้ยกยอม²

เสียงต้นไม้หักโค่น

น่านวันถล่มสือเทาเฝ้าอากาศ
หักคะโครมครื้นครื้นละลั่นตาม

ตะแบกพาดไผ่แผงดูแดงหลาม
ตะวันวามลอยวาดลงลาดเนิน³

นอกจากที่กล่าวนี้ก็มีเสียงปิ่นและเสียงดาบ เช่น

โพล่พล่พระลบลิบ
ผ้าเปรี้ยงเหมือนเสียงฟ้า

ระยิบยับตรงยอดหญ้า
ที่ฟ้าครางลงหึ่งขึ้น⁴

พ้อซุนแผนแก่นทองฟ้าฟื้นฟาด
เร้าโลดโตดคันเหมือนกินพริก

กวัดกวาดฉวัดหวดหวดกระดิก
ภูจะจิกกระบาลไอ้ล่านช้าง⁵

ตัวอย่างที่กล่าวมาทั้งหมดข้างต้นนี้ จะแสดงให้เห็นได้ชัดว่า การเลียนเสียงธรรมชาติให้ผลทางด้านจินตนาการเป็นอย่างยิ่ง

¹เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ อาทิตยถึงจันทร์ หน้า 45

²ค. หน้า 38

³เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ กำหยาด หน้า 159

⁴เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ เพียงความเคลื่อนไหว หน้า 16

⁵ค. หน้า 33

2. ศิลปะในการเรียบเรียงถ้อยคำ

วรรณกรรมร้อยกรองของเนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ประกอบด้วยศิลปะในการเรียบเรียงถ้อยคำอย่างสูง ทำให้เกิดความงามและความไพเราะหลายประการ สิ่งที่ได้จากการใช้คำ การเล่นคำ การซ้ำคำซ้ำวลี และการซ้ำความหมาย ซึ่งจะกล่าวโดยลำดับดังนี้

2.1 การใช้คำหรือวลี

การใช้คำหรือวลีในบทร้อยกรองของเนาวรัตน์มีหลายลักษณะ ซึ่งพิจารณาได้ดังนี้

2.1.1 การใช้คำเรียบง่าย

บทร้อยกรองของเนาวรัตน์หลายบทที่ใช้คำธรรมดาเรียบง่าย เพื่อต้องการสื่อความหมายถึงผู้รับอย่างรวดเร็ว ผู้อ่านจะรับรู้และเข้าใจได้ทันทีโดยไม่ต้องพิจารณาตีความ บทร้อยกรองแนวนั้นที่เด่นที่สุดคือ รวมกลอนชุดเมตตา และร้อยกรองที่มีเนื้อเรื่องเกี่ยวกับศิลปะเพื่อชีวิต สำหรับรวมกลอนชุดเมตตานี้ถ่ายทอดมาจากภาพอีกต่อหนึ่ง และมุ่งจะใช้สอนเด็กให้รักสัตว์ จำเป็นต้องใช้ภาษาที่ง่าย ๆ เพื่อเด็กจะได้เข้าใจ เช่น

ก่อนจะตายทรมานเหมือนกินหมด
ความรักซึ้งพยามมีทุกชีวิต
ทำประธานอายุขัยให้ชีวิต
ควรสอนเด็กให้มีปณิธิรัก
แมลงน้อยลอยน่าน้ำคู่อำตอย
เพียงเฝ้าดูสัณนิคิดคิดเจือจาน

แมลงมดทั่วไปไม่แพกหิน
สารพันภัยเวรเป็นทุกชนิก
ถึงน้อยนิดก็หวงแหนอย่างแน่นหนิก
ให้รู้จักเมตตาอย่าหมิ่นราน
ชีพน้อยน้อยมีใครได้ส่งสาร
ชื่อว่าท่านกรุณาเมตตาจริง¹

¹เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ กำหนดประคำกรอง หน้า 208

ในบทร้อยกรองที่มีทำนองปลูกเร้าอารมณ์ บางบทก็ใช้คำง่าย ๆ ตรงไป

ตรงมา เช่น

"แม่จ๋าเขาคือใครกัน"	"เขานั่นเพื่อนพ้องน้องพี่"
เขามีแต่มิตรแต่ไมตรี	เขาคือลูกที่ดีของปวงชน"
"เขาเป็นลูกแม่ใช่ไหมแม่"	"ใช่แน่ลูกจ๋าอย่าฉงน"
เพราะเขาเป็นลูกผู้ทุกข์ทน	ที่คนเหี้ยมคดหยามโยโยไฟ"
"เขาเจ็บเหมือนแม่หรือเปล่าแม่"	เมื่อเสียงแซ่ซอกสลับเข้าใส่"
"ความเจ็บที่เขาไม่เท่าไร"	ไม่เท่าที่เจ็บใจแทนเรา" ¹

2.1.2 การใช้คำที่มีเสียงอ่อนหวานประณีตบรรจง

บทร้อยกรองส่วนมากของเนาวรัตน์มีท่วงทำนองการใช้คำลักษณะนี้แทบทั้งสิ้น เนาวรัตน์เลือกคำที่ไพเราะอ่อนหวานประณีตบรรจงมาเรียบเรียงให้ผสมกลมกลืนกันดี ไม่ว่าเขาจะเลือกใช้คำประพันธ์ชนิดใดหรือเขียนเรื่องประเภทไหน นับว่าเป็นความสามารถอย่างสูงยิ่งของเขา ตัวอย่างการใช้ถ้อยคำที่อ่อนหวาน เช่น

ขอฝากพิศตรพิ์เพียงเคียงพิศตรพิ์ริม	ต่างทาบทิมเห็ดทิดเกี้ยวทิดดา
ขอฝากโอษฐ์แอมโอษฐ์พวงนา	ต่างมุกตาประดับกรรมกัณธมาลย์
ขอฝากรักแล้งเก็จเพชรรัตน	ขอเชิญทิดหิทยางถ์ต่างคำหวาน
อย่าโรยเหมือนมาลีมาลาลาน	ช่วยเว็จจานจรัสสายสุนทรายใจ ²

บทร้อยกรอง "เกี้ยวพาลิน" ก็เป็นอีกบทหนึ่งซึ่งเนาวรัตน์พิถีพิถันในการใช้คำอย่างประณีตงดงามยิ่ง

เมื่อก้าวพ่นหนทางอย่างผู้เฒ่า	กว่าจะสู่สุสานแห่งการกลับ
สืบพงษ์ให้ไพบูลย์ถูกละชิบ	เป็นสรียกับแก้วประจักษ์น้ำแควน้อย

¹เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ เพียงความเคลื่อนไหว หน้า 7

²เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ คำหยาด หน้า 16

ขอฝากเกี่ยวเกี่ยวกระหวัดไว้รัดเกล้า   กับแก้วกำป็นเกศพิเศษสร้อย
 ดับแสงเพชรเม็ดเทียมทุกเหลี่ยมรอย   ด้วยแสงพลอยไพลินดินเมืองกาญจน์¹

รวมกลอนชุดวาริตุริยางค์ซึ่งได้รับอิทธิพลจากธรรมชาติบ้านเกิดเมือง
 นอนมาเป็นสิ่งบันเทิงใจ แทบทุกบททุกตอนเนาวรัตน์สรรหาคำมาใช้ได้อย่างงดงาม เช่น

ก่อนสายธารสุดท้ายเคลื่อนกลายร่าง   เป็นเว้งว่างว่าเหวอะเลหลง
 ก่อนสายธารทิ้งฝั่งเพื่อหลั่งลง   เป็นวังวาวรีแห่งนี้รินคร
 ขอชมเดือนเพื่อนดาวในดาวห้อง   ชับห่านองร้องกลอนฝ่ายพอนฝัน
 ถึงความหลังความรักอีกสักวัน   ต่างถ้อยทิพย์อาถรรพ์เห็ดบรรณา²

เนาวรัตน์ใช้คำอย่างประณีตบรรจง โดยเฉพาะการเลือกคำที่มีเสียง
 อันไพเราะ ตัวอย่างเช่น

ลมร่ำคำซิบเกล้า   กลอเสียง
 กระดิ่งกิ่งสตาลเรียง   รอบรอย
 โพธิ์ทองผ่องทาบเพียง   โพธิ์ทิพย์
 ลับลิบระย้าหอย   แหงหวงพิหารหา³

โคลงบางบทเนาวรัตน์จงใจใช้คำที่ไพเราะซ้ำ ๆ กัน ทำให้เกิด
 เสียงที่ไพเราะ เช่น

ควานหาคดวงลวงดาว   ประดับดิน
 ลอยเลื่อนลงวาริน   ประดับหล้า
 ธรณีนี้ดาวนิล   ประดับเนตร
 เดือนปลอชดาวจากฟ้า   ฝากดาวประดับแด⁴

¹ เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ เพียงความเคลื่อนไหว หน้า 90

² เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ กำหนดประกายกรอง หน้า 251

³ เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ชักมาชมเมือง หน้า 41

⁴ เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ กำหนด หน้า 89

การใช้คำที่อ่อนหวานประณีตบรรจงมีปรากฏอยู่โดยทั่วไปในบท
ร้อยกรองของเนาวรัตน์ เท่าที่ขกท้าวอย่างมานี้เป็นเพียงส่วนหนึ่งเท่านั้น

2.1.3 การใช้คำอิพิภาษ

คำอิพิภาษเป็นคำซ้ำชนิดหนึ่งโดยใช้พยัญชนะหรือเสียงพยัญชนะตัวหน้า
ซ้ำเข้าไปข้างหน้าคำ เช่น ริก ๆ เป็น ระริก ยิบ ๆ เป็น ยะยิบ เป็นต้น คำพวกนี้
ความหมายไม่เปลี่ยนแปลง แต่จะช่วยให้เกิดความไพเราะด้านเสียงของคำโดยทำให้เกิด
จังหวะเสียงหนักเบา ตัวอย่างเช่น

ห่มห่มท้าวว่าเรื่อยจะเจือขแจ้ว
กระทบสายกระทั้งเสียงเพียงผ่อนพิก

มโหรีรีเรื่อยจะเจือขแจ้ว
มิ่งขวัญแคว้นแผ่นดินประทีนไทย

ฝึกกุ่มที่รอกิน
พริกเผาพะพาไพย

กรันเสื่อไปกระต่ายปากกาโลด
ที่เรงร่ากลาล่าเพราะน้ำดี

ในญารกนนั้นมีทาง
หากน้อยจึงทาเงิน

แซ่กพิทสี่งกิตกรัน
คือกลิ่นฟุ้งฟายฟอง

พะพริ้มแผ่วโอคัพนกระชั้นหนัก
แผ่วพุกั๊กอัมแอ้มแลลล้อย¹

วะแ่วแ่วอารมณ์มาอ่อนไหว
ซุบซวยขึ้นชีวิตสนิท²

มาเปรี้ยวลิ้นน้ำลายโรย
มาเผ็ดเผาะอยู่เพียงคอ³

เตนกระโตกุดตึงปลากะดี
ระริกรี่ริกเราจะเข้าไซ⁴

เปลี่ยวอ้างว้างไรคนเดิน
เป็นเงางามระวามไว⁵

ครวญตะนอง
ฝั่งซ้ำ

¹ เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ คำนิยามประคำกรอง หน้า 262

² ด. หน้า 263

³ เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ เพียงความเคลื่อนไหว หน้า 15

⁴ ด. หน้า 45

⁵ ด. หน้า 55

มโหรีที่กระตักกลอง

เฉลิมโลก

ร่ำหลังตะกั้งน้ำเนตรเฝ้ามาเฉลิม¹

จำเรียงช่อดวงคำ

คิมหวาน

คิมหวนวิเวกพานพะพร้งพะพรายเพริศผจงจาร

บรรเจิด

บรราบบรรจงทั้งทอดเนื้อทำนอง²

จากตัวอย่างที่กล่าวนี้จะเห็นได้ชัดว่า เนาวรัตน์จงใจใช้คำอุปมาส
เพื่อให้เกิดความไพเราะทางด้านสัมผัสอักษรและได้เสียงหนักเบาตามต้องการ

2.1.4 การใช้คำที่มีความหมายลึกซึ้งสูงส่ง

การใช้คำที่มีความหมายลึกซึ้งสูงส่งหรือกำยานักเพื่อต้องการจะ
ให้เหมาะสมกับเนื้อเรื่อง โดยมากจะมีเนื้อเรื่องเกี่ยวกับเขตไหว้ครู ไหว้พระ และบทสวด
มหาราชชา ตัวอย่างเช่น

ศรีศรีพิเศษศรี

พิสุทธศรีรัตน

พิสาขบุษิต

ลิขิตคำโคลงถวาย

บรรยายบรรยงยาตร

พุทธศาสนายุกาล

ประมาณสองพันห้า-

ร้อยยี่สิบห้า

ร่ำเรื่องราวเรียบร้อย

เชิญอ่านเอาโอช้อย

เอกไว้โหวาง

ที่เว³

องค์ภูมิพลพระมหาราช

นฤนาทนิวัติศรีย

โอมศรีพระศรีรัตนตรัย

อติเรกวราภรณ์

¹ เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ เพียงความเคลื่อนไหว หน้า 94

² เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ชักมาชมเมือง หน้า 136

³ ด. หน้า 3

สราชมพรพระศรีอริสทิบ	สุรกีฬาสโมสร
อาเกียรพาทพระมหิธร	คณะฉันทปัญญา ¹
โอมศรีเสาวลักษณ์ราช	ราชินีนาถนิรามย์
สุภาวาร์เวียนพานวีย	น่านนภาลิยประเทืองทอง
ศรีศรีศรีรัตนโรจน์	สรรพสมโภชประชาผอง
บายศรีเบิกศรีกรรอง	กลองพระขวัญมิ่งมเหสี
เพ็ญโสมพิศแสงพ่าย	โฉม ธ เทิดทวยธเรศตรี
โฉมกัญบติ	ฉัตรพิทพร้อมเลงวาว ²

2.1.5 การใช้คำหรือวลีที่มีความหมายเปรียบเทียบ

เนาวรัตน์มีความสามารถในการสร้างคำขึ้นใช้ โดยการประสมคำหรือวลีเพื่อใช้ในบทกลอนถ้อยคำหรือวลีที่สร้างขึ้นนี้อาจจะไม่มีใช้ ทั่ว ๆ ไป ในทางกาพย์กลอนนั้นไม่ถือว่าเป็นข้อบกพร่องหรือเสียหายแต่อย่างใด เพราะกวีนั้นมีสิทธิพิเศษที่เรียกกันว่า กวียานุโลม (Poetic license) คือสิทธิอิสระที่จะคิด เรียบเรียงถ้อยคำที่จะใช้ถ้อยคำในรูป ในวิธี และในความหมายที่ไม่เป็นไปในลักษณะธรรมดาก็ได้ ตัวอย่างเช่น

เพชรน้ำค้างพร่างหล่นบนใบไผ่	เจียรระโนนพริตต์จรัสแสง
ระบิตใบเบิกกรมบังลมแรง	ระวิ้งแวงวารา รุ่ง รุ่ง รวงดา ³
เพชรน้ำฝนหล่นแล้วแก้วปรากฏ	หวานยิ่งรสฝางรวงแห่งทรงสาว
ระเอิบเอมอ้มหวังยังยืนยาว	เริ่มเรื่องราว รังรองของชีวิ ⁴

คำว่า เพชรน้ำค้าง เพชรน้ำฝน มีความหมายเชิงเปรียบเทียบให้เห็นว่า หยาดน้ำค้าง และหยาดน้ำฝนที่เกาะติดใบหญ้าใบไม้ นั้น เมื่อต้องแสงอาทิตย์จะสุกใส

¹ เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ก่ำหยาด หน้า 3

² ด. หน้า 4

³ ด. หน้า 144

⁴ ด. หน้า 151

เป็นประกายแวววาว ประจุเพชรที่เจียรระโนแล้ว เนาวรัตน์ใช้คำว่า เพชรประสมกับ
คำว่าน้ำค้าง และน้ำฝน ได้ความหมายดีโดยไม่ต้องอธิบาย

เพชรน้ำค้างค้างหล่นบน <u>พรมหญ้า</u>	เย็นหยาดฟ้ามาผืนหลังวันใหม่
เกล้าเกลี่ยหยอกดอกหญ้าอย่างว้าวย	เมื่อแดดดาวใบไม้ไหวตะวัน ¹
โอหน่อค้ำนั้นนอนไหน	คุ้มห่อพุ่มไม้มาหม่ม
นับดาวนาวเดือนเพื่อนชม	<u>พรมฟากมุ้งฟ้าหล่นฟาง</u> ²

เนาวรัตน์ใช้คำ พรม ประสมกับคำอื่น โดยปกติแล้วคำนี้หมายถึง
เครื่องลาดที่ทำด้วยขนสัตว์ เมื่อนำไปประสมกับคำอื่นแล้วทำให้สิ่งนั้นมีลักษณะสวยงาม
คล้ายพรม ดังเช่น พรมหญ้า ให้ความหมายว่า ที่แห่งนั้นมีหญ้าขนหนาแน่นเหมือนปูลาดด้วย
พรมสีเขียว พรมฟาก* ให้ความหมายว่า ฟากที่ใช้ปูนอนหรือนั่งนั้นมีลักษณะคล้ายปูด้วย
พรมเช่นกัน

ลิ่วเจื่อนเลื่อนฉิวฉวน้ำ	<u>ระบำใบไม้ผวา</u>
นกน้อยจูบจับลิบลดา	วายฟ้าพ้องกว้างห่างไป ³
<u>ระบำใบหญ้าระยับ</u>	พ้องรับเงารายไม้ร่ม
ดอกม่วงไม้ป่าอาคม	พรมแพรบนพรมส้มคราม ⁴
<u>ระบำดอกโล่สน</u>	ลาระริก
ระหัดพัดน้ำตอง	แต่งตาม ⁵

¹เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ คำหยาดประกายกรอง หน้า 242

²เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ คำหยาด หน้า 196

* ฟากหมายถึงไม้ไผ่ที่สับให้แบนสำหรับปูพื้นเรือน

³เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ คำหยาด หน้า 164

⁴เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ เพียงความเคลื่อนไหว หน้า 87

⁵เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ อาทิตย์ถึงจันทร์ หน้า 38

แล้งละห้อยสร้อยเส้าเริ่มเข้าคำ	ก็พลันน้ำขึ้นเสียงจำเรียงขับ
<u>ระบำนัว</u> เน้นระบายกรายกระขับ	แล้วทอดแผ่วเพียงประทับแนบนับนิ้ว ¹
ลมฝนโชยขึ้นกลิ่นไอดินหอม	สะแกค้อมกิ่งก้มร่มฝนจำ
เราเป่าใบไม้ขับลำน้า	<u>ดอกระบำน้า</u> ฝนบนลานดิน ²

เนาวรัตน์ใช้คำระบำประสมกับคำอื่น เพื่อจะเปรียบเทียบให้สิ่งนั้นมีลักษณะคล้ายกับการเต้นรำของคนซึ่งมีจังหวะลีลาที่สวยงาม

ระบำใบไม้ ระบำใบหญ้าและระบำดอกโสน ทำให้เห็นภาพกิริยาอาการของใบไม้ ใบหญ้าและดอกโสนเมื่อถูกลมพัด จะเคลื่อนไหวลอยขึ้นลงเหมือนกิริยาของคนเต้นระบำซึ่งมีจังหวะลีลาที่สวยงาม ส่วนระบำนัวมีอนันต์ เกิดจากกิริยาการเป่าขลุ่ยต้องใช้นิ้วมือปิดเปิดโล่เรียงไปมาเพื่อให้เกิดเสียงมีท่วงทำนองสูงต่ำ แลดูเหมือนว่านิ้วมือกำลังเต้นระบำ

ดอกระบำน้าฝน มีความหมายต่างไปจากที่กล่าวมา เนาวรัตน์อธิบายว่า หมายถึงน้ำฝนเต้นระบำได้ โดยเขาได้สังเกตเห็นหยดน้ำฝนที่ตกลงบนลานดิน มองเห็นดอกดวงและมีน้ำฝนแตกกระเซ็นคล้ายคนเต้นระบำ

<u>แพขนตา</u> ทารกเริ่มยกคิ้ว	กับปีกผีเสื้อเรื่ออ่อนสร้อย
พรจากเทพธรรมาชาติเริ่มหยาดย่อย	ตะตรงรอยระริกเต้นเป็นระยะ ³

ปกติคำว่า แพ ใช้กับสิ่งพื้นน้ำมาผูกติดกันเป็นผืน สำหรับใช้เป็นพาหนะหรือลอยน้ำไปเช่นแพซุง แพไม้ไผ่ เป็นต้น โดยปริยายหมายถึงสิ่งที่ติดกัน เนื่องกันอย่างแพก็ได้ วากกลอนข้างบนนี้เนาวรัตน์ใช้คำว่า แพขนตา ทำให้เห็นภาพว่า ทารกน้อยนั้นมีขนตาคดคำเรียงกันเป็นแพ

¹เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ กำหนด หน้า 195

²ค. หน้า 184

³เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ กำหนดประคำกรอง หน้า 255

เขี้ยวใบข้าวราวกลืนทาบฟันพลั่ว
แว่วเพลงรักลอยลมหวานคมเคี้ยว

แลโล่งลั่วลานรอบขอบฟ้าเปลี่ยว
คอยวันเกี่ยววันใกล้กระโถกาย¹

หวานคมเคี้ยว เป็นคำพูดที่เข้าใจกันในหมู่ชาวนา ต้นข้าวที่หวาน
คมเคี้ยวหมายถึงต้นข้าวนั้นมีกอและลำต้นที่สมบูรณ์เก็บเกี่ยวง่าย เนาวรตินใช้คำนี้ในความ
หมายว่า การเก็บเกี่ยวข้าวชาวนามีความรื่นเริงเบิกบานใจเป็นอย่างยิ่ง

เคี้ยวเคื่อนอย่างเคี้ยวคีน้อง
ตากพระพิบเพียงดาวซีวัน

นิ้วตองแต่น้อยหนึ่งผืน
ใกล้กันก็จะไม่มารบกวน²

เคี้ยวเคื่อนและเคี้ยวคิ้วให้ความหมายเชิงเปรียบเทียบว่า พระจันทร์
มีรูปโค้งอย่างเคี้ยว (พระจันทร์ข้างแรม) และคิ้วก็มีรูปโค้งเหมือนเคี้ยวเช่นกัน

ธิดาดอกไม้ย้ายแย้ม
น้ำค้างเกลี้ยงแถมแววมว

ช้อยแซมช้อยใบไหวหาม
หยอกล้อพ้อถามนำชัก³

ธิดาดอกไม้มากหมายถึงดอกไม้ที่สวยงาม ใช้คำธิดาประกอบกับคำดอกไม้
เพื่อให้ถ้อยคำมีความไพเราะ

โอ้วยามสายัณห์ปานฉะนี้
พรสุททัยปลายประทีปวิบวอมแวม

รอเทวีแห่งทิวามาตะแถม
จุมพิตแก้มกรรณีก่อนลาไกล⁴

เทวีแห่งทิวา หมายถึง ผีเสื้อที่สวยงาม เนาวรตินต้องการสร้างคำที่
ไพเราะนี้เพื่อใช้เรียกชื่อผีเสื้อ

พิณสายรุ้งรายประเลงเพลงความหลัง
พรมารีตุริยางค์หลังระบาย

แม่ปึงวังยม่านผสานสาย
เล่านิยายยิตยาวเจ้าพระยา⁵

¹ เนาวรติน พงษ์ไพบูลย์ คำหยาดประคำกรอง หน้า 252

² เนาวรติน พงษ์ไพบูลย์ คำหยาด หน้า 196

³ เนาวรติน พงษ์ไพบูลย์ เพียงความเคลื่อนไหว หน้า 87

⁴ เนาวรติน พงษ์ไพบูลย์ คำหยาดประคำกรอง หน้า 258

⁵ ค. หน้า 145

วาริคุริยางค์ หมายถึง คนตรีจากสายน้ำโดยเนาวรัตน์ได้แลเห็นว่าสายน้ำ
เป็นธรรมชาติที่ไหลเรื่อยไม่มีตัวตน และตึกมันไม่ขาด *

เรื่องเจาน้ำพริ้มพรายบนใบแก้ว	กระเพื่อมแพรวเพียง ระบายรำล่อง
<u>โค้งตะวันสะพานรุ่งรุ่งละออง</u>	ผีเสื้อทองแมลงทับบินวิบไว ¹

โค้งตะวันคือตะวันรูปโค้งนั่นเอง ส่วนสะพานรุ่ง คือ รุ่งกินน้ำที่มองดู
เหมือนสะพานยาวโค้งจากขอบฟ้าด้านหนึ่งไปจรดขอบฟ้าอีกด้านหนึ่ง

เนาวรัตน์สร้างคำและวลีขึ้นใช้ตามที่กล่าวมานี้ นอกจากจะมีความหมาย
ในทางเปรียบเทียบที่ดีแล้ว ยังเป็นการสร้างภาพในจินตนาการได้อีกด้วย

คือความฝันสีทองของดอกไม้	เมื่อวันใกล้จะถึงกาลลงรณร่วง
หรือวันที่ผลิพิษุมชะอุ่มพวง	ย้ายเขมทรวงเส้นहारวาระ ²

ความฝันสีทอง หมายถึงความฝันอันสวยงามของดอกไม้ที่รอให้ผีเสื้อเข้า
ไปผสมเกสรต่อมากลิบบอกจะร่วงหล่นและกลายเป็นผลต่อไปในวันข้างหน้า

2.1.6 การใช้คำกะทัดรัด

การใช้คำกะทัดรัดหมายถึงการใช้ถ้อยคำน้อยแต่ได้ใจความมากและ
สื่อความหมายได้รวดเร็ว เนาวรัตน์ใช้คำในลักษณะนี้มีเป็นอันมาก อาทิเช่น

ลูกกลมโลมโลแก้ว	เบญกาย
เสนาระระนากราดกราย	กรวดย่ำ
ฉิ่งฉิ่งเขินนอกฉาย	โอบฉวัด เฉวียนแย
<u>ไล่หลบลอดเลี้ยวปล้ำ</u>	<u>ปลอดแล้วถึงโลม³</u>

---

*เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ เป็นผู้ให้คำอธิบาย

¹เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ คำหยาดประคำกรอง หน้า 171

²ค. หน้า 257

³เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ชักมาชมเมือง หน้า 109

จะเห็นได้ว่าในบาทสุดท้ายของโคลงบทนี้ใช้คำโคลงตลอดเลยแปลว่าแต่ละคำให้ความหมายในตัวเองโดยไม่ต้องอธิบาย ทั้งการเรียงลำดับคำก็ให้ความหมายเป็นไปตามลำดับอีกด้วย ส่วนในวรรคต่อมาใช้คำปลอด เป็นคำที่กะทัดรัดให้ความหมายกว้างซึ่งหมายถึงเป็นที่ว่างเปล่าไม่มีคนพลุกพล่าน คำว่าโลมก็เช่นกันให้ความหมายกว้างขวางหมายถึงการเคล้าคลึงโอบกอดด้วยความเสนหา

อสุรินทรเจียนสิ้นฤทธิ์	ศรราม
ง้างเหวี่ยงเขวี้ยงขวานขวาม	ขวับขว้าง
ผาดพลายวาดฉวัดตาม	พระตอบ โตเฮย
รามซิบรามสุรกวาง	คว่ำลัมจมลง ¹

โคลงบทนี้เนาวรัตน์ใช้คำง้างเหวี่ยงเขวี้ยงขวาน แต่ละคำมีความหมายในตัวเอง ช่วยให้เห็นกิริยาท่าทางของการเขวี้ยงขวาน ว่าจะต้องง้างขวานขึ้นเต็มเหวี่ยง แล้วก็เหวี่ยงขวานออกไปจนสุดแขนเสียงดัง ขวับ

พระปรากฏพรภาพปั่น	ปูนเขียน
เจิดกระจิงผจงเจียร	เจว็ดฟ้อน
นพสุลสายฟ้าเฉวียน	วรฉัตร เฉลิมเวย
ช่วยซ่อฟ้าชีซอน	ฉวีรุ้งรวีฉาย ²

ฉวีรุ้งรวีฉาย คำในวรรคนี้แต่ละคำมีเสียงสัมผัสไพเราะมาก และใช้คำกะทัดรัดให้ความหมายกว้าง ซึ่งหมายถึงการที่แสงอาทิตย์มากระทบกับซ่อฟ้าที่ประดับด้วยแก้วและกระเบื้องทำให้เกิดแสงเป็นไฟ ระกายเหมือนสีรุ้งราวกับจับตา

กระจางแจ่มจับหวง	เวหน
สาดส่องสู่สากล	แกหลา

¹เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ชักมาชมเมือง หน้า 36

²ด. หนา 41

โลมโลกหล่อใจคน
เพ็ญพิสาชะฟ้า

กลายเกรียค
ฟอกดาวดินเกษม¹

โคลงบทนี้มีความหมายลึกซึ้งเปรียบเทียบกับสัญลักษณ์คือพระจันทร์ ซึ่งเป็นรูปวงกลม ตรงกับสัญลักษณ์ของพระธรรม ซึ่งมีรูปเป็นวงกลมอันหมายถึงความว่างนั้นเอง พระจันทร์นั้นช่วยให้โลกที่มีดิสสว่างขึ้นเช่นเดียวกับพระธรรมที่ช่วยให้ชีวิตพ้นจากความมืดไปสู่ความสว่าง หรือจากความไม่รู้ไปสู่ความรู้แจ้ง

โลมโลกหล่อใจคน กลายเกรียค ใช้คำน้อยมีความหมายกว้าง เปรียบเทียบได้ลึกซึ้ง หมายถึง พระจันทร์ให้ความสว่างแก่โลกทำให้จิตใจคนขึ้นบาน เช่นเดียวกับพระธรรม ซึ่งมีขึ้นเพื่อช่วยให้มนุษย์คลายจากความทุกข์

เพ็ญพิสาชะหมายถึง วันวิสาขบูชาซึ่งมีพระจันทร์เต็มดวง ฟาฟอกดาว ฟาในที่นี่เป็นสัญลักษณ์หมายถึงสิ่งที่สูงหรือสิ่งดีงาม ดาวหมายถึงสิ่งต่ำสิ่งไม่ดี ดังนั้นฟาฟอกดาวหมายถึงสิ่งดีงาม (พระธรรม) จะชำระล้างสิ่งไม่ดี

เพ็ญพิสาชะฟ้า ฟอกดาวดินเกษม มีความหมายกว้างหมายถึง เนื่องในวันเพ็ญที่มีพระจันทร์เต็มดวงนี้ สิ่งสูงหรือสิ่งดีงาม (พระธรรม) จะชำระล้างสิ่งไม่ดีในจิตใจทำให้มนุษย์ไปสู่ความสุข*

มาแลแก่โลกแล้ว
คงพระปัญญาไสว
คงพระศรัทธาใน
สำสัทรสำสัถาว

ลอยไกล
สว่างดาว
แนวขอบ
สำเกื้อสำสม²

โคลงบทนี้ให้ความหมายกว้างขวางเช่นเดียวกับโคลงที่กล่าวมาแล้ว หมายถึงพระพุทธเจ้าอุบัติขึ้นในโลก ถึงแม้จะละสังขารไปแล้วก็ยังฝากพระปัญญาและพระศรัทธาในทางที่ถูกต้องไว้แก่โลกไว้

¹เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ชีกมาชมเมือง หน้า 4

*เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ เป็นผู้ให้คำอธิบาย

²ดู หน้า 4

สำสั่วสำสั่วสำสั่ว สำสั่วสำสั่วสำสั่ว โกลงบาทนี้เล่นคำสำ
เหล่าหรือบางพวก ให้ความหมายกว้างคือ สัตว์ทั้งหลายที่เข้ามาอยู่ในแนว
บางพวกก็ได้บรรลุผลสำเร็จ บางพวกไม่ได้รับผลสำเร็จแต่ก็ยังมีอัตราเก็

2.2 การเล่นคำ

การเล่นคำเป็นวิธีหนึ่งที่ทำให้บทกวีไพเราะ ฉะนั้นจึงถือว่าการเล่นคำเป
ศิลปะที่สำคัญ จัดเป็นเทคนิคอย่างหนึ่งของกวี ในร้อยกรองของเนาวรัตน์มีการเล่นคำ
หลายลักษณะ ดังเกิดได้ดังนี้

2.2.1 การเล่นคำเป็นชุด

การเล่นคำเป็นชุด ปรากฏชัดเจนในคำประพันธ์ประเภทโคลง
การเล่นคำประเภทนี้มีจำกัดอยู่ภายในวรรคเดียวกัน แบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือ
การเล่นคำส่วนหน้า การเล่นคำส่วนท้าย และการเล่นคำส่วนหน้าลือกับส่วนท้าย

การเล่นคำส่วนหน้า

การเล่นคำส่วนหน้าเป็นการเล่นคำเป็นชุดปรากฏที่ส่วนหน้า
ของวรรค ตัวอย่างเช่น

ควรรศรีควรรคึกคึกไว้

วงวรรณ

การเล่นคำจากตัวอย่างนี้คือ ควรรศรี ควรรคึกคึก อาจตั้งเป็นชุด
ของการเล่นคำได้ว่า ควรรศรี ควรรคึก เสียงของคำมีลักษณะถูกกันและแบ่งเป็น 2 จำนวนเท่า ๆ
กัน เท่ากับเป็นการกำหนดช่วงจังหวะในการอ่านไปในตัวด้วย

สำราญสำราญ เกลี้ยง

เกล้าดี

สำรับกับกองมี

หมดเกลี้ยง¹

สำราญสำราญ ตั้งเป็นชุดของการเล่นคำได้คือ สำร สำร
เสียงของคำมีลักษณะถูกกัน และแบ่งเป็น 2 จำนวนเท่า ๆ กันเช่นเดียวกับตัวอย่างที่

กล่าวมาแล้ว การเล่นคำเป็นชุดนี้มีปรากฏในโคลงอีกหลายบท เช่น

<u>ธรรมมาธรรมะสร้าง</u>	สมตุลย์ ¹
<u>จิกจาดจิกจิดได้</u>	ถึงฤา ²
<u>วันนวันนัตถะ</u>	ตลาดนัต ³
<u>เขาใหญ่เขายิ่งค้าย</u>	บุญโต ใดฤา ⁴
<u>ตายลตายอมตัง</u>	ตรึงตรา ⁵

นอกจากการเล่นคำเป็นคู่ ๆ โดยมีจำนวนเท่ากัน และเหมือนกันแล้ว ยังมีการเล่นคำทำนองเดียวกันอีกแบบหนึ่ง ดังตัวอย่างต่อไปนี้

<u>กีมือกีนัว</u>	นะหนอ
<u>งประมวลมาชลอ</u>	หล่อไว ⁶

กีมือ กีนัว เป็นการเล่นเสียงเฉพาะพยางค์หน้าเท่านั้นโดยมีคำที่เหมือนกันอยู่คำหนึ่งคือก๊ ส่วนคำหลังนั้นจะเป็นคำอะไรก็ได้ แต่ยังคงมีจำนวนคำเป็นชุดคู่กันอยู่เหมือนเดิม ตัวอย่างอื่นที่มีลักษณะทำนองเดียวกัน เช่น

<u>ละลายละลายปั่น</u>	ปรุงใจ ⁷
<u>พระเอยพระบาทแก้ว</u>	กราบทูล ⁸

¹ เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ อาทิตยถึงจันทร์ หน้า 12

² ด. หน้า 16

³ ด. หน้า 17

⁴ เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ เพียงความเคลื่อนไหว หน้า 65

⁵ เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ คำหยาด หน้า 101

⁶ เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ชักมาชมเมือง หน้า 44

⁷ ด.

⁸ เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ อาทิตยถึงจันทร์ หน้า 100

จะเห็นได้ว่าการเล่นคำเป็นชุดตามแบบแรกและแบบที่สองนี้ มีคำที่เป็นตัวยืมอยู่คำหนึ่ง แบบแรกนั้นพยัญชนะทั้งคู่ไม่เปลี่ยนแปลง แต่แบบที่สองพยัญชนะที่ตามหลังตัวยืมเปลี่ยนได้

การเล่นคำเป็นชุดอีกแบบหนึ่งมีลักษณะแตกต่างไปจากที่กล่าวมา ด้วยการให้คำคู่หลังส่งสัมผัสไปยังคำท้ายวรรค ดังตัวอย่าง

คำเปล่งคำปริเปลื้อง   เปล้าคำ¹

คำเปล่งคำปริเปลื้อง ทั้งเป็นชุดของการเล่นคำคือ คำ ป

คำ ป ป

ยั้งแน่นยั้งนานโน   ยั้ง²

การเล่นคำชุดนี้คือ ยั้งน ยั้ง น น

ตัวอย่างอื่น ๆ ที่เล่นคำทำนองเดียวกัน คือ

เสียงแจงเสียงแจกแจ้ว   ประจำ

ไปหย่อนไปหยุดยิ้น   คำเข้า³

ยั้งรวงยั้งรายรวง   เริงแรง⁴

กั๊พกั๊พข่มไม้   ช่วยสร้างรังสรรค⁵

ค้างอยู่ค้างยลย้า   ขอมรู้เพียงตัว⁶

การเล่นคำชุดดังกล่าวนั้นนอกจากจะได้เสียงสัมผัสที่ไพเราะแล้ว ยังได้ช่วงจังหวะที่เหมาะสมต่อการออกเสียงอีกด้วย

¹ เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ อาทิตยถึงจันทร์ หน้า 70

² ด. หน้า 59

³ ด. หน้า 63

⁴ ด. หน้า 104

⁵ เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ชักมาชมเมือง หน้า 44

⁶ ด. หน้า 181

การเล่นคำส่วนท้าย

การเล่นคำส่วนท้ายมีลักษณะเหมือนกับการเล่นคำส่วนหน้า เป็นแต่เปลี่ยนมาอยู่ท้ายวรรคเท่านั้น มักปรากฏในบทประพันธ์ประเภทร้อยแก้ว ตัวอย่างเช่น

ศรีสิทธิพิเศษสิทธิ์	จตุรวิธิบาท	อวย <u>อำน</u> า <u>จ</u> อ <u>ำน</u> รรณ ----
กรุงเทพมหานคร	อมรรัตนโกสินทร์	เลิศ <u>ระ</u> บิ <u>ระ</u> เบง
ลือละเวงว่อนหล้า	ต่าง <u>มา</u> ค <u>า</u> มา <u>ข</u> าย ----- ¹	

การเล่นคำส่วนหน้ากับส่วนท้าย

การเล่นคำแบบนี้มีคำอื่นแบ่งกลาง ระหว่างคู่แรกกับคู่หลัง ดังตัวอย่าง

ครอบ <u>คร</u> ว <u>เข้า</u> ครอบ <u>คร</u> อง	-----	เติล <u>เป็น</u> ว <u>า</u> เติล <u>ปล</u> อม
เติ <u>ก</u> พ <u>อม</u> ว <u>า</u> เติ <u>ก</u> พิ	เติ <u>ก</u> ติ <u>ก</u> ลิ <u>บ</u> ดู <u>ค</u> า	เติ <u>ก</u> ช <u>ื่อ</u> ว <u>า</u> เติ <u>ก</u> ชน ----- ²
แตก <u>เร</u> ื่อง <u>จน</u> แตก <u>เร</u> ื่อ		รอน <u>ร</u> อน
เขา <u>เก</u> ก <u>กะ</u> ตา <u>ซ</u> อน		ช <u>ก</u> ไ <u>้</u> ³

2.2.2 การเล่นคำซ้อน

การเล่นคำซ้อนหมายถึงการนำเอาคำซ้อนมาแยกออกจากกันเพื่อเล่นคำล้อกัน ตัวอย่างคำประเภทนี้ได้แก่

ถูกเหี้ยยบถูกขำราว   ล้มแควนรอนขวิญ⁴

เหี้ยยบขำ ถูกแยกเป็น 2 คำ โดยตามหลังคำถูกเช่นเดียวกัน การเล่นคำซ้อนช่วยสร้างความไพเราะให้แก่บทประพันธ์ เพราะคำซ้อนมีเสียงอักษรอย่าง

¹ เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ อาทิตยถึงจันทร์ หน้า 2

² ด. หน้า 3

³ เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ชีกมาชมเมือง หน้า 29

⁴ ด. หน้า 18

เดียวกัน เป็นการช่วยเพิ่มสัมผัสให้แก่โคลงมากยิ่งขึ้นอีกด้วย

ในวรรณกรรมประเภทโคลงของเนาวรัตน์มีการเล่นคำซ้อนประเภทนี้จำนวนมาก ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ไอ้ไทยประเทศดาว	แดนพุทธ
ประณีตประณีตใส	สะอาดสิ้น
จากตำตราบสูงสูด	เสมอนั้น
มาหันมาหันคิน	กั๊บกั๊บกิน ¹

หัน ตามพจนานุกรมหมายถึง เอาของวางลงแล้วตีให้เป็นชิ้นเล็ก ๆ หันหมายถึงเข้าพันแทงด้วยอาวุธ หันหัน เป็นคำซ้อนที่หมายถึงเข้าฟาดฟันให้เป็นชิ้นใหญ่น้อย การเล่นคำซ้อนในที่นี้กลับคำหัน เป็นหันหัน แล้วแยกคำซ้อนนี้ด้วยคำมาเป็นมาหันมาหัน

พลิกพลิ้วน้ำเหน็บแนม	ขลุ่ยหนาว
โหยแหบเป็นท่วงหวง	หึกห้าม
สารพัดพิบัติคราว	กินสัถย์
อย่าขุ่นอย่าของคราม	เข็ดคำ ²

ขุ่น หมายถึง มัว ไม่ผ่องใส เป็นคำเดียวได้ ข้อง หมายถึง เกี้ยว ติด ขุ่นข้อง หมายถึงโกรธ อารมณ์ไม่ดี หรือข้องใจ มักจะใช้รวม ๆ ว่า ขุ่นข้องหมองใจ การเล่นคำซ้อนขุ่นข้องในที่นี้ใช้คำ อย่า มาแยกออกจากกัน ช่วยเน้นให้มีท่วงท่ายิ่งไปกว่าเดิม และช่วยทำให้เกิดเสียงสัมผัสที่ไพเราะอีกด้วย

การเล่นคำซ้ำในลักษณะนี้ยังมีปรากฏในโคลงอีกหลายบท โดยมีตำแหน่งของการเล่นคำอยู่ในที่เดียวกัน ตัวอย่างเช่น

¹เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ อาทิตยถึงจันทร์ หน้า 9

²ด. หน้า 44

มีตายคาบนี้นึก
จิกอยู่จิกยังด้วย

วันพุธ
อย่างใด¹

อยู่ อาจใช้คู่กับยังได้ เช่นใช้ว่าอยู่ยังยืนยง หรืออาจจะใช้ได้
ตามลำพังคำเดียวก็ได้ ในที่นี้ถูกแยกออกแล้วตามหลังคำจิก เป็น จิกอยู่จิกยัง

หนึ่งการราษฎร์เร่งรู้
มวลประชาเป็นชาติ
ประโยชน์สุขสามารถ
อย่ากอบอย่าโกยแก้ว

ใจราษฎร์
ชอบแล้ว
เสมอภาค
ก่อตั้งแคตน²

กอบ ตามพจนานุกรมมีความหมายหลายอย่าง เช่น บริบูรณ์
เต็มไป หรือรวมกันเข้า โกยมีความหมายว่า กวาดหรือพวยเข้ามามาก ๆ เช่น โกยข้าว
โกยเลน กอบโกย เป็นคำซ้อนหมายถึง เอาให้มากที่สุดเท่าที่จะเอาได้ ในที่นี้ถูกแยก
ออกแล้วนำหน้าด้วยอย่า เป็น อย่ากอบอย่าโกย

แผงร้านปิดร้านหลบ
บางพลานสังวันไกล
ขอลากกระชากไป
เสียงร่ำเสียงร้องเรา

ระวิงกีย
กลาคเตา
เป็นชอบ
เรียกให้ไกรยน์³

คำซ้อนร่ำร้อง ตามพจนานุกรมหมายถึงพร่ำร้องขอ ร่ำร้อง
อาจแยกเป็นคำและมีความหมายใช้ได้ตามลำพัง ในที่นี้ใช้ตามหลังเสียง เป็น เสียงร่ำ
เสียงร้อง

เป็นที่น่าสังเกตว่า การเล่นคำซ้อนของเนาวรัตน์มักจะกำหนด
เอาไว้แน่นอน คือ ใช้เล่นคำเมื่อต้องการจะสรุปหรือย้ำความในบาทสุดท้ายของโคลง
ซึ่งจะเห็นได้จากตัวอย่างที่กล่าวมาแล้วนี้

¹ เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ อาทิตยถึงจันทร์ หน้า 124

² เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ชีกมาชมเมือง หน้า 76

³ ด. หน้า 90

มีโคลงบทหนึ่งซึ่งเนาวรัตน์เล่นคำซ้อนซึ่งต่างไปจากกฎเกณฑ์
ที่กล่าวมาข้างต้นดังนี้

คว ^๑ โย ^๑ แก ^๑ อยู่ ^๑ เห ^๑ ยา	โย ^๑ ก ^๑ เย ^๑ ก
เม ^๑ ีย ^๑ ช ^๑ ้อ ^๑ ย ^๑ า ^๑ ย ^๑ เ ^๑ ง ^๑ ก	โ ^๑ ง ^๑ ก ^๑ จ ^๑ ำ
คว ^๑ า ^๑ ย ^๑ แ ^๑ ก ^๑ แม่ ^๑ เ ^๑ า ^๑ ก ^๑ ก	โ ^๑ ก ^๑ ก ^๑ ก
บ ^๑ ้าน ^๑ อยู่ ^๑ ห ^๑ ู ^๑ โ ^๑ ก ^๑ ค ^๑ ำ	น ^๑ อก ^๑ ก ^๑ ุ ^๑ ค ^๑ ี ^๑ เ ^๑ ม ^๑ ี ^๑ อง ^๑ ¹

การเล่นคำซ้อนในที่นี้คือ โยกเยก โงกเงก โกกกาก ทุกคำมีความหมายอยู่ในแนวเดียวกัน โยกเยกและโงกเงกมีความหมายเดียวกัน หมายถึงโอนเอนไปมา โกกกาก แม้จะไม่มี ความหมายกำหนดไว้ตามพจนานุกรม แต่ดูจากความ ก็น่าจะมีความหมายเช่นเดียวกับโยกเยกและโงกเงก การเล่นคำซ้อนในโคลงบทนี้เนาวรัตน์ต้องการให้ได้เสียงสระโอและสระเอสะกดด้วยตัว ก ทำให้ได้เสียงโยกเยก เงกโงก โกกกาก ให้ความรู้สึกว่ ทุกสิ่งทุกอย่างถึงมานี้อยู่ในลักษณะโอนเอนสั่นคลอนไปมาและแผ่วไถ่ด้วยอารมณ์ขัน

2.2.3 การเล่นคำพ้อง

การเล่นคำพ้องมีทั้งคำที่มีรูปและเสียงเหมือนกัน และคำที่มีเสียงเหมือนกันแต่รูปต่างกันสังเกตได้ดังนี้

เห ^๑ ม ^๑ ห ^๑ ง ^๑ ส ^๑ ่ง ^๑ เ ^๑ ล ^๑ น ^๑ ห ^๑ ว ^๑ ย	ม ^๑ ห ^๑ า ^๑ ห ^๑ ง ^๑ ส ^๑
แ ^๑ ก ^๑ ก ^๑ ุ ^๑ บ ^๑ แ ^๑ ก ^๑ ด ^๑ ง	ก ^๑ ิ ^๑ บ ^๑ แ ^๑ ก ^๑ น
ก ^๑ ะ ^๑ ย ^๑ าง ^๑ เ ^๑ ก ^๑ ะ ^๑ ย ^๑ าง ^๑ ย ^๑ ง	ย ^๑ ิ ^๑ น ^๑ ห ^๑ ย ^๑ ี ^๑ ค
แ ^๑ อ ^๑ น ^๑ เ ^๑ ก ^๑ ะ ^๑ ก ^๑ ิ ^๑ ง ^๑ แ ^๑ อ ^๑ น ^๑ แ ^๑ อ ^๑ น	อ ^๑ อ ^๑ น ^๑ ร ^๑ ู ^๑ ท ^๑ าง ^๑ ล ^๑ ม ^๑ ²

ในบาทหนึ่งเล่นคำว่า เหมหงส์ กับ มหาหงส์ บาทที่สองเล่นคำว่า

¹เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ชักมาชมเมือง หน้า 29

²ค. หน้า 52

แต่ กับ กับแคะ บาทที่สามเล่นคำว่า กะยาง กับ ยาง และบาทที่สี่ (นกนาง) แอน กับ (กิ้ง) แอน คำพ้องที่กล่าวนี้มีรูปและเสียงเหมือนกัน แต่ความหมายต่างกัน คำที่ขีดเส้นใต้ ซึ่งอยู่ส่วนหน้าของแต่ละบาทหมายถึงนกชนิดต่าง ๆ ซึ่งมีชื่อพ้องกับชื่อของต้นไม้ซึ่งอยู่ถัดมาในแต่ละบาท

<u>สัตว์</u> เจอ <u>สัตว์</u> สัตว์ <u>แจ้ง</u>	<u>สิ่ง</u> <u>จาง</u>
สัตว์ <u>สบ</u> สัตว์ <u>สั</u> สัตว์ <u>สา</u>	สัตว์ <u>ราย</u>
สัตว์ <u>ทรง</u> สัตว์ <u>ท</u> <u>ท</u> <u>ธา</u>	ธรรม <u>สัง</u>
สัตว์ <u>สู่</u> สัตว์ <u>ส</u> สัตว์ <u>ผาย</u>	ผอง <u>สร้าง</u> สัตว์ <u>ธรรม</u> ¹

โคลงบทนี้เล่นคำสัตว์ สัตว์ สิ่งจาง และศรיתהา เพื่อต้องการเน้นความหมายที่เป็นเหตุเป็นผลกันระหว่างคำสัตว์และสัตว์

การเล่นคำพ้องที่กล่าวมานี้เนาวรัตน์มีความมุ่งหมายจะให้คำประพันธ์ตอนนี้เด่นชัดขึ้น และมีความไพเราะทางด้านเสียงสัมผัสอีกด้วย

2.3 การซ้ำคำซ้ำวลี

การซ้ำคำ ซ้ำวลีในที่นี้หมายถึง คำหรือวลีที่มีตัวสะกดและความหมายเหมือนกันทุกอย่าง เนาวรัตน์นิยมการซ้ำคำ ซ้ำวลี เมื่อต้องการย้ำความ หรือชี้ให้เห็นความสำคัญ หรือต้องการให้เห็นว่า การกระทำหรือเหตุการณ์นั้น ๆ ติดต่อกัน บางทีก็ต้องการให้เห็นว่าสิ่งนั้นมีจำนวนมาก หรือต้องการให้เห็นการเคลื่อนไหวที่เป็นไปเรื่อย ๆ ตำแหน่งการซ้ำคำซ้ำวลี อาจซ้ำที่ต้นวรรค กลางวรรค ท้ายวรรค หรืออยู่คนละวรรคก็ได้ ลักษณะการซ้ำคำหรือวลีอาจแบ่งได้ดังต่อไปนี้

2.3.1 การซ้ำคำหรือวลีที่อยู่ชิดกัน

การซ้ำคำหรือวลีที่อยู่ชิดกันนี้เกิดขึ้นภายในวรรคเดียวกัน อาจจะอยู่ที่ต้นวรรค กลางวรรค หรือท้ายวรรคก็ได้ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

¹ เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ศึกษามหาเมือง หน้า 39

<u>พลั่วพลั่ว</u> <u>ฟ้างฟ้าง</u>	<u>ผลอยผลอย</u>
<u>โศดโศด</u> <u>คิ่นคิ่น</u>	<u>ดาวดาว</u>
<u>ลัมลัม</u> <u>โลดโลด</u>	<u>เลียดเลียด</u>
<u>กรอดกรอด</u> <u>เกร้งกราวกราว</u>	<u>กายกาย</u> ¹

โคลงบทนี้มีการเล่นอักษรเดียวกันทุกบาท และเล่นคำซ้ำซึ่งมีทั้งหมด 8 แห่งด้วยกัน คือ พลั่วพลั่ว ผลอยผลอย โศดโศด ลัมลัม โลดโลด เลียดเลียด กรอด , กรอด และกราวกราว แต่ละคำมีความหมายดังนี้

พลั่วพลั่ว ปกติคำนี้หมายถึงการไหวตัวไปตามลมช้า ๆ รวากับ ระลอกคลื่น หรือใช้กับลักษณะการวิ่งของใบไม้

พลั่วพลั่ว ผลอยผลอย มีความหมายเชิงเปรียบเทียบว่า ชีวิตคนถูก ปลัดลงงายคายเหมือนใบไม้ร่วง

โศดโศด หมายถึง คนที่โดนลูกปืนแล้วพวามไม่ยอมจะลย

กรอดกรอด หมายถึง อาการกระตุกเกร็งไม่ยอมตายง่าย ๆ

การซ้ำคำของโคลงบทนี้ให้ทั้งภาพและเสียงที่ก่อให้เกิดความเศร้า สลดใจยิ่งนัก

<u>รอนรอน</u> <u>ซบพิกตรแก้ว</u>	<u>กำถรวล</u>
<u>หวั่นหวั่น</u> <u>ใจริญจวน</u>	<u>จิตแก่น</u>
<u>ร่ำร่ำ</u> <u>พิไรนวน</u>	<u>โหยสวาท</u>
<u>สอง</u> <u>ไถกกำทรคแมน</u>	<u>มีชร้องสองเสมอ</u> ²

คำซ้ำของโคลงบทนี้คือ รอนรอน หวั่นหวั่น ร่ำร่ำ คำซ้ำเหล่านี้ให้ความหมายไปในทำนองเดียวกันคือ แสดงถึงความเศร้าโศกสะเทือนใจอย่างรุนแรง เป็นอาการที่ต่อเนื่องกันมาเป็นลำดับ เริ่มจากการที่รู้สึกใจจะขาดรอนรอน หวั่นไหวแล้ว

¹เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ อาทิตยถึงจันทร์ หน้า 108

²เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ชีกมาชมเมือง หน้า 72

ในที่สุดก็ร้องไห้ (ร่ำร่ำ) การใช้คำซ้ำในที่นี้ช่วยเน้นให้เกิดอารมณ์ความรู้สึกที่เด่นชัดยิ่งกว่าธรรมดา

จะให้ฉันเปลี่ยนใจอย่างไรเล่า   เพียงเงาเงาแผ่ฝันยังหวนไหว
 คำซ้ำซึ่งเสนอหามาไรไร   เกินจะไขคำแล้วนะแก้วตา¹

คำซ้ำ ไรไร ซึ่งอยู่ท่ายวรรคที่ 3 มีความหมายสอดคล้องและต่อเนื่องกับคำซ้ำ เงาเงา ซึ่งอยู่วรรคที่ 2 คำซ้ำในที่นี้เกิดเสียงและจังหวะของคำรองรับได้เหมาะสมจะกันดี

พลมตกลงคำ   ตะวันจะย่ำเย็น เย็น
 ราชคำเนินก็เปลี่ยนเป็น   ป่าช้าประชาชน²

เย็น เย็น เป็นคำซ้ำที่ให้ความรู้สึกเยียบเย็นวิ้งแว
 ทุกสิ่งกล้อยเคลื่อนไหวไปเรื่อยเรื่อย   เร็วและเฉื่อยช่วงเวลาประกาศิต
 มีไช้พรหมมีไช้เทวเนรมิต   แต่เป็นจิตจิตเท่านั้นที่บินดล³

การซ้ำปลายวรรคของกลอนข้างบนนี้ แสดงการเคลื่อนไหวติดต่อกันไปซ้ำ ๆ

2.3.2 การซ้ำคำหรือวลีที่มีคำอื่นกั้น

การซ้ำคำหรือวลีชนิดนี้อาจกั้นด้วยคำตั้งแต่หนึ่งคำขึ้นไป หรืออาจจะอยู่คนละวรรคก็ได้ สังเกตได้ดังนี้

¹เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ คำหยาด หน้า 34

²เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ เพียงความเคลื่อนไหว หน้า 50

³เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ คำหยาดประกาศกรอง หน้า 249

ซ้ำส่วนหน้าของวรรณนาทุกวรรค

กง'อยู่'เมีย'ลูก'เจ้า	ขุน'ทอง
กง'เหง'จ'ราย'กรอง	กลอม'ย่ำ
กง'เรื่อ'ง'และ'กง'ผอง	เพื่อน'ยาก
กง'ไม'น'าน'แน'ซ้ำ	เชื'คน'ำ'ตา'ส'ลาย ¹

ใช้คำซ้ำ กง เพื่อย้ำความหมายให้หนักแน่นและแน่นอน

สุด'สง'วน'การ'แห่ง'ห้อง	หทัย'เดียว
สุด'ส'วา'ท'พิ'ท'วา'ส'อม	เอก'ไ้
สุด'จาก'สุด'ใจ'เหลียว	แล'สุด'สิ่ง'รา
สุด'หึก'สุด'หาม'ไห้	สุด'เห็น ²

คำซ้ำ สุด ในที่นี้ต้องการจะเน้นความหมายที่วิเศษจนถึงที่สุด

เขา'ตรง'ว่า'ก'ด'ไ้	ม'ติ'เขา
เขา'เบื'ก'ว่า'บ'อน'เจอ	โจ'ท'ก'ง'
เขา'ไ้'ญ'ว่า'เขา'เขว'	ก'ำ'ยู่
เขา'ข'บ'ด'เขา'ร'าย'ยัง	อยู่'ไ้ ³

ซ้ำคำ เขา ทุกบาทเพื่อแยกแยะความออกไปต่าง ๆ กัน

คุณ'พระ'คุณ'หนึ่ง'เจ้า	อยู่'หิว
คุณ'แห่ง'พ่อ'แม่'สอง	สุข'เมื่อ
คุณ'ครู'รอบ'ค้อม'ตัว	ตรอง'เหตุ'ผล'เชย
คุณ'หมู่'โอบ'อ้อม'เอื้อ	อุ่น'ใจ ⁴

¹เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ชักมาชมเมือง หน้า 181

²เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ อาทิตย์ถึงจันทร์ หน้า 43

³ด. หน้า 19

⁴ด. หน้า 51

ซ้ำคำ คุณ ในที่นี้เน้นให้เห็นความแตกต่างกัน

ส่วนจิตรจิตตกตอง	ตกใจ
ส่วนสัตว์สัตว์โลกเป็น	ป้าร้าย
ส่วนไม้สดขาวไสว	วินาศ
ส่วนป่าเืองเืองย้าย	อยู่เมือง ¹

ซ้ำคำ ส่วน เพื่อจะแยกให้เห็นลักษณะที่เป็นไปต่าง ๆ กัน

จากตัวอย่างที่กล่าวมานี้จะเห็นว่า การซ้ำคำหน้าของวรรคแรก
ทุกวรรคนั้น เนาวรัตน์มีความประสงค์ 2 ประการ คือ ต้องการจะเน้นความหมายให้
หนักแน่นยิ่งขึ้น และเพื่อต้องการจะแจ่มแจ้งหรือแยกแยะความให้ต่างออกไป

ซ้ำส่วนหน้าของวรรคหน้า 3 วรรค

ฝนแก้ง กิ่งฟ้า	ฝนฝอย
ฝนโศกโศกสิ่งหวัง	แว่วซ้อง
ฝนตาบ่าเต็มรอย	ชะโลมออก
ไหลยอกไหลยอนตอง	ตกใน ²
หินหน้าหิพด้านนี้	กณนา
หิพนักเรียนอำรุง	รุ่นพร้อม
หิพแห่งนักศึกษา	นิสิต
จงรักพริกพร้อมหอม	เห็นเห็น ³
ตาโหดเห็นโหดสะท้อน	ทุกตา
ตาโลกเล้งโลกเอา	ออกสู่

¹ เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ อาทิตย์ถึงจันทร์ หน้า 96

² ด. หน้า 202

³ ด. หน้า 59

ตามิดหม่นมัวมา	มิดหมด
มองและเห็นล้นผู้	ผิดเสมอ ¹
รู้คิดรู้คาคู	อารักษ์
รู้รักษาทรัพย์เวียน	แหวไว
รู้จับจ่ายรู้จัก	เจียดแบ่ง
ทรัพย์ยอมหอนร้างไร	จากเรือน ²

ตัวอย่างการซ้ำคำที่กล่าวมานี้เป็นการซ้ำคำหน้าของวรรคแรก
บาทที่ 1, 2, 3 ตามลำดับ การซ้ำคำกรณีนี้นาวารัตน์มีความประสงค์จะแยกแยะความ
ออกเป็นรายละเอียดต่าง ๆ กัน แล้วจะสรุปความที่แยกแยะนั้นด้วยโคลงบาทที่ 4 ลักษณะ
การซ้ำคำเช่นนี้ช่วยให้ได้ใจความของโคลงเด่นชัดขึ้นมาก

บางกายไม่มิ่งลม	ราบระเนน
บางกายไขว่ขยับแผย	ยั่วฟ้า
บางกายพิบพาบเอน	โอนทิก
ทุกกายทุกไม้อ้า	หลบลม ³

การซ้ำวลีของโคลงบทนี้คือบางกาย ซึ่งซ้ำคำหน้าของวรรคหน้าบาท
ที่ 1, 2, 3 ในบาทที่ 4 สรุปเป็นใจความสำคัญของโคลงด้วยวลีทุกกาย

กลุ่มเขาปรากฏขึ้น	คือธรรม
ธรรมที่ไรวันแปลง	เปลี่ยนไค
ธรรมที่อุทธรณ์อำ-	นาจอธิป ไตพอ
ธรรมที่ถูกทิ้งไว้	หว่างชน ⁴

¹ นาวารัตน์ พงษ์ไพบูลย์ อาทิตยถึงจันทร์ หน้า 18

² ค. หน้า 49

³ ค. หน้า 65

⁴ ค. หน้า 17

การซ้ำคำของโคลงบทนี้อยู่ที่ส่วนหน้าของวรรคแรกโคลงบาทที่ 2 , 3 และ 4 โดยมีใจความสำคัญอยู่ที่บาทที่ 1

จึงจะเห็นได้ว่า ไม่ว่าจะเป็นการซ้ำคำหรือซ้ำวลีในกรณีดังกล่าวมานี้ มักจะมีใจความสำคัญอยู่บาทหนึ่ง อาจจะเป็นบาทแรกหรือบาทสุดท้ายก็ได้ ส่วนบาทอื่น ๆ ที่มีการซ้ำคำซ้ำวลีปรากฏอยู่มักจะเป็นส่วนที่เป็นรายละเอียดของใจความของโคลงบทนั้นเสมอ

ซ้ำส่วนหน้าของวรรคหน้า 2 วรรค

<u>ใช้ที่</u> ที่ <u>ซ้ำ</u> รอง	รวมพล
<u>ไช</u> พยุหยาตรา	ตรวจตั้ง
<u>ไริ</u> ยุทธวิธีกล	เกณฑ์ระเบียบ
<u>ไริ</u> หมวดหมู่ <u>ไริ</u> ธง	ทัพหลวง ¹

คำซ้ำ ไช ในที่นี้บ่งความหมายปฏิเสธคือไม่ยอมรับหรือเท่ากับไม่ใช่ มีความหมายสอดคล้องกับคำซ้ำ ต่อมาคือ ไริ ใจความของโคลงบทนี้ถูกบังคับด้วยคำซ้ำ ไช สองบาทแรก และคำซ้ำไริในสองบาทหลังต่อมา

ลูกไทยประเทศนี้	คณานับ
คือลูกถือหลานนัย	พี่น้อง
คือเนื้อและเลือดซิบ	หล่อโลก
เขาต่างถิ่นเนื้อต้อง	แตะดิน ²
เป็นประวัติศาสตร์หน้า	หนึ่งสยาม
<u>หนึ่ง</u> พระโปรดประทาน	ประเทศให้

¹ เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ อาทิตยถึงจันทร์ หน้า 65

² ด. หน้า 13

หนึ่งหลังจากราชฎ์หลาม
โศกเช่นเคสรายไค้

รวมหนึ่ง
ตั้งถวิล¹

การซ้ำคำข้างบนนี้ เป็นการแจกแจงรายละเอียดซึ่งเป็นส่วนขยาย
ความของใจความสำคัญในบาทที่หนึ่ง ส่วนในบาทสุดท้ายนั้นเป็นการสรุปใจความทั้งหมด
ของโคลงบทนี้

มีหนึ่งภิวาทไหว
มีหนึ่งเช็ดชลนัยน์
ตาหนึ่งแนวนบร
ตาหนึ่งแนนน่าน้ำ

ชินวร
เนื่องซ้ำ
พุทธรบ
ชนิดตา²

การซ้ำวลีมีหนึ่งในที่นี้ แยกความออกเป็น ส่วน ๆ ไม่เกี่ยวข้องกัน
แต่ไปสอดคล้องกับความในบาทต่อมา คือบาทที่หนึ่งสอดคล้องกับความบาทที่สาม และ
ความบาทที่สองสอดคล้องกับบาทที่สี่

อัมอาร์มณเอบลัน
สุดสอคล้องตาพาน
รินรินระหังขาน
สุดสอคล้องนุถวน

เอาฟาร นีเอย
พินิจวน
กลอยบุษ บกแซ
หล่อซึ่งสดับเสียง³

พระเอยพระฉัตรแก้ว
ศรีรัตนทาสดา
พระเอยพระสยามวดี
คุณพระแผ่กุ่มแผ่

กรุงศรี
ดิลกเกล้า
วรเดช
แผ่นไฟ⁴

¹ เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ อาทิตยถึงจันทร์ หน้า 15

² ค. หน้า 6

³ ค. หน้า 161

⁴ ค. หน้า 42

มาแลกโลกแล้ว	ลอยไกล
กงพระปัญญาไสว	สว่างตัว
กงพระศรียาใน	แนวขอบ
สำสัวสำสูกาว	สำเกอสำสม ¹

อาจกล่าวได้ว่าการซ้ำคำและซ้ำวลีแบบที่กล่าวมานี้มักจะแยกความ
หรือซ้ำความ หรือช่วยขยายความส่วนที่มาข้างหน้าข้างหลัง เสมอ

ซ้ำส่วนใดส่วนหนึ่งในวรรกเดียวกัน

ตากี้ตามเตี้ย	ติดตีน
นุกุ่นหัวสำ-	หริบหัว
เกะกะกายป่ายป็น	วิปริต
หัวเต่ายาวหานัว	หนอยหาย ²

ซ้ำคำตา และหนู เน้นให้มีความหมายเชิงเปรียบเทียบกับตนเองประชด
ประชัน

รักษาคิแลกซีฟได้	โกยนิย
ไทยใช้ทาสยอมไทย	ประเทศนี้
โครงหามหมื่นเกียรติไกร	ฤาตรื่น ขามฤา
สู้สุดฤทธิ์เพื่อชี	ชื่อไว้ไทยสยาม ³

คำซ้ำในโคลงบทนี้ปรากฏอยู่ต้นวรรกและปลายวรรก คำซ้ำปลาย
วรรกยังมีความในวรรกต่อมาช่วยขยายความตัวเองอีกด้วย

¹เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ วาทิตยถึงจันทร์ หน้า 4

²ค. หน้า 19

³เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ชีกมาชมเมือง หน้า 92

2.4. การซ้ำความหมาย

การซ้ำความหมาย คือ การใช้คำที่มีความหมายอย่างเดียวกันมาวางไว้ใกล้กัน เป็นการใช้คำซ้ำเพื่อเน้นความหมายให้หนักแน่นเด่นชัดยิ่งขึ้น บางทีก็เป็นการเล่นคำ เล่นอักษร ไปในตัวอีกด้วย ตัวอย่างเช่น

ละมุนละไมละเมียดพร้อม	พิสดาร
เสกกระท่อมเสกวังหวาน	วิจิตรไฉ
เสกถนนเสกผลงาน	งามเด่น คอขญา
เสกทุกข์เสกสุขไซ้	เสกสร้อยเสกศรวน ¹

ละมุน ละไม และละเมียด แต่ละคำมีความหมายอยู่ในแนวเดียวกัน คือ ละมุน หมายถึง อ่อนนุ่ม ไม่กระด้าง ละไม หมายถึง งามชวนดู ละเมียด หมายถึง สุกภาพเรียบร้อย ทั้งสามคำนี้อาจใช้คู่กัน เช่น ละมุนละไม แปลว่า อ่อนนุ่มและงดงาม ละเมียดละไม แปลว่า สุกภาพเรียบร้อย การซ้ำความหมายในที่นี้ผู้แต่งตั้งใจจะให้ความเด่นชัดแล้วยังต้องการเล่นคำอีกด้วย

ประณีตประณีตเนน	เนื่องชนิด
สำวิเศษสารพัด	สะพรั่งพร้อม
ใจบาปหยาบอุบัติ	บัง เบียด
ควรแต่ประนมน้อม	ประณตแล้วประณาม ²

ประนมน ประณต และประณาม มีความหมายเดียวกันคือหมายถึงการไหว้ผู้แต่งต้องการเล่นคำที่มีความหมายเดียวกัน เพื่อให้ได้สัมผัสที่คล้องจองและไพเราะเป็นสำคัญ

¹ เยาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ชักมาชมเมือง หน้า 45

² ด. หน้า 15

3. ความหมายอันไพเราะลึกซึ้งกินใจ

บทร่ายกรองของเนาวรัตน์ นอวกาจะดีเด่นในด้านการเลือกสรรคำที่มีเสียงอันไพเราะและมีศิลปะในการเรียบเรียงถ้อยคำที่ดีแล้ว เขายังมีกลวิธีในการประพันธ์เพื่อให้ได้ความหมายอันไพเราะลึกซึ้งกินใจ ด้วยการใช้กวีโวหารและการใช้สัญลักษณ์ดังต่อไปนี้

3.1 การใช้กวีโวหาร

การใช้กวีโวหารหมายถึงการใช้เทคนิคการแต่งด้วยการใช้ถ้อยคำอย่างมีชั้นเชิง เพื่อให้ได้ความหมายแจ่มแจ้งลึกซึ้งประทับใจ กวีโวหารที่ปรากฏในบทร่ายกรองของเนาวรัตน์มีหลายแบบด้วยกัน คือ

3.1.1 โวหารอุปมาอุปไมย

โวหารอุปมาอุปไมย คือ โวหารที่กล่าวเปรียบเทียบ โดยปกติข้อความที่ถ้อยกซ้อนมากล้นนั้น อาจเป็นเรื่องไกลตัว เป็นความรู้สึก เป็นสิ่งสงสัย หรือเป็นสิ่งที่เข้าใจยาก กวีจึงต้องยกเอาสิ่งที่พบเห็นบ่อย ๆ หรือสิ่งที่เห็นกันอยู่แล้วมาเปรียบเทียบ เพื่อให้ผู้อ่านจะได้เข้าใจดียิ่งขึ้น สิ่งที่น่ามาเปรียบเทียบเรียกว่าอุปมา และสิ่งรับเปรียบเทียบเรียกว่า อุปไมย เช่นกล่าวว่า "โลกเหมือนละครโรงใหญ่ หญิงชายไซ้ร้ เปรียบตัวละครนั้น" โลกและหญิงชายคืออุปมา ละครโรงใหญ่และตัวละครคืออุปไมย การเปรียบเทียบนี้มี 2 ลักษณะ คือ เปรียบเทียบโดยตรงและเปรียบเทียบโดยนัย

การเปรียบเทียบโดยตรง (Simile) เป็นการเปรียบเทียบของสองสิ่งว่าสิ่งหนึ่งเหมือนหรือคล้ายกับอีกสิ่งหนึ่ง ทั้งนี้เพื่อให้ผู้ฟังได้เข้าใจหรือเพื่อเพิ่มความงดงามสละสลวยแห่งถ้อยคำภาษายิ่งขึ้น การเปรียบเทียบชนิดนี้มักมีคำว่า ราว ดั่ง ดั่ง ประหนึ่ง ปาน เสมอ ฯลฯ เป็นตัวเชื่อม ตัวอย่างเช่น

บิตใจในวาบหวาง	เวหา
แรงเหาะระเห็จลง	ไล่หมา

กราดมูลกระสุนสา

ร่วงทิ้งใบไม้ช้า

กฎหมายที่หมายมุ่ง

ทิ้งระพีที่สองมา

เพชรรัตนจรัสงามถือความรัก

ภพเหล่านั้นที่ฝันถือครรลอง

หลับตาเกิดที่รักเพื่อพักผ่อน

ใจระงับรับใจในจวนรรจ

งามเอียงงามนิก

งามตาถอนคมเยื้องช้าเลื่องชาย

หีสัสศัว

กระซอกปลิว¹

ช่วยผดุงคนทั้งหล้า

มุ่งไถ่กลางสังกมทรา²

เป็นสร้อยกึกที่สุดแสนผุดผ่อง

เป็นแดนของคนเหงาซึ่งเนาวนาน³

ฟังเพลงกลอนที่กล่อมกนอมขวัญ

ต่างแปรพันผูกใจหมั่นให้นอน⁴

แลลัมพิกตรพ้องเหมือนเมื่อเดือนฉาย

ลึกย้มอายแอบย้มงามนึมนวล⁵

ที่กล่าวมานี้จะเห็นได้ว่าเป็นการเปรียบเทียบอย่างตรงไปตรงมา
ตัวตั้งกับตัวที่นำไปเทียบคล้อยตามกัน คือ คนถูกยิงร่วงเหมือนใบไม้ร่วง กฎหมายที่ช่วย
คุ้มครองคนเหมือนแสงอาทิตย์ที่สองสว่างให้กับคน เพชรที่สองแสงเป็นประกายงดงาม
เพียงใดความรักก็งดงามเพียงนั้น

เทียบทุกคำที่เขียนคือเทียนไข

ยิ่งค่าความงามเทิดเจิดแจรง

ผู้เผาไหม้ตัวเองเพื่อเปล่งแสง

ยิ่งเสียดแทงหทัยวงศ์ให้ร้างเลย⁶

กลอนบทนี้เปรียบคำพูดเหมือนเทียนไขที่เผาไหม้ตัวเอง เพื่อจะ
เปล่งแสงให้ผู้อื่น อีกตัวอย่างหนึ่งก็เปรียบตัวเองเหมือนเทียนไขเช่นเดียวกัน คือ

¹ เยาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ อาทิตย์ถึงจันทร์ หน้า 103

² เยาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ เพียงความเคลื่อนไหว หน้า 12

³ เยาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ คำหยาด หน้า 37

⁴ ด. หน้า 29

⁵ ด. หน้า 30

⁶ ด. หน้า 24

ทางยังมีคดียาว
เป็นแสงเทียนส่องไทย

เราจะก้าวฝ่าไป
พร้อมเผาไหม้ตัวเอง¹

เปรียบเทียบโดยนัย (Metaphor) เป็นการเปรียบเทียบกับสิ่ง
ซึ่งไม่เป็นจริง โดยมีจุดประสงค์ที่จะแสดงให้เห็นความคล้ายคลึง การเปรียบเทียบชนิดนี้
ไม่มีคำระบุเชื่อม เมื่ออ่านแล้วก็จะรู้ได้ทันทีว่าเป็นอุปมาอุปไมย ตัวอย่างเช่น

แม่น้ำดำน้ำดำ	น้ำยังมีหมากหมาก
ถาลงแขกไถคราด	คงกลองไถ
ขอเป็นโคคู่ชา	ขอเป็นปลาร่วมปลีก
ขอเป็นเพ็ญร่วมพิก	อย่าผลึกใส
ขอแม่ตอบคำโต้	ให้ตาลโคหายเคี้ยว
เหมือนรวงข้าวรับเคียว	น้อยปะไร ²

จะเห็นได้ว่ามีโวหารเปรียบเทียบอยู่ทุกบรรทัด บางตอนมีลักษณะ
คำพูดสองแง่สองง่าม การเปรียบเทียบในลักษณะนี้เป็นการกล่าวสิ่งอื่นเทียบเคียง ซึ่ง
มักปรากฏในบทพรรณนาที่เกี่ยวกับการเกี่ยวพาราตี ดังเช่นในอีกตัวอย่างหนึ่ง คือ

ขึ้นข้าวพี่ชาดข้าว	ครึ่งขึ้น
นาพี่น้องคนหนุน	ชาคน้ำ
ฝากข้าวร่วมขึ้นจันท	คนชอบ
ร่วมบาตรชาติหน้าซ้ำ	ร่วมส้ม
การมกมกรอบเกล็ด	เกลือบหวาน
หวานแต่คำใจขม	ขุ่นรู้
ลิ้นเรียวซ่อนเคี้ยวพาน	พินเกี่ยว
โน่นแนะหญ้าเจ้าชู้	พอเชียว ³

¹เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ เพียงความเคลื่อนไหว หน้า 51

²ค. หน้า 96

³เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ อาทิตย์ถึงจันทร์ หน้า 40

โคลงบางบทเป็นการเปรียบเทียบที่ไพเราะ เช่น

ชีพคนถือตนแบบ	ฉบับไซ
ก่อเกิดวรรณกรรมไพ-	เราะแล้ว
สายธารที่หลังไหล	ทันหลาก
สายแห่งวรรณศิลป์แก้ว	ส่องแก้วมณฉาย ¹

ในที่นี้เปรียบเทียบสายแห่งวรรณศิลป์เหมือนกับสายธาร

แม่น้ำแห่งดีดหาบ่าทุ่ง	ไฟโตะสาดพลุ่งขึ้นเผาสิ้น
หมอกควันความหลงละเลงล้น	หาकिनคนกดจนหมดเมือง ²

เปรียบเทียบ เหมือนแม่น้ำ โตะเหมือนไฟ และความหลงมัวเมา
เหมือนควัน

3.1.2 โวหารที่กล่าวเกินจริง (Hyperbole)

โวหารที่กล่าวเกินจริง คือ คำกล่าวแสดงความเกินจริง หรือ
เลียบเคียง ไม่กล่าวอย่างตรงไปตรงมา ทั้งนี้เพื่อให้ถ้อยคำนั้นน่าฟัง สะดุดใจ กินใจ
และให้เกิดความสะเทือนอารมณ์เป็นสำคัญ ตัวอย่างเช่น

ถึงสามร้อยยอดเงื่อม	งำทะเล
ทะเลจะหลากลมเห	หาดขว้า
สามยอดคิริเท	หีบอก เล่าฤา
ใจจะปล้ำสุดปล้ำ	เสนหนองหนักทรวง
	นิราศนรินทร์

ถ้าพิจารณาความหมายตามตัวอักษร จะเห็นได้ว่าเป็นไปไม่ได้ที่กวี
จะเอาภูเขาทั้งสามร้อยยอดมาหีบอกและรับไว้ได้ การที่กล่าวเช่นนั้นต้องการจะให้ผู้อ่าน
เกิดความสะเทือนใจยิ่งกว่าข้อเท็จจริง

¹เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ชีกมาชมเมือง หน้า 19

²เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ เพียงความเคลื่อนไหว หน้า 25

โวหารที่กล่าวเกินจริงในร่ายกรองของ เนาวรัตน์ หาที่ได้ศึกษามา
มีอยู่หลายตอนด้วยกัน เช่น

จะกอดแก้วด้วยกลอนขจรกรุ่น
แล้วร่ายดาวเรียงดวงเป็นรวงดาว
ประจวบกลางใจไกลกระเจิด
อิสริย์ผ่านสุดถิ่นขามนัทรีย

เป็นอกหนุนอ่อนเนื้อเมื่อนอนหนาว
สว่างพรากกะพริบพริ้มชมฉิมพลี
ลอยเตลิดล่องหล้ามาเรื่อยรี่
ที่จะซึ้งปลางเชิญให้เพลินชม¹

ลักษณะโวหารที่กล่าวถึงนี้มุ่งจะพรรณนาเกี่ยวกับความรักทำนอง
โอโหม ซึ่งให้อารมณ์ความรู้สึกเป็นสำคัญ โดยเฉพาะตอนที่กล่าวว่า จะร่ายดาวเรียงดวง
เป็นรวงดาว สว่างพรากกะพริบพริ้มชมฉิมพลี

ฝันใฝ่ไปสุดคุ้ง
อาจค้มดาวเอาจันทร์
เสกสิ่งสรรพสารพัน
ปลงป่าเป็นเมืองไว

แควฝัน
แจกไค
โพนพอ
วิเศษแมนแมนสรวง²

เหือดโหมลมแล้งทั่ว
หอมกลิ่นโคลนปนดาว
เว้งว่างว่างวายยาว
ฟ้าจดฟ้าเพื่อยฟุ้ง

ทะเลหนาว
กละกลิ้ง
เย็นเหยียด
ฝั่งฝัน³

ธูมางคมาหม่นฟ้า
โสฬสเลื่อนลงบำ-
หาญโหดโหมคตมิห
อินทรจิกอำจ้า แจง

เพื่อนดิน ใจแสบ
บัดแล้ง
มามีด
จุดคืน⁴

¹เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ถำหยาด หน้า 65

²เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ เพียงความเคลื่อนไหว หน้า 102

³ค. หน้า 12

⁴เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ อาทิตย์ถึงจันทร์ หน้า 68

โวหารที่กล่าวนี้จะเห็นได้ว่าผู้แต่งต้องการจะพรรณนาให้เห็นความยิ่งใหญ่ โดยมีคำหนึ่งถึงความเป็นจริงเลย โกลงบางบทได้อธิพจน์ของโวหารประเภทนี้จากวรรณคดีโบราณ เช่น

นัทธิศัพท์พิศุพัง

กลั่นกระฉอกกระฉอนขาว

สุเมรุออนเอนรอง

ต้นติมิงคสะท้านท่น

ถือกลั่นถิ่นหาดห้วง

กระหน่ำย่ำทอยเยื่อน

เทพทุ่งพระเมรุมา

แตกติมิงคแก้วร้าง

พุ่มพอง

ขุนชน

ละมุนมาศ

สะเทือน

แห่งประชา

ยานกว้าง

โหมหึก

ลมเมือง¹

เราจะยืนหยัดเหยียดให้เสียดฟ้า

กระซอกฟ้าท่าโศกโสมคหิมิ

เราจะลุกขึ้นทำภูผาหิน

ฉีกเป็นชิ้นกระทุ่มขยี้ให้ยับ²

กลอนบทนี้ค่อนข้างจะเป็นโวหารที่โลดโผน และทำท่ายแสดงถึงอารมณ์โกรธที่รุนแรง

สืบสายเลือดหล่อร่างลูกวิงหน้า

รับฝากแดนแผ่นด้าวพราวโพยม

มยุราเริงธรรมราแหวนโฉม

ดินสอโคมกระดาศฟ้าจงดจารึก³

ในที่นี้โวหารที่กล่าวเกินจริงคือ ดินสอโคมกระดาศฟ้าจงดจารึก แสดงถึงจินตนาการของผู้แต่งที่มองเห็นรูปโคมเป็นดินสอทองฟ้าเป็นเหมือนกระดาศ

¹เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ อาทิตยดงวันทร์ หน้า 83 - 84

²เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ เพียงควายเกลือไหว หน้า 10

³ด.

3.1.3 การใช้บุคคลาธิฐาน (Personification)

บุคคลาธิฐานเป็นเทคนิคอย่างหนึ่งในการแต่งหนังสือหมายถึง การสร้างสิ่งที่มีตัวตนแต่ไม่ใช่มนุษย์ ทำให้มีอาการเป็นมนุษย์ขึ้น เช่นกล่าวว่า ฝึ่เสื้อกระซิบ กระซิบกับดอกไม้ แม่น้ำเจ้าพระยาโอบกอดกรุงศรีอยุธยา เป็นต้น

ในวรรณกรรมประเภทนิราศมักใช้บุคคลาธิฐานเสมอ เพราะมี การสมมุติชื่อสถานที่ และธรรมชาติต่าง ๆ ให้เป็นสิ่งมีชีวิตพูดได้รับคำสั่งได้ กลอนชิ้นหนึ่ง ของเนาวรัตน์ ที่ชื่อ "นิราศเล่มน้อย" มีลักษณะดังกล่าวมา นี้ ตัวอย่างเช่น

หัวลำโพงโหมงเข้าเจ้าไปแล้ว	ไม่เห็นแก้วดาฟ้อยู่ที่ไหน
หัวอกเอ๋ยเคยแอบจะแนบไกร	ลำโพงไม่ใช่ขาวให้สาวพึง
เข้าช่องแคและลอกดอกแคว้ง	ให้เป็นห่วงหอมจะร้างไปห่างแก้ม
แต่ดินดอกออกกระบัดกวักใบแซม	ระแวงแรมร้างขวัญไรรื่นคืน
โอบ้างชื่อชื่อบางเช่นนางชื่อ	ขวัญพี่หรือสารพัดชื่อสัถย์เหมือน
ส่งสารศรีสไบบางยามห่างเรือน	ชื่อจะเตือนตอบชื่อให้ลือชา ¹

โวหารชนิดนี้เนาวรัตน์ใช้ประกอบในการพรรณนาบทธรรมชาติดีที่ ไพรเราะ งดงาม เช่น กล่าวถึงฝึ่เสื้อ สายลม ต้นไม้ และแม่น้ำ โดยให้สิ่งทีกล่าวนั้นมี กิริยาอาการและอารมณ์ความรู้สึกเช่นเดียวกับคน ตัวอย่างเช่น

ฝึ่เสื้อพิพม์พริบพร้อยลอยแตะแตะ	แผยอแยมย้มละไมใจประจักษ์
ทุกก้านกิ่งมิ่งไม้เหมือนทวยหัททิ	ร้อยสลักใจเราให้เฝ้ารอ ²
ลมสะอื้นอ่อนเพลงวังเวงแผ่ว	จะหลืบแล้วหรือยังมาฟังกล่อม
ผากมาลียมะลิร่วงพวงพยอม	แนบถนอมขวัญสนทนเหมือนนิรา ³

¹เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ คำหยาด หน้า 20

²เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ คำหยาดประคำกรอง หน้า 34

³ค. หน้า 36

เพลงสนพลีพรว่าเชษฐาพัก
ทิวมะพร้าวแผ้วชุกใบกัทักทาย

แสงรอนรอนอ่อนละไมในคงรัก
การท่องเที่ยวและหน้าที่ซึ่งมีมา

ฟังเพลงรักกลยลคมคมเดือนหงาย
เล่านิยายแยมวนชวนใจพิมพ์¹

น้ำป่าสีกกระซิบแผ้วกับแนวป่า
อีกอนาคตอินนิรันดร์²

การสื่อใส่อารมณ์ความรู้สึกให้กับสัตว์เป็นอีกวิธีหนึ่งที่ช่วยให้บท
พรรณนานั้นเกิดความรู้สึกสะเทือนใจ เมื่อได้อ่านแล้วเกิดความรู้สึกสงสารเห็นใจ ซึ่งจริง ๆ
แล้วสัตว์อาจจะไม่มีความรู้สึกนึกคิดเช่นนั้นก็ได้ เช่น

เสียงกรวญของโตเฒ่าเฒ่าใจร้าย
ลงคุกเข้าขอสีวิตติดงานเจือ
โอ้อปีแล้วปีแล้วเผ่าลากไถ
รู้ว่าสิ้นสามารถแล้วบัดนี้

มีดคมขาวาวหวาดขยาดเหลือ
จะเชือดเถิดทั้งน้ำตาไม่ปราณี
หนึ่งแตกไหม้ก็เผลอละหน้าที่
ควยความดีกาลก่อนนอนเมตตา³

อีกตัวอย่างหนึ่งที่ผู้แต่งยกเอาสภาพอารมณ์ความรู้สึกของสิ่งมีชีวิตไป
ใส่ให้กับสิ่งไม่มีชีวิต ตัวอย่างเช่น

ศิริราชป่วยรอน
เจ้าพระยาป่วยกลี
นาวาทิพย์วิปโยค
สองฝั่งกลิ้งข้ามไค้

รุมโศก
คลื่นไซ้
วายุ
อดึกแด⁴

3.2 การใช้สัญลักษณ์ (Symbol)

สัญลักษณ์ในวรรณคดี หมายถึงสิ่งใดสิ่งหนึ่ง มักจะเป็นรูปธรรมที่เป็น
เครื่องแทนนามธรรม เช่น ดอกไม้ใช้แทนหญิงงาม น้ำค้างมักแทนความบริสุทธิ์ พระเพลิง

¹เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ คำหยาดประคำกรอง หน้า 47

²ด. หน้า 155

³ด. หน้า 205

⁴เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ อาทิตยถึงจันทร์ หน้า 116

ใช้แทนความร้อน หรืออาจใช้ตัวละครในเรื่องนิยายหรือบทละครเป็นตัวแทนนามธรรม เช่น ทศกัณฐ์ เป็นตัวแทนความเลวร้ายของผู้มีอำนาจที่ไม่มีธรรมะ สีดา เป็นตัวแทนหญิงที่ซื่อตรงต่อสามี¹ สัญลักษณ์แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. เป็นสิ่งแทนโดยอาศัยความเหมือนในแง่ใดแง่หนึ่งเป็นแนวเทียบ เช่น ทะเลที่ปั่นป่วน หมายถึง อุปสรรคของชีวิตที่มนุษย์ต้องต่อสู้ ไฟที่ร้อนแรงเป็นสัญลักษณ์แทนความโกรธของมนุษย์ เป็นต้น

2. เป็นสิ่งแทนของจริง เช่น แมงกู่แมลงผึ้ง เป็นสัญลักษณ์แทนผู้ชาย ดอกไม้ เป็นสัญลักษณ์แทนผู้หญิง เป็นต้น

การใช้สัญลักษณ์ในบทร้อยกรองของเนาวรัตน์มีหลายบทที่ต้องการชี้แนะให้ผู้อ่านได้พิจารณาเอาเองว่า สิ่งที่เขากล่าวถึงนั้นคืออะไร เช่น

เมื่อปีรวีวาทะทิงก็เที่ยวท่อง	อยู่ที่ทองทุ่งนระเมรุ ณ.เมืองหลวง
อีแร้งราดสาครกระสุนเข้าใส่ทรง	กระทิงร่วงทิ้งร้างที่กลางลาน
พอปีเสือ ส.ส.ก็แผ่นไผ่	จู่กระโจนจับกลุ่มกันพลุกพล่าน
ทั้งเสือเหลืองเสील่ำบากเสื่อรำบฏ	ปีแห่งทางเสือผ่านกินทั้งปี ²

เนาวรัตน์มักกล่าวถึงดอกไม้สีขาวในที่หลายแห่ง และแต่ละแห่งก็ให้ความหมายแตกต่างกัน เช่น

ที่ตรงนั้นสงบนิ่งไม่ดังไหว	มีดอกไม้งดงามเหมือนความฝัน
กลีบสามแฉกเช่นมณีศรีอำพัน	และสีอื่นขาวสะอาดผุดผาดนัก ³

ดอกไม้สีขาวซึ่งมีกลีบสามแฉกในที่นี้ ก็คือสัญลักษณ์แทนพระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์

¹ม.ล.บุญเหลือ เทพยสุวรรณ วิเคราะห์วรรณคดีไทย หน้า 15

²เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ เพียงความเคลื่อนไหว หน้า 45

³เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ คำหยาด หน้า 108

ไม้ขาวดอกคาว	ทุกแดน
ไสวสว่างทางพลับพลึง	แพกาน
ไหวกานหัวเกอแกลน	กลีบหล่น
ช่อฉัตรชิตเชือกาน	ต่ออธรรม ¹

ดอกไม้สีขาวในโคลงบทนี้หมายถึงความสะอาด ความบริสุทธิ์

โอ้ดอกเอ๋ยเจ้าดอกขจร	นกขมิ้นเหลืองอ่อนจะนอนไหน
กำลังแล้วแนวพนาและฟ้าไกล	เจ้านอนได้ทุกเดือนท่าไม้อาทร ²

นกขมิ้น เป็นสัญลักษณ์แทนคนที่เรารอนรัที่พำนัก

เดือนสิบเอ็ดเสร็จสิ้นพรรษาโสก	ลมโบกขาวเบาเบี่ยงกังหัน
เพลงขลุ่ยทักโหมโรมรัน	เกี่ยวทุกถิ่นเกี่ยวคล้องเป็นกองทิพ ³

เกี่ยว เป็นสัญลักษณ์แทนชานา

นอกจากนี้ยังมีการตั้งชื่อกลอนที่เป็นสัญลักษณ์ เช่น

หนทางแห่งหอยทาก หมายถึง ทางของผู้เสียสละได้บุกเบิกไว้ให้
เดิน หอยทากเป็นสัญลักษณ์แทน ผู้บุกเบิก ผู้เสียสละ หรือผู้สร้างสรรค์

เต่ากับปลา เต่าเป็นสัญลักษณ์ของคนชื่อไม่ฉลาด ส่วนปลาเป็น
สัญลักษณ์ของคนโง่อดฉลาด

ดังนั้นจะเห็นได้ว่าการใช้สัญลักษณ์ในวรรณกรรมร้อยกรองของ
เนาวรัตน์ นอกจากจะตีความทางด้านความหมายที่ชวนให้คิดให้พิจารณาแล้ว ยังช่วย
เสริมให้เกิดความไพเราะงดงามในด้านถ้อยคำอีกด้วย

¹เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ อาทิตยถึงจันทร์ หน้า 68

²เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ คำหยาด หน้า 198

³เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ เพียงความเคลื่อนไหว หน้า 26

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

สรุปและอภิปรายผล

วรรณกรรมร้อยกรองของเนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ มีสาระสำคัญที่พอสรุปได้ดังนี้

1. รูปแบบฉันทลักษณ์ ในยุคแรก ๆ เนาวรัตน์เคร่งครัดฉันทลักษณ์มากไม่ว่าจะเป็นโคลง ฉันท์ กาพย์ หรือกลอน คำประพันธ์ที่เนาวรัตน์นิยมแต่งมากที่สุดคือ โคลงสี่สุภาพ และกลอนสุภาพ คำประพันธ์ประเภทอื่น ๆ ที่มีแต่งไว้มากรองลงมาคือ โคลงฉันท์ บทกวีสุร กาพย์ ฉันท์ และเพลงพื้นเมือง แต่ไม่มีประเภทใดที่เด่นเท่า โคลงสี่สุภาพ และกลอนสุภาพ ทั้งโคลงสี่สุภาพและโคลงสี่ฉันท์ เนาวรัตน์แต่งโดยคำนึงรอยตามแบบบูรพาจารย์ทางด้านฉันทลักษณ์โดยเคร่งครัด นอกจากนี้เนาวรัตน์ยังได้แสดงความสามารถทางกวีนิพนธ์ โดยการแต่งให้เป็นโคลงกลอนแบบต่าง ๆ เช่น โคลงกลอนหรือกลอนโคลง หรือแต่งเป็น โคลงกระทู้ โคลงกลบทชนิดต่าง ๆ ตามที่กำหนดไว้ตามคำราชนิพนธ์อีกด้วย

ลักษณะกลอนสุภาพของเนาวรัตน์แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ ลักษณะกลอนที่เป็นไปตามแบบกลอนของสุนทรภู่ และ กลอนที่มีจำนวนคำในวรรคไม่คงที่ ลักษณะกลอนที่เป็นไปตามแบบกลอนของสุนทรภู่นั้น คือ มีสัมผัสในทุกวรรคทั้งสัมผัสสระและสัมผัสอักษร ส่วนสัมผัสนอกก็เป็นระเบียบสม่ำเสมอ ส่วนลักษณะกลอนที่มีจำนวนคำไม่คงที่นั้นประกอบด้วยจำนวนคำในวรรคตั้งแต่ 7 - 9 คำ สัมผัสในที่นี้เป็นสัมผัสสระมีน้อยแห่ง มักใช้วิธีเล่นคำเล่นอักษรแทน

คำประพันธ์ประเภทอื่น ๆ เช่น กาพย์ยานี กลอนหก ฉันท์ และกลอนแหลม มีลักษณะฉันทลักษณ์ที่เป็นไปตามแบบกวีโบราณ

2. เนื้อหา วรรณกรรมร้อยกรองของเนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ มีเนื้อหาแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ เนื้อหาในบทร้อยกรองขนาดสั้น และ เนื้อหาในบทร้อยกรองขนาดยาว มีเนื้อเรื่องติดต่อกัน เนื้อหาในบทร้อยกรองขนาดสั้นมีเนื้อหาเกี่ยวกับการแสดงแนวความคิดอย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งจบในตัวเอง มีขนาดความยาวของคำประพันธ์ประมาณ 5 - 10 บท เนาวรัตน์ได้เสนอแนวความคิดเกี่ยวกับความรัก ความลุ่มหลงในธรรมชาติ

ศิลปกรรมการดนตรี และข้อธรรมอันเป็นหลักปฏิบัติส่วนรับบุคคลทั่วไป เนื้อหาของ รอยกรองตามลักษณะนี้ส่วนหนึ่งเป็นเรื่องเกี่ยวกับศิลปะเพื่อชีวิต สำหรับเนื้อหาใน บทรอยกรองชาาตย. ก็มีเรื่องติดต่อกันได้แก่ รวมกลอนชุดประจำกรอง ประกอบด้วย กลอน 3 เรื่องด้วยกัน คือ กลอนชุดเมตตาที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการสอนคนในรู้จักเมตตา ต่อสัตว์ หลีกเลียงจากการฆ่าสัตว์ตัดชีวิต กลอนชุดธรรมดามีเนื้อหาเกี่ยวกับธรรมะ ซึ่งส่วนใหญ่ได้มาจากข้อความตอนต้นของหนังสือ พุทธประวัติจากพระโอษฐ์ กลอนชุด วาริตรียางค์ มีเนื้อหาเกี่ยวกับการพรรณาธรรมชาติ และการปล่อยอารมณ์ให้เลื่อนลอย ไปกับสายลมแสงแดด และกาลเวลา อาทิตยถึงจันทร์มีเนื้อหาเกี่ยวกับเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 โดยมีนักเรียน-นิสิต-นักศึกษาเป็นแกนกลางสำคัญในการเปลี่ยนแปลง การปกครองครั้งสำคัญในประวัติศาสตร์ชาติไทย ซึ่งเนาวรัตน์ได้บรรยายและแสดงความรู้สึกเกี่ยวกับเหตุการณ์ครั้งนั้นเอาไว้ ชักมาชมเมืองมีเนื้อหาเกี่ยวกับการพรรณาชม ความงดงามของวัดพระแก้ว โดยเฉพาะภาพหนึ่ง เรื่องรามเกียรติ์และสถาปัตยกรรม ต่างๆ เช่น พระอุโบสถ ปราสาทพระเทพบิดร เป็นต้น ในขณะที่เขียนเนาวรัตน์ได้ ถ่ายทอดทรรศนะที่เป็นของตนเองลงในวรรณกรรมพร้อมด้วยแนวความคิดเกี่ยวกับสภาพ ปัญหาของสังคมและเศรษฐกิจในปัจจุบัน

3. ท่วงทำนองการแต่ง ประกอบด้วยคำที่เลือกสรรใช้ (Diction) และลักษณะการพรรณนา เนาวรัตน์มีท่วงทำนองการแต่ง เฉพาะตัวโดยรู้จักเลือกใช้ถ้อยคำ ที่ไพเราะด้วยเสียงและตีเ็นด้วยลักษณะการพรรณนา โดยเฉพาะการใช้คำที่มีเสียงสุภาพ นุ่มนวล ไพเราะอ่อนหวาน มีลีลาจังหวะเหมือนเสียงของดนตรี ในด้านการพรรณนาก็ ประกอบด้วยโวหารการพรรณนาที่มีลักษณะเฉพาะตัวหลายประการ เช่น เทร่กด้วยเสียง ของดนตรี เพลงไทย การให้ความรู้ทางด้านคติชนวิทยา ความงดงามของธรรมชาติ การเเท่กด้วยกวีโบราณและคิพีรัชญาธรรมะ เป็นต้น

4. สุนทริยภาพในวรรณกรรม รอยกรองของเนาวรัตน์ เกิดจากความ ไพเราะทางด้านเสียงสัมผัสทั้งสัมผัสสระและสัมผัสอักษร มีลีลาจังหวะเหมือนเสียงของ ดนตรี สิ่งที่เนาวรัตน์ทำได้ดีเ็นพิเศษคือลักษณะการเลี่ยนเสียงของธรรมชาติ

บทร้อยกรองของเนาวรัตน์ถึงพร้อมด้วยศิลปะของการใช้ถ้อยคำซึ่งมีตัวกิน
 หลายลักษณะ เช่น ใช้คำธรรมดาเรียบง่าย ใช้คำที่มีเสียงอ่อนหวานประณีตบรรจง
 มีการสร้างคำและวลีไพเราะชวนใช้ การใช้คำที่มีความหมายสูงส่ง มีการเล่นคำ คำคำ
 เพื่อเน้นความหมายให้หนักแน่น การใช้กวีโวหาร ส่วนมากเป็นโวหารอุปมาอุปไมย
 โวหารที่เกินจริงและบุคลาธิษฐาน ตลอดจนการใช้สัญลักษณ์ การใช้กวีโวหารเหล่านี้
 นอกจากจะมีความหมายอันไพเราะลึกซึ้ง-กินใจ-แล้วยังให้ความรู้สึกนึกคิดและความงาม
 ควบคู่กันไปด้วย

ข้อเสนอแนะ

จากการที่ได้ศึกษาและวิเคราะห์วรรณกรรมร้อยกรองของเนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์
 ในครั้งนี้ ผู้วิจัยพบว่า ยังมีลักษณะบางสิ่งบางอย่างที่น่าสนใจควรแก่การศึกษาค้นคว้าใน
 โอกาสต่อไป คือ ควรจะได้นำการศึกษาวรรณกรรมของเนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ทางด้าน
 อื่น ๆ อีก เช่น ทางด้านหลักธรรมทางพุทธศาสนาจากงานเขียนประเภทบทความ หรือ
 แนวความคิดทางด้านสังคมและการเมือง เป็นต้น

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

กระแสร มัลยาภรณ์ วรรณคดีเปรียบเทียบเบื้องต้น โรงเรียนสตรีเนติศึกษาแผนกการพิมพ์ 2516, 457 หน้า

_____ ว่าด้วยวรรณคดีเปรียบเทียบเล่ม 1 วิทยาลัยวิชาการศึกษาบางแสน 2509, 139 หน้า อิศำเนา

การแข่งขันกลอนสักระหว่างทีมวรรณศิลป์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ กับทีมชมรมนิกกลอน
เชียงใหม่ลำภูณ เมื่อวันที่ 9 มิถุนายน 2506 ณ หอประชุมพุทธสถาน วุดอุปุต
เชียงใหม่

กำชัย ทองหล่อ หลักภาษาไทย พิมพ์ครั้งที่ 3 บำรุงสำส่น 2513, 754 หน้า

กุหลาบ นิลลิทะมาส วรรณกรรมไทย โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง 2519, 207 หน้า
เข็มแสง (นามแฝง) "หนังสือ" วิทยาสาร 16 : 49 สิงหาคม 2520

"ความในใจของนักเขียน" สกุลไทย 1217 : 44 กุมภาพันธ์ 2521

จิตรจักราญ ริชนี, ม.จ. "คำนำเสนอ" ใน ชักม้าชมเมือง โดย พ.ณ ประมวลุมารค
(นามแฝง) สำนักพิมพ์การเวก 2520, 191 หน้า

_____ ผู้รวบรวมและเรียบเรียง นิกกลอนบ่อนเข้าแซ่ โดย พ.ณ ประมวลุมารค
(นามแฝง) ดวงกมล 2520, 647 หน้า

เจือ สตะเวทิน วรรณคดีวิจารณ์ สุทธิสารการพิมพ์ 2518, 178 หน้า

_____ "วิชาประพันธ์คำสัรวาดด้วยรอยแก้วลีลาและทำนองเขียน (เฉพาะบุคคล) ฉบับที่ 1"
ในคำบรรยายภาษาไทยชั้นสูงของชุมนุมภาษาไทยของครูสภา หน้า 86 องค์การคำครูสภา
2511

ชลธิรา สัตยวิจิณา การนำวรรณคดีวิจารณ์ใหม่แบบตะวันตกมาใช้กับวรรณคดีไทย

ปริญญานิพนธ์ อ.ม.จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2513, 213 หน้า อิศำเนา

ชวน เพชรแก้ว การวิเคราะห์และเลือกผลงานของนักเขียนบทร้อยกรองร่วมสมัยมาใช้
ในการสอนแต่งคำประพันธ์ ในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ปริญญานิพนธ์ ก.ม.

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2519, 363 หน้า อิศำเนา

ชาญวิทย์ เกษตรศิริ "คำนำ" ใน เพียงความเคลื่อนไหว หน้า 24 - 29 สำนักพิมพ์
ประพันธ์สำส่น 2519

"ทำไมถึงต้องเป็นมา" โลกหนังสือ 6 : 21 มีนาคม 2521

นรินทร์ธีเบตร์ (อิน) นิราศนรินทร์ องค์การตำราสุภา 2513, 78 หน้า

"นักเขียนร่วมสมัย" สยามรัฐ 4 ตุลาคม 2521, หน้า 9

นิพนธ์ (นามแฝง) "พบนักเขียน" สกุลไทย-1223 : 45 มีนาคม 2521

เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ ประเมิน เชียงเดียร เป็นผู้สัมภาษณ์
ครั้งแรกที่บ้านเลขที่ 441 ซอยสารภี 1 หน้าวัดนองค์ วงเวียนเล็ก ธนบุรี เมื่อวันที่
3 กันยายน 2521

ครั้งที่สองที่ศูนย์สังคีตศิลป์ ธนาคารกรุงเทพ เมื่อวันที่ 3 ตุลาคม พ.ศ. 2522

———— กัญหยา กรุงสยามการพิมพ์ 2512, 200 หน้า

———— กัญหยาประกาศกรอง สำนักพิมพ์การเวก 2521, 266 หน้า

———— ชีกมาชมเมือง สำนักพิมพ์การเวก 2520, 191 หน้า

———— เพียงความเคลื่อนไหว สำนักพิมพ์ประพันธ์สาส์น 2519, 103 หน้า

———— แฟ้มรวมกลอน ไม่มีเลขหน้า ฉบับเขียน

———— รวมกลอนหางนกยูง โรงพิมพ์มิตรสยาม 2510, หน้า 31

———— อาทิตย์ถึงจันทร์ สำนักพิมพ์พิมพ์เขต 2517, 128 หน้า

บุญเหลือ เทพยสุวรรณ, ม.ล. แนะแนวทางการศึกษาวิชาวรรณคดี บัณฑิตการพิมพ์
2518, 108 หน้า

———— วิเคราะห์วรรณคดีไทย ไทยวัฒนาพานิช 2517, 226 หน้า

———— "หิวเลี้ยววรรณคดีไทย" ใน วรรณไวทยาการ (วรรณคดี) หน้า 55 - 156

โครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย
ไทยวัฒนาพานิช 2514

ปรมาลิขิตชิโนรส, สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระ ตะเลงพ่าย พิมพ์ครั้งที่ 15
โรงพิมพ์สุภา 2503, 326 หน้า

ประทีป วาทิกทินกร สุนทรภู่ โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง 2518, 191 หน้า

ประวิตร โพธิอาศน์ "งานร้อยกรองในปัจจุบัน" ใน วรรณศิลป์ปริทัศน์ หน้า 270

สำนักพิมพ์บรรณกิจ 2518

ประสิทธิ์ ภาพยนตร์กลอน ภาษาคว ไทยวัฒนาพานิช 2518, 286 หน้า

เปลื้อง ณ.นคร "ซึกมาชมเมืองของเนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์" วิทยาสาร 1 : 6

มกราคม 2521

พะอบ โปษะกฤษณะ "วรรณศิลป์คืออะไร" ใน วรรณศิลป์ปริทัศน์ หน้า 71 - 72

สำนักพิมพ์บรรณกิจ 2518

พูลหลวง (นามแฝง) "ปกหลัง" ใน คำหยาดประคำกรอง สำนักพิมพ์การเวก 2521, 266 หน้า

พิทยาลงกรณ์, พระราชวรวงศ์เธอกรมหมื่น สามกรุง สำนักพิมพ์คลังวิทยา 2505, 455 หน้า

ล้อม เฟื่องแก้ว 'ว้ายเว้งวรรณคดี' อักษรสยามการพิมพ์ 2522, 151 หน้า

ลิลิตพระลอ พิมพ์ครั้งที่ 22 โรงพิมพ์สุรสภา 2520, 190 หน้า

ลินจง บุญยังยืน "เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ กวีแห่งกรุงรัตนโกสินทร์" เฟื่องฟ้า 9 : 113

ประจำภาคหลัง 2520

"วงวรรณกรรม" สกุลไทย 1213 : 71 มกราคม 2521

"วันวรรณกรรมไทยที่คณะรัฐศาสตร์จุฬาฯ" สกุลไทย 1218 : 44 กุมภาพันธ์ 2521

สมปอง พิริยกิจ โคลงและรสไพเราะ วิทยานิพนธ์ นำเสนอเพื่อพิจารณาการดำรง

ตำแหน่งรองศาสตราจารย์วิชาภาษาและวรรณคดีไทย ในวิทยาลัยวิชาการศึกษา 2513, 112 หน้า อีตสำเนา

สมโรจน์ สวัสดิกุล ณ.อยุธยา "ลักษณะบทประพันธ์ร้อยกรองในวรรณคดีไทย" ใน ภูมิอ
วิชาภาษาไทย เล่ม 3 หน้า 282 - 286 หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมการฝึกหัดครู

กระทรวงศึกษาธิการ 2513

สีหธา พินิจภูวนล และคนอื่น ๆ ความรู้ทั่วไปทางวรรณกรรมไทย มหาวิทยาลัยรามคำแหง
2515, 488 หน้า

สีหธา พินิจภูวนล และ ประทีป วาทิกทินกร ร้อยกรอง โรงพิมพ์สถานสงเคราะห์หัด
ปากเกร็ด 2518, 213 หน้า

- สุจิตต์ วงษ์เทศ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ ประเมิน เชียงเถียร เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่ร้านเรือนแก้ว
หน้าโรงพยาบาลศิริราช กรุงเทพมหานคร วันที่ 1 สิงหาคม พ.ศ. 2521
- สุรินทร์ ประสพพฤษ คำหอม กรุงเทพฯการพิมพ์ 2507, 269 หน้า
- สุลักษณ์ ศิวรักษ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ ประเมิน เชียงเถียร เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านกรุงเทพ-
มหานคร วันที่ 1 สิงหาคม 2521
- สุนทรภู่ พระอภัยมณี พิมพ์ครั้งที่ 2 องค์การคำคุณศัพท์ 2504, หน้า 639
- เสนีย์ วิลาวรรณ หลักภาษาไทยและการใช้ภาษาไทยประโยชน์มศึกษาตอนปลาย
วัฒนาพานิช 2511, หน้า 221 - 222
- เสถียร จันทิมาธร ถนเขียนหนังสือ ประพันธ์สำสัน 2517, 254 หน้า
- "คำนำเสนอ" ใน คำหยาด หน้าคำนำ กรุงเทพฯการพิมพ์ 2512
- "คำนำเสนอ" ใน คำหยาดประคำกรอง หน้า 10 สำนักพิมพ์การเวก 2521
- อนุমানราชธน, พระยา การศึกษาวรรณคดีในแง่วรรณศิลป์ โดย เสถียรโกเศศ (นามแฝง)
ราชบัณฑิตยสถาน 2507, 199 หน้า
- อิงอร (นามแฝง) "เนาวรัตน์ : เจ้าของสำนวนบทเพลงธรรมชาติ" ใน รวมกลอนหางนกยูง
หน้า 108 - 109 โรงพิมพ์มิตรสยาม 2510